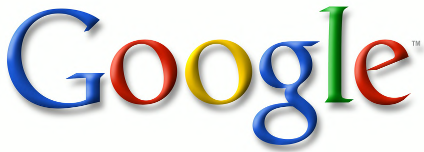
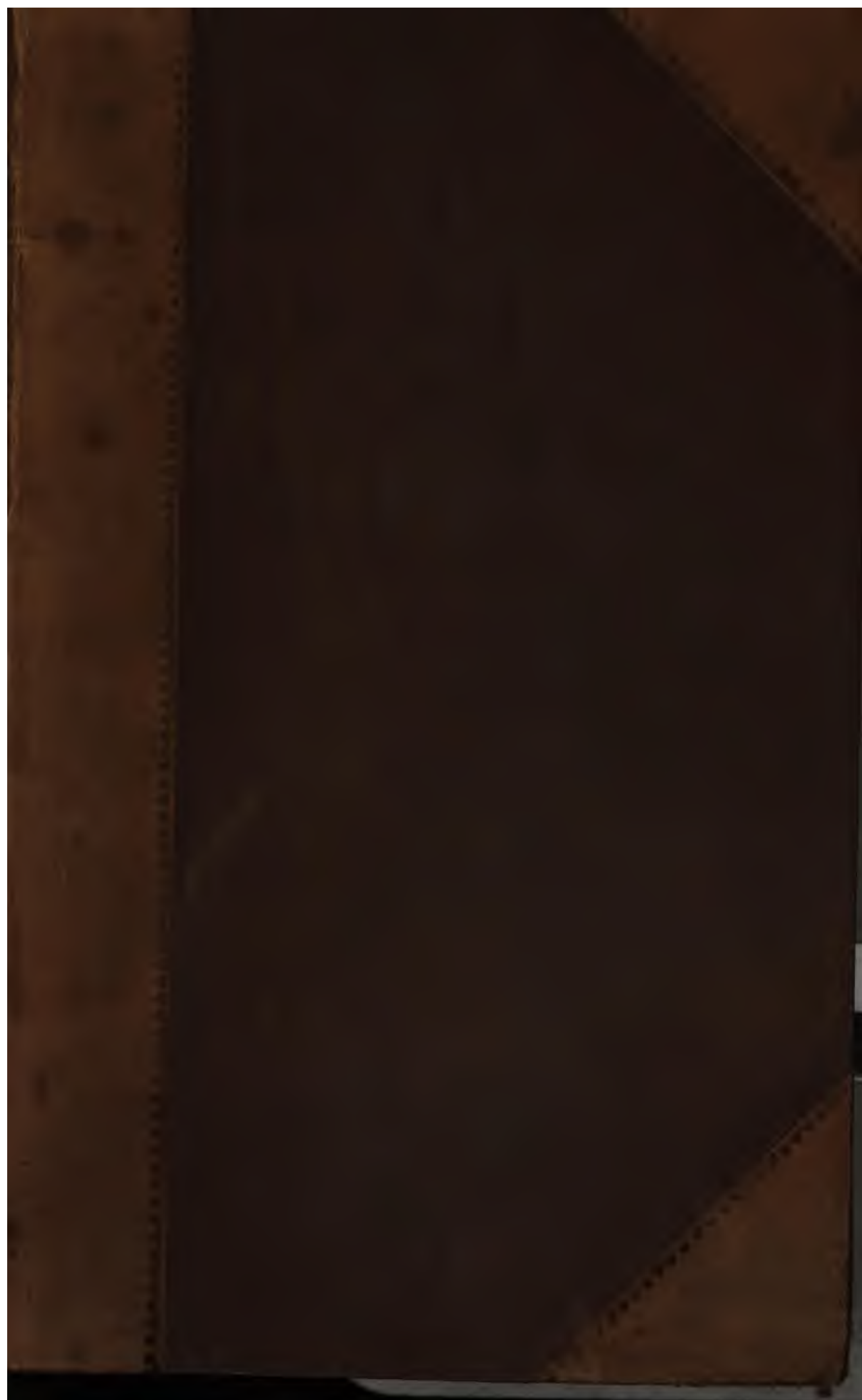

VERHANDELING
VAN HET
PROVINCIAAL
UTRECHTSCH GENOOTSCHAP
VAN
KUNSTEN
EN
WETENSCHAPPEN.

ZEVENDE DEELS

EERSTE STUK.

Te UTRECHT,
Bij DE WED. S. DE WAAL EN ZOON,
Drukkers van het Provinciaal Genootschap
1793.

ANTWOORD

OP DE

VRAAG,

VOORGESTELD DOOR HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

„ *Welke is de aart van de* Rhachitis, *of zogenaamde*
„ Engelsche Ziekten: *welke zijn de Redenen, dat men*
„ *de eerste beginzelen zelden na het derde Levensjaar*
„ *der Kinderen bespeurt? Welke zijn hare kenmerken:*
„ *Welke is hare Voorzegging? Kan men ze door eenige*
„ *middelen voorkomen? Zo ja; door welke? Welke zijn*
„ *de beste Middelen tot hare genezing*"?

DOOR

JOHANNES VEIRAC

M. D. enz. te Rotterdam.

ONDER DE ZINSPREUK

Ware roem is roem bij God,
Maar niet bij Menschen Kinderen.
GELLERT.

Waaraan eene Goude Medaille is toegewezen.

VERHANDELING

OVER DE

ENGELSCHE ZIEKTE.

VERDEELING.

Ter Verdeelinge dezer Verhandeling' erlangen wij, uit de Vraag', eene geschikte aanleiding:

Het eerste Hoofdstuk *zal het onderzoek van den aart der* RACHITIS, *of zoogenaamde* ENGELSCHE ZIEKTE, *bevatten.*

Het tweede zal handelen over hare Oorzaken.

Het derde zal de Reden, waarom men derzelver eerste beginsels zelden na het derde levensjaar bespeurt, onderzoeken.

VERDEELING.

Het vierde zal spreken van de Kenmerken d Ziekte.

Het vijfde van hare Toevallen.

Het zesde van hare Gevolgen.

Het zevende van haare Voorzegging.

Het agtste zal de Vraag onderzoeken, of die Ziekte door eenige Middelen kan voorkomen Zo ja; door welken?

Het negende zal de beste Geneesmiddelen mo aanwijzen.

VI

VERHANDELING

OVER DE

ENGELSCHE ZIEKTE.

EERSTE HOOFDSTUK

Van den Aart der Ziekte.

§ I.

De aart eener Ziekte bestaat in dat geen, waar door zij onderscheiden is van alle anderen, en waar van de bepaling derzelve wordt afgeleid. — Wij zijn dus in de onvermijdelijke verpligting, om die onderscheidingen optezoeken en aantewijzen. — Ten dien einde zal ik die eigenschappen verzamelen, waar door de *Rachitis* (welke ik, in het vervolg, altijd den naam van *Engelsche Ziekte* zal laten be

houden) van die Ziekten, welken meest met dezelve overeenkomen, eigenaartig onderſcheiden is.

De Engelſche Ziekte heeft de meeste overeenkomst met eene ſoort van Uitteeringen, welke den jongen kinderen eene langzame kwijning en doorgaands den dood veroorzaakt; —— doch uit de navolgende bijzonderheden zal de verſchillende geaartheid dier Ziekten duidelijk genoeg blijken.

Voor eerst: de Engelſche Ziekte is nooit aangeboren; het geen van de Teering (*Marasmus*) niet altijd doorgaat. —— Meermalen zag ik een kind dit gebrek ter waereld brengen, en daar door ſukkelende ſterven.

Ten tweeden: Beiden behooren zij op de lijst van die der Kinderen; maar dikwerf bespeurt men de beginſels der Teering reeds zeer kort na de geboorte; doch de eerſte blijkbare teekens der Engelſche Ziekte verneemt men zelden voor het einde des eerſten Jaars. —— De Teering verſchijnt bij veelen na het derde jaar en later; doch bijna nooit vertoont de Engelſche Ziekte zig als dan, in hare eerſte verſchijning.

Ten derden: Beider oorzaken, teekenen, toevallen, gevolgen, gronden van voorzegging, voorkoming en geneeswijze, zijn, in veele opzigten, zeer onderſcheiden, gelijk in het vervolg, met opzet, zal bewezen worden.

Een

Een oplettend Lezer zal (dit gevoel ik duidelijk) met deze algemeene teekenen van onderſcheiding' niet voldaan zijn. — Hij vordert middelen, om de Engelſche Ziekte alzoo te kunnen bepalen, dat hare natuur daar uit overtuigend blijkt; — doch hier omtrent eischt de voorzigtigheid eenigen aandacht. —

De meeste Schrijvers en Waarnemens waren omtrent de helft der voorgaande eeuw', toen men deze Ziekte voor de eerſtemaal, in Engeland ontdekte, met GLISSONIUS van gevoelen, dat hare natuur in eene vochtige koude ontaarting van het bloed moest gezocht worden, wanneer zij tevens een gebrek onderſtelden, waar door de Zenuwen van het Ruggemerg gezegd werden beledigt te zijn, terwijl zij tevens beweerden, dat de Zenuwen des Hoofds onbeledigt waren. — Hier uit verklaarden zij de toevallen en gevolgen! — Ook daar op ſteunde hunne Geneeswijs. — Daar na hebben velen den aart dezer Ziekte in eene Scheurbuikige kwaadſappigheid gezocht. — Sommigen ſtelden eene Venerieke verdunning van het bloed. — Eenigen voegden het een en ander zamen. — Anderen namen de toevlugt tot verſtoppingen in het hoofd, of de ingewanden en klieren des buiks, of tot eene gebrekkige voeding, en dergelijke, meer of min oppervlakkige en ongegronde, meest al onbewezen, gisſingen.

§ I I.

Wij zullen minst afwijken van de geschikste orde, wanneer wij op deze wijs te werk gaan, namelijk: dat wij *eerst*, eenige, ter zake dienende, aanmerkingen voordragen; — *daarna*, van dezelven gebruik maken, om de ware, en van alle andere Ziekten onderscheiden, geaartheid der Engelsche Ziekte te doen kennen; — en *eindelijk*, de bepaling van de natuur dezer Ziekte, als bij een wettig besluit uit het voorgaande, opgeven.

§ I I I.

De voorloopige *Aanmerkingen* zijn dezen.

Eerste Aanmerking.

Een Kind, het welk zonder Zog of Melkpappen opgevoed is, zal nooit door de Engelsche Ziekte aangetast worden.

De zeldzaamheid van de voorbeelden, ten bewijze van deze stelling', zal den Lezer dezelve met schroom doen instemmen: — dit kan zijn; maar ik bedien mij van deze Aanmerking, om dat ik er grond toe heb. — Trouwens, kunnen meenigvuldige ondervindingen van eene, meer dan vijfëntwintigjarige,

be-

beoeffening eener uitgeſtrekte Praktijk, eenig vertrouwen vorderen, dan meen ik, dat mijn gezag iets beteekend: — daar op durf ik te ſterker aandringen, om dat mij dit, en verſcheiden der overige Leden van ons Vraagſtuk, jaren lang hebben bezig gehouden.

Verſcheiden Kinderen, van zwakke Ouderen geboren, en opgekweekt op eene wijze, en in zulke gedeelten van dit Land, die tot de aanleidende oorzaken dezer Ziekte behooren, of daar toe medewerken, zijn mij voorgekomen; welke Kinderen echter geen ſchijn of ſchaduwe derzelve vertoonden.

Een oplettende navorſching van dit verſchijnſel gaf geene andere voldoende reden aan de hand, dan, dat die Kinderen enkel met Water- en Bierpappen geſpijsd, en voorts met Vleesch opgevoed waren. — Deze ondervinding wordt belangrijker, door de opmerking, dat andere Kinderen, met het Zog van derzelver moeders gevoed, meer of min onder die ziekte ſukkelden. — In mijne nabuurſchap is een tamelijke uitgeſtrekte ſtreek lands, alwaar de Boerinnen, vrij eenparig, ongenegen zijn om haar kroost te zogen, maar het zelve liever verkiezen met Waterpappen en gemeen Brood te voeden. — Schoon ik, bijna twintig jaren, op de gevolgen van die opvoeding gelet heb, is mij nochtans nimmer, onder de kinderen, een eenige voorgekomen, welke

iets van de Engelſche Ziekte te lijden had. — Dit weten deze Moeders, en even deze gelukkige uitſlag dier opvoedinge is eene der drangredenen, waarom zij de Zoging verwerpen, te meer, daar zij door de ervarenis onderricht worden, dat de Engelſche Ziekte onder hare medelandbewoneresſen, of liever hare afſtammelingen, welken door de Moedermelk of Melkpappen opgekweekt zijn, niet zeldzaam is.

Tweede Aanmerking.

Indien het Zog niet ſtrookt met de verteeringkragten van den Zuigeling, wordt daar door dikwerf het Zuur vermeerderd, en de Engelſche Ziekte veroorzaakt.

Dit heeft zelfs plaats in het omgekeerde geval, te weten, wanneer de Zoogſter te zwak, of te ſterk, en haar Zog te teeder, of te ſtevig is, in vergelijking van de kragten van het Kind.

Het zou minder moeijelijk, dan nutteloos zijn, om deze ſtelling, uit mijne eigen ervarenis, proefondervindelijk te ſtaven. — Laat mij ſlechts verzekeren, dat zij op een aantal waarnemingen ſteunt, en laat ik mij voorts beroepen op de beproefde ondervinding van kundige en oplettende Geneesheeren, en het zal onnoodig zijn, om hier over verder uittewijden.

Derde Aanmerking.

Kinderen, die, na hun eerste levensjaar, iets vroeger of later, blijken vertoonen van de Ziekte, zijn vooraf onderhevig geweest, of worden als nog afgemat, door eene Zuure scherpte in de Maag en Darmen, en door de toevallen eener dergelijke ontaarting van het Bloed, zoo dat zelden een Kind, zonder dit voorafgegaan, of nog aanwezig, Zuur, door de beginsels der Engelsche Ziekte aangetast wordt.

De naauwkeurigste onderzoeking heeft mij het tegendeel slechts in zeer weinige gevallen getoond.

Deze aanmerking behoudt hare kragt, of schoon een Lijdertje, al ware het een Jaar na de speening, ziek wierd, het geen op reden, naderhand aantewijzen, gegrond is.

Vierde Aanmerking.

De Engelsche Ziekte gaat, in haar eerste begin, altijd gepaard met de teekenen eener Zuure scherpte in het Bloed, en de daar van afgescheide vochten, zoo wel als van die der Zuure vergooringe in de eerste wegen, dat is, in den Mond, de Maag en de Darmen.

Dit blijkt uit de fletschheid des aangezichts, ge-

paard met Zuure Brakingen, eenen heeten Zuuren Adem, vergoorde kappelachtige, of donker bruine, zuurſtinkende Afgangen, Spruuw, Uitſlag op den huid, en dergelijke toevallen, welken nimmer, op die wijs, door eene loogzoute, of andere ſcherpte, veroorzaakt worden. — Dit zal, bij de overweging der toevallen, nader blijken.

Vijfde Aanmerking.

Indien deze teekenen en toevallen van het Zuur niet voorgegaan, of tegenwoordig zijn, dan zal de zwakheid der kinderen, hoe aanmerkelijk die ook bij deze Ziekte zij, hen wel eene vóorgeſchiktheid tot de Uitteering, waar van wij te vooren geſproken hebben, maar nimmer van die, welke zig doorgaans bij de Engelſche Ziekte voegd, verſchaffen.

Zesde Aanmerking.

Het zoo eeven gezegde heeft ook plaats ten aanzien der gevolgen van deze Ziekte, welken aan geene andere oorzaken, dan aan een Zuur bederf van het voedende gedeelte des Bloeds, met eenigen ſchijn van regt, kunnen toegeſchreven worden.

Ze-

Zevende Aanmerking.

Zaken, welken den gemeenen man ten nutte moeten dienen, kunnen hem niet genoeg geërinnerd worden, voor al ten aanzien der gronden, op welken die zaken steunen. —— Daarom zeg ik nog eens, het geen ik naderhand, ter gepaster plaatse, zal bevestigen: dat de wijs van voorbehoedinge en genezinge der Engelsche Ziekte, schoon zij beiden de versterking des Lijders, als medewerkende hulpmiddelen, bedoelen, echter allerbijzonderst tegen eene Zuure kwaadzappigheid moet ingerigt worden. —— De verschijnsels en gewrochten, in en na eene meergevorderde Ziekte, of welken hunnen oorsprong aan andere bijkomende oorzaken verpligt zijn, kunnen onse tegenwoordige Aanmerkingen niet verzwakken. — Wij stemmen nu, bij voorraad, zeer gaarne toe, dat de tegenzuurige geneeswijs, in alle graden der Engelsche Ziekte, echter altijd in haar eerste begin, meest te pas komt.

Agtste Aanmerking.

Ten opzichte der bovenstaande Aanmerkingen zal men, misschien, de ontdekkingen in lijkjes van Kinderen, onder de Engelsche Ziekte gestorven,

tegenwerpen. — Het zal onnut zijn, om die waarnemingen hier te laten volgen, om dat ik, zonder eenigen schroom, de strijdigheid dier ontdekkingen met mijne grondslagen toesta.

Maar die tegenwerping is, ten minsten, onzeker. — De Engelsche Ziekte is, in haar begin, zoo zacht van aart, dat zij, uit zich zelven, nooit den dood veroorzaakt. — Ja, ik heb de Engelsche Ziekte, als zoodaning, en in het afgetrokkene van derzelver gevolgen beschouwd, zelfs in haren hoogsten graad, nooit doodelijk gevonden. — Bijkomende omstandigheden kunnen hier in eene aanmerkelijke verandering te weeg brengen. — Ik zag dit te dikwils, om 'er aan te twijfelen; — Maar is men dan niet in gevaar, om het geen in de lijken ontdekt wordt, aan valsche oorzaken, aan de Engelsche Ziekte, en niet aan de bijgekomen omstandigheden, of de uitwerksels van de toevallen der Ziekte, toeteschrijven, en alzoo eene tegenwerping, die op eenen valschen grond steunt, te vormen? — Stelt men echter, ondanks het gezegde, eenigen prijs op die tegenbedenkingen, dat zig mijn Kunstbroeder dan verledige, om alle de waarnemingen van dien aart, met den inhoud dezer Verhandelinge, betrekkelijk tot de naaste oorzaak der Engelsche Ziekte, te vergelijken, en hij zal, vertrouw ik, mijn gevoelen beämen.

Nie-

Niemand echter moet, op gronden mijner ſtellinge, eene beginnende Engelſche Ziekte verzuimen, want zulk een beſluit zou zeer valsch zijn. — Ik herhaal, dat deze Ziekte, hoe zacht van aart, aan zich zelven gelaten, de vochten en vaste deelen in dier voegen kan ontaarten, dat de gevolgen gevaarlijk, zelfs doodelijk, kunnen zijn; — Doch indien men die ontaarting tegen mijne ſtelling, nopens den waren aart der naaste oorzaak van de Engelſche Ziekte, wilde doen dienen, dan zou men eene ongerijmdheid ſtaande houden, welke lijnregt ſtrijdig is tegen de regels eener gezonde redeneeringe.

Het is wijders mogelijk, dat de oorzaak van de weekwording' der beenderen, welke na den dood allerduidelijkst blijkt, als eene ſtrijdigheid tegen mijn denkbeeld, aangemerkt worde.

Hier omtrent zal ik mij, in het vervolg, duidelijk genoeg verklaren, terwijl ik nu, als in het voorbijgaan, ſtel, dat die weekwording der beenderen en kraakbeenderen, waarſchijnlijk, haren eerſten grondſlag, doch nimmer haren voortgang, aan de naaste oorzaak onzer Ziekte, dat is aan de Zuure ſcherpte des bloeds, verpligt is. — De ontaarting van het geene die deelen voedt, eenmaal beſtaande, zal dit gebrek van voeding en verharding toenemen, al ware de werkoorzaak der

En-

Engelſche Ziekte volkomen uitgerooid. —— Hoe weinig kan dan het beſluit, van het geene in dergelijke ligchamen gevonden wordt, gelden tot de naaste oorzaak der Engelſche Ziekte? ——

§ I V.

Ik zal echter de bovenſtaande Aanmerkingen met eenige Proeven ſtaven.

Eerſte Proef.

Een Kind van anderhalf Jaren ſtierf aan de Roodvonk, na dat het zelve, zedert vier maanden, met de Engelſche Ziekte was gekweld geweest, en dezelve tot die hoogte was geklommen, dat de uitgebreidheid van het hoofd de natuurlijke grootte verre overtrof, de buik aanmerkelijk opgeſpannen, arm - ſcheen - en kuitbeenderen eenigzins gekromd, en de knokjes aan de handen en voeten uitgezet waren.

Terſtond na den dood verzamelde ik een gedeelte van het bloed. —— Een weinig van het zelve, met overgehaalden azijn gemengd, onderging geene verandering. —— In andere gevallen, beſpeurt men eene ligte gisting.

Bij een ander gedeelte van dit bloed vermengde ik

ik even zoo veel Geest van Ammoniak. —— Deze mengeling, even laauw gemaakt, vertoonde eene ligte opbruisſching, en gaf eene zuurächtigen reuk, het geen nooit plaats heeft, wanneer de proef met het bloed van andere lijken genomen wordt.

Tweede Proef.

Hoe weinig vertrouwen op die proeven na den dood genomen, moge gefteld worden, meende ik echter de gelegendheid niet te moeten verzuimen, om eenige Scheikundige waarnemingen te doen op de beenderen, kraakbeenderen, het merg, en de geleding-klieren van het zelfde lijk, in hoop' van, door dezelven eenige nadere inlichting, ter ontdekkinge van de oorzaak van de belemmerden groei en de ftevigheid der beenderen, te zullen verkrijgen, ten minften iets zekerers, ten aanzien van den waren aart der Engelſche Ziekte, te kunnen navorſchen. —— Om hier in des te beter te flagen, nam ik even dezelfde proeven, met dezelfde deelen van een ander lijkje; ook met de Pis, de Kwijl en het Braakſel van levende kinderen. — Ik mag verzekeren, dat deze proeven met de meeste oplettendheid genomen zijn.

Dan, alles wel overwogen zijnde, zal eene korte

voor-

voordragt van den uitslag deezer Proeven voor den gemeenen Lezer verkieslijker zijn, dan een omslachtig verhaal van haare gantschen toedragt, welken ik echter, bij betere gelegenheid, niet ongenegen ben, bekend te maken. — Het kwam dan hier op uit. —

Voor Eerst, dat de vochten van een Kind, met de Engelsche Ziekte gekweld, eene Zuure geaartheid bezitten; — want Vlugzoute bijvoegsels bragten eene blijkbaare gisting te weeg, gepaard met eenen Zuurachtigen damp.

Ten Tweeden; Even dit bleek uit de Proeven, genomen met het Merg der beenderen en de Kliervochten der geledingen; in dier voegen, dat de kraakbeenen van een jong lijk, in een plantäartig zuur, onder eene natuurlijke warmte des ligchaams gestoofd, weeker en buigzamer werden, dan zij te voren waren. — Men moet, op dat deze waarneming niet mislukke, de hoeveelheid van het Zuur juist bepalen.

Ten Derden: de Proeven met Vlugzouten, op dezelfde wijs genomen, toonden duidelijk het tegendeel: zoo dat de kraakbeentjes van het bovengemelde, onder de Engelsche Ziekte gestorven, Kind, harder werden, dan zij waren, en die van een ander, van die Ziekte vrij, daar door geene verandering ondergingen. — Ik heb mij, in dit

ge-

val, altijd van den vluggen geest van Amoniak-zout bediend.

Ten Vierden: Ik heb ook de Kraakbeenen, het Gebeente en het Merg van eenige, aan de Uitteering, of aan Venus-smet gestorven, Kinderen beproefd, en ik heb daar door geleerd, dat de kwaadsappige natuur der vochten bij dezelven, blijkens die proeven, niets met den aart der Engelsche Ziekte gemeen heeft.

Ten Vijfden: De aart van het Zuur, indien ik mij niet bedrieg, strookte meest met die, gelijk ik zoo even aanstipte, van een zacht plantaartig Zuur: —— Een denkbeeld, waarin ik, door nadere proeven, volkomen gesterkt ben.

§ V.

Ik begeer niet, dat men op deze Proeven meer prijs stelle, dan zij verdienen, want wilde ik uit dezelven gewisse gevolgen trekken, dan zou dit tegen mijne bovengemelde gronden strijden; —— zij zijn echter, mijns erachtens, niet geheel nutteloos, om eenig steunsel aan de, straks gegeven, Aanmerkingen te verschaffen.

Zij, die den waren aart der Engelsche Ziekte in eene Zuure scherpte niet willen gezocht hebben, maar dezelve beweeren in eene Scheurbuikige, of

Ve-

Venerieke kwaadſappigheid te beſtaan, brengen de wijs van genezing, geenzins tegen het Zuur, maar tegen de laatstgemelde ſcherptens ingericht en gelukkig volbragt, ter onderſteuninge van hun denkbeeld bij.

Schoon wij hier te voorbarig van de herſtelling zouden handelen, kan ik nochtans mij niet ontſlaan, om deze tegenwerping optelosſen. — Niemand ontkent, dat de Engelſche Ziekte ſomtijds, en, laat mij zeggen, meestal, zoo zachtaartig is, dat zij, zonder gevolgen en geneesmiddelen, door den tijd ſlijt. — Ook niet, dat deze Ziekte zeer dikwils met andere ongeſteldheden der vochten verzeld is, welke de toevallen der Engelſche Ziekte kunnen doen voortduuren, of ſchoon derzelver naaste oorzaak opgeruimd is. — Van de herſtelling dier toevallen hebben ſommige Artzenijen den grootſchen titel van ſpecifieke middelen tegen de Engelſche Ziekte, ten onrechte verkregen.

Bevroedt gij nu noch de zwakheid der tegenwerping niet? beſchouw dan een Lijdertje, het welke onder de gevolgen eener overgeërfde beſmettelijke Ziekte kwijnt, terwijl het zelve daarenboven onder de Engelſche Ziekte gebukt gaat. — De Arts behandelt dit kind ten tijde, wanneer Natuur of Kunst de naaste oorzaak der Engelſche Ziekte overwonnen heeft. — Hij ſlaagt niet met

de

de genezing' der gevolgen, welken Hij nog aan de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte toeschrijft. — Met het zelfde denkbeeld beproeft Hij andere Middelen: — Hij doet dit op het gezag van dezen of geenen waarnemer: — Hij geeft zijn Lijdertje de Kwik — het herstelt! — Vraag nu, of dit besluit doorgaat: „ Dit kind is van de Engelsche „ Ziekte genezen, door Middelen, welken eigen„ aartig ingericht zijn tegen de Venussmet: — „ bijgevolg bestaat de naaste oorzaak der Engel„ sche Ziekte in eene Venerieke ontaarting van het „ bloed." — neen; — de Arts is bedrogen. — De Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte had geen bestaan meer, en de Kwik heeft het kind van een Veneriek bederf genezen.

Anderen willen, dat de aart der Ziekte alleen in de verslapte Veêrkragt der vezelen bestaat. — Zij gronden hun stelsel op de genezing der Ziekte, door Staal — of andere Versterkende Middelen; — maar, behoudens de waardij van soortgelijke Middelen en leefwijze, ten regten tijde gebezigd, meen ik te moeten beweeren, dat dergelijke behandeling, gelijk in het vervolg blijken moet, eigenlijk ingericht moet worden tegen de Zwakheid, welke de Engelsche Ziekte verzeld, of na dezelve overblijft. — Op die wijs zou men zich dikwerf, ten onregte, beroemen. — Of bestaat eene Rot-

ziekte alleen in de Zwakheid der Vezelen, omdat de Lijder, na dat de rotting gestuit is, door den Koortsbast en Wijn, nieuwe kragten krijgt?

Men voelt de zwakheid van dergelijke tegenwerpingen al te duidelijk, om 'er ons langer mede optehouden. — Wij zullen liever onze voorloopige Aanmerkingen en Proeven nader tot ons oogmerk bezigen.

§ V I.

Dit bevat het *tweede gedeelte* van ons tegenwoordig bestek (§ III.) het welk tevens strekken moest ter nadere aanduidiging' der eigenaartige onderscheiding' van de Engelsche — en alle overige Ziekten.

Dan, hier opend zich een onöverzienlijk veld. — Zou dit de ware bedoeling des Genootschaps zijn? — Zou het zelve dan niet bij den gemeenen man eene vatbaarheid begeeren, welke in dit antwoord niet kan worden ondersteld; zelfs niet, al bepaalden wij ons alleen tot de Ziekten, welke het naaste met de onze strooken? —— Neen, wij vermeenen het gezegde liever onder een korter gezichtpunt te moeten trekken, om daar na het besluit, bij wettige gevolgen, te kunnen opmaken.

Voor Eerst: De Engelsche Ziekte is zoo vol-

strekt

strekt eene Ziekte der Kinderen, dat daaromtrent geene uitzondering kan gemaakt worden.

Ten Tweeden: Dezelve bepaalt zich, ook zonder uitzondering, aan eenen zekeren Leeftijd; zoo dat de eerste beginsels zelden voor het eerste, en na het derde levensjaar, zich duidelijk vertoonen.

Ten Derden: Nooit valt zij in kinderen, welken niet met Zog, of Melkpappen gevoed zijn.

Ten Vierden: Weinige Lijdertjes worden door de Engelsche Ziekte aangetast, bij welken zich de toevallen van een overheerschend Zuur in de Maag en Darmen vooraf niet vertoond hebben. —— Nu en dan heb ik echter het tegendeel opgemerkt.

Ten Vijfden: De Huid dezer kinderen is veelal, meer, dan bij anderen, geneigd tot Uitwaasseming en Uitslag.

Ten Zesden: Onze Aanmerkingen toonden duidelijk, en uit onze Proeven geven wij vrijheid eenigzins te gissen, dat de vochten, vooral het Weiächtige gedeelte van het bloed of liever dat gedeelte der vochten van het Lijdertje, (het welk onder de Ziekte kwijnt) door het welk anders de voeding en waschdom der vaten, zoo wel als de behoorlijke verversching der vloeibare deelen, geregeld voortgaan, zoo lang de naaste oorzaak der Engelsche Ziekte bestaat, eene scherpte bezit, waar door de regelmatigheid, op verschillende wij-

zen gebroken werdt; — als mede dat die ſcherpte eene Zuure of Zuurachtige, natuur heeft.

Ik erken, dat de Klasſe der Zuuren verſcheiden ſoorten bevat; — maar noch hier, noch elders in dit antwoord, kan men daar omtrent een gezet onderzoek verwachten. — Het zij genoeg te hebben herhaald, dat deze ſcherpte eene Zuure Plantaartige eigenſchap vertoont, terwijl eene meer ſnipperachtige bepaling derzelve blijken zal onnut te wezen.

§ V I I.

Nu kunnen wij aan de Vraag: *Welke is de natuur der Engelſche Ziekte?* beter voldoen dan te vooren, en daar door ook het *derde oogmerk* van dit Hoofdſtuk (§ II.) bereiken.

Wij bepalen dan de *Engelſche Ziekte*, opzigtelijk haren Aart, in onderſcheiding van alle overige Ziekten, „dat zij beſtaat in eene, door het Zog, „ of andere Melk, veroorzaakte Scherpte des Bloeds „ in 't gemeen, doch bijzonder van dat gedeelte „ deszelven, waar door de wording, groei en ſte- „ vigheid der Kraakbeenderen, van het Gebeente „ en deszelfs Hoofden, bij kinderen tusſchen hun „ eerſte en derde levensjaar, op verſchillende wij- „ zen belemmerd en vertraagd worden, of onor-

„ de-

„ delijk geschieden, terwijl het Lijdertje tevens in „ eenen zwakken en kwijnenden toestand geraakt."

Deze bepaling, aangedrongen met het geene boven (§ VI.) gezegd is, kan op geene andere, dan de Engelsche Ziekte, met eenig recht, worden toegepast. — Dit erkend elk bedreven Geneeskundige; en in deze erkentenis zal de gemeene man, zonder verder onderzoek, gelieven te berusten.

TWEEDE HOOFDSTUK

Van de Oorzaken der Ziekte.

§ VIII.

De *naaste oorzaak* der Engelsche Ziekte is, door haren geheelen loop, een en dezelfde, het geen hij, die het voorgaande Hoofdstuk, met eenige aandacht gelezen heeft, reeds zal opgemerkt hebben. — Zij bestaat in *eene Zuure scherpte, uit de Darmen opgeslurpt en onder het Bloed gebragt, waar door bepaaldelijk het Weiächtig gedeelte zoodanig ontaart wordt, dat, door die ontaarting, en de noodzakelijke gevolgen daar van, de toevallen ontstaan, welken dezer Ziekte eigen zijn.*

Uit deze oorzaak kunnen alle verschijnsels dezer Ziekte, gelijk in het vervolg blijken zal, worden opgelost. — Ik beroep mij daar op, bij voor-

raad,

raad, in vertrouwen, dat zulks beter ſtrookt met de hoofdbedoeling, ten nutte van het algemeen, dan dat ik mijne ſtelling met een drom van ſchijngeleerde aanhalingen bekragtige.

Men beſluite echter, uit deze opgave der Naaste Oorzaak, geenzins, dat ik de beletzels van den ordenlijken waschdom en de ſtevigheid der Beenderen, in alle gevallen, in een Zuurachtig bederf van het Lijm, het welk de beenwording bevordert, of der Kalkaartige ſtoffe, welke het beenwezen verhardt, wilde gezocht hebben. — Het bekende geval van Juffrouw *Suppiot*, en anderen, wederſpreken dit. — Ook toont de ervaring te dikwijls, dat een Lijmige, Scheurbuikige, Venerieke kwaadſappigheid de beengroei ſtremmen kan; — dat de te rug gedreven boosaartige Etter van vuile Zweeren, en van de Kinderpokjes; dat de Mazel- en Roodvonkige Ziekteſtoffen even dezelfde uitwerking deeden.

Deze ondervinding heeft, mijns oordeels, ten onregte, eene gelegenheid verſchaft aan verſcheiden verdeelingen en onderdeelingen der Engelſche Ziekte, welken geene andere nuttigheid hadden, dan dat zij blijken gaven van een uitſpattend, en niet genoeg onderſcheidend vernuft; — Doch wij zoeken geen pleitgeding over zaken van dien aart, en verkiezen liefst altijd het oog te houden

op zaken, die met de geheele Vraag een onmiddelijk verband hebben. — Wij hebben alleen te doen met de Engelsche Ziekte en hare toevallen, gelijk zij zich bij kinderen, voor hun derde jaar, vertoonen, en geenzins met toevallen en gevolgen, welken ook uit andere oorzaken kunnen worden verklaard.

Het verder beloop van dit Antwoord zal mijne stelling van de *Naaste Oorzaak* ophelderen.

§ IX.

De *verwijderde Oorzaken* zijn: 1 *de Ziektezaden*; 2. *de Opwekkende Oorzaken.*

§ X.

De *Vatbaarheid*, de *Voorgeschiktheid*, of *Ziektezaden*, zijn: 1. de *Algemeene*, 2. de *Bijzondere.*

§ XI.

De *algemeene Vatbaarheid* bestaat in die eigenschap der Ingewanden en Vochten, bepaaldelijk van dat gedeelte derzelven, het welke ter voedinge strekt, door welke eigenschap de Wei, van

het

het Zog, of andere Melk, gescheiden zijnde, door de opslurpende einden der Melkvaten, door de Darmen allerwegen verspreidt, ingezogen en onder het bloed gebragt wordt. — Indien deze Wei eene Zuure geäartheid erlangt en het voedende gedeelte der Vochten ontaart, dan is het eerste beginsel der Engelsche Ziekte gevormd.

Deze Vatbaarheid, uit het natuurlijk gestel des ligchaams vloeijende, is aan alle kinderen eigen, en daarom algemeen.

§ XII.

De *Bijzondere Vatbaarheid* (§ X.) is die, waar door het eene kind boven het andere geschikt is, om door dezelfde oorzaken der Engelsche Ziekte beledigd te worden.

Ik zal dit onderwerp zoo veel besnoeijen, als deszelfs gewigt en uitvoerigheid gedogen.

Na eene bedaarde overweging van het geen de Reden, eigen Ondervinding en het gevoelen van mijne Voorgangeren, aan de hand gaven, ben ik volkomen overtuigd, dat deze Bijzondere Voorgeschiktheid eeniglijk moet worden toegeschreven aan *eene meer dan gewone zwakke gesteldheid van het kind, beschouwd in verband met den aart van het Zog.*

Laat ons deze ſtelling, *eerst in het gemeen; daarna met betrekking tot de Engelſche Ziekte*, onderzoeken.

§ XIII.

In het gemeen. — Een zwak geſtel en verminderde veêrkragt der vaten geven de voedzels tijd en gelegenheid, om in hunne eigen geäartheid te verwandelen. — Zij worden noch naar behooren opgeſlurpt, bereid, noch gekleinsd. — De Melk, in de Darmen te lang verpoozende, ſchift niet alleen, maar het kazige gedeelte bezet de Darmen, en brengt tooneelen van rampen te weeg. — De Wei erlangt eene prikkelende ſcherpte, en veroorzaakt gedurige, ſomtijds uitteerende, Afgangen of andere Ziekten. — Geraakt de Wei onder het Bloed, en wordt dezelve aldaar niet naar eisch bereid, dan erlangt zij ook eene nadeelige ſcherpte, ſchadelijker naar gelang van de grootere ſlapheid der vaten, en meerdere verdunning van het bloed. — Hier uit ontſtaan Ziekten, onderſcheiden naar mate van het verſchillende vermogen der Opwekkende Oorzaken, waar in tevens de reden te vinden is, waarom niet alle zwakke zuigelingen door de Engelſche Ziekte aangetast worden.

§ XIV.

§ XIV.

Wij zullen, ten aanzien der *Bijzonderheden* (§ XII. n. 2) met betrekking tot de Engelsche Ziekte, deze zwakheid uit de volgende oogpunten moeten beschouwen, en toonen: —

Eerstelijk: dat die zwakheid in vergelijking staat met het Zog.

Ten anderen: dat zij kan aangeboren zijn en plaats hebben, schoon het kind anders gezond is.

Ten derden: Zij kan door eene Ziekelijke gesteldheid der Ouderen, en, vooral van de Moeder aan de Vrucht medegedeelt worden; en

Ten vierden: Ook kan zij, door verscheiden Ziekten, na de geboorte, veroorzaakt worden.

§ XV.

Wat *het eerste* betreft, Elk kind heeft zijne bijzondere verteeringkragten, zoo dat het zelve gelukkigst gevoed wordt met zulk Zog, het welk geene meerdere kragten ter verteeringe vordert, dan de Zuigeling bezit, en niet te slap is om het kind te voeden.

Deze onderlinge Overeenkomst van het Zog en de Kragten van het kind, is zoo volstrekt noodig, dat het tegendeel met regt tot de Opwekken-

kende Oorzaken der Engelsche Ziekte mag betrokken worden.

Het Zog eener sterke Voedster kan, zoo ten aanzien van deszelfs Kazig als Weiächtig gedeelte, te lijvig zijn voor een gezond kind. — Dit voedzel kan door gemis van kragten, niet behoorlijk verteerd worden; wanneer het geval niets verschild van eenen bejaarden, welke voedzels nuttigd, die door zijne maag niet gemakkelijk verduwd worden. — Het zwaare stremsel blijft onverteerd hangen, terwijl de Wei gemakkelijk vergoort, of naderhand onder het bloed eene Zuure kwaadsappigheid brengt.

Ik heb de Engelsche Ziekte dikwils ontmoet bij kindertjes, bij welken, in dit opzigt, de oplettendheid verzuimd was.

Te zwak Zog verslapt het kind, door mangel aan voedzel; — doch de nadere overweging hier van moet in het vervolg voorkomen..

§ XVI.

Ten tweeden: Dat veele kinderen gezond, maar zwak ter waereld komen (§ XIV. n. 2) weet elk. — BUCHAN, wiens *Huishoudelijke Geneeskunde* in elks handen zijn moest, meent zelfs, dat men, in onzen leeftijd, meerdere gelegenheid heeft

heeft om van de waarheid dezer ondervindinge overreed te worden, dan in vroegere dagen, wanneer ook de reden, waarom de Engelsche Ziekte nu gemeener is, dan voormaals, gemakkelijk zou te vinden zijn; — doch of, behalven de blijkbare meerdere slapheid des ligchaams van de Ouderen, ook des Vaders uitgemergeld zaad, hier van de schuld heeft, laten wij voor rekening van den gemelden Engelschen Arts. — Zeker is het, dat de voeding in de Lijfmoeder eener zwakke zwangere, eene slappe vrucht doet vreezen.

Deze stelling is nochtans aan uitzonderingen onderhevig. — Of zien wij niet veeltijds welgespierde en doorvoedde kinders uit zwakke en teedere Ouderen voortgebragt?

Wij nemen hier de gelegenheid waar, om de schande en schade der Zelfbevlekkig te gispen, en hen tot nadenken te vermanen, welke hunne liefdedriften, in het bloeijen der jeugd, op allerlei wijzen, gaande maken, en zich daar door onwillig bevlekken. — Daar men thans zoo ijverig werkt, om de Vrijheid der Drukpersse te bepalen, moest men ten minsten zorgen voor het toeneemende bederf der jeugd, door wellustige boeken en prenten. — Dit in het voorbijgaan.

Dat de zwakke ligchaamsgesteldheid der kinderen in de daad tot de Voorgeschiktheid der Engelsche

Ziek-

Ziekte behoord, kan men ook daar uit gisſen, dat dezelve gemeener is in laage moerige waterachtige ſtreeken, dan elders. — Trouwens, oplettende Waarnemers verzekeren, dat zij in Engeland, in het laage gedeelte van Duitschland, en in Holland, onder een gegeven getal kinderen, meer voorkomt, dan in hoogere en bergachtige landen. — In Parijs is de Engelſche Ziekte veel gemeener, dan in het hooge en drooge gedeelte van Frankrijk.

Het is ook niet zeldzaam, dat zwakke Moeders gezonde kinderen voortbrengen, die naderhand met deze Ziekte zukkelen. — Ik zag vijf van de zeven kinderen ééner Moeder daar mede behebt. — Een Duitscher verzekert, elf kinderen van dezelfde Ouderen daar onder te hebben zien kwijnen.

De ervaring toont, eindelijk, dat bejaarde en luije, vadſige Ouders inzonderheid geſchikt zijn, om de zaden der Engelſche Ziekte, zoo veel die in de zwakke geſteldheid des kinds gelegen is, aan hun kroost te verſchaffen. — Zou daarom deze Ziekte minder gemeen zijn bij den noesten landman, dan bij den loggen ſtedeling?

§ XVII.

Ten derden: De gemeene ondervinding leert, dat

dat Ziekelijke, of, door Ziekte, verzwakte Moeders, ſlappe kinderen teelen: Zulken, die daar door vatbarer zijn voor de Èngelſche Ziekte, dan anderen (§ XIV. n. 3)

Hier toe behooren alle Ziekten, vooral zulken, welken de vaste deelen van de vrucht verzwakken, hare vochten verdunnen, of kwaadſappig maken. — Onder de *kortſtondige Ziekten*, behooren hier toe alle *Ontſtekingen*, zoo wel bijzondere, als inzonderheid, algemeene; als mede *Galkoortſen*, vooral wanneer het bloed in het bederf der Galle deelt. — In het eerſte geval moet de Kunst het bloed verdunnen; in het laatſte doet dit de Natuur, terwijl de Arts de bedreigde rotting weert. — In beide gevallen komt eene verſlappende Genees- en Leefwijze te ſtade.

Tot deze Claſſen van Ziekten behooren ook de *Bloedſtortingen*, vooral uit de Schede, welken, behoudens het leven van de vrucht, doch met verlies van derzelver kragten, ſomtijds zeer aanmerkelijk kunnen zijn. — Het verlies van veel Bloed laat, ten minſten gedurende eenigen tijd, ſlappe vaten en verdunde vochten na, waarin het kind noodzakelijk deelt.

Tot de *ſleepende Ziekten*, of *langdurige ongeſteldheden der Zwangeren*, waar aan wij hier gedenken moeten, betrekken wij voornamelijk de

hard-

hardnekkige *voor- en najaars Koortsen*, de *Verstoppingen der klieren*, vooral van den buik, doorgaans verzeld van kwaadsappigheid, eenen uitmergelenden witten vloed, en dergelijke gevolgen van een vadzige leefwijze; het misbruik van meel- en erwetspijzen, Visch, zoete lekkernijen; gesnerkte Olie, warme water- en melk-dranken; van een laauwvochtigen dampkring: zulke Moeders leveren schier altijd zwakke kinders.

Vooral gedenke men aan die traage Ziekten, welken eenen dikwils wederkeerende scherpen witten vloed veroorzaken en uit het Venussmet ontstaan. — Ach! hoe dikwerf leerde de treurige ervarenis de rampen, welken de onschuldige wichten hier van te dragen kregen! — Sommigen ontkennen eene overgeërfde Venerieke vochtsgesteldheid; maar de ondervinding heeft mij te vaak de valschheid der gronden van die ontkenning geleerd, om op dezelven eenigen prijs te stellen. — Het zoude mij weinig moeite kosten, om een betoog te leveren, ten bewijze van het bestaan eener meenigte van Huidgebreken, en andere kwaadsappige Ziekten, welken alleen door Kwikmiddelen konden gedempt worden. —

Van de overige min gewone Ziekten, als zoo veele bronnen van zwakheid der kinderen, zal ik thans niet reppen, om dat het gezegde, mijns oordeels, kan volstaan.

§ XVIII.

§ X V I I I.

Ten vierden: Deze Zwakheid wordt het kind, niet zelden, door verschillende voorafgaande Ziekten (§ XIV. n. 4) berokkend.

De Engelsche Ziekte verschijnt niet na het derde levensjaar, des wij van geene andere Ziekten behoeven te handelen, dan van zulken, welken in de drie eerste jaren voorkomen. — Dezen zijn:

Voor eerst: De gevolgen van kwaad Zog. — Om het kind, door het Zoogen te verzwakken, behoeft het Zog niet altijd eene Ziekelijke natuur te bezitten. — Wij hebben reeds aangemerkt, dat te stevig, zoo wel als te slap Zog, in vergelijking van de kragten van het kind, deze nadeelige hoedanigheid bezit.

Het eene, zoo wel als het andere, verwekt Zuur, en een taaije Koek in de teedere Darmen — gebrek van Voeding — Verzwakking.

De scherpe Wei veroorzaakt Brakingen, Buikpijnen, gestadige Afgangen en Stuipen: — Omstandigheden, welken de kragten verarmen.

Goor en Scheurbuikig Zog paart de Knagingen en Kwaadsappigheid met het verval van krachten.

Zog, met het Venuseuvel doordrongen, bederft het gansche ligchaamsgestel des Zuigelings, en

beneemt de gelegenheid van geſchikte voeding en verſterking. —

Ten tweeden: Het gaat door, dat de gevolgen van Kappel en Zuur altijd aan het Zog moeten worden toegeſchreven.

Zeer zelden verduurt een kind de Melk zonder hinder. — Zeer velen zijn onderhevig aan het Zuur, ondanks het geſchiktſte Zog: — Getuigen zijn de Walgingen, Verſtoppingen, Hardlijvigheid, Brakingen, Buiknépen, Buikloop en Kwaadſappigheid, waar mede onze kinderen veeltijds worſtelen. — Zou zulk een kind die zwakheid niet erlangen, welke tot de Zaden der Engelſche Ziekte behoort?

Ten derden: De Kinderziekte, de Mazelen, de Roodvonk, het Schurft en andere gebreken van de huid, kunnen afzonderlijk, of gezamenlijk eene hebbelijke Zwakheid veroorzaken.

Ten vierden: Men denke ook om het moeijelijke uitbotten der Tanden, als eene wezenlijke oorzaak van meenigvuldige Brakingen en Buikloop, Pijnen, Koortſen, Hoesten, Rusteloosheid, Stuipen, en wat verder in ſtaat is, om de kragten te ondermijnen.

Ten vijfden: Hier toe behoort ook de Geelzucht, welke bij ons gemeener is, dan elders, die ſomtijds zeer hardnekkig is, of dikwils weder-

keert,

keert, waar door de vochten ontbonden, en de voeding belemmerd worden, en veelerlei Ziekelijke omſtandigheden, Sprouw, Waterzucht, enz. ontſtaan.

Ten zesden: Allerhande ſoorten van Hoesten, als zulken, die uit enkele verkoudheid, en anderen, welken uit aandoenlijkheid der Zenuwen en eene beſmettelijke eigenſchap der Lucht, geboren worden.

Hoe de kinderen, door de ſtuipächtige aanvallen van den Kinkhoest, gefolterd en verzwakt worden, is bijna aan elk, die kinderen heeft, bekend.

Ten zevenden: Dat ſoort van Teering, waar van ik in het eerſte Hoofdſtuk gewaagde, en die kenbaar is uit den dikken en harden buik, de vermagering der onderſte ledematen, en de verbazende verzwakking.

Ten agtſten: Wij zouden, op deze lijst, verſcheiden andere Ziekten der kinderen, beneden hun derde jaar, kunnen ſtellen, indien dezelven, of, om dat zij te zeldzaam zijn, geene plaats verdienen, of, om dat zij gevolgen zijn van de opgemelde Ziekten, daar onder moeten begrepen worden.

Wie een breeder verſlag hier omtrent begeert, kan zich tot het werk van den Heer VAN RO-

SENSTEIN en TISSOT vervoegen, terwijl de bekroonde Verhandeling van den Rotterdamſchen Arts VEIRAC, over den Kinkhoest, en die van zijne mededingeren, verſcheiden nuttige zaken, ten aanzien van dit onderwerp, bevatten.

Schoon ik deze Ziekten als Werköorzaken der Zwakheid, welken eene meerdere Vatbaarheid voor de Engelſche Ziekte verſchaft, heb opgegeven, zou echter het beſluit, dat alle, door dezelven in hunne kragten verarmde, kinderen, door deze Ziekten aangetast worden, tegen de ervaring ſtrijſten. — Hem, die dit beweerde, zou toch de dagelijkſche bevinding logenſtraffen.

§ XIX.

Na de opgage der *Naaste Oorzaak*, en een kort verſlag der Ziektezaden, treden wij nu tot de overweging der *Opwekkende Schadelijke Vermogens* (§ IX. n. 2.)

Hoe overbodig gul ſchier allen, welken over de Engelſche Ziekte geſchreven hebben, in de optellinge der Opwekkende Oorzaken geweest zijn, meen ik echter, dat ſlechts *ééne oorzaak* daar op billijke aanſpraak heeft. — Deze is *de Wei van het Zog, of andere Melk*, mits de invloed derzelve in verband met de Ziektezaden beſchouwd worde.

§ XX.

§ X X.

Om deze stelling te voldingen, dient het volgende.

Voor eerst: Men moet zich herinneren, het geen ten aanzien van het Zog en de Wei, als mede van derzelver verspreiding' te voren gezegt is, en niemand, die de Natuurkundige werking van ons ligchaam weet, onbekend kan zijn.

Ten tweeden: De aart der Ziekte, gelijk wij die betoogd hebben, kan uit geene andere Opwekkende Oorzaak verklaard worden.

Dit zij ook herinnert ten aanzien van derzelver Oorzaak, en het zelve zal ook blijken bij de overweging der Toevallen.

Ten derden: Eene, te voren reeds gemelde, waarneming zet mijn gevoelen die kragt bij, welke van het sterktste bewijs kan gevorderd worden; te weten: *nooit word een kind door de Engelsche Ziekte aangetast, het welk met geen Zog of andere Melkspijsen, is opgevoed.* — De ondervinding is, in dit opzigt, zoo overtuigend, althans voor mij, dat geen gezag mij van het tegendeel kan overreden. (§ III. *Eerste Aanm.*)

Ten vierden: De wijze, op welke deze Gelegenheidgevende Oorzaak de Ziektezaden opwekt, en alzoo de Naaste Oorzaak vormt, staaft mijn

denkbeeld al te nadruklijk, om daar over niet een weinig te handelen.

Bij de kinderen verkrijgt de Wei, van het Kazige gescheiden en onder het bloed gebragt, eene Zuure eigenschap, en wordt, dus ontaart, door het geheele ligchaam gevoerd. — Dit heeft meer of min plaats, naar geraden van de meerdere of mindere vatbaarheid des kinds voor de Engelsche Ziekte. — De Zwakheid had de behoorlijke bereiding der Wei tot goed voedsel belet. — In dien staat wordt dit vocht met de waterachtige deelen des bloeds dus ontaart, dat de behoorlijke stevigheid en groei van het Beengestel daar door belemmerd wordt. — Het zelve blijft, door gemis van het noodige steunsel, slap en buigzaam, of wordt zoodanig, door de ontbinding van het geene reeds eenige stevigheid verschaft had. — De eigenschap eener Zuure Kwaadsappigheid staat toch, in werking, opzigtelijk de voeding der Beenderen, lijnregt tegen over de vereischten van het voedende Sap, het welk, uitwijzens de proeven van Haller, en andere Onderzoekeren van ons gestel, eene Vlugzoute Kleverige (*Plastieke*) hoedanigheid bezit. — Dit wordt, door het Zuur, van zijn vermogen beroofd, en daar door wordt de Groei en Verharding van de vaste deelen des Ligchaams belet. — Het Kraakbeenige blijft, of

wordt

wordt Vliezig, en het Been behoud, of erlangt, eene Kraakbeenige zachtheid. — Zij worden, en door de Ziekte, en door de Zwaarte des Ligchaams, uitgezet en misvormd.

Zie nu, hoe het Zuur, in verband met de Zwakheid, de Engelsche Ziekte veroorzaakt! — Zie ook tevens, bij voorraad, den eersten aanleg ter verklaringe van derzelver Toevallen en Gevolgen.

Deze Redenkaveling voldoet misschien den ligtgelovigen Huisvader; maar (zegt men verder) een belezen Arts is niet zoo gemaklijk te overtuigen. — Laat ons, met verlof der Vrageren, ons denkbeeld tegen eene bedenking staven.

Heeft men, in deze Verhandeling, dus verre, geene gewigtige schadelijke Vermogens over het hoofd gezien? — Behoort daar toe niet inzonderheid het Stremsel van het Zog, het welk, in de Darmen gepakt, den Buik doet zwellen, de Voeding, de Werking der deelen, den Omloop des Bloeds naar beneden belet, en de onderste Leden uitmergeld? — In weêrwil van veeler toestemmend Antwoord op deze Vraag, vind ik mij gedrongen te stellen, dat daar in geene Opwekkende Oorzaak van de Engelsche Ziekte te vinden is.

De ophooping van het Kazige gedeelte van het Zog kan zeer aanmerkelijk zijn, en de bedenke-

lijkste toevallen, de Teering, zelfs den Dood, veroorzaken, zonder dat het kind de eigenlijk gezegde, en naar waarheid erkende Engelsche Ziekte heeft. —

Daar tegen kan deze Ziekte in haren hoogsten trap bestaan, zonder dat deze Kazige Koek eenige blijkbare toevallen te weeg brengt; zelfs onder eene behoorlijke ontlasting van het Stremsel. — Even dit strookt met de ervaring.

Dit Stremsel heeft ook geene de minste gemeenschap met de echte Teekenen en eigenlijke Toevallen van het geene wij, als de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte, beschreven hebben. — Ware dit alzoo niet, dan, voorzeker, zouden de vroegere Schrijvers deze Ziekte gekend hebben, en de kundige Italiaansche Arts ZEVIANI had zich in zoo veele bogten niet behoeven te wringen, om een voorraad van, waarlijk al te flaauwe, drangredenen voor de Oudheid der Engelsche Ziekte bij de Geneeskundige Eerstvaders optezoeken.

Deze wederlegging van de gewigtigste tegenwerping zal mij, hoop ik, van de moeite ontslaan, om met de ontknoping van anderen te vervelen.

Verwacht echter niet, dat ik mij tracht te ontslaan, om, ter vereischte plaatse, van de Toevallen, welken uit deze Kazige inpakking ontstaan:

t

te gewagen. — Neen: zij heeft te dikwerf plaats, om dezelve niet te overwegen, als eene bijkomende Oorzaak van verscheiden Toevallen, die zich onder de Engelsche Ziekte vermengen.

§ XXI.

Dit zij genoeg van de Oorzaken der Engelsche Ziekte. —— Het geen daar omtrent overtollig mogt schijnen gezegd te zijn, zal ons, in het vervolg, ontheffen van verscheiden Aanmerkingen, welken anders volstrekt noodzakelijk zouden zijn. — Men zal dit, reeds in het volgende Hoofdstuk, bemerken.

DERDE HOOFDSTUK.

De Reden, waarom de Engelsche Ziekte, in haar eerste Begin, zelden voor het derde levensjaar bespeurt word.

§ XXII.

SCHOON de groote BOERHAAVE deze Vraag zoude bepaald hebben tot het *tweede* levensjaar, vinden wij echer de verschijning der Engelsche Ziekte tusschen het *tweede* en *derde* Jaar niet zeldzaam genoeg, om van de bepaling in het voorstel aftewijken.

Maar, om welke reden heeft het Genootschap geen onderzoek gedaan naar de Oorzaken, waarom de eerste beginsels dezer Ziekte zelden voor de eerste negen Maanden bespeurd worden? — Zekerlijk, om dat dit als eene erkende ondervinding ondersteld wordt. — Sommige Schrijvers echter verdedigen eene aangebooren Engelsche Ziekte, althans, dat dezelve zich kort na de Geboorte

ver-

vertoondt. — Doch hun getal is gering, in vergelijking van hen, die het een en ander ontkennen. — Bij dezen voeg ik mij. — Laat mij evenwel hier iets beantwoorden, het geen niet gevraagd wordt.

De reden, waarom de Engelsche Ziekte niet vroeger, dan wij stelden, wordt vernomen, is zeer eenvouwig.

Het kan zijn, dat de Vrucht de volkomenste Vatbaarheid heeft; dan deze kan haar, bij mangel der Opwekkende Oorzaak, niet deeren.

Het schijnt niet zoo gemakkelijk te bewijzen, waarom de beginsels van dit gebrek niet voor de negen eerste Levensmaanden ten voorschijn komen. — Het Zog heeft in de eerste Weken, even als de Biest der Runderen, eene Buikzuiverende eigenschap. — De Darmen van het Kind zijn, kort na de geboorte, bezet met een Vlugzoute drekstoffe. — Dezen maken zamen eene gisting, en de ontlasting te willig, om het Zog te doen verpoozen en stremmen.

Wijders zal men toestaan, dat de Engelsche Ziekte, gelijk getoond is, geen post vat, in weêrwil van alle teekenen eener Kazige ophooping', voor dat de Wei in het Bloed vergoord is, en het voedende Vocht bedorven heeft.

Alvorens dit kan plaats hebben, zoo dat men

de

de Engelſche Ziekte aan blijkbare verſchijnſels ontdekt, ſchijnt de bepaalde levenstijd vereischt te worden; — Ik zeg met opzet, *blijkbare*, om dat niemand zal ontkennen, dat deze ontaarting eenigen tijd kan inwortelen, eer zich de Teekenen derzelve aan den doorzigtigſten Arts vertoonen.

Doch laat ons dit Bijpad niet verder bewandelen, maar een nuttiger Veld betreeden.

§ XXIII.

Men vraagt: *waarom het begin der Engelſche Ziekte zelden na het derde Jaar vernomen wordt?*

Wat wij door het begin dezer Ziekte verſtaan, zal naderhand gezegd worden. — Nu merkt men ſlechts op, dat daar mede eene Engelſche Ziekte word bedoeld, welke zich, door Teekenen en Toevallen, allereerst doet kennen.

Tot het beſtaan van de Naaste Oorzaak hebben wij geſteld, eene meer dan gewone Zwakheid des Lijders, als eene Voorgeſchiktheid, — en de verzuurde Wei, als de eenige en genoegzame Opwekkende Oorzaak.

Zoo even heb ik getracht te bewijzen, waarom de Engelſche Ziekte zelden voor de negen of twaalf eerſte Maanden verſchijnt. — Misſchien is de

de Grond, aldaar gelegd, niet te zwak, om ons, in het tegenwoordig onderzoek te onderſteunen.

Wij zullen dit beproeven;

Voor eerst: De Zwakheid is, om het beſtaan aan de Naaste Oorzaak der Ziekte te verſchaffen, betrekkelijk tot de Wei. — Dit ſtaat de Lezer toe, welke de onderlinge werking dezer twee Oorzaken heeft bevat. — Deze Voorgeſchiktheid houdt korter of langer aan, echten indiervoegen, dat dezelve eindelijk niet meer kan worden opgewekt, om de Naaste Oorzaak te vormen. — Dit bepaalt men, op grond der bevinding, op het derde Jaar. — Dan is de Veêrkragt der Vaten ſterker, de vaste Deelen zijn ſteviger, en de Vochten beter bereid; zoo dat alles medewerkt, om het vermogen der Opwekkende Oorzaak te wederſtaan.

Het kind wordt met Dranken en Spijzen gevoed, welken het overgeſchoten Zuur omwinden, of kragteloos maken.

Dit bewijs dient echter eeniglijk, om meer of min te betogen, waarom de Ziekte, na dien Leeftijd, zich, zelfs in haar eerſte begin, niet vertoond; maar niet, om te ontkennen, dat zij, te voren beſtaan hebbende, geene gevolgen zoude achterlaten.

Ten tweeden: Men begeert, met Reden, meer, ter

ter voldoende Verklaringe van dit Stuk. — Hoe, vraagt men, kan de Wei, als de Opwekkende Oorzaak, dan nog beschouwd worden, na dat het Kind Jaar en Dag gespeend is? — Kan eene Oorzaak werken, welke niet meer bestaat? — Ligt, in het verdeedigen van deze Stelling, geene ongerijmdheid? — Geenzins, Lezer! deze zwarigheid vervalt, na dat de volgende aan de voorgaande bewijzen gehecht zijn.

De eerste blijkbare Teekenen der Engelsche Ziekte zijn niet daarom hare eerste Beginsels. — Hoe lang aarzelt dikwerf de kundigste Arts, eer hij, met zekerheid, het bestaan dezer Ziekte durft bepalen? — De Wei heeft niet terstond het vermogen, om de blijkbare Teekenen van het gebrek te vertoonen, doch daarom mag het bestaan dier Opwekkende Oorzaak niet ontkend worden. — Zij ondermijnt de Vochten, bij trappen, en bederft de Voedingsappen, met langzame schreeden; — Dit is de reden, waarom de kenbare toevallen der Engelsche Ziekte zich dikwerf zeer lang na de Speening vertoonen. — Ondertusschen mist het zeer zelden, of men ontdekt eene Zwakheid, en andere verschillende blijken van ongesteldheid, bij deze Kinderen, langen tijd voor de zekere Kenmerken van de Engelsche Ziekte.

Men zou hier, indien eenig uitvlugt, ter redding

dinge uit de moeijelijkheid van dit onderwerp, noodig was, kunnen bijvoegen, dat het vooröuderlijk begrip van velen, onder het gemeen, de gespeende Kinderen, tijden lang, met Koemelk spijzigt; een voedzel, meer dan het Zog, geschikt, om de zaden der Engelsche Ziekte bij daar toe vatbare Kinderen optewekken. — Ik heb opgemerkt, dat dit vooral plaats gehad had bij kinderen, welken, tusschen het tweede en derde Jaar, de beginsels van dit gebrek vertoonden. — Dezer dagen bezoek ik zes Kinderen, welken meer of min, echter allen blijkbaar onder onze Ziekte kwijnen. — Zij zijn alleen ruim twee Jaren oud. — Vijf van dezelven zijn, na dat zij de Borst verlieten, met Melkpappen onderhouden, terwijl de andere, die ook minst met dit Euvel besmet is, met de gewone Tafelkost is opgevoed. — Doch ik meen, dat wij deze waarneeming, ter verklaringe van het tegenwoordig onderwerp, niet noodig hebben.

Wij gaan over tot zaken van meer belang.

VIER-

VIERDE HOOFDSTUK

Van de Teekenen der Engelsche Ziekte.

§ XXIII.

De Kenmerken der Ziekten zijn onderscheiden in *Algemeene*, welken ook bij anderen Ziekten voorkomen; en in *Bijzondere*, of *Karakteristieke*, ook *Beslisschende Teekenen* geheeten, door welken de eene van de andere Ziekte, ten allen tijde, onderkend wordt.

Zij verschillen ook, naar mate van het beloop der Ziekte, in haar *Begin* of *Voortgang*; als mede, naar gelang van derzelver hevigheid, zelfs in hare eerste verschijning.

De Kenmerken zijn ook niet altijd dezelfde, in dezelfde Ziekte, bij onderscheiden Lijderen; te weten, voor zoo verre die Teekenen niet beslisschende zijn.

§ XXIV.

§ X X I V.

Ik zal de Teekenen der Engelsche Ziekte verdeelen naar het *Begin*, den *Voortgang* en het *Einde* derzelve. — Welke drie verdeelingen den leidraad van dit Hoofdstuk zullen zijn; terwijl het, onder de opgave derzelven, wel haast blijken zal, welke Teekenen den naam van Beslisschende, al of niet, verdienen, en welke de *min* of *meer volkomen* Engelsche Ziekte verzellen.

§ X X V.

Wij zullen den voorraad van de overweging eener *beginnende* Engelsche Ziekte ontleenen

1. Van de beschouwinge des uitwendigen Ligchaams;
2. Van de gesteldheid der Adembalinge;
3. Van die der deelen van de Spijsverteering;
4. Van de gesteldheid en omloop van het Bloed;
5. Van de Ontlastingen; en
6. Van de vermogens der Ziele.

Deze, anders snipperachtige verdeeling, zal noodig zijn, om den onkundigen te beter te doen vreezen, wat in den verderen voortgang der Ziekte te duchten is.

§ X X V I.

Belangende *het eerste :* — De Oogen, te voren glanzig en schitterende, worden bleek en traanig. — Zij schijnen dieper, dan natuurlijk, in hunne kasſen gezonken. — Het kind wordt holöogig. — Het Aangezicht verbleekt en is somtijds bol. — De, anders naauw gespannen, Huid des Ligchaams wordt slap, ruim en rimpelig. — Dit heeft vooral plaats aan de Dijën en Beenen, terwijl de Huid des Buiks, door de opgezette Maag en Darmen gespannen staat. — Het Vel wordt, over het geheel, wankleurig en tanig.

Het eene Kind is meer, dan te voren, genegen om te leggen en te slaapen; terwijl het andere ongedurig is en onophoudelijk tobt en schreeuwt.

Betast men de Vleezige deelen onder de Huid, vooral der benedenste Ledenmaten, en bij sommigen ook der Armen, dan verneemt men, dat zij trapswijze in stevigheid afnemen, en langs zoo slapper worden.

Hier bij komt vervolgens eene ongewone hitte der Handpalmen en Voetzoolen.

Ziet gij zulk een Kind? Had het zelve eene voorgeschiktheid tot de Ziekte, en verkeerde het zelve onder de Opwekkende Oorzaak? — Vrees dan voor eene beginnende Engelsche Ziekte.

§ XXVII.

§ X X V I I.

Ten tweeden: Die vrees erlangt meer gronds, — wanneer de *Ademhaling*, bij korter poozen, dan gewoonlijk, geschied.

Dit kenmerk wordt afgeleid van den gezwollen Buik, en is een natuurlijk gevolg van de belemmerde nederwaardsche beweging' des Middenrifs, zoo dat de Longen zich niet genoeg uitzetten. — Indien deze Opspanning afwezend is, dan verneemd men ook dit toeval niet, als een Gewrocht dier Zwellinge, bij deze Kinderen.

De Uitgeädemde Lucht is heet, heeft dikwerf eenen onaangenamen gloed en Zuuren reuk. — Als dan wordt eene bezwarenis in de inädeming, door Slijm in de Luchtblaasjes ophoopende, of door eene Krampächtige toetrekking derzelven, dikwerf vernomen. — Dit Teeken is echter veeltijds wankelbaar en onzeker, om dat de prikkeling van het Tandvleesch onder de uitbotting der Tanden, welke veelal gelijktijdig geschiedt, met de eerste verschijnselen der Engelsche Ziekte, door medegevoel van den gerekten Zenuw in den wortel van den Tand met die der Longen, eene krampächtige belemmerde Ademhaling kan veroorzaken. — Een eenvouwig Lezer moet deze en soortgelijke stellingen, welker uitpluizing lastig en nutteloos

zoude zijn, op goed vertrouwen overnemen, terwijl hij zich op de toeſtemming van bekwame Ziektenkundigen kan verlaten.

§ XXVIII.

Ten derden: Eenige wanorders in de *deelen, dienstbaar voor de Spijsverteering*, leveren eene nieuwe Bron van Kenteekenen.

De Tanden komen traag en gebrekkig te voorſchijn.

De Tong is doorgaans wit, beſlagen en dikwijls droog.

De Sprouw is dezen Kinderen zeer gemeen.

Zij walgen dikwils, en braken het Zog, terſtond na de Zooging, uit, wanneer de ſtof gekappeld en zeer Zuur is. — Dit Teeken is echter verre af, van op zich zelven iets te beſlisſchen. — Bij de overigen komt het zelve niet te min in aanmerking.

Deze Kinderen zijn veelal ongemeen gulzig, een gevolg van het prikkelend Zuur in de Maag. — Doorgaans voegen zich hier Opriſpingen en Winden bij.

Velen loozen bij mangel van Gal, met vrij wat moeite, witte, taaije, kazige, zuure Drekſtoffen. — Anderen hebben meenigvuldige

Af-

Afgangen, die geel van kleur en ſcherp zijn, en eenen gooren, zuuren reuk geven, welke ſcherpte den Aars ontvalt. — Het inwendige gedeelte der Darmen wordt eindelijk raauw en zeer aandoenlijk, het geen niet lang na elke Zooging kan opgemerkt worden.

Is het wonder, dat de Vermagering hier op volgdt, en dat, daar het Ligchaam bijna alleen zich zelven voeden moet, uitgeput, en de Huid ruim en rimpelig wordt? — Men kan dit gemakkelijker bevroeden, wanneer men weet, dat, onder deze ontlastingen, de Darmen, op ſommige plaatſen, met het Kazige deel van het Zog als beplakt zijn, en dat aldaar (offchoon elders het Vlies der Darmen van zijn ſlijm ontbloot is) de opſlurping van het voedende deel der Spijzen belet wordt.

Dit tuige de ontleding der Kindertjes, welken, gedurende dit tijdperk der Engelſche Ziekte, het Slagtöffer van andere Ziekten waren. — Eenmaal zag ik eene vrij aanmerkelijke lengte der Darmen, door deze ſtoffe, zoodanig vernaauwt, dat ſchaarsch eene opening, ter dikte van een Tabakspijpſteel, overbleef.

§ XXIX.

Ten vierden: Hier bij komen *de gesteldheid en omloop van het Bloed.*

Uit het reeds betoogde blijkt de reden van de Zuure kwaadsappigheid des Bloeds, van de Koortsige bewegingen en verhitting, daar door te weeg gebragt, terwijl de hevigheid van het een en ander, uit het meerder of minder gedeekte der Naaste Oorzaak, moet verklaard worden.

Opzigtelijk den loop van het Bloed in het bijzonder, ontdekken wij dikwerf, dat de Kropslagäders, ter wederzijden van den Hals, meer uitpuilen en sterker slaan, dan zij anders doen, ofschoon de Pols aan de hand slap en ingetrokken is. — Deze plaatzelijke versnelde beweging des Bloeds naar het Hoofd, brengt toevallen aan, waar van wij naderhand spreeken zullen.

De Koorts houd geen streek, maar is sterker, naar mate de Vaten meer geprikkeld worden.

§ XXX.

Ten vijfden: De *Ontlastingen* of *Uitwerpsels* geven zoo vele Teekenen der Engelsche Ziekte, dat wij daar over iets meer te zeggen hebben. Schoon wij het een en ander van het Braakse-

e

en den Drek gewaagden, zullen wij ook, daar omtrent, echter noch iets aantemerken hebben, terwijl de goede orde de navolgende verdeeling billijkt.

Voor eerst: De Kwijl. — Deze is droog, taai, en de Klieren, geschikt tot afscheiding derzelven, zijn, bij velen, gezwollen en doen daarom de afscheiding niet naar behooren. — Hier van de droogte des Monds en de dorheid der Lippen, welken somtijds met eene bruinachtige korst bezet zijn.

De gestadige onwillige afloop van het Spog is, als een Teeken dezer Ziekte, door anderen, als zoodanig erkend, niet te vertrouwen. — Een Arts begrijpt, waarom?

Ten tweeden: Veelen hebben eenen droogen, anderen eenen slijmigen Hoest, als uit verkoudheid, somtijds met aanvallen van eenen Stuipächtigen klank, bijna gelijk in den Kinkhoest. — Dit teeken echter is, in het afgetrokkene, niet zeer voldoende.

Ten derden: Het geen meer onze opmerking, dan onze verwondering, verdient, is, dat deze Kinderen nooit eenige Galstoffe, onder het braken, loozen.

Een ervaren en veel gezochte Baker, welke op dit stuk jaren lang gelet had, verhaalde mij, nim-

mer ondervonden te hebben, dat Kinderen, welken nu en dan eenige Gal braakten, hoe zwak zij anders waren, naderhand de Engelsche Ziekte kregen; — Zij had, integendeel, menigmalen voorspeld, en hare voorspelling werd bewaarheid, dat Kinderen, welken veel Slijm en Zuur braakten, indien zij tevens eene geelächtige kleur hadden, in het vervolg door deze Ziekte zouden aangetast worden.

Ten vierden: Het vocht der Klieren in de Ooghoeken is, bij deze Kinderen, zeer scherp, en, met de overige Teekenen gepaard, een kenmerk van belang. — Men kent dit aan de roodheid van de Wangen, en van den Neus, uit de knagirg van het zelve ontstaande.

Men bespeurt dit Teeken echter niet altijd in het begin van deze Ziekte.

Ten vijfden: — Het Zweet is, van den eersten aanvang der Engelsche Ziekte, scherp, en goor van reuk, waar uit, bij sommigen, vrij lastige Huidgebreken, en bij anderen Ontvellingen in de Liezen, nabij den Aars, somtijds onder de Armen, ook, in enkele gevallen, aan het Voorhoofd, geboren worden.

Het is opmerkelijk, dat zij, welken zulk Zweet hebben, en naderhand dergelijken Uitflag krijgen, meestal van de Engelsche Ziekte vrij blijven.

Denk

Denk echter niet, dat, hoewel het Zuur in het Bloed, uit den opgemelden ſtaat van het Zweet, vermoedelijk zij, even daarom de Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte beſtaat; neen; doch, bij de overigen gevoegd, geeft het zelve veel gronds.

Ten zesden: De Afgangen. — Men zij hier omtrent niet te gereed in zijn beſluit, want dit zoude ongerijmd zijn, welke hoedanigheden ook in de Drekſtoffe beſpeurd worden; — Doch, zijn 'er te gelijk andere Kenmerken tegenwoordig, dan geven de lijmige graauwe Ontlastingen niet minder reden, om de Naaste Oorzaak der aanvangelijke Engelſche Ziekte te vermoeden, als de bruine, geele, of zwarte zuurſtinkende en meenigvuldige Drek.

Ik behandel, dezer dagen, een Kind van dertien Maanden, het Vijfde van dezelfde Moeder. — De Vier vorigen hadden allen eenige gevolgen van de Engelſche Ziekte.

De Vader had, in zijne Jeugd, de Waereld gezien. — De Moeder was ſterk en gezond, haar Zog doorwerkt en ſtevig. — De Kinderen kwamen allen zeer zwak en teder ten voorſchijn.

Behalven eenen opgezetten, echter zachten, Buik, eene beginnende vermagering der Dijën en Beenen, de ongedurigheid en gemelijkheid van dit Lijdertje, ontlaste het zelve menigvuldige, brui-

 ne,

ne, zuure Drekſtoffen. — Ik voorſpelde de Engelſche Ziekte, en ik vertrouw, dat deze voorzegging, voor het verzenden dezer Verhandelinge, zal bevestigd worden. (*)

Ten zevenden: De Pis. — Bij deze Kinderen is het niet gemaklijk, Kenmerken, welken dit uitwerpſel zoude kunnen verſchaffen, te verzamelen. — Ik zal mijne geringe ondervinding, daar omtrent, trouwhartig mededeelen.

Bij veele Lijdertjes, bij welken de Engelſche Ziekte vermoed wordt, is de Pis roodachtig en ſcherp van reuk: bij anderen is dezelve waterig, helder en dun. — De Pis wordt ſomtijds, vooral bij Jongetjes, druppelwijze en met pijn ontlast. — Zij doen, twee Jaren oud zijnde, zoo vele pogingen, zelfs met hunne Handjes, om zich van die knagende Pis te ontdoen.

Eenige Proeven met dit ſoort van Pis genomen, en vergeleken met die van Kinderen, bij welken geene reden van onderſtelling der aanwezigheid eener Zuure ſcherpte in het Bloed te vinden was, toonden, na de bijvoeging van een Vlugzout, eene

Zuur-

(*) Zes Maanden na dit ik het bovenſtaande ſchreef waren de Teekenen der Engelſche Ziekte zoo duidelijk en ontwijfelbaar, als ik immer bij eenen Lijder gezien heb.

Zuurächtige ligte opbruising, welke anders alzoo, ten minsten met dien reuk, niet bespeurd werd.

Dit meen ik, door herhaalde waarnemingen overtuigd, aan het nader onderzoek der Geneeskundigen te mogen overlaten, wanneer men die gisting aanmerkelijker vinden zal, dan bij de Pis van bejaarden, op gelijke wijs getoetst.

De blijkbaarheid dezer Proeven wordt grooter, naar mate de Engelsche Ziekte meer gevorderd is.

§ X X X I.

De *laatste soort van Teekenen* wordt ontleend van de ongesteldheid der *Zielvermogens*. (§ XXV n. 6) zoo veel men over dezelven bij deze Kinderen kan oordeelen.

Boötius, welke de eerste, in den beginne der voorgaande Eeuwe, over deze Ziekte duidelijk schreef, en Glissonius, na Hem, mitsgaders anderen, op hun voetspoor, beweerden, dat eene meer dan gewoone schranderheid, zelfs in den eersten aanvang der Engelsche Ziekte, een harer Kenteekenen opleverde. — Anderen, vooral de beroemde Buchner, hielden, in tegendeel, eene blijkbare domheid voor een kenschets dezer Ziekte. — Elk beriep zich op de ondervinding. — Deze Gids zal ook mij geleiden, zonder dat mijn ge-

gevoelen op eene enkele waarneming zal gevestigd zijn.

De Kinderen, bij welken de Engelſche Ziekte plaats heeft, ſtammen veelal van vernuftige Ouderen. —— Daarom zijn zij, misſchien, ook, naar hunnen Leeftijd, vatbaarer dan anderen.

Doch dit ter zijde geſteld, of toegeſtemd zijnde, is voor mij om 't even, en ik zie geene reden, om eenig Teeken eener beginnende Engelſche Ziekte van de geſteldheid der Zielvermogens (ondanks het gevoelen van anderen) afteleiden.

Wel is waar, dat de Ziekte zich ſomtijds, in een' aanmerkelijken trap, ſpoedig vertoondt, en dat als dan Teekenen, welken in eene ordenlijke Verhandeling niet gevoeglijk tot den eerſten trap der Ziekte mogen gebragt worden, voorkomen. — In dat geval beſpeurd men eene verfijnde, doch bij anderen eene verſtompte werking van den Geest. — Maar wij zullen naderhand hier van opzettelijk ſpreken.

§ XXXII.

Verneemt men alle, of de meeſten der opgenoemde Teekenen, dan is de Engelſche Ziekte aanwezig, of zeer nabij. — Wie echter in zijn beſluit aarzelt, zal in het vervolg beter overreed worden.

Over

Over dit ſtuk had ik nog eenige weinige Aanmerkingen.

Voor eerst. — Het eene Teeken is ſomtijds duidelijker dan het andere. — Evenwel krijgt men, over allen, meerdere toelichting, wanneer het Kind de Ziektezaden heeft, en het Zog de hoedanigheden, om dezelven optewekken.

Ten tweeden. — Niet zelden vernemen wij één of meerder Teekenen, welken anders later voorkomen; bij voorbeeld, de uitzetting der Knokken, aan de Handen en Enkels, (welken Rosen, ten onregte onder de Teekenen der aanvanglijke Engelſche Ziekte teldt) de verwijding der naden van het Hoofd, de kromming der Arm-, Scheen-, en Knitbeenderen, zwelling en verharding van den Buik, uitmergeling der onderſte Ledematen, enz. — Alwaar dit gebeurd, is het gebrek des te gemakkelijker kenbaar.

Ten derden. — Hebt gij zulk een Kind, Lezer! — Zoek dan tijdig de voorſchriften der Geneeskunde, ten besten van uw kroost, aantewenden, om aldus, door gewiſſer Kenteekenen, niet al te blijkbaar van uw verzuim overreed te worden.

§ XXXIII.

Het verloop des tijds tuſſchen het begin en den

den verderen voortgang der Engelſche Ziekte, is niet gemakkelijk met zekerheid te beperken. — Vele Kinderen blijven eenige Weken, anderen ettelijke Maanden, in eenen toeſtand, welke met regt tot de beginnende Engelſche Ziekte behoort. — Ik heb Kinderen, in die onzekerheid, Agt of Tien Maanden zien verkeeren. — Eenigen hebben de Ziekte zoo goedaartig, dat bijna niets van de Teekenen des tweeden tijdperks ontdekt wordt. — Bij ſommigen zijn de Teekenen ingewikkeld, en de beginnende is van de meer gevorderde Ziekte bezwaarlijk te onderſcheiden. — Hier toe behoort niet alleen de zwelling der Knokken, en het geene zoo even opgenoemd is, maar ook de verhinderde, of geſtoorde, Beenverharding. — Wordt echter de Geneesheer tijdig geroepen, of ſtelt een Huisvader de behoorlijke aandacht te werk, dan zal men ongetwijfeld, in bijna alle gevallen, tijds genoeg hebben, om de twee eerſte graden der Engelſche Ziekte te onderſcheiden. — Deswegens zijn zij niet vrij van wanörde, welke de Teekens van den blijkbaren verſchillenden loop dezer Ziekte onder elkanderen vermengen. — Of de Heer Rosen, behoudens zijne verdienſten, van deze bedenking kan vrijgepleit worden, zullen wij nu niet onderzoeken; maar liever onzen weg vervolgen.

§ XXXIV.

§ X X X I V.

Wij gaan over tot de aanwijzing der *Teekenen* van het *Tweede Tijdperk* (§ XXIV.)

Het zal best zijn, om de vooorgaande verdeeling (§ XXV.) te behouden. — Dit zal minst verwarren, en den Lezer genoeg in staat stellen, om over de meerdere afwijkingen van de gezonde werking der deelen te oordeelen.

Wij beginnen dan in de *eerste plaats*, met de *Beschouwing des Ligchaams*, bepaaldelijk, *Voor eerst*, van het Hoofd; Dit neemt langzaam toe in groote; — De Naden, welken bij andere Kinderen vernauwen, wijken van elkanderen; — Het Voorhoofdsbeen puilt uit, of wordt, schoon zelden, meer plat dan verheven.

De Beenwording gaat, hier en ginds, niet naar behooren, of wordt gestaakt. — In één geval zag ik het regter Sleutelbeen krom en knoestig worden; de Wervelen zetten zich zijdelings, of achterwaards uit, vooral de Rugwervelen; — Men heeft eens de voorwaardsche afwijking derzelven opgemerkt. — De Ribben worden, vooral waar zij met hunne Kraakbeenen vereenigd zijn, insgelijks tegennatuurlijk krom, en niet zelden knobbelig en knoestig. — De Beenen der Ledematen worden scheef en platächtig, voor al de Dijen en Beenen. — Dit zien wij, wanneer de Kinderen staan en gaan:

een natuurlijk gevolg van het onvermogen dezer deelen, om de zwaarte des Ligchaams, zonder hinder, te wederſtaan. — De Hoofden der Armbeenderen, en van die der Beenen aan Handen en Voeten worden dikker en breeder, dan behoorlijk.

Onder het zachtkens wrijven van de Ledematen, verneemt men eenige ruwe ongelijkheden.

De Knieën zetten zich buiten, — doch meestal binnenwaards uit, zoo dat de Knieſchijven eindelijk, geheel en al uit hare plaats wijken.

De Beenderen van het Bekken verkrijgen, veeltijds, eenen zoo ongeregelden groei, dat daar door, naderhand, vele Vrouwen en haar Vrucht, onder de Verlosſing, ongelukkig worden.

Deze ongelijkvormigheid van den Wasdom der Beenderen is veeltijds zoo zichtbaar, dat ik verſcheiden Kinderen heb behandeld, bij welken de Arm- en Dijebeenderen, naar evenredigheid der overigen, veel te kort of te dik en tevens te kort, hoewel anders niet boven mate, gebogen waren. — Een Meisje van ruim anderhalf jaren, heeft, door deze Oorzaak, den regter Arm, twee duimen langer dan den ſlinker, welke de behoorlijke lengte heeft. — Bij een Jongetje, even oud, is het ſlinker Dijebeen bijna drie duimen korter en veel dikker dan het regter. — Dergelijken wangroei beſpeurt men ook in andere Beenderen.

Veele ontkennen het dadelijk bestaan dezer Weekwordinge; Anderen erkennen dezelve, maar houden de stelling, om ze aan de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte toeteschrijven, voor eenen Hersfenvond van geen waardij. — De meesten zijn van ons begrip, waar in wij stellen, dat de ervaring bij alle Kinderen, met de Engelsche Ziekte behebt, deze Wanstal meer of min toont; zoo dat dit, in dier voegen, in geene andere hunner Ziekten plaats hebbe. — Het is zelfs niet-vreemd te ondervinden, dat, wanneer het tweede tijdvak der Ziekte omstreeks het tweede Jaar aanwezig is, en het Kind reeds gaat, dat als dan de Beenderen, welken eenige hardheid bekomen hadden, weder zacht en buigzaam worden. — Van de waarheid daar van ben ik, door de opening van een Lijkje, volkomen overreed.

De Kraakbeenen deelen insgelijks in deze zoo nadeelige uitwerking der Engelsche Ziekte. — Dezen zetten zich op verscheiden plaatzen uit; — anderen worden plat; anderen week, zoo dat eindelijk het Ligchaam zijn steun en stevigheid verliest.

Ten tweeden. — Beschouwt men het Lijdertje verder, dan ziet men zijn aangezigt gezwollen, en meer opgezet, dan de vermagering des overigen Ligchaams gedoogt.

De Buik ſtaat, hoe langs zoo meer, geſpannen, vooral ter regter zijde, alwaar eene zachte betasting bij ſommigen veel pijn verwekt.

De overige Huid, vooral der Dijën en nederwaards, is ſlap, dor en rimpelig, het geen aan de uitmergeling van het Vet, en den belemmerden omloop des Bloeds derwaards wordt toegeſchreven.

De Palmen en Zoolen zijn, bij de meeſten, brandend en heet.

De kleur is doorgaans bleek, tanig en ongedaan.

Bij ſommigen zwellen de Klieren, inzonderheid van den Hals, onder de Ooren, en elders. — Deze zwelling, en bijkomende verharding, zijn bij dezen zeer weêrbarstig, doch bij anderen verdwijnen dezelven, om naderhand op nieuw te verſchijnen, of zich naar elders te verplaatſen.

Bij dit aantal overredende Kenmerken, zien wij ſomtijds plaatzelijke Verhardingen en Zweeren onder de Huid, die de gedaante en den loop van Beenëeters hebben, en niet zelden averegts behandeld worden. — Wij zijn echter verpligt om, in dergelijke gevallen, te onderzoeken, of, met de Zuure, ook geene Venerieke kwade geſteldheid der Vochten gepaard zij, of deze Verzweeringen geen gevolgen zijn van verplaatſten Dauwworm,

Schurft,

Schurft, of eenige andere Huidziekte, op dat ons de beste wijs van genezing, ten onpasse aangewend, niet te leur stelle.

Onder de Kenmerken der Engelsche Ziekte zag men wel eens zuchtige zwelling van Handen en Voeten, ook, maar zelden, van het gansche Ligchaam; een Kenmerk van een aanmerkelijke verdunning des Bloeds.

§ XXXV.

Ten tweeden. De *Ademhaling* wordt meer en meer belemmerd, en geschied bij tusschenpoozen, waar van wij terstond de reden melden zullen.

§ XXXVI.

Ten derden. Om die reden bij de hand te hebben, zullen wij overwegen, hoe de *omloop des Bloeds* gesteld is. — Deze kleene verschikking in de verdeeling (§ XXV n. 4) kan eenig gemak verzorgen.

Sommigen hebben reeds vroeg een klein Koortsje, welk langzaam toeneemt en hebbelijk wordt. Bij de meesten echter ontdekken wij het zelve eerst dan, wanneer de uitzetting van het Hoofd en de Knokjes zichtbaar wordt. — Dan heeft deze den

oop van eene geſtadige uitteerende Koorts, welke duidelijk blijkt, door eene aanhoudende prikkeling, veroorzaakt te worden. — Zij gaat verzeld met meerdere Hitte en klam Zweet, vooral binnen de Handen, dan in het begin.

Men ziet de Kropſlagäders en aders zwellen, en de eerſten geweldig ſlaan; — of de zwelling van het Hoofd hier aan, voor een gedeelte, moet toegeſchreven worden, zal in de beſchrijving der Toevallen voorkomen.

Deze verſnelde beweging van het Bloed is eene voorname Oorzaak van de moeijelijke Ademhaling; terwijl de ontlasting van dat vocht, uit de wankleurigheid van den Huid, witheid der Oogen, bleeke Lippen, en raauwe Pis, 'genoegzaam blijkt.

§ XXXVII.

Ten vierden. De overweging der Teekenen, welken de *Spijsverteering* verſchaft, ſtaat nu te volgen.

De Tanden verſchijnen traag en ongeregeld. — Die er zijn, worden rottig en vallen brokkelings uit. — Dit veroorzaakt, bij velen, eenen hinderlijken ſtank uit den Mond, welke duidelijk verſchildt van den heeten zuuren reuk uit de Keel. — Deze Tanden zijn meestal, bruin of zwart, en toonen genoeg, dat hun voedend Vocht bedorven is.

Het

Het Tandvleesch wort bleek, ſomtijds rood en ontveld. — Eenmaal zag ik de Tandenkasſen, door Beenbederf, geknaagd.

De Tanden zijn, in enkele gevallen, veel zachter, dan naar behooren, zoo dat ik dezelven, eenige jaren geleden, bij een Meisje van ruim twee jaren, zoo week en buigzaam vond, als Wasch. — Dit Kind is Tandeloos gebleven.

De heete en drooge Mond wordt pijnelijk, door vlakke Zweertjes of Puistjes, die van eene Sprouwachtige natuur zijn, verdwijnen en wederkeeren, wanneer tevens de Amandelen doorgaans gezwollen zijn.

Deze blijken eener ſcherpe en knagende Wanſtalte der Vochten blijkt ook, uit de dorre Lippen en het ontſtoken Keelgat.

De Zuure Oprispingen en Brakingen vermeerderen, omdat deze Kinderen veeltijds gulzig en onmatig zuigen, ofſchoon het Zog, in evenredigheid der toenemende Zwakheid van de Verteeringkragten, voor hun een bezwarend voedzel worde. — In wederwil van dezen honger, mangelt het den eerſten wegen (de Maag en Darmen) aan Gal, terwij een overmaat van Zuur geworden Wei het gevoel van honger verwekt, en bij velen het Stremſel de Darmen uitzet, welken daar door vol winds zijn, ten zij menigvuldige afgan-

gen hen van de, anders befloten, lucht onthef-fen.

§ XXXVIII.

Ten vijfden. De Teekenen, ontleend van de *ontlaste ftoffen*, zijn, in wezen, dezelfde, als in het begin; maar beter gefchikt, om den angel, die in het gras fchuilt, te doen kennen.

De Kwijl wordt taaijer, goor en kleverig, — of dun, fcherp en knagende..

De Hoest wakkert aan, met eene bezetting van Slijm in de Long, die de Ademhaling veeltijds moeijelijk maakt. — De Natuur herftelt echter dit gevolg dikwijls, door eene Slijmbraking. — Dit ziet men dikwijler, naar geraden van het klimmen der Ziekte.

De Oogen traanen een Vocht, het welk hoe langs hoe fcherper wordt, en het geen, proefkundig getoetst, blijkt, eene Zuure geäartheid te bezitten. — Dit fcherpe Vocht ontvelt fomtijds gansch het aangezicht, het welk ik, meer dan eens, daarna, met eene Dauwwormige korst bedekt vond.

Het Lijdertje is heeter, maar zweet minder dan te vooren, en wanneer dit laatfte gefchiedt, dan geraakt het kind eene fcherpe, knagende ftof kwijt.

De Afgangen vermeenigvuldigen in getal, en nemen toe in de bruine kleur, den ftank en de

fcherp-

ſcherpte. — Anderen zijn, in tegendeel, doch ten hunnen nadeele, hardlijvig.

Ontdekt men, dat de Buik, onder dezen ruimen Stoelgang, zwelt, hard wordt, of, als een trommel, geſpannen ſtaat, en dat de Ring-ſpier van den Aars verſlapt, dan is de toeſtand zorgelijk, vooral indien het Kind, door Stuipachtige bewegingen, als van de vallende Ziekte, getrokken wordt. — Loost het Lijdertje, intusſchen, boven — vooral benedenwaards, met vermindering der afgangen, der zwelling van den Buik, en der Zenuwtrekking, verwacht dan iets goeds. — Hier van zal in het Hoofdſtuk der Voorſpelling' breeder moeten gehandeld worden.

Schoon ik, in den aanvang der Engelſche Ziekte, weinig gewigt hechtte aan Teekenen, ontleend van de ſtompe of vlugge Geestvermogens (§ XXXI.) en de meeste waardij ſtelle op Teekenen van het vermogen des Ligchaams, op eene vatbare wys afgeleid, zoo meen ik echter ondervonden te hebben, dat men daar van, in eenen meergevorderden ſtaat onzer Ziekte, ter onderſcheiding derzelve van anderen, eenige opmerkzaamheden kan aanwijzén.

Schoon de Reden in de Verklaring van dit onderwerp, niet allenthalven werkeloos is, zal nochtans de Ondervinding hier het meeste gezag hebben.

 Vele

Vele kinderen zijn, onder den voortgang der Engelsche Ziekte, waarlijk vernuftiger en taäijer van geheugen, dan men van hunnen leeftijd zou kunnen verwachten. — Zou deze waarneming gelegenheid verschaft hebben aan eenige spreekwoorden: „ Vroeg „ rijp, vroeg rot! — Wacht u voor de geteekenden! — Het kind is te slim, en zal niet „ lang leven!" enz. — Spreekwoorden, gewisselijk niet ouder dan de Engelsche Ziekte.

Dat zulke kinderen spoedig blijken van een geestig vernuft toonen en naderhand uitstekende mannen werden, leerde de ervaring zeer dikwijls. — Of SOCRATES, CRATES en AESOPUS, door de Engelsche Ziekte, in hunne jeugd, gebocheld geworden zijn, weet ik niet; maar ik herinner mij, onder dit soort van, door de Engelsche Ziekte, verminkte *Cratessen*, Mannen van den eersten rang in het vak der geleerdheid, van welken eenigen hunnen roem nog dagelijks vermeerderen. — Het zou, des noods, niet moeijelijk zijn, om de waarheid van dit onderwerp, met de schranderste antwoorden, opmerkingen, en blijken van een taaij geheugen, bij Kinderen van twee of drie jaren, te bevestigen.

Doch het tegendeel behoort ook niet onder de zeldzaamheden. — Vele Kinderen worden, door

en

en onder Engelsche Ziekte en hare gevolgen, slaperig, dom en ontvatbaar; — hun Geheugen wordt verstompt, en hun Oordeel bekrompen.

Van waar komt dit verschil? — Van de onderscheiden gevolgen, welken, door den ongeregelden omloop van het Bloed naar de hersenen; en deszelfs gevolgen, te weeg gebragt worden, — als mede van de verschillende werkzaamheden der werktuiglijke deelen der zinnen, op onderscheiden wijzen, door de uitzetting van het Hoofd, bewerkt; — Doch de Lezer, voor welken deze Verhandeling meest ingericht is, zal weinig vorderen met de ontwikkeling van Wijsgeerige gisfingen.

§ XXXIX.

Thans, vertrouw ik, de Kenmerken der Engelsche Ziekte, in haar begin en verdere voortgang, klaar genoeg te hebben verzameld. — Velen derzelven, ik erken het, beslisschen de Ziekte niet, wanneer zij in het afgetrokkene bespeurd worden. — Het was ook geenzins mijn doel, om dezelven, elk op zich zelven, met die waardigheid te vereeren. — Maar, indien zij gezamenlijk, of velen derzelven, op de beschreven manier stand grijpen, dan zijn even deze zaamverbonden Teekenen genoegzaam, om de Engelsche Ziekte te kennen, en van alle

 an-

anderen te onderſcheiden. — Om dit laatſte te bewijzen, moest ik nu de Teekens van alle andere Ziekten der Kinderen, met die der Engelſche Ziekte vergelijken, en daar mede mijn beſluit voldingen. — Dan dit zoude meer omſlags, dan onderwijs geven; meer verwarring voor vele Lezeren, dan opheldering.

Beſluit nu, indien gij in uw Kroost, de meeſten dezer Kenmerken, in den voorgemelden leeftijd, ziet, dat de Engelſche, en geene andere Ziekte, hoe genaamd, zijn ligchaam foltert.

§ X L.

De Teekens van den laatſten trap, of het einde der Ziekte, zijn zeer kennelijk.

De Kenmerken van het tweede tijdperk duren zoo lang, tot de Naaste Oorzaak der Ziekte, door de Natuur, of de Kunst, ten ondergebragt, en het Lijdertje in eenen volkomen ſtaat van gezondheid gekomen is.

Het gaat echter niet altijd zoo voorſpoedig, want met de verheffing der Toevallen klimmen de vorens beſchreven Kenmerken tot die hoogte, dat zij gevaarlijke, en zelfs doodelijke, gevolgen doen duchten.

Andere overblijvende Teekenen wijzen de onvol-

volkomenheid der herstellinge, ten duidelijksten aan.

Maar het een en ander behoort veeleer tot de overweging der Gevolgen, dan tot ons tegenwoordig bestek.

Om de mogelijke gebeurtenissen niet te verzwijgen, zal ik dezelven, met weinige woorden, beschouwen, en den Lezer voorts naar het Zevende Hoofdstuk zenden.

Eerstelijk: De Ribben en Wervelen worden somtijds hoe langer hoe wanstaltiger, drukken de Long, leggen grond tot zeer benaauwde Ademhaling, Ontsteking en derzelver gevolgen. — De Teekenen dezer verschijnselen zijn niet duister.

Ten tweeden: Somtijds krijgen de Kwaadsappigheid en Koorts, blijkbaar uit de meerdere wankleurigheid, hitte, versnelde pols en vermagering, de overhand. — De Luchtpijp wordt met slijm bezet, de kragten verminderen, het Kind wordt zwakker, teert uit, en sterft. — Men begeert geene Teekenen, welken dit gevolg doen vreezen.

Ten derden: Ik heb aangemerkt, dat deze Kwaadsappigheid ook uit de Zwelling van het aangezicht gekend wordt. — Indien deze zwelling verdwijnt, terwijl de sleepende Koorts voortduurt, en tevens eenige Stuipachtige trekkingen vernomen worden, de Buik opgezet blijft, en de onderste

Le-

Ledenmaten, tot het gebeente, uitgemergeld zijn, dan heeft men Teekenen van een treurig vooruitzigt.

Ten Vierden: Indien de Oogen, te voren waterig, schielijk droog, fletsch worden, en hunnen glans verliezen, terwijl het Kind zeer zwak, en de Ademhaling, door taaije Slijm, aanmerkelijk belemmerd is, en een geratel onder dezelve gehoord wordt, dan zijn die Teekenen even zoo vele Boden, welke den naderenden Dood verkondigen.

§ X L I.

Dit zij genoeg van de Kenmerken der Engelsche Ziekte, in haren onderscheiden loop, welken ik zoo duidelijk, als de vatbaarheid van den minstkundigen gedoogt, heb trachten aantewijzen.

Doch het is voldoende, de Naaste Oorzaak eener Ziekte, uit gewisse Teekenen, te kunnen onderscheiden, maar ter bekominge van eene meer volledige kennis der Ziekte, moeten de gewrochten dier Naaste Oorzaak op het Dierlijk gestel nader ontwikkeld worden.

VIJFDE HOOFDSTUK

Van de Toevallen der Engelsche Ziekte.

§ XLII.

Op dat de goede orde en klaarheid onzen gang zoude besturen, meen ik, dat de overweging der Toevallen, naar de *drie onderscheiden Tijdvakken der Engelsche Ziekte* (§ XXIV) de geschiktste zijn zal, te weten; wij moeten dezelven overwegen, gelijk zij zich vertoonen,

eerst: in het *begin* der Engelsche Ziekte,
ten tweeden: in haaren *voortgang*,
ten derden: in haar *einde*.

§ XLIII.

De Toevallen der Naaste Oorzaak eener *aanzeglijke* Engelsche Ziekte bepalen zich:

I. Tot de Maag en Darmen,
II. Tot de uitwerking van de Zuurgeworden Wei, in het Bloed.

§ XLIV.

§ X L I V.

Belangende het *eerſte*. — Het Stremſel, en deszelfs hindernisſen, zijn, wel is waar, geene eigenlijke toevallen van de Naaste Oorzaak; doch zij zijn, in de meeſte gevallen, daar van niet wel afteſcheiden, en kunnen op geen gevoeglijker plaats dan deze, beſchreven worden.

Dit Stremſel brengt, uit hoofde van zijne zwaarte, taaijheid en bederf, verſcheiden hinderlijke en gevaarlijke toevallen voort, welken of der eerſte Teekenen van de Engelſche Ziekte voorgaan, of dezelve verzellen. — Gebrek aan Voeding en Uitteering waren, veeltijds, de gevolgen van dit Stremſel. — Ik zag tweemaal, in Lijkjes, eene inkokering, door deze ſtoffe in de Darmen gevormd, waar door de opſlurping belet was, en de Kindertjes tot den dood uitgemergeld werden.

Een ander ſoort van Toevallen in de eerſte Wegen heeft de Zuurgeworden Wei tot zijnen oorſprong, zoo dra deze Wei dien graad van ſcherpte bekomen heeft, dat zij het gevoelig binnevlies der Maag' en Darmen prikkelt, en ſomtijds van het zoo noodige Slijm berooft of ontvelt. — Van daar de meenigvuldige Walgingen, Brakingen, Stuipen, Buikpijnen en geſtadigen Hoest, uit het medegevoel der Maag' met de Longzenuwen. —

Van

n daar ook meenigvuldige Afgangen; ſlijmige en
ıedige Persloop, daar op volgende Zwakheid
haar toevallen. — Uit deze Oorzaak zag ik
ı Koliekdarm, in een Lijkje van anderhalf ja-
ı, ter lengte van drie duimen, — ontveld
koudvurig.

Dit in het voorbijgaan, van Toevallen, welken
:t eigenlijk tot ons beſtek behooren, gezegd heb-
ıde, komen wij nader tot ons onderwerp.

§ XLV.

De Toevallen der Engelſche Ziekte, in haar
ſte begin, zullen voor hem, die, het geen
ı de Teekenen derzelven gezegd is, overweegt,
t duister zijn. — Men houde het daar voor,
of die Teekenen, zoo verre zij Toevallen zijn
ınen, het geen genoeg is aangewezen, hier
ren ingelascht. (§ XXVI—XXXIII).

En, daar ik elders heb opgemerkt, dat de
geſlurpte Wei van het Zog, in den allereerſten
ıvang der Ziekte, dikwerf zoo zacht van aart is,
t de Toevallen, daar uit ontſtaan, van gering
lang zijn, zoo zie ik geen reden genoeg, om
ne reeks van Toevalligheden, welken geene na-
re verklaring behoeven, te beſchrijven.

Doch, daar men, aan den anderen kant, ver-
pligt

pligt is te erkennen, dat eenige Toevallen, welken wij tot den tweede trap der Engelſche Ziekte betrekken, zich reeds onder de blijkbare Kenmerken derzelve, in den beginne vertoonen, zal ik, om in geene herhalingen te vallen, het daar voor houden, als of dezelven ook hier geplaatst waren.

§ X L V I.

Om de Toevallen, in het *tweede Tijdperk* der Engelſche Ziekte, tot het onderzoek van welken, zonder verwijl, overgegaan wordt, in eene geregelde ſchikking voortedragen, zal ik dezen leidraad volgen:

Eerst, zal ik de Toevallen opzamelen, welken hunne betrekking op de Ademhaling en den omloop des Bloeds hebben.

Ten tweeden, zullen die Toevallen volgen, welken verzeld gaan met de onregelmatige Wasdom van ſommige deelen.

Ten derden, zal ik eenige anderen, bij de voorgaanden niet wel gevoegd kunnende worden, laten volgen.

§ X L V I I.

Betrekkelijk de *Eerſten.* — De Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte brengt in het Bloed eene

gis-

gisting, en maakt het zelve tevens dun en scherp. — Hier uit ontstaan, Neusbloedingen, bloedige Fluimlozingen, Bloedhoest, welke Toevallen, bij deze Lijdertjes, niet zeldzaam zijn.

Uit deze Kwaadsappigheid ontstaan ook velerlei soorten van hardnekkige Huidziekten en Keelgebreken, Vlakke Zweeren, Uitslag, enz.

Ook is de moeijelijke Ademhaling, Hijging, en dergelijken, gedeeltelijk daar aan toeteschrijven.

De aanhoudende Prikkeling van dit, alzoo scherp geworden Bloed, met de uitwerksels daar van, veroorzaken, bij velen, eene Koorts, die gestadig aanhoudt; doch welke, bij anderen, tegen den nacht, heviger wordt, en met de gewoone toevallen eener sleepende Koorts verzeld is.

§ XLVIII.

De Toevallen van het *tweede* soort (§ XLVI. n. 2) zijn niet minder blijkbaar, dan de voorgemelden.

De Gijl heeft de hoedanigheid verlooren, om het Bloed, door behoorlijk voedende deelen, te herstellen. — Daar van de toevallen van Wangroei. — Sommigen Deelen zetten onmatig uit; anderen worden mager en uitgemergeld; velen worden niet tijdig genoeg verhard, worden week of misvormd.

Naar mate van de onderſcheiden Werking der aangedane Deelen, zijn de Toevallen, hier door ontſtaan, ook zeer onderſcheiden. — Dit verdient onze opmerking.

De Uitzetting van het Hoofd is een Toeval der Engelſche Ziekte, waarſchijnlijk door den, geſtadig verſnelden, loop van het Bloed derwaards veroorzaakt.

Wij hebben te voren aangemerkt, dat deze Uitzetting een' zeer verſchillenden vorm aan de Beenderen des Hoofds verſchaft, en de Toevallen, naar geraden der verſchillende, het zij gedrukte of gerekte, Deelen, onderſcheiden zijn.

Eenmaal heb ik, door eenen nederwaardſchen groei van het Voorhoofdbeen, waar door het zelve ongemeen plat werd, de Oogen uit hunne Kasſen zoo verre, en met zulk een gevolg, gedrukt gezien, dat het Kind bijna blind werd.

Eene meer geſnipperde Verklaring dezer Toevallen, en van hun vermogen op de aangedane Deelen kan even weinig dienen tot onderrichting van de gemeenen Man, als de vermeenigvuldiging v Waarnemingen. — Ook liep men gevaar, om af wijken tot het onderwerp der Gevolgen.

Onder deze Toevallen behooren ook die, wel uit de Zwelling en Verharding van den Buik ſtaan. — Ik heb het oog niet op de dikte,

de Kazige Kappeling verwekt; maar op de verharding en zwelling der Klieren van het Darmscheil; op de uitgezette en verharde Lever, en soortgelijke gebreken, welken, na de ontleding van zulke Lijdertjes, ontdekt zijn, en uit de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte kunnen verklaard worden.

Welke Toevallen kunnen uit de gestremde werkzaamheid dezer Deelen ontstaan? — Kwaadsappigheid, Geelzucht, Waterzucht, gevolgen van eene werkelooze Lever, gebrek aan Gal en Gijl.

De verdorring der onderste Ledematen, de vermagering van het geheele ligchaam, is een Toeval der bedorven Voeding', des ook een gevolglijk Toeval van de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte. — Het streelend Melkächtig vocht, zoo onöntbeerlijk tot onderhoud en waschdom van ons gestel, is in eene regttegengestelde hoedanigheid verwandeld. — De Toevallen, welken hier uit noodzakelijk ontstaan moeten, zal de Lezer, uit het geene hem van de Wegen en Vereischten der voedinge niet meer onbekend zijn kan, en het geene hier omtrent verder gezegd is, genoeg opmaken. — Deze Toevallen staan, in hunnen aart en kragt, gelijk met het vermogen en aanzijn der Zuure scherpte. — Ik zou, met eene uitbreiding hier van, grooter onvatbaarheid, en minder oplettendheid, in den Lezer moeten onderstellen, dan

ik mag vertrouwen door de Utrechtſche Maatſchappij bedoeld te zijn.

Men kendt nu de Oorzaak van de gebrekkige Groei en Misvoeding, Zwelling, enz. der Beendeeen en Kraakbeenderen, waar van, onder de Teekenen, uitvoerig geſproken is. —— Daar door worden de Beenvliezen gerekt en gedrukt, de Zenuwen uit hun verband getrokken. — Welke pijnen en jammeren! —— Zoo geweldig, dat de zachtſte aanraking de bitterſte ſmert, bij velen, veroorzaakt. —— Even door dit Toeval der Engelſche Ziekte worden ook dikwerf de aanvoerende en terugbrengende Bloedvaten gedrukt en belemmerd. — Daarvan de Ontſtekingen, Verhardingen in het Netvlies, Ontvellingen, Zweeren, Beenbederf, en dergelijke verſchijnſels dezer drukking.

Deze ſmerten en koortſen zijn Oorzaken van Stuipen en Vermagering; inzonderheid, wanneer de tegennatuurlijke onëffenheid van de oppervlakte der Beenderen de pijnen vergroot.

§ XLIX.

De Toevallen van de *derde Verdeling* (§ XLVI) zijn hunnen oorſprong ſchuldig, of aan de Naaste Oorzaak, of aan de bovengemelde Toevallen.

Het zal met het oogmerk best ſtrooken, weinig te

te reppen van de zeldzaamste; maar lievet de meest voorkomende verschijnsels te verkiezen. — Men kan, in dit geval, volstaan, met het geene de ervaring dikwils leert, zonder verpligt te zijn tot het verhaal van de speelingen der Natuur'.

Voor eerst. — Het Bloed van Kinderen, onder de Engelsche Ziekte kwijnende, is dun, los en onbewerkt. — Het Zuur maakt deze Ontbinding. — Hier uit ook ontstaan Bloedingen uit de Neus, het Tandvleesch, en uit de, door den zwakken toestand der Vezelen, verslapte en verwijderde uitwaassemende Mondjes in de Luchtpijp. — Dit laatste Toeval legt veeltijds den grond van Uitteeringen.

Ten tweeden. — De Sprouw, zoo gemeen aan deze Kinderen, komt dikwijls, naar mate der zwakheid; maakt de Doorzwelging, en het gebruik van ander, dan dun, voedsel, moeijelijk. — De minste prikkeling der ontvelde plekjes in de Keel geeft Hoest, Hik, Walging en Stuipen.

Men heeft opgemerkt, dat alle Toevallen, vooral de Sprouw, van erger' aart zijn, wanneer de Vochten van het Kind, door de Venussmet, vergiftigd zijn. — Een Uitslag, of eene Ontvelling, anders van weinig belang, wordt, daar door, van eene kwaadaartige natuur. — De ondervinding overreedde mij te dikwils van de deugdelijkheid dezer Praktikale stelling.

Ten derden. — De zwelling en verharding der Darmſcheil-klieren, waar van wij boven ſpraken, zijn niet alleen onder de Toevallen der Engelſche Ziekte begrepen; maar, in eenen hardnekkigen ſtaat derzelve, ſtrekt zich even dit uit tot de Klieren van andere Deelen des Ligchaams. — Ik heb, meer dan eens aanmerkelijke Zwellingen en Verhardingen van een gedeelte der Klier, het Maagkusſen geheeten, of van die geheele Klier waargenomen. — Het is mede niet zeldzaam, dat de Klieren, in de groote Geledingen, vooral van het hoofd des Deibeens, zoodanig zwellen, dat het Been uit de holte gedrukt wordt. — Ook zwellen, bij ſommigen, de anders onmerkbare Onderhuidskliertjes.

Welk eenen nadeeligen invloed deze uitwerkſels der Naaste Oorzaak van de Engelſche Ziekte hervoort brengen, kan gemakkelijk geraamd worden. — Welke gevolgen hier uit ontſtaan, zal naderhand getoond worden.

Ten vierden. — Reeds met het begin, vooral in den tweeden trap der Ziekte, worden vele Lijdertjes, door eenen droogen Stuipächtigen Hoest, vooral des nachts, gekweld. — Dit toeval wordt, door de Prikkeling van het Zuur op de Zenuwen van de Luchtpijp, of van het Keelgat, of op de ontblootte Zenuwtepeltjes van de Maag en Slokpijp, te weeg gebragt.

Ten

Ten vijfden. — Deze ontaarting van het Bloed maakt, vooral bij Jongetjes, eene gedurige, zeer pijnelijke, droppelswijze ontlasting van de Pis, wanneer dezelve, meestal, eenen Zuuren reuk geeft. — Nog onlangs was ik gedrongen, om, wegens eene belemmerde Pisloozing, dezelve, door den *Catheter*, te bevorderen. — Uit den stank en de gisting, door bijgevoegde tegenstrijdige dingen, werd ik, met dit nieuw bewijs, in het denkbeeld, nopens den Aart der Engelsche Ziekte, gesterkt.

Somtijds is de Pis slijmerig, en daar na, meer of min bloedig, maar dit heb ik zeer zelden ondervonden.

Ten zesden. — Het Tranen der Oogen, met eene blijkbare Zwakheid van het Gezigt gepaard, is, in eene vergevorderde Ziekte, niet ongewoon. — Even min als de Ontstekingen der Traanklieren, derzelven Verstopping, en loopende Oogen, of Traanfistels.

Ten zevenden. — Door de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte en haren invloed op het dierlijk gestel, worden ook onderscheiden Toevallen der zintuiglijke vermogens verwekt. — Wij hebben hier van reeds gesproken. — Het zij genoeg, bij het gezegde te voegen, dat de Lusteloosheid en Dommeligheid, somtijds, eene ware Slaapziekte te

weeg brengt. — En dat, indien de zinvermogen op eene voordeelige wijs, bewerkt worden, d werf het eene Zintuig boven het andere uitmunt. Sommigen zijn wel alzins schrander, doch ande blinken uit in taaijheid van geheugen. — Het (zigt van den eenen wordt opgescherpt, bij (anderen het Gehoor, enz.

§ L.

Na deze korte, doch, mijns bedunkens, voldo de opgaaf der Toevallen, in het begin en den vo gang der Engelsche Ziekte, moet nu derzelver *ein* overwogen worden. (§ XLII. n. 3).

Dit *einde* is, *of gunstig*, *of* meer of min *bed kelijk*. — Het een en ander wordt door de T vallen aangeduid.

§ L I.

Deze Toevallen geven hoop op een *voordee* einde der Ziekte, wanneer zij trapswijze in hevigh verminderen, de Teekenen van Kwaadsappigheid Vermagering wijken, en de kragten van dag tot vermeerderen.

§ L I

§ L I I.

De *bedenkelijke*, of *min gunstige Uitslag* der Engelsche Ziekte, kan billijk in twee verschillende soorten verdeeld worden, want zij eindigt met één, of meer *gevolgen* natelaten, *of* zij eindigt in den *dood.*

§ L I I I.

Van de *gevolgen* der Engelsche Ziekte, behoudens 's Lijders leven, zal het volgende Hoofdstuk handelen. — Des moeten nu, eeniglijk, die Toevallen aangewezen worden, welken het Kind, hoogstwaarschijnlijk, of gewis, ten slagtoffer van de wreedheid dezer knagende, en alles ondermijnende, Kwaadsappigheid stellen zullen, of gesteld hebben.

Uit de herinnering der zwaarste Toevallen, in het tweede tijdperk, zal men de mogelijkheid van dergelijke verschijnsels begrepen hebben. — Zij bestaan ook alleen in de Verheffing derzelven. — Trouwens

Voor eerst. — Wat heeft men van dikwijls wederkeerende Ontlastingen van 't verdunde Bloed uit de Longvaten te vreezen? — Eene toenemende verzwakking van het gansche ligchaam, bepaaldelijk

der Longe, eene ophooping van Slijm in dat ingewand; een volſtrekt onvermogen om het zelve te ontlasten, en den Dood.

Zulk een Toeval, met deszelfs treurig, of liever, om s'Lijders Jammer, gewenscht einde, werd meermalen, door den bijblijvenden Zuuren Prikkel des Bloeds te weeg gebragt. — Men houde dit, indien de Ziekte in haar begin, of voortgang, verwaarloosd wordt, voor eenen zeer mogelijken Uitſlag derzelve. — Dit wordt ook, door verſcheiden Waarnemingen, al te duidelijk, om er aan te twijfelen, bevestigd.

Verneemt gij, bij uw aêmechtig Kind, in dezen toeſtand, een gereutel op de Borst, wacht dan eenen langzamen, of met Stuipen verzelden, doodsängst.

Ten tweeden. — Bij vele Lijdertjes wordt het ſcherpe Bloed niet alleen Waterig, maar, ook tevens Slijmig, terwijl met de medewerking van andere Toevallen, de kragten des Ligchaams trapswijze verminderen.

Bij zulken beſpeurt men, eindelijk, bolle, zuchtige Zwellingen der Voeten, ſomtijds, daar na, ook van de Handen, eindelijk van de Beenen. — Het Kind wordt voorts, naar het ſchijnt, geheel Waterzuchtig. — Zulk een vermogen heeft de Kwaadſappigheid! — Zulke Toevallen ontſtaan uit het verzuurde Bloed.

Ik

Ik zag, nu en dan, zelf in eenen zeer verre gevorderden ſtaat der Engelſche Ziekte, dat deze Zwelling meer Windachtig, dan Waterzuchtig was; even als of de Huid opgeblazen ware, en dat die opblazing ſomtijds, door onverwachte, of ſtoutmoedig verwekte, Brakingen, ſpoedig verdween. — Doch, daar tegen, komt dezelve, bij herhaling ten voorſchijn, en de Lijdertjes ſterven dan aan de Waterzucht.

Ten derden. — Dat bij deze Lijderen, de Galmaking niet zelden gebrekkig is, en de Darmen, door gebrek aan Gal, niet genoeg geprikkeld worden, ſteunt op de ondervinding, en is door ons te voren opgemerkt. — Dat dit, door de Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte, kan veroorzaakt worden, zou ik kunnen bewijzen, uit de ſtrijdige innerlijke eigenſchappen van de eene en andere vochten; doch dit zou weinig dienen tot ons eenvouwig oogmerk.

Uit dit Toeval ontſtaan vertraagde en belemmerde Buikzuiveringen, die, door de beste Ontlastmiddelen bezwaarlijk bevorderd worden. — De Buik ſpant meer en meer op; de Darmen verliezen hunne veêrkragt, de Ademhaling wordt, door de opſpanning des Buiks, bezwaarder. —

Voegen zich, bij dit Toeval, noch anderen van gewigt, des te kommerlijker zal de uitſlag dezer

Ziek-

Ziekte zijn. — Het zou mij waarlijk, in dat geval, niet bevreemden, dat het Koud Vuur het binnenbekleedſel der Darmen, voor een gedeelte aangreep, dat het Lijdertje Stuipen kreeg, en ſtierf.

Ten vierden. — Bij anderen, in tegendeel, nemen de Ontlastingen van den Afgang, in getal en kwaadaartigheid, toe, zoo dat zij, eindelijk eene rottige ſcherpte verkrijgen, de Darmen ontvellen, en eenen doodelijken, ſlijmigen, of bloedigen Loop te weeg brengen. — Vooral heeft men dit, na eene verzuimde Engelſche Ziekte, te vreezen, bij kinderen, welken zwaar gezoogd, of met Melk gevoed worden. — Ook zijn deze Ontlastingen des te gevaarlijker, wanneer tevens de Pisloozing belemmerd is. — De eenige Erfgenaam van aanzienlijke Ouderen was, weinige Jaren geleden, het treurig offer van dit moorddadig Toeval.

Men beſchuldige echter de Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte niet al te veel; want deze doodelijke Ontlastingen verneemt men dikwerf bij zwakke Kinderen, hoewel bij hen geen ſchijn der Engelſche Ziekte te vinden is.

Ten vijfden. — Wanneer, gedurende de bovengemelde Toevallen, het te voren gezwollen Aangezigt krimpt, en als kleiner wordt; wanneer de voormaals heldere Oogen verduisteren, en eenen vochtigen Ring zich rondom het doorſchijnende Hoorn-

Hoornvlies vertoont; de flaauwe, ſchoon radde, Adem, eenen hinderlijken zuuren en heeten reuk geeft, en, daarna, de zoolen der Voeten ongevoelig worden; de poozen, tusſchen de uit- en inademingen, eerst korter, daarna langer worden, afbreken, dan zal de flaauwe lamp des jongen levens ſpoedig gebluscht worden. — De ganſche Geneeskunde is onvermogend, om eenige Olie van gezondheid in te gieten.

§ L I V.

Dit is de onderſcheiden loop der Engelſche Ziekte. — Dit zijn de verſchillende Toevallen derzelve. — De Natuur herſtelt haar, indien zij zacht van aart is, dikwerf zonder eenigen onderſtand. — De Kunst, door onkundigen beſtuurt, ſtremt de heilzaamſte pogingen der Natuur meer dan te dikwijls. — In zulke handen is vaak de beste Artzenij een moordmiddel. —

De beste Geneesheer, de ervaren, de getrouwe en op alles werkzame Menſchenvriend ſlaagt ſomtijds in dit, veelmaal netelig, gebrek zelden volkomen; maar het zelve laat Gevolgen na van verſchillenden aart en gewigt. — Welke zijn die Gevolgen? — Dit is het onderwerp van het volgende Hoofdſtuk.

ZESDE HOOFDSTUK

Over de Gevolgen der Engelsche Ziekte.

§ LV.

De Gevolgen der Engelsche Ziekte worden verklaart, *Voor eerst;* uit de, na de herstelling der Naaste Oorzaak, overgebleven gesteldheid des ganschen Ligchaams.

Ten tweeden; Of zij hebben hunne betrekking tot eenige van deszelfs Deelen, of

Ten derden; Zij blijken uit den Toestand van de vermogens der Ziele.

Dit verdient nadere overweging.

§ LVI.

Wat *het eerste* betreft: — De Engelsche Ziekte kan in gansch het Ligchaamsgestel Gevolgen nalaten, welker belangrijkheid gelijk staat met de meerdere of mindere hevigheid der Naaste Oorzaak, of van hare gewrochten.

Be-

Beschouwd dit Kind, van de Engelsche Ziekte genezen, doch gekweld door hare overblijfsels; — Beschouw in dit Kind het beeld der meesten. — Zijn Bloed is Slijmerig, en, hoewel thans vrij van eene Zuure scherpte, echter zeer Kwaadsappig. — Hoe zouden dan de Vochten, van zulk Bloed gescheiden, dien graad van deugdelijkheid, welken zij in een gezond gestel hebben, kunnen bezitten? — De Gal mist hare zeepachtige hoedanigheid, de Gijl zijn voedend vermogen, en ieder der overige Kliervochten hunne eigenäartigheid, welke tot eene volkomen welvaart gevorderd wordt. — De bleeke kleur van het Aangezicht, de taaije aschkleurige Drek, de heldere witte ongekookte Pis, zijn waarborgen voor de opgemelde Vochtsgesteldheid.

Beseft gij nu nog de reden niet, van den langzamen groei, en trage volkomenheid dezes Kinds? Gist gij nog naar de Oorzaak, waarom velen zoo langzaam en onordelijk ontwikkeld worden? Waarom sommigen, Jaren lang, de Teekens van kwaad Bloed vertoonen? Waarom de meesten, eenige jaren, zwak en teeder blijven?

Let op de vaste deelen van het Kind. — Zij staan in eene gelijke reden van deugdzaamheid met de vochten. — De Vezelen zijn week en slap. — De Vaten, van allerlei soort, missen de genoegzaame

zaame veêrkragt, of weêrkeerig vermogen op de Vochten.

Gansch het geſtel van dit Ligchaam ademt Broosheid en Werkeloosheid.

De Zenuwen, in zoo verre dezelven aan den Waschdom medewerken, en den Deelen, daar toe geſchikt, vuur en leven moesten verſchaffen, zijn noch aandoenlijk noch werkzaam genoeg.

Vereenig deze algemeene Gevolgen, en de Reden van des Kinds overgebleven zwakheid en langzamen groei zal ten overvloede blijken. — Gij zult daar uit de bleeke kleur der Lippen, het, meest altijd, wit beſlag op de Tong, de Kortädemigheid, de ſpoedige Vermoeidheid, de flaauwe Pols, den tragen en lijmigen Stoelgang ontwaren, — ook geene duisterheid vinden, om te bevroeden, waarom dit zelfde Kind dikwerf zeer loslijvig is.

Deze Gevolgen bragt de Engelſche Ziekte te weeg! — Gevolgen, waar aan dit Kind, waarſchijnlijk, eenigen tijd lang ſukkelen zal!

Deze geſteldheid verpligt de Ouderen tot eene verdubbelde zorg voor den welvaart van dit Kind. — Het zelve is, ja! minder vatbaar voor Ziekten, welken eene meerdere aandoenlijkheid en prikkelbaarheid der Zenuwen vorderen, dan dit Kind bezit; doch, daar tegen, heeft het zelve voor andere

Ziek-

Ziekten eene overheerschende voorgeschiktheid, die bij Kinderen, welken stevige Vezelen en gezonde Vochten hebben, in dien graad geen plaats vindt. — Hier van zult gij, door de meer bijzondere overweging dier duchtige Gevolgen van de Engelsche Ziekte nader overtuigd worden.

§ L V I I.

Wij moeten ten dien einde, de Gevolgen, gelijk dezelven zich in de *bijzondere Deelen* des ligchaams vertoonen, (§ LV n. 2.) aanwijzen.

Laat ons dit ruime veld, voetstaps echter, zoo lijnregt en zeker betreden, als de waardij der zaak en het verlangen des Genootschaps vorderen.

De Deelen, welken de meeste aandacht vereisschen, zijn:

Voor eerst, het Hoofd;

Ten tweeden, de Borst;

Ten derden, de Buik;

Ten vierden, de Nieren en de Blaas;

Ten vijfden, het overige Gebeente, waar van niet gesproken is.

§ L V I I I.

De gesteldheid van *het Hoofd* is, onder en na

de Engelſche Ziekte, zeer onderſcheiden. — Het eerſte zagen wij elders (§ XXXIV.), van het laatſte is nog iets te zeggen.

De Beenderen van de Hersſenpan behouden veeltijds een gedaante, welke aan het Hoofd eenen onderſcheiden vorm, levenslang, overlaat, en (mag ik eens gisſen?) ſomtijds een voordeeliger ſtaat der Hersſenvermogens aan zulke Menſchen geeft, dan zij mogelijk anders zouden gehad hebben. — Ziet gij eenen Man, met een holwijs, breed Voorhoofd, overhangende bovenranden der Oogholten, en daar door diepgedolven Oogen, — is hij tevens klein van postuur, en hier of daar verminkt, ſcheenkuitig, enz. — Vraag hem of deze Wanſtalte door de Engelſche Ziekte veroorzaakt is; en indien het antwoord onzeker is, houd dan die voorafgaande Oorzaak voor hoogst waarſchijnlijk.

Ik heb verſcheiden Mannen van Naam' gekend, van wier vernuft de geleerde Waereld en Nederlands Kerk dagelijks de vruchten trekken, terwijl de evengemelde geſteldheid des Voorhoofds, ten hunnen aanzien, op de gunſtigſte vooroordeelen aanſpraak maakt. — Ik ken drie Gebroeders, welken (indien ik mij niet bedrieg) in hunne Kindsheid met de Engelſche Ziekte zijn gekweld geweest. — Dezen althans zijn van zulk een Voorhoofd voorzien, en daar door, als mede door hun overig zamenſtel,

zoo-

zoodanig aan elkanderen gelijk, dat de een van den anderen, hier omtrent, even als met betrekking tot hunne verheven Geestgesteldheid, naauwlijks kunnen onderscheiden worden.

Anderen behouden, als een gevolg der Engelsche Ziekte, een plat en weinig gebogen Voorhoofd, met meer of min uitpuilende Oogen, en een buitenwaards uitgezet Achterhoofdsbeen, of verheven Opperhoofdsbeenderen. — Doch indien mijne opmerkingen gegrond zijn, dan is deze gesteldheid niet voordeelig aan het vernuft.

Bij eenigen fluiten de verwijderde Naden der groote Hoofdbeenderen zeer traag. — Bij eenen Jongeling van tien Jaren, welke, na deze Ziekte, een ongemeen groot Hoofd heeft overgehouden, kan ik het middenste gedeelte van het Opperhoofd dagelijksch nog zoo zacht en vliezig bespeuren, als bij een Kind van één Jaar.

De wanstaltigheid van het Hoofd blijft somtijds zeer ongeregeld; elders verheven, elders ingedoken, plat, of gansch misvormd. — Wanneer de eene Oogholte grooter is, dan de andere, het eene Oog scherper gezicht heeft dan het andere enz. — Doch deze snipperingen verder aan te wijzen, of dezelven met Waarnemingen te bevestigen, zoude mij, en den Lezer, die daar van, uit het voorgaande, kennis genoeg heeft, verveelen.

 Men

Men houde echter deze geftalte van het Hoofi niet altijd voor een beflisfchend Teeken en een zeke Gevolg der Engelfche Ziekte. — Ik zou, met le vende voorbeelden de faalbaarheid van zulk een be fluit kunnen bevestigen. —— Heden nog zijn dri Kinderen onder mijne behandeling, bij welken d Engelfche Ziekte geen twijfel laat, doch hun Hoof ondergaat, dus verre, geene de minfte verandering

§ L I X.

Ten tweeden, de Borst. — Dat de Engelfch Ziekte veeltijds verfchillende, dikwerf hinderlijke veranderingen der Borstholte nalaat, is overbekenc Evenwel zijn, bij fommigen, de Wervelen, he Borstbeen en de Ribben in diervoegen gefchikt dat de, anders Wanftaltige, mensch, even, da door, ten voordeele der Ademhalinge, geen klei gewin deed. — Ik ken twee, door de Engelfcl Ziekte gebogchelde Leeraars, welke in kragt va Stem, en langte van Adem, boven hunne Amptge noten uitmunten.

Dit gevolg is, meest al, zoo gunftig niet, wa doorgaans maakt dit foort van Wangroei eene ve naauwing dezer holligheid, welke, op de minf verfnelde beweging, de Ademhaling moeijelijk, e de Spraak bezwaarlijk maken.

Met opzigt tot de Ingewanden der Borstholte, ontmoeten wij Gevolgen van aanbelang. — Ik zwijg van de Ademhaling en Hartkloppingen, als noodzakelijke Gevolgen van de Wanstalte der Beenderen, om dat daar van reeds genoeg gezegd is. — Wij hebben hier vooral het oog op het werktuiglijke gestel der Long', en hare afwijking van den gezonden staat, door voorafgaande Knagingen en Bloedhoest veroorzaakt. — Immers, een Kind aan eene uitteerende verzweering der Longe, het zelve door de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte berokkend, te zien kwijnen, en zelfs, in eenen gevorderden Ouderdom, te zien bezwijken, kan, door geenen bedreven Arts, onder de bijzonderheden zijner Praktijk gerekend worden.

Eenigen zagen wij, omstreeks de huwbare Jaren, herstellen, doch anderen, die, al kwijnende, voortleefden, stierven eindelijk aan de Teering.

Ik meen te hebben opgemerkt, dat, wanneer zulke Kinderen, omstreeks den Ouderdom van zeven Jaren, eene Schurftächtige, of andere hardnekkige Huidziekte krijgen, dat, zegge ik, als dan die nieuwe Ziekte, bij den eenen, eene merkelijke beterschap, door de afleiding der Stoffe, en, bij eenige weinigen, zelfs eene volkomen herstelling aanbragt.

Andere Gevolgen van dit gedeelte des Ligchaams

ontdekt men eerst na den dood, gelijk een ophooping van Water in de Borstholte, eene ſlijmige inpakking in de Long, of eene aanmerkelijke verharding van derzelver Klieren. — Verſchijnſels! welken mij, na ontleding van eenen twaalfjarigen Lijder, welke, na de Engelſche Ziekte, aan eene heblijke Borſtbenaauwtheid kwijnde, gezamelijk zijn gebleken.

Sommige gewrochten behooren tot de ſchaarsch voorkomende bijzonderheden, of zijn van weinig aanbelang.

§ L X.

Ten derden, de Buik. — Hier opent zich eene nieuwe bron van rampen. — Mijn gevoelig hart trilt door het aantal der treurige Gevolgen eener enkele Ziekte. — Wien treft deze ſombre lijst van ellenden niet? — Het menſchelijk medegevoel doet mij dubben, om liever mijn Plan te ſtaken, dan om het aandoenlijk hart van tederlievende Ouderen nog meer te treffen; — Maar eerzucht vordert, in weêrwil van alle tederhartigheid, dat ik mijn begonnen werk niet ſtake. — Men ſchrijve dit uitſtapje toe aan ware Kindermin.

Eene hardnekkige, en der beste pogingen van den kundigſten Geneesheer wederſtreevende, Verharding en Opſpanning van den Buik, behoort tot de

de Gevolgen van de Engelsche Ziekte, welken dikwerf voorkomen.

Van de Loslijvigheid, en tegenövergestelde Hardlijvigheid, welken dezen Kinderen, dikwerf, bijblijven, heb ik te voren gesproken. —— Sommigen moeten, door Stremmende, anderen, door Ontlastmiddelen, telkens bijgestaan worden.

Wanneer de gezwollen Buik slinkt, verneemt men, bij eenigen, ongelijke Verhardingen, welken, na den dood, door eene Klierachtige verharding ontwaard worden ontstaan te zijn. —— Ik heb nooit een Lijk geopend, het welk men vermoedde, zijn noodlot aan de Gevolgen der Engelsche Ziekte verschuldigd te zijn, of ik heb de Klieren van het Darmscheel opgezet en wankleurig gevonden. —— Dit wordt ook door andere Waarnemingen bevestigd.

Mag ik hier iets laten volgen, het geen ik geen beter plaats weet te geven? —— Men stelt op de Lijst der Gevolgen onzer Ziekte de Wormen en de Vallende Ziekte. —— Ik geloof, dat geen van beiden, dien Blaam verdienen. —— Ik ontken niet, dat vele Kinderen, na de Engelsche Ziekte, Wormen hebben; maar andere Kinderen zijn ook daar mede gekweld. — Dat velen Zenuwtrekkingen, als die eener Vallende Ziekte, vertoonen, is ook waar; maar of dit, in de daad, een gevolg der Engel-

fche Ziekte zij, zal ik liever in twijfel laten, dan tegenfpreken. — Het is intusfchen zeker, dat, wanneer een Kind, beneden tien of twaalf Jaren, door de Vallende Ziekte gefchokt wordt, dezelve doorgaans het gewrocht is van Wormen, en dat de genezing dier Ziekte, in het dooden of uitdrijven van dat Ongedierte, te vinden is.

Wat reden heeft men dan, om de Engelfche Ziekte, die waarlijk meer dan te vele treurige nafleepen achterlaat, met twijfelachtige Gevolgen te bezwalken? — Het gaat zoo! — Men is vaak te overbodig gul met eene Ziekte, aan welker Befchrijving men bezig is, Gevolgen optedringen, waar aan zij geen deel heeft. — Hier mede wil ik echter geenzins ontkennen, dat het geprangd Hersfengeftel soms Stuipen, die naar die der Vallende Ziekte zweemen, na de Engelfche Ziekte, kan veroorzaken, om dat ik door de ondervinding, daar van te wel overreed ben.

De Breuken en Uitzakkingen des Endeldarms kunnen, met meer regt, onder de Gevolgen van de Toevallen der Engelfche Ziekte betrokken worden. — De geweldige Hoesten, door eenen fcherpen zuuren Prikkel, door flijm in de Luchtpijp, of uit Meêwarigheid ontftaan, de Walgingen en Brakingen, gevoegd bij de Zwakheid der Darmen, en geringen wederftand van de ringen der Buikspieren,

zijn

zijn zamen juist geſchikt, om die Gevolgen natelaten.

§ L X I.

Het *vierde ſoort* van Gevolgen, tot deze Klasſe betrekkelijk, (§ LVII. n. 4.) zoude in de werking, of geſteldheid der *Nieren*, en van de *Pisblaas* te vinden zijn.

Eenigen der jongſte Schrijveren over de Engelſche Ziekte willen, dat de Zuure Wei des Bloeds, of Naaste Oorzaak van die Ziekte, de Wijnſteenige aardſtoffe van het Bloed vermeerderdt en verdikt, en dat de Kinderen, daar door, eene bijzondere geſchiktheid voor Graveel- en Steenziekten erlangen, om dat deze ſtof het voornaamſte Steunſel en Voedſel aan de Steenen verſchaft.

Men kan dit zeer ſpoedig beweeren; — Doch dewijl mij geene gisſingen, in de Praktikale beſchouwing der Ziekten, wanneer de gronden der Geneeswijze daar op ſteunen, bekooren, en mijne ervaring hier omtrent, niets ter hand ſtelt, verkies ik deze Stelling zoo lang voor rekening dier Schrijveren te laten verblijven, tot dat, uit eene vergelijking der Graveel- en Steenzieken Lijderen, welken voor af, al of niet, met de Engelſche Ziekte zijn gekweld geweest, de waarheid dier ſtelling genoegzaam blijkt. — Want van de moge-

lijkheid eener zaak tot háar wezenlijk bestaan te besluiten, is strijdig met gronden, waar op echte Waarnemers hunne ondervinding verpligt zijn te vestigen.

Wij brengen, met meerder zekerheid, de *Droppelpis* op de Lijst dezer Gevolgen, om dat dezelve, na de Engelsche Ziekte, niet ongewoon is, inzonderheid bij Jongetjes, welken, onder den loop dezer Ziekte, slijmig of bloedig Water geloosd hebben.

De tegennatuurlijke grootte van de Blaas, even als van de Lever en Longe, door eenige Ontleders waargenomen, wordt insgelijks gerangschikt onder deze Gevolgen; doch mijns oordeels, zoo lang ten onregte, tot het verband tusschen de Naaste Oorzaak der Ziekte en deze Gevolgen getoond wordt. — Of verneemt men dit altijd bij zulken, die deze Ziekte ondergingen? — In tegendeel. — Of vernemen wij even dit niet dikwerf in Lijken van Menschen, welken nimmer iets van deze Ziekte ondergaan hadden? — Men verdenke mij niet van eenen tegenstribbeligen ijver. — Daar het der waarheid geldt, mag geen gezag ons kluisteren. — Ook verbied de edelmoedigheid, om eene Ziekte met Gevolgen, waar aan zij geen deel heeft, te bezwaren.

§ LXII.

§ L X I I.

Eindelijk. — Dat een aantal *Misvormingen van het gebeente* tot deze Gevolgen behooren, zal men reeds hebben opgemerkt.

Zamengroeijing, *Uitzetting*, *ongelijke Grootte*, *Scheefte* en *Knaging der Beenderen*, zijn zoo veele onderſcheiden wanorden, welken, afzonderlijk, of gezamenlijk, tot naſleep der Engelſche Ziekte behooren. — Dat eigen bevinding ook hier mijne gidſe zij! — Ik zal, met een eerbiedig ſtilzwijgen, nopens het toeſtemmend of ontkennend gezag' mijner Voortgangeren, niemand beledigen, en, met eene korte ontwikkeling van dit onderwerp, mijn oogmerk best bereiken.

§ L X I I I.

De *Zamengroeijing* beſpeurt men meest in de Ligchamen der Wervelen, ſomtijds ook van de benedenſte Ribben, en, ſchoon zelden, vinden wij de Knieſchijf onbeweegbaar gehecht aan de Hoofden van het Dei- en Scheenbeen. — Van elk dezer Aanëenhechtingen bezit ik voorbeelden, welker beſtaan in geene andere, dan de Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte, kan gevonden worden.

§ LXIV.

De *Uitzetting*, of tegennatuurlijke dikte der Beenderen (*Exostosis*) kan insgelijks een overblijfsel van dezelfde Ziekte zijn. — Dit gebrek heeft vooral plaats aan de hoofden der groote Beenderen, schoon zij, welken eene verzameling van Zieke Kinderbeenderen bezitten, met duidelijke proeven, kunnen toonen, dat dit Gevolg ook dikwijls aan het overige gedeelte van deze, en van andere Beenderen te vinden is. —. Ik bezit het Borstbeen van een Kind, vier Jaren oud, aan een Longzweer, na dat de Engelsche Ziekte zijn ligchaam gemarteld had, gestorven; welk Borstbeen zeer sponsachtig en tweemaal dikker is, dan naar gewoonte; — als mede een Deibeen van het zelfde Kind, welks midden zeer knobbelachtig, sponsachtig, bros en ongemeen dik is. — In dit geval was geene reden, hoe genaamd, om eenig overgeërfd kwaad te vermoeden.

§ L X V.

Het geen wij elders, als een Teeken, naderhand als een Toeval der Engelsche Ziekte hebben opgegeven, heeft ook geene mindere aanspraak dan anderen, om onder den rang der Gevolgen geplaatst te worden. — Ik bedoel den *ongelijken Groei* der Beenderen, schoon die anders gezond zijn.

Deze brengt, gelijk men zich, uit het voorgaande

de herinnert, dikwerf Misvormingen des Ligchaams te weeg, welken, naar de onderscheiden werkzaamheid der Deelen, ook verschillende Gevolgen nalaat. — Mij is een Huis-gezin bekend, van het welke vier Kinderen, door deze Oorzaak, zonderling wanstaltig zijn. — Een Dochtertje van agt Jaren heeft een zeer groot Hoofd, wederzijds plat, en het Voorhoofd breed en uitpuilende. — De Arm- Scheen- en Kuitbeenderen van de Linkerzijde, zijn merkelijk korter, dan naar behooren. — Dit heeft ook plaats aan het regter Deibeen. — Het voorste Beentje van de linker Pink, en van den middensten Vinger, hebben ook de vereischte lengte niet, maar zijn veel te dik.

Het Gebeente van de andere Kinderen is, op eene dergelijke wijs, misgroeid.

§ L X V I.

Ten aanzien van *de Kromte* der Beenderen, heeft men slechts de ondervinding te raadplegen. — Deze bespeurt men meest aan de Dei- Scheen- en Kuitbeenderen. — De reden is te vinden in het gewigt van het Bovenlijf, vergeleken met de zwakheid van het Kind, en de buigzaamheid dier Beenderen. Om deze reden vangt het gebrek zelden aan, voor dat het Kind gaat.

§ LXVII.

§ L X V I I.

Eene, telkens wederkeerende, en verſcheide deelen des Ligchaams teisterende, *ontſteking va het Beenvlies*, met de daar op volgende *Beent ters*, of ander ſoort van bederf, hebben wij di werf na de Engelſche Ziekte zien volgen, en, weêrwil van den besten raad, hardnekking bijbl ven. — Dit is te bekend, om eenig bewijs vorderen. — Gebeurtenisſen van aanbelang he ben mij echter nimmer de voorzigtigheid doen b klagen, om rijpelijk te onderzoeken, of on die gebreken, ook een verholen Venusſmet ſchuil Nochtans moeten de *Tanden* en *Kiezen* v deze bedenking, immers meestal, uitgezond worden. — Eene ernſtige Engelſche Ziekte ſchijn vooral, eenen ſchadelijken rol te ſpelen op l geen tot den Groei en Stevigheid dezer Deelen v eischt wordt; zoo dat dikwerf een beletſel vo dezelven levenslang overblijve. — Trouwens meeſten dezer Kinderen krijgen zeer laat hun g bit. — De Tanden, indien zij al ten voorſchij komen, zijn veelal bedorven en uitgevreeten zwart brokkelig en murw: — wordt zelfs, bij eenigen, niet het Tandvleesch, als door de ſcherpſte Blaauw ſchuit, weggevreeten en ſtinkend, zonder dat men reden heeft om iets Venerieks te onderſtellen?

§ LXVIII

§ LXVIII.

Dat de werkoorzaak van deze Gevolgen (§ LXII — LXV) in de Ontaarting van het voedende Vocht, door de weekmakende zuurachtige Kwaadsappigheid, bevorens gewrocht, in de daad te vinden zij, kan men thans niet meer vergen te bewijzen.

§ LXIX.

Sommigen dezer Gevolgen verdwijnen van zelven, of, met behulp der Kunst, in rijper Jaren. —— Anderen misvormen den Mensch zijn leven lang. — Eenigen verschaffen hem hindernissen, die onoverkomelijk zijn. — Ettelijken belemmeren hem in de Voortteeling, of liever in de voortbrenging van zijn geslacht. — Ik bedoel hier voornamelijk de miswassing der Beenderen van het vrouwelijke Bekken, welke door de Engelsche Ziekte te weeg gebragt wordt. — Wie wil, leze hier over de Werken van MORGAGNI, LIEUTAUD, LEVRET, PUZOS, SMELLIE, en anderen, welken de verschillende soorten der hindernissen van de Verlossing, met ondervindelijke bewijzen, bevestigden.

Zal ik der waarheid hulde doen, dan ben ik hier verpligt, om zulken te wederspreken, welken beweeren, dat eene Zwangere, die een, door de En-

Engelfche Ziekte, mismaakt Bekken heeft, eve daarom *altijd* gevaar loopt van eene moeijelijk Verlosfing. — Het tegendeel ziet men dikwerf: - Ik heb een Meisje, na de Engelfche Ziekte, m een fcheef en gedraaid Bekken, opgegroeid gezien zoo dat zij, ter naauwer nood, vier Voeten lan werd. — In weêrwil van alle waarfchouwingen trad zij in den Echt met een lang en gewigtig Ma die, op het geld verliefd, misfchien het vooruitzi had, om eerlang daar van alleen bezitter te zijn. - In die verwachting werd hij te leur gefteld: — Dez fcheeve mismaakte is thans Moeder van Zes Kinde ren, van welke allen zij zeer voorfpoedig en natuu lijk verlost is, en welken door haar zelven gezoog zijn.

De meesten van zulke misgroeide Vrouwen zij echter zoo gelukkig niet, om dat dergelijke Wa groei het Bekken doorgaans vernaauwt; en dikwe kost dit Moeder en Kind, of een van beiden, he leven. — Dit met overredende Voorbeelden te to nen, zou gemakkelijk genoeg, maar ontijdig zijn.

§ L X X.

De Gevolgen welke de Engelfche Ziekte in d *Zintuiglijke vermogens* nalaat, moeften wij thar aanduiden (§ LV. n. 3.) — Doch, om in he

tegen

tegenwoordige onderzoek geene gaping overtelaten, zal ik alleen te herhalen hebben, het geen, onder de Toevallen, daar van gezegd is.

Het berigt der Waarnemeren is, in 't gemeen, hier omtrent, vrij gunstig, om dat zij meenen, dat de Engelsche Ziekte de Kinderen vernuftiger en rijker van geheugen maakt, dan die anders zouden geweest zijn. — Ook hebben zij, mijns oordeels, geen ongelijk; — Echter zouden wij kwalijk doen, met hier omtrent geene Uitzondering te maken. — Velen toch mijner Lijderen bleven stomp van oordeel, en behielden een zeer bekrompen geheugen. —

Een Zoon van een' mijner waardigste Vrienden, (die, wegens zijnen uitmuntenden Geest en blinkende Godsvrucht, een Star van de eerste grootte aan het gewelf van Neêrlands Kerk was, en ons helaas! te vroeg onttrokken wêrd) bleef, na de Engelsche Ziekte, tot zijn negende jaar, toen hij stierf, kindsch, en onvatbaar voor een denkbeeld, het welk uit twee of drie woorden bestond. — Zijn Hoofd was wederzijds plat gedrukt, en bovenwaards opgetogen, als een Suikerbrood.

Een Meisje van voornamen Huize, gaf sterke Teekens van een schranderen Geest, tot omtrent deszelfs tweede Jaar; toen vermeerderden de Toevallen der Engelsche Ziekte; — Het Hoofd werd

wanſtaltig; de Rugwervelen zetten zich uitwaards; levendigheid van den Geest, en de ſterkte van h Geheugen verminderden trapswijze, en de Verſtand lijke vermogens werden eindelijk, en bleven voor zeer bekrompen.

Ook krijgen de bijzondere Zintuigen, bij ſomm gen, eenen zwaaren krak. — Deze wordt en blij na de Engelſche Ziekte, kortzigtig. — Een anc verliest grootendeels, zijn gehoor. — Eenen k ik, bij welken de Oog- en Neusbeenderen ingev len zijn, die geenen reuk altoos heeft.

Zijn deze, zoo verſchillende, Gevolgen te l wonderen, na eene Ziekte, welke zoo veele v ſchillende veranderingen in het Hersſen- en Zenu geſtel te weeg brengt, als wij, meer dan ee getoond hebben?

Dan, hoe de Naaste Oorzaak en de Gevolg dezer Ziekte eigenlijk op het verband van Ziel Ligchaam werken, zal ik, voor als nog, uit enk onkunde, niet bepalen. — Wij zijn te vreden het geene de ondervinding leert. — Men zag (dit ſtrekke tot troost dier ongelukken) dat ook d Gevolgen, met den tijd, meer of min, verdween

§ L X X I.

Deze zijn de Gevolgen, welken de Engelſc

Zie

Ziekte kan nalaten, en welken, somtijds voor een groot gedeelte, bijblijven.

Wie zou zich niet beijveren, om dezelven te voorkomen? — Wie niet, die de bezwaarnis, om dezelven te genezen, bij ondervinding, kent?

Men zal echter best doen, alvorens men zich ter voorbehoedinge dier Gevolgen schikke, te onderzoeken, of zij waarlijk te verwachten zijn, en voor welken men meest te duchten heeft.

ZEVENDE HOOFDSTUK

De Voorzegging der Engelsche Ziekte.

§ LXXII.

WAT is de *Voorzegging* der Engelsche Ziekte? —— Is dezelve gegrond op eene voorafgaande ontdekking van het geene *uit den zamenloop der Voorgeschiktheid en opwekkende Oorzaken*, na de eerste negen levensmaanden van een Kind, zoo verre dit de Engelsche Ziekte betreft, te hoopen of te vreezen zij? — Of is die *Voorspelling* alleen *betrekkelijk* tot het geen te wachten is, *wanneer de Ziekte bestaat, of in trap gevorderd is?* —— Naar mijn begrip, behoort het eene daar toe zoo wel, als het andere.

Dit *tweeledig Onderwerp* heeft eenen billijken aanspraak op des Lezers aandacht.

§ LXXIII.

De gronden der *Voorspelling' eener nog niet aan-*

aanwezige Engelsche Ziekte worden eenigzins ontdekt:

Voor eerst, uit de gesteldheid der Ouderen, vooral van de Moeder, ook der Minne;

Ten tweeden, uit de gesteldheid van den Jonggeboorenen;

Ten derden, uit de vergelijking van beider onderling Vermogen.

De ontvouwing, waar toe wij hier verpligt zijn, zal minder uitvoerigheid noodig hebben, wanneer men zich herinnert, het geene, ten aanzien der Oorzaken, gezegd is.

§ LXXIV.

Eerstelijk. — Al wat aan de zijde der Ouderen, of van de Zoogster in 't bijzonder, de voorschikkende Oorzaak der Engelsche Ziekte, bij den Zuigeling, bevordert, levert gronden van waarschijnlijkheid, om dezelve te voorspellen.

Is de Vader, op eenigerhande wijze, vooral door Zaadverspilling, verzwakt; is hij, door het minnevuur, uitgemergeld, en heeft hij zijne kragten voor het altaar van *Venus*, verlooren; zijn zijne Vochten, door Brasserijen, het misbruik van Wijn, Sterkendrank, of door andere wangedragingen, bedorven, dan is zijn Zaad (Boerhave getuigd het) zooda-

nig vermieterd, dat het zelve ongeschikt is om steevi Kinderen te teelen. —— Voorspel gerust, dat zi Kroost, waarschijnlijk, bijzondere Zaden der Eng sche Ziekte zal medebrengen, of ligtelijk verkrijge

Deze Voorzegging zal nog meer gronds hebbe indien de Moeder Zwak, Scheurbuikig, of Veneri is; indien zij, tijden lang door den witten Vloe of sterke Stonden, is gekweld geweest; eene ve zwakkende Leefwijze gehouden; zich met zoete g suikerde Lekkernijen, warme Water- en Melkdra ken, zoete Wijnen, enz. gevoed heeft; — indi zij een vadsig en werkeloos leven leidde, met e woord, indien haar Ligchaam, uit Kwaadsappighei onbestand is om hare Vrucht eene andere Ligchaar gesteldheid te verschaffen, dan die tot de bijzonde Zaden der Engelsche Ziekte behoort.

Ontmoet gij zulk een paar, ontleen dan geri daar uit een grond van Voorzegging der Engelsc Ziekte. — Neem anders de ondervinding te hul en aarzel vooral niet, om, wanneer een der Kinder van deze Ouderen, of van dergelijke Zoogsters, do de Engelsche Ziekte aangetast wordt, dezelve zo lang zij in dien staat blijven, ook bij hun na gend kroost, te voorspellen. — Of herinnert u niet, het geene deswegens, bij de aanwijzing voorschikkende Oorzaken, gezegd is?

§ LXX

§ L X X V.

Heeft men, *ten tweeden*, tevens, uit aanmerking van het geſtel van het Kind, gronds genoeg, om te vermoeden, dat het zelve eene meer dan gewoone vatbaarheid voor de Engelſche Ziekte met zich voert, en welke te voren beſchreven is; dan, voorwaar, heeft men te meer reden, om de nadering dier Ziekte te duchten. — Maar dit uittebreiden zou mij afleiden.

§ L X X V I.

Ten derden. — De waarheid van een dergelijke Voorzegging blijkt ook, uit den invloed van de geſteldheid der Zoogſter op die des Zuigelings. — Hoewel wij hier van te voren mede gewaagden, zullen echter de *drie* volgende *Aanmerkingen* niet ongepast zijn.

Eerſtelijk. — Indien de Ziektezaden dan zoo aanmerkelijk zijn aan de zijde van het Kind, en de geſteldheid van de Moeder, en Zoogſter zulk Zog doet vreezen, het welk wij elders bewezen in betrekking tot zulk een Kind, de meestvermogende opwekkende Oorzaak te zijn, dan loopt alles zamen, om de Voorzegging der Engelſche Ziekte te billijken. — Edoch een voorzigtig Geneesheer

zal niet te voorbarig zijn in de Voorspelling v onaangename vooruitzigten, uit vreeze, dat de ui slag, het geen meer gebeurd is, hem bedriegt zoude, en de Praktijk daar door bezwalkt worde

Ten Tweden. — Ik moet hier echter iets he halen, het welk thans zijn juiste plaats beslaat.

Uit het zoo even gezegde zou men verkeerdel besluiten, dat eene aanmerkelijke zwakheid van h Kind, en het slappe Zog, waar mede het zel gespijsd word, twee altijd noodige, en doorgaa zekere, vereischten zijn der gronden van Voorze ginge der Engelsche Ziekte. — In tegendeel, dien het Kind anders gezond is, en het Zog gee Ziekelijke geäartheid heeft, dan kan daar van t aanzien van deze Voorspelling, niets worden afg leid. — Zulk een Kind zal mogelijk slap, ma gezond blijven.

Zelfs is de slappe en onbewerkte toestand v het Zog, met betrekking tot het Kind, niet al noodig, om de Zaden der Engelsche Ziekte op wekken. — Verre van daar: want zwaar, do werkt, of oud Zog, vordert meer kragten, dan zwakke Zuigeling bezit. — Dit Zog wordt niet hoorlijk gekleinsd. — De Wei, hoe zoet en zac is zelfs voor de zwakke Vezelen van het Kind verteerbaar. — Dezelve wordt zuur en sche maakt het Bloed kwaadsappig, en is dus gesch

om de Zaden der Engelsche Ziekte optewekken. — De ondervinding staaft deze stelling. —— Immers, zoo min het zeldzaam zij, dat stevige, gezonde Moeders, zwakke, teedere Kinderen voortbrengen, even min zeldzaam is het, dat zulke Kinderen al tijdig door de beginsels der Engelsche Ziekte gekweld worden. — Vooral bespeurden wij dit, wanneer eene dwaze verkiezing, of de noodzakelijkheid, eene Minne vorderde, en haar Zog, door ouderdom, te wreed en zwaar, of anderzins, voor den zwakken staat van het Kind, ongeschikt was.

Het tegengestelde is min gewoon. — Ik heb echter, meer dan eens, gezien, dat zeer gezonde en sterke Kinderen, onder het Zuigen eener zwakke en teedere Moeder, langzaam verslapten, en dat hunne Vochten en Kragten zoodanig bedorven en ondermijnd werden, dat zich eindelijk de Engelsche Ziekte vertoonde.

Zie daar de Voorspelling van dezelfde Gevolgen, uit strijdige Oorzaken.

Ten derden. — Indien een Zuigeling, bij welken geene reden was om deze Ziekte te voorzien, veel min die te voorzeggen, door eenigerhande Ziekte verzwakt, en daar na met eene Uitteering gedreigd wordt, vrees dan, dat zijne Klieren en Vaten onbestand zullen zijn, om de Wei van het beste Zog behoorlijk aftescheiden en te bereiden,

en voorſpel, dat de Engelſche Ziekte, even z wel, als de Teering, zal kunnen volgen.

Welken nu die Ziekten, hare Toevallen en C volgen zijn, die dezen grond van vreze verſcl fen, ware, mogelijk, niet ondienſtig om t onderzocht te worden, indien ik anders niet v verveeling vreesde. — Ik berust deswegens d in, tot wij de regels der Voorbehoeding' zullen geven.

§ LXXVII.

Welke is de Voorzegging van de *beginnen* of reeds *eenigzins gevorderde Engelſche Ziekte?* Dus treden wij tot het *tweede Deel* van ons teg woordig beſtek. (§ LXXII n. 2.)

§ LXXVIII.

In den *eerſten trap* der Ziekte, even als haren voortgang, zal de gunſtige, of nadelig Voorzegging uit de Toevallen, dan aanwezig, mo ten afgeleid worden. — De verlangens van teed lievende Ouderen, de eer der Geneeskunde, het vertrouwen, waar op een Arts aanſpraak heef zijn zoo veele drangredenen, om, in dit opzig allen mogelijken aandacht te beſteden.

Alv

Alvorens derhalven iets te bepalen, moet men zich dit soort van Vragen beantwoorden: — Was de *Vatbaarheid* van het Kind voor de Engelsche Ziekte gering, en algemeen? — Of liepen de omstandigheden, in merkelijken getale, zamen, om zijne Vatbaarheid te vergroten? — Verkeerde het Lijdertje in vele Oorzaken, welken *gelegenheid* gaven, om zijne Vatbaarheid te vermeerderen? — Hoe was het met de *opwekkende Oorzaak* in verband met het gestel van 't Kind? —— Zijn de *Toevallen*, in het eerste tijdperk, langzaam, of spoedig, in aantal of hevigheid toegenomen?

Hoe gunstiger de Onderzoeker deze zaken kan beantwoorden, hoe voordeeliger zijne Voorspelling van het vervolg wezen kan: en zulks omgekeerd.

Maar, niet voldaan over deze algemeene beschouwing, overweegt men den Lijder meer van nabij. — En let op deszelfs *Ouderdom.* — Hoe jonger het Kind is, bij den eersten aanval der Engelsche Ziekte, hoe onaangenamer het vooruitzigt is van haren voortgang, inzonderheid wanneer de hevigheid, of meenigte der Toevallen dit vooruitzigt versterken.

Men heeft opgemerkt, en het is waar, dat, wanneer de Ziekte ten tijde van de Uitbotting der Tanden ontdekt wordt, en deze zich niet, of traag, of moeijelijk vertoonen, dat dan zulk een Kind, hoogst.

hoogstwaarſchijnlijk, eene hevige Engelſche Ziekte zal moeten doorſtaan. — Men verneemt ook naar andere *Bijzonderheden*, of, namelijk, het Kind, in de gelegendheidgevende Oorzaken, geſtadig blijft verkeeren. — Men onderzoekt de geſteldheid van het Hoofd, van de Borst en den Buik, en beſluit, wat daar van naderhand te hopen of te vreezen is. — Men onderzoekt ook, hoe het met de werking der Klieren en andere afſcheidende Deelen gelegen is. — Of het Kind ſpoedig vermagerd, en de Knokjes aan de Geledingen zich uitzetten: — hoe de omloop des Bloeds, kenbaar aan de Pols, op verſchillende tijden van den dag, zich bevindt. — Men onderzoekt van nabij den aart en de uitwendige geſteldheid der Ontlastingen, het zij dezelve natuurlijk zijn, of uit ontaarte Vochten of Stoffen beſtaan. — Met één woord; alles, wat den tragen en zachten, of ſpoedigen en hevigen voortgang der Ziekte aanduidt, wordt geſchift en geſcheiden, zoo dat, op alle deze, en ſoortgelijke Teekenen en Toevallen, de Voorſpelling in dit eerſte tijdsgewricht der Ziekte moet gegrond zijn.

Naar gelang der kunde en aandacht der Waarnemeren op vorige bevindingen meer gevestigd is, zal men ook in de Voorzegging minder falen.

Zijn de redenen van een zeker beſluit niet vast genoeg, dan zal de Arts, onder de bezorging

van

van het noodige, den tijd verbeiden, en hij zal wachten, tot het klimmen der Ziekte hem meer zekerheids geeft.

Wie de lijst der Toevallen, en het geene van dezelven gezegd is, herleest, zal geen breeder verslag van het tegenwoordige onderwerp begeeren.

§ L X X I X.

De Voorspelling zal in het Tweede Tijdperk, wanneer de Ziekte gevestigd is, ruim zoo gemakkelijk en zeker zijn, dan voor, of met haar eerste begin.

Ook dan worden de middelen der Voorzegging' ontleend van de Toevallen; maar, vermits dezelven dan meer gevestigd zijn, zijn zij ook meer aan den Voorspeller, tot zijn oogmerk, dienstig.

Indien het Gebeente of deszelfs Geledingen, merkelijk uitgezet, gebogen, of misvormd zijn, heeft men weinig reden, om eene volkomen herstelling van het zelve te hoopen. — Zijn de Knieën binnen- of buitenwaards geweken, vooral van een Kind, het welk een zwaar bovenlijf heeft, dan vreest men, met reden, dat die wanstaltigheid niet gemakkelijk zal kunnen verholpen worden. — Naar mate van de grooteren bogt der Kuit- en Scheenbeenderen, als mede van hunne Weekheid, en de lijvigheid van

het

het Kind, zullen die Deelen hoe langs zoo krommer worden.

Men houde deze Voorzegging echter niet voor onfeilbaar, want somtijds komen de Wanstaltens, zelfs zonder het geweld van werktuigen, door den tijd, te regt.

Wanneer een of meer Beenderen van de Borst zoodanig mismaakt zijn, dat de holligheid der Borst, daar door, merkelijk verëngd is, dan zal het deel, aldaar gelegen, bij den minsten versnelden omloop des Bloeds, geprangd worden, en eene moeijelijke Ademhaling te vreezen zijn.

De verschillende buitenwaardsche, of zijdelingsche Uitzettingen der Wervelen, der Ribben, of van het Borstbeen, voorspellen eenen onherstelbaren Bogchel, ten zij dit, door geschikte werktuigen, tijdig voorkomen worde.

Zijn een of meer der Beenderen, welken het Bekken zamenstellen, plat gedrukt, binnenwaards gebogen, of uitgezet, zoo dat deszelfs holte daar door vernaauwd is, dan heeft men reden om, bij de Vrouwen, eene moeijelijke dragt, ten minste eene moeijelijke Verlosfing, te voorzeggen.

Indien de Tanden, gedurende de Engelsche Ziekte, afgebroken, uitgevreeten, of meerendeels losgeraakt en uitgevallen zijn, dan vreest men, dat de Uitbotting, ten tijde der Verwisselinge, niet behoorlijk

zijn

zijn zal, en dat de zachte Lil, welke naderhand tot de hardheid der Tanden en Kiezen moest verwandelen, in dergelijken gevallen, zelden onbeschadigt blijft, en de Tandenkassen veeltijds misvormd worden.

Dit is het niet al, wat op goede gronden, kan voorspeld worden.

De belediging der zachte Deelen, de Ontaarting of Ontlasting der Vochten, de Verharding der Klieren van de Longe en elders, leveren eenen voorraad van Voorzegginggronden.

Hoe meenig Kind erlangt door, en behoudt na deze Ziekte, na herhaalde Bloedhoesten, eene etteraächtige Longziekte, een etter- of waterige verzameling in de Borstholte, met derzelver Gevolgen? — Velen sukkelen onder een lastig en sleepend verderf in het Cellenweefsel van verschillende Deelen des Ligchaams.

Wanneer de Buik zeer hard en dik blijft, ten tijde dat de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte bijna, of geheel, verdweenen is, wanneer tevens de onderste Leden slap hangen, meer en meer vermageren, de Lijder door Avondkoortjes al verder verzwakt wordt, dan is het Lijdertje in gevaar, om aan eene Uitteering te sterven. — Het vooruitzigt, om tot eene volkomen gezondheid te geraken, zal ten minsten, zeer gering zijn.

§ LXXX

§ L X X X.

Om de gronden van Voorspelling met nadruk te bevestigen, zal de volgende Waarneming niet ongepast zijn.

Een arm Meisje bekwam, tien maanden oud, de eerste Teekens der Engelsche Ziekte. — Het Hoofd behield de gewone grootte, — de Wervelen van de Rug zetten zich buiten- — de rechtsche Ribben binnenwaards. — De Buik werd, daar na, zeer hard en gezwollen. — De Knokken aan Handen en Voeten werden spoedig merkelijk grooter, terwijl de Dijën en Beenen, trapswijze, zeer vermagerden. — Bijna anderhalf Jaren oud zijnde, kreeg dit Kind op de Borst en Rug, eenige ligtblaauwe Vlekken, die dan eens verdweenen, dan zich wederom vertoonden. — De Ademhaling was meest benaauwd, tot het Kind, toen omtrend drie Jaren, eenige Bloedfluimen loosde. — Het gemak, 't geen de Ademhaling daar door scheen te bekomen, was niet bestendig; zij werd, integendeel, veel moeijelijker. — De Buik bleef hard, gezwollen en nu en dan pijnelijk. — De Lijderes leed zulk een kwijnend leven, tot haar elfde Jaar, toen zij in eenen ellendigen staat was. — Zij droeg een Bogchel, — de Handen, Voeten en Buik waren Waterzuchtig gezwollen. — De Ademhaling was kort en hijgend;

en

en de Zieke ontlastte, vooral s'morgens, ſluimen van etter, die eenen benaauwden ſtank gaven. — De zwakheid was verbazend. — De Armen en Beenen geleken naar die van een geraamte. — Zij ſtierf.

Voor eene kleine gift, ſtond men mij de vrijheid toe, om het Lijk te openen.

Onder de Herſſenpan was niets ontſteld. — De vierde, vijfde en zesde Wervelen vormden eene puntige bogt, waar door het Ruggemerg vrij wat geklemd werd. — De regter Borstholte was zeer eng. — In deze, en in de linker Longe, waren verſcheiden verzamelingen van Slijm en Etter, eenige purperachtige Vlakken en Zamengroeijingen. — In de Linkerholte vond ik zes oncen geelächtig Water, het geen, met den Geest van Sal Ammoniak, een weinig bruischte. — Men zag ook eenige kleine Klierverhardingen in en op de Longe, welken met een lijmig Vocht gevuld waren. — In de regter Buikzijde was een harde Klomp, ter groote van een Kinderhoofd, welke, bij naauwkeurig onderzoek, in eene verzameling van verharde en opgezette Klieren des Darmſcheils bleek te beſtaan. — De Lever was zeer groot, hier en daar wankleurig en verhard. — De Galblaas was groot, maar ledig. — In de oppervlakte der Darmen beſpeurde men insgelijks veele Klierverhardingen. — De Nierbekkens hadden eene Graveelige

 Pis. —

Pis. — De Blaas was ontſtooken, en veel grooter dan natuurlijk.

Binnen de Geleding van den linker Knie was een lijmig Vocht verzameld.

Het Scheenbeen, vertoonde nabij den Enkel een purperkleurig Beenvlies. — Het Beenvlies zelfs was ſponsächtig uitgezet. — Het overige was naar behooren.

Oorzaken genoeg van den dood! — Ik had dezen uitſlag voorzien en voorſpeld. — Dit zou elk oplettend Arts hebben gedaan.

De loop der Ziekte, en het volſtrekt onberispelijk gedrag der Ouderen, gedoogden geene andere verklaring dezer verſchijnſelen, dan uit de Kwaadſappigheid, door de Engelſche Ziekte voormaals bewerkt.

§ L X X X I.

Om dit Hoofdſtuk de vereischte volkomenheid te verſchaffen, zou men kunnen vergen, dat de Lezer onderricht wierd in de Voorzeggingen, welken gegrond zijn op de Uitwerkſels, niet alleen van de Engelſche Ziekte, maar ook van alle anderen, welken zich met dezelve kunnen vereenigen. De ondervinding leerde te dikwijls, dat eene Engelſche Ziekte, in het afgetrokkene, weinig

na-

nadeels zoude hebben toegebragt, maar dat zij gevaarlijke, zelfs doodelijke Gevolgen, door de medewerking van andere gebreken, naliet. —

Men overweege deeze *twee Aanmerkingen:*

Voor eerst. — Indien zich eene andere Ziekte onder de Engelsche Ziekte mengelt, en de omstandigheden eene Voorspelling met den mogelijken uitslag vorderen, dan moet de beschouwer van de, daar toe noodige, kundigheden uit andere geschriften voorzien zijn, en zijn aandacht moet klimmen tot die hoogte, welke de ontwikkeling der verschillende Oorzaken, ter ontdekkinge van te vrezen overblijfselen, volstrekt vereisschen.

Hier komt een bedaarde Geest van schifting en onderscheiding te pas. — Is de gemeene Man daar van verstoken, wij raden dan van de

Tweede Aanmerking gebruik te maken. — In deze gevallen, meest al van eenen tragen aart, moet hij, ter verkrijging van de begeerde Voorzegging, met eenen bedreven edelmoedigen Arts raadplegen. In dat geval zal de Huisvader de noodige voorschriften erlangen, waar na hij zijn volgend gedrag te regelen heeft.

De weg van eene dergelijke raadpleging staat overal open, en wordt, door de Vaderlijke zorg

der Provinciale Regeringen, meer en meer gebaant.

§ LXXXII.

Thans vordert onze Verdeeling de opgave der Voorbehoedingsmiddelen, daarna van zulken, welken ter Genezing ſtrekken kunnen.

AGTSTE HOOFDSTUK

Van de Voorbehoeding der Engelſche Ziekte.

§ LXXXIII.

INDIEN wij, *eerſtelijk*, bewijzen, dat de Engelſche Ziekte kan worden voorgekomen, dan zullen wij, *ten tweeden*, ons niet kunnen onttrekken van de voordragt der Middelen, daar toe dienſtig.

§ LXXXIV.

Belangende *het eerſte.* — Men vraagt: kan de Engelſche Ziekte worden voorgekomen? — Wij antwoorden, ja; om deze reden.

Indien de Oorzaken, of een gedeelte derzelver, immers zoo velen als vereischt worden, om de Ziekte te doen beſtaan, kunnen afgeweerd, geſtuit, of verzwakt worden, dan kan zulk eene Ziekte worden voorgekomen. — Maar dit heeft plaats bij alle Ziekten, welker opwekkende Oorzaak niet in

eene besmettelijke gesteldheid des Dampkrings gelegen is: — Ik zou zelfs niet gaarne op mij nemen te bewijzen, dat deze laatsten, mits onder behoorlijke bepalingen, niet kunnen voorgekomen worden. — Maar dit daar latende, zal ik de Oorzaken der Engelsche Ziekte doorloopen, om mijne stelling te staven.

Welke haare Naaste Oorzaak zij, (althans naar mijn begrip) kan den Lezer niet ontglipt zijn; — en hij zal reeds hebben opgemerkt, dat, in de Voorbehoeding derzelve, geen schijn van onbestaanbaarheid te vinden is, en, uit eene vergelijking van het geene hij, nopens den invloed der Oorzaken, uit deze Verhandeling heeft kunnen leeren, zal hij reeds besloten hebben, dat, met het sluiten der Oorzaak, ook de Ziekte zelve voorgekomen wordt.

Voor de minöplettenden zal dit onderwerp echter eenige Verklaring noodig hebben.

De *opwekkende Oorzaak*, de Wei van het Zog of de Melk, aan het Kind, terstond, of niet lang na de geboorte onttrokken zijnde, zal dezelve de *voorschikkende Oorzaak*, hoe aanmerkelijk die anders zij, niet opwekken, gevolglijk geen bestaan aan de *Naaste Oorzaak*, dat is, aan de Ziekte verschaffen.

Maar hier spreekt het teeder hart van eene Kinderlievende Moeder; „ Zou ik volle beken van ge-

„ zond

„ zond Voedzel aan mijn lieveling weigeren? Neen! „ de Natuur zou mij, op het gezigt van Zuigen- „ de Dieren, doen bloozen!" — Wat dan? — Verlaat ons hier de voorkomende Ziektekunde? — Neen! — in dat geval moet het gestel van het Kind in dier voegen verbeterd worden, dat de opwekkende Oorzaak kragteloos worde. — Of haar schadelijk vermogen moet, op de geschikste wijze, worden verbeterd.

Hij, die, het geen, 'ten aanzien der Ziektezaden, in het algemeen, en bijzonder van die der Engelsche Ziekte, betoogd is, met eenige oplettendheid herleest, zal met mijn gevoelens ijlings instemmen. — Of kan de gesteldheid van het Zog niet worden verbeterd? — kan eene min geschikte voor geene meer geschikte Zoogster verwisseld worden? — kan de Zwakheid des Ligchaams en de Kwaadsappigheid van het Kind door geene geschikte Middelen worden voorgekomen, of veranderd? — Het tegendeel zal naderhand blijken.

In zoo verre, wijders, het gestel van het Kind toone, of uit de geaartheid der Ouderen vooraf blijke, dat de bijzondere zaden der Engelsche Ziekte, of aanwezig of te vreezen zijn, zien wij, voor ons, geene reden van strijdigheid, om de gesteldheid der Ouderen, of van de Voedster, alzoo te verbeteren, dat, daar door, de vermenig-

vuldiging, of het vermogen der Ziektenzaden bij het Kind voorgekomen worde.

Wijders mag de herstelling, of behoorlijke behandeling van zoodanige Ziekten, welken eigenaartig dienen om eene meerdere Vatbaarheid voor de Engelsche Ziekte natelaten, onder de zeer mogelijke middelen ter Voorbehoedinge gesteld worden.

De ondervinding bevestigd, immers zoo veel zij dit doen kan, deze mogelijkheid, het geen in dit Werkje klaar genoeg is gebleken, en naderhand nog duidelijker blijken zal.

Op deze vlugtige herschouwing van den Aart der Oorzaken onzer Ziekte, en op de verdere Aanmerkingen, mag dit besluit steunen: — *De Engelsche Ziekte kan worden voorgekomen.* — Ik zie geene reden, om hier op verder te dringen, te minder, dewijl de aart der Voorbehoedingmiddelen zelven, een kragtig bewijs voor die stelling zal opleveren.

§ LXXXV.

Wij komen dus tot het *tweede gedeelte* van dit Hoofdstuk, (§ LXXXIII.) moetende bestaan in *een verslag der Middelen, om de Engelsche Ziekte te voorkomen.*

Wij moeten de Middelen, of wijze van Voorbe-

behoeding uit twee zeer veschillende Oogpunten beschouwen, namelijk:

Voor eerst. — Wij zullen die, welken *onder de Zwangerheid* noodzakelijk zijn, laten vooraf-gaan;

Ten tweeden. — Daarna zullen die, welken *na de geboorte* van het Kind, te stade komen, moeten volgen.

§ LXXXVI.

Ik zeg, *onder de Zwangerheid.* — Wij besloten voormaals, uit de Reden en Ervaring, dat uit eene wekelijke zwakke gesteldheid der Ouderen, doorgaans een diergelijk kroost te wagten is.

Wij beweerden, op grond van het onderling verband tusschen de Zwangere en hare Vrucht, dat het Ligchaamsgestel der laatste veeltijds strookt met dat der eerste. — De gronden van een tegengesteld gevoelen, zelfs ten aanzien van den invloed der zintuiglijke vermogens, waar mede sommigen thans te veel ophebben, kunnen ons niet behagen. — Dan wij zijn nu tot een onderzoek daar van niet verpligt.

Indien nu de Zwangere eene gesteldheid heeft, welke, met regt, doet vreezen, dat hare vrucht, of ten aanzien der kragten, of ten aanzien van de

geaartheid, eene meer dan gewone vatbaarheid voor de Engelsche Ziekte zal medebrengen, dan, meenen wij, dat de voorkoming van dit gevolg moet bestaan in de verbetering van de gesteldheid des zwangeren Ligchaams, namenlijk in zoo verre die gesteldheid dat gevolg anders zoude kunnen te weeg brengen.

Welken zijn de Middelen daar toe? — Deze vraag is kort, maar uitvoerig. — Zij behoort ook niet zoo lijnregt tot mijnen taak, om dezelve opzettelijk te beantwoorden.

Eenige *Regelen*, ter Voorbehoeding, in dit geval, zullen mij, hoop ik, van de verdenking van nalatigheid ontheffen.

Eerste Regel. — Een Man, wiens Zaad, door eene losse leefwijze uitgemergeld is, moet, alvorens hij der reine min' hulde doet, ter zijner herstellinge, den raad van eenen bekwamen Arts innemen en volgen. — Mag ik hem iets raden? — Hij ontwijke alles, wat hem verder kan bederven, en doe het tegenovergestelde. — Rust, voedende dierlijke spijzen, eene koele Dampkring, versterkende koude Baden en Wrijvingen, de ontwijking van alles, waar door zijne dierlijke driften worden opgewekt, zijn voor hem, in dezen toestand, meest geschikt.

Ik gaf dezen raad aan een Vader, wiens twee

eerste

eerſte Kinderen met een Zwak en Kwaadſappig geſtel ter waereld kwamen, en daar na onder de Engelſche Ziekte gevaarlijk kwijnden. — Hij volgde mijnen raad, met dien uitſlag, dat de vier volgende Kinderen gezond en ſterk ten voorſchijn kwamen, en zonder ſchijn van Engelſche Ziekte voortleefden.

Is 'sMans Bloed met het vuile Venus-gif bezoedeld, dan zal de Arts hem, daar en boven, de noodige Middelen ter verbeteringe aan de hand geven.

Naar mate hij meer tijds heeft, moet hij, eer hij ook zijne Echtgenoote en kroost bederft, de raadgevingen des te vlijtiger en beſtendiger opvolgen. — Men is hier in, ik weet het al te wel, veel te nalatig.

Tweede Regel. — De Zwakke, Ziekelijke of Kwaadſappige Vrouw moet den zelfden raad volgen. — zij moet, in het bijzonder:

I. in hare leefwijze, voor en onder den Echt, vooral ſtaande de Dragt, alles in dier voegen beſturen, wat minst ſtrekken kan, om zich zelven en de vrucht te verſlappen, of kwaadſappig te maken. — Hier toe behooren, voornamelijk, de laauwe vochtige Dampkring, waterige laauwe Dranken, Melkſpijzen, Bladgroentens, zoete Kost en Wijnen, al

al wat moeijelijk verteerbaar is, alsmede de warme Voedstoven, en dergelijken.

II. Hier door zal de gemeene plaag van zwakke Vrouwtjes, de uitmergelende witte Vloed, gestuit, of deszelfs scherpte verbeterd worden. — Men bezige anders, ten dien einde, al wat gepast is. — Dit is te noodzakelijker, om dat de ondervinding leert, dat vele Kinderen, welken naderhand door de Engelsche Ziekte aangetast worden, van Moeders afstamden, welken door den witten Vloed verzwakt waren.

Men vergelijke de bevinding hier omtrent, aan de Stranden en modderige streeken, met de hoogere gedeeltens onzer Provincien: — Men zal, onder de bewooners der eersten, de Engelsche Ziekte (al het overige gelijk gesteld) veel gemeener vinden, dan onder die der laatsten. — Men zal geene andere Oorzaak, dan de Gevolgen van den witten Vloed, ontdekken, en, gelijk mij meer dan eens gebeurd is, met dezelven te stuiten, de meerdere vatbaarheid des Jonggeborenen voor die Ziekte, voorkomen.

Derde Regel. — Blijkt, uit den aart der witte Vloeistoffe, en uit andere Teekenen, dat de Vochten door de Venussmet, vergiftigd zijn, dan

voor-

vooral moet het vermogen der Kunst beproefd worden. — Vindt iemand dit onnoodig ter voorkominge van de bijzondere Vatbaarheid der Engelsche Ziekte, die zal evenwel erkennen, dat hetzelve dienen kan, om de meerdere kwaadaartigheid der Toevallen van dezelve te temperen.

Vierde Regel. — Somtijds bespeurt men de Engelsche Ziekte bij Kinderen van dezelfde Ouderen, zonder dat men eene blijkbare reden daar van kan ontdekken. — BUCHAN heeft dit bij elf Kinderen gezien. — Ik zag het, in één huis, bij agt; in een ander, bij vijf van dezelfde Ouderen.

In deze vertwijffeling is niets te doen, dan met eenen kundigen Arts te raadplegen. — De grondoorzaak ligt noodzakelijk in de geäartheid van Vader of Moeder, vooral der laatste. — Deze zal de Geneesheer navorschen, en, indien hij kan, opruimen. — In 't gemeen zullen versterkende Leefwijze en Geneesmiddelen de hoofdzaak zijn. — De bekrompen omtrek eener Prijsverhandeling duldt hier omtrent geene uitvoerigheid, vooral daar het bestek ons roept tot onderzoekingen van meer gewigt.

§ LXXXVII.

§ LXXXVII.

Wij moeten de Middelen aanwijzen, welken *na de geboorte van het Kind* ter voorkominge der Engelſche Ziekte, geſchikt zijn. (§ LXXXV. n. 2.)

Men zou hier met weinige woorden, veel kunnen zeggen, en alles afdoen met dit voorſchrift. *De onthouding van Zog en verdere Melkſpijzen*, voorkomt de Engelſche Ziekte.

Doch wie zal op zulk een raad dringen? — Dit ware even zoo veel, als eene Oorlogsverklaring aan de meeſte Moeders, — even zoo veel als of wij gaarne van eene ſpoorlooze ongerijmdheid wilden beſchuldigd worden.

Men begeert eene wijze van Voorbehoeding, welke met de Zooging, indien dezelve om geene andere reden moet geſtaakt worden, beſtaanbaar is.

Alles, wat der Kinderen bijzondere vatbaarheid voor deze Ziekte verbeterd: — het nalaten van alles, wat dezelve bevorderlijk is, levert, *in het gemeen*, de bedoelde Middelen op.

§ LXXXVIII.

In het bijzonder zullen deze Behoedmiddelen moeten ontleend worden,

Voor eerst: van de *Lucht*, waar in het Kind verkeert;

Ten tweeden: van het *Voedsel;*

Ten derden: van de *Beweging* en *Rust;*

Ten vierden: van de onderhouding eener geregelde *Doorwaasseming;*

Ten vijfden: van de *Behandeling* der Ziekten, welken de bijzondere vatbaarheid vermeerderen; en, eindelijk,

Ten zesden: van het *Bestuur* des Kinds, ten tijde, wanneer die Voorgeschiktheid zoo aanmerkelijk is toegenomen, dat men twijfelt of de Engelsche Ziekte niet reeds, in haar begin, besta.

Tref ik het doel, dan zal de nadere overweging dezer onderwerpen, hoewel eeniglijk ter voorkominge van de Engelsche Ziekte ingericht, eene meer uitgebreide nuttigheid hebben.

§ LXXXIX.

De *Lucht*, matig koud, droog en zuiver, zal, voor meest alle onze Kinderen, de geschikste zijn.— Zij versterkt en verfrischt, en is daarom ook dienstig, om de meerdere vatbaarheid voor de Engelsche Ziekte te helpen voorkomen.

Elk doe, naar zijne omstandigheden, en die des tijds, wat hij vermag, om eene soortgelijke Lucht aan

aan zijne Kinderen, in hunne eerſte levensjaren, te verzorgen. — Een gegoed, ten minſten belezen, mensch behoeft hier omtrent geene onderrichting. — Een min gegoedde ontwijkt de vochtigſte, en des Zomers ook de heetſte gedeeltens van zijn huis. — Des Kinds verblijf moet dikwijls gelucht, gezuiverd en gedroogd worden. — Onder eene, niet beplankte, Schoorſteen moet niet meer Vuur zijn, dan noodig is tot onderhoud der natuurlijke warmte van het Kind. — Voor ieder een, en dus ook voor den armſten ingezeten ſtaat de Lucht vrij. — Hij moet zijn Kind aan dezelve zoo veel meer gewennen, als het zelve daarna in dezelve meer zal moeten verkeeren. — De gemeene Hutten en Keldertjes, in onze meest bevolkte Steden, brengen alles mede, om hare bewoners te bederven. — Waarom verneemt men, onder het Kroost van die Menſchen, de Engelſche Ziekte niet nog menigvuldiger dan tegenwoordig? — Voornamelijk, om dat de nood hen veeltijds dwingt van de open Lucht gebruik te maken, terwijl de burgerbaker, of vrouw, den Jonggeboorenen niet zelden voor een Vuurtje, in een laauw en vochtig vertrek koestert en verzwakt.

Bij mistige en regenachtige Dagen zal een klein Vuurtje volſtaan om het Vertrekje te droogen.

Van het nut dezer eenvouwige raadgeving ben ik eenmaal, door de ervaring, volkomen overreed ge-

worden. — De Ouders van twee Kinderen bewoonden een laag gelegen, vochtig benedenhuis. — Ik schreef meerendeels daar aan den oorsprong van de Engelsche Ziekte toe, met welke die twee Kinderen behebt waren. — Men verplaatste zich, op mijn raad, in een droog bovenhuis. — De Lijdertjes niet alleen, maar ook geen der vier volgende Kinderen, werd, schoon de verdere opvoeding dezelfde bleef, door eene der geringste Toevallen van de Engelsche Ziekte aangetast. — Is hier geene reden, om te gissen, dat de betere Luchtsgesteldheid van het huis aan dit heilzaam gevolg veel deel had?

Men kan zich ook, ter verbeteringe eener bedorven Lucht, van Azijndampen, versche Bloemen en Planten, of iets dergelijks bedienen.

§ X C.

Ten tweeden. — Het *Voedsel.* — Hier omtrent kan men niet oplettend genoeg zijn.

Gedurende de Zooging. — De hoedanigheid en hoeveelheid van het Zog moet altijd betrekkelijk zijn tot den toestand des Zuigelings. — Ik herhaal, dat zwaar, lijvig Zog van de gezondste Zoogster, voor een zwak Kind, zoo schadelijk kan zijn, als slap, dun Zog, voor een sterk Kind.

Over het geheel is echter niets nadeeliger, dan

de magere schrale Borst eener uitgemergelde Minne. — Dit beweerde BUCHAN, op gronden van ervaring. — Agt Kinderen, door hunne Moeder gezoogd, bleven gezond. — De nood eischte, voor het negende, eene Minne. — Dit Kind kreeg de Engelsche Ziekte. — De Waarnemer schreef dit toe aan het schrale Zog. — Zijn gezag gedoogt geene twijfeling aan de juistheid zijner Waarneming.

De Moeder, of Minne, richte deswegens hare leefwijze naar het gestel van 't Kind. — In het eerste geval zullen verslappende, verdunnende Spijzen en Dranken; het tegendeel in het tweede geval, noodzakelijk zijn. — Dit evenwigt onderhoud de kragten, verschaft eenen geregelden Wasdom en Voeding.

Weinig Zog tevens te geven, en dit dikwijls te herhalen, schikt beter, dan dat het Kind, nu en dan, tot de keel toe overladen worde.

De tijd van Speening moet insgelijks bepaald worden na de kragten van het Kind, en den aart van het Zog. — In 't algemeen kan men hier te Lande met tien of twaalf Maanden volstaan. — Langer uitstel verzwakt Moeder en Kind. — Het laatste wordt slap, slijmig en zwak van Veezelen, dat is, het krijgt ongevoelig eene meerdere vatbaarheid voor de Ziekte, welke een beter bestuur had kunnen voorkomen. — De wijze van Speening,

wel-

welke langzaam, en deels met behulp van de Pap-pot geschiedt, keuren wij de beste.

Het *Zog*, door eene, meer of min, kwaadaartige gesteldheid van het Bloed, *bedorven*, moet liefst onthouden, of, op de geschiktste wijs, overeenkomstig de natuur van het bederf, verbeterd worden. — Eene Tegenscheurbuikige of Tegenveneriesche Leef- en Geneeswijze, door een bedreven Arts te bepalen, zal de hoofdzaak zijn. — Doch hier omtrent heb ik reeds genoeg gezegd. — Men dulde echter de volgende Waarneming.

Eene brave Burgerdochter, werd gehuwd aan een losbandig Knaapje. — Het eerste Kind was ziekelijk, zwak, en vol Hairworm, en had hier en daar Beenëters. — Het tweede was, voor zijn zestiende Maand, gekweld met de Engelsche Ziekte. — Het werd geknaagd door kwaadaartige Zweeren. — De Regterhand en Voet waren hard en knobbelig, rood en pijnelijk, als van beginnende Winddoorns. — Niets was in staat, om den dood dier twee ellendelingen te voorkomen. — Het doet hier niets ter zake, dat de Vader, zijns kwaads bewust, moorddadige handen aan zijn schuldig leven sloeg. — Na dat de Moeder, van eenee kwaadaartigen witten Vloed en verdere Toevallen van het Venusgif genezen was,

bragt zij, na een tweede Huwelijk, zes Kinderen ter waereld, die allen gezond bleven.

Was dit geval eenig in zijn ſoort!

Een dergelijk bederf van het Zog is niet, zelfs door den oplettendſten Arts, altijd even gemakkelijk te ontdekken. —— Elk verheelt liefst zijn ſchuld, of ſchuift die van zich af. — De Minne, vooral eene zoogenaamde bedrogen Dochter, bezit veeltijds kunstgreepen, zoo listig, dat zij naauwelijks te achterhalen zijn. — Ik was daar van, meer dan eens, het ſlagtöffer.

Wij raden de Ouders, die hier omtrent in twijfeling geraken, dergelijke Minne voor eene betere te verwisſelen, of hunne Kinderen met de lepel te voeden. —— Laat uwe zorg, ten besten uwes geſlachts, de logen vergaauwen, eer het verzuim te laat beklaagd worde. — Deze raadgeving mag men veilig verder ſtrekken, dan tot de Burgerhuizen; of ervaarde gij nimmer, oplettend Geneesheer! hardnekkige Ziekten, Huidgebreken, enz. bij Kinderen van goeden Huize, die alleen van eene vuile Minne afkomſtig, alleen door Kwik herſteld werden? — Het denkbeeld van velen der beste Schrijveren over de Engelſche Ziekte, welker Naaste Oorzaak, door hen, in eene Venusſmet geſteld wordt, ſtaaft meer of min mijne waarſchouwing. —

wing. — Doch men weet mijn denkbeeld ten aanzien dier ſtelling!

Eenige jaren geleden, zag ik dagelijksch een Kind, het welk, der Engelſche Ziekte onderhevig, eene ſchijnbaar gezonde Minne zoog. — Hare Kaken droegen de kleur van roode roozen. — Zij was het toonbeeld der bevalligheid. — Doch ik beſpeurde eene zekere heeschheid in hare ſpraak, en vond de Lel met kleine Puistjes, en aan het Bovengehemelte eene vlakke zweer. — Men ruilde de Minne, en het Kind genas, onder het gebruik van Kwik en *Kina*.

Men houde deze, mogelijk kwalijk geplaatſte Waarneming, ditmaal, ten goede:

Het Voedſel *na de Speening*, of *wanneer het Kind, zonder Zog, met de lepel, onderhouden wordt*, vorderdt, ten einde de Engelſche Ziekte te voorkomen, onzen aandacht.

Men lette dan op de ſoortgelijke eigenſchap van het zelve.

Alles, wat bezwaart, de Melk daar onder begrepen, is, uit hoofde van de Zwakheid der eerſte Wegen, onverteerbaar, en verwekt Raauwheid, Koorts en Zwakheid. — Men geve des het tegendeel; alles echter naar geraden van de ſterkte van het Kind.

Het ſtaat aartig, ik beken het, dat een Kind,

in de Kakſtoel, Melkbrei, Vleesch en Spek eet, dat het daarin zijne Ouders beſchaamt en niets weigert; — maar die aartigheid verliest haar fraai, wanneer het Kind, even daar door, gelijk ik dikwijls heb waargenomen, de beginſels der Engelſche Ziekte erlangt. — Al het overdrevene en tegennatuurlijke moet achtergelaten, en de voetſtappen der Natuur moeten gevolgd worden.

Onthoud daarom uwen Kinderen de zoete Popjes, de Macarons, Bonbons, met één woord, alle Suikerkost en Meelgebak. — Niet te kragtige Soupen, met oud gebakken Brood, Bierpappen, Waterpappen en dergelijken, zullen meer nuts doen. — Ook zal koud zuiver rauw Water de geſchikſte Drank zijn. — Toen God den Mensch ſchiep en voor zijn Kroost zorgde, gaf hij hen Groentens voor Spijze, en Water tot Drank.

§ X C I.

Wij moeten, *ten derden*, aan de *Beweging* en *Rust* gedenken. — Te veel van beiden is even ſchadelijk, en verwekt Koorts, Zwakheid, Verdikking en bederf der Vochten.

Men zondigt doorgaans meest met het Kind vadſig te maken, even of het Kind geboren ware om eeuwig te rusten. — Velen zelfs, ondanks

danks de getrouwe raadgevingen, ſtommelen het Kind in prangende dekzels en kleeding, even als of men hetzelve, met opzet, de zaden der Engelſche Ziekte wilde berokkenen. — Men doe het tegendeel, en verſterke daar door de wekelijkſte Kinderen.

§ XCII.

Ten vierden. — Eene geregelde *Uitwaasſeming* behoort onder de Behoedmiddelen der Engelſche Ziekte.

Indien zij te ſterk is, wordt het Kind verzwakt: — Is zij te gering, dan blijft eene ſtoffe terug, welke naderhand hinderlijk kan zijn. — Wij verwerpen daarom, ten minſten voor onzen landzaat, ten aanzien van hitte en koude, alle uiterſtens, althans in zoo verre men nu eeniglijk op de voorkoming der Vatbaarheid voor de Engelſche Ziekte het oog hebbe. — Doch, wen men eigenlijk, voor de verſterking van het Kind, alleen moet zorgen, dan kunnen de koude Baden van de grootſte nuttigheid zijn. — Maar dit behoort tot het volgende Hoofdſtuk.

§ XCIII.

Het *volgende Middel* van Voorbehoedinge (§ LXXXVIII. n. 5.) bestaat in de *Behandeling der Ziekten*, welken, verzuimd zijnde, eene meerdere Vatbaarheid voor de Engelsche Ziekte kunnen achterlaten.

Dan, Lezer, wanneer dit onderwerp, in het afgetrokkene, overwogen wordt, kan deszelfs belangrijkheid niemand ontglippen; — zelfs erken ik, dat hij, die de Engelsche Ziekte zoo uitvoerig moet beschrijven, als de uitgestrektheid der Vrage hem verpligt, wel degelijk mag, en moet ondersteld worden, die Ziekte, en derzelver beste wijze van Voorkoming en Genezing, te kennen. — Maar, voelt gij niet, dat dit geheel iets anders is, dan den gemeenen Man eene eenvouwige handleiding te verschaffen, in de manier om de Engelsche Ziekte te kennen, en te voorkomen. — Beschouwt men de zaak van dien kant, dan zal niemand mij vergen, dat ik de kennis der genezing der *Gevolgen* van *Ziek Zog* breder uitbreide; — dat ik de manier, om het *Zuur* uit de ingewanden te drijven, of hetzelve te verbeteren aanwijze, — dat ik de behandeling der *Kinderziekte*, *Mazelen*, *Roodvonk*, of andere *Huidgebreken* beschrijve, — dat ik de wijze, om de *Uitbotting der Tanden* ge-

gemakkelijker te maken, voordrage, — dat ik het Geneeskundig bestuur der Lijdertjes, onder de *Koortsen* van verschillenden aart, aanduide. —— Neen! dit kan even min van ons verwacht worden, als de opzettelijke aanwijzing der genezinge van de *Sprouw*, — Van de verschillende *Hoesten*, den Kinderen zoo gemeen, — van de *Uitteering*, het zij die oorspronglijk zij, of een gevolg van andere Ziekten: — even min als dat ik wijders verslag zoude doen van *alle overige mogelijke Ziekten* der Kinderen, en hare geneeswijze.

Wie echter, hier omtrent eenige inlichting begeert, kan zich vervoegen bij eenen HARRIS, ROSEN, BICKER en TISSOT, OPTERDINGER, BUCHAN, bij de Prijsverhandeling van den Rotterdamschen Arts VEIRAC, in het *zesde deel* der Handelingen van dit zelfde Genootschap, of, en dit zagen wij het liefst, hij vrage den raad van een' ervaren Geneesheer.

Men beoeffene zich om te te weten, het geene ter behandelinge dier Ziekten noodzakelijk is. —

Het zal, in 't gemeen, bij de behandeling der opgemelde Ziekten, volstaan, op de afwending, of herstelling, van de Zwakheid en Kwaadsappigheid, gewone Gevolgen dier gebreken, acht te geven, ten einde, even daar door, de bijzonde

Vatbaarheid voor de Engelſche Ziekte te voorkomen.

Vooral moet de aandacht gevestigd zijn op de juiste behandeling van zoodanige Ziekten, welken de Kenmerken dragen eener Zuure Scherpte in de eerſte Wegen en in het Bloed, gelijk de Brakingen, Afgangen, Buikpijnen, Sprouw, vele Huidgebreken, enz.

Ik vind mij inzonderheid verpligt, om de oplettendheid der zulken optewekken, welker vorige Kind, of Kinderen, door de Engelſche Ziekte aangetast zijn. — Voorzigtigheid en tijdige zorg kunnen, in dit opzicht, bij hun verder Kroost, gevolgen voorkomen, welker verzuim in eene ſteedsdurende ellende zou kunnen uitloopen.

§ XCIV.

Indien de omſtandigheden van dien aart zijn, dat men aan het beſtaan der allereerſte beginſels van de Engelſche Ziekte twijfelt, dan komt de *zesde* en *laatſte voorzorg* (§ LXXXVIII. n. 6.) te pas. — Maar dit ſtuk grenst altenabij de ſtreek, werwaards onze gang moet gericht worden om 'er nu iets van te gewaagen.

§ XCV.

§ X C V.

Wij moeten intusschen herinneren, dat niet alle onze Voorbehoedingmiddelen, in alle gevallen, noodzakelijk zijn: — dat men veiligst handelt met zulken, die gepaard kunnen gaan, tevens te bezigen.

Indien het aan de lust niet hapert, zal het tijdelijk onvermogen geene reden van verzuim verschaffen. — De Voorzorgen ten aanzien van den Dampkring, kosten niets; — de Leefwijze der Zoogsters kan even gemakkelijk naar de geaartheid van den Zuigeling geschikt worden; — dit zelfde kan ook, opzigtelijk de Beweging en Rust, zoo wel, als van de regelmatigheid der Doorwaasseming, gezegd worden. — De kennis en geneeswijs der Ziekten, welken de meerdere Zaden van de Engelsche Ziekten nalaten, zijn ook niet verre te zoeken. —— En, men heeft, meer dan ooit, aanspraak op de verpligting der Leeraren van het afgelegen platte Land, om het gebrek van ijver en kunde hunner Dorpelingen, ten besten der Kinderen, te vergoeden.

NEGENDE HOOFDSTUK

Van de Genezing der Engelsche Ziekte.

§ XCVI.

MEN vraagt naar de *Beste* Middelen, om de Engelsche Ziekte te genezen. — Met rede, want alles optehalen, het geen, onder den naam van eene beredeneerde Geneeswijze, is opgegeven, of het welke als Geheimen uitgevent wordt, zou den Lezer en mij verveelen. — Wij houden (om dit, in het voorbijgaan, eens vooral, aantemerken) alle de Geheimen, in deze en andere Ziekten, voor kunstgrepen, of om, in weêrwil van de eere der Praktijk, menschen te bedriegen, zijn beurs te vullen, of om, langs dien ongeoorlopfden weg, de Praktijk zijne Medebroederen naar zich te trekken.

De *Beste* Middelen zijn die, welken, op de eenvouwigste wijze, zamengesteld, de aangenaamste zijn, en op de spoedigste manier werken: zulken

ken, die, niet op gisſingen, maar op Reden en Ondervinding ſteunen.

§ XCVII.

Om het verband met de, tot hier toe, gelegde gronden te behouden, oordeel ik deze de geſchiktſte orde, namelijk:

Voor eerst; dat wij de beste Middelen, om de *aanvanglijke* Engelſche Ziekte te genezen, aanwijzen;

Ten tweeden; dat vervolgens die geenen, welken in de *meergevorderde Ziekte* dienſtig zijn, beſchreven en aangedrongen worden;

Ten derden; dat voorts zulke Middelen, die eigentlijk dienen tot *herſtel van Toevallen*, welken eenen bijzonderen aandacht vereisſchen, ter voorkominge van gevreesde Gevolgen, opgegeven worden;

Ten vierden; dat, eindelijk, op de best mogelijke wijs, voor *het herſtel der Gevolgen*, of Overblijfſels der Engelſche Ziekte, gezorgd worde.

§ XCVIII.

Met opzicht tot *het eerſte.* — Uit den waren aart der Ziekte, vergeleken met derzelver Toevallen, in

in haar eerste begin, is gebleken, dat in verre de meeste gevallen eener aanvanglijke Engelsche Ziekte, de Vochten weinige teekenen eener Zuure Scherpte vertoonen, hoewel wij wederom niet ontkennen, dat, in andere gevallen, vrij spoedig, de blijkbaarste Toevallen, zelfs van het tweede tijdvak vernomen worden.

Wij zullen ons echter bepalen tot de gewone verschijnsels, schoon men het gaarne daar voor wilde gehouden hebben, als of, in het laatste geval, de Middelen der gevorderde Ziekte ook hier waren ingelascht.

Zoo dra de Ziekte blijkbaar is, vordert de Geneeskunde twee *oogmerken:*

Voor eerst. — De eerste Wegen moeten van het Stremsel ontheft worden.

Ten tweeden; de Leef- en Geneeswijzen moeten alzoo ingericht worden, dat zij den voortgang der Ziekte stuiten.

§ X C I X.

Ter volbrenging der *eerste Aanwijzing* let men op de poogingen der Natuur, welke veeltijds, in dit geval, het Lijdertje door Brakingen of Stoelgangen, tracht te redden. — Deze wijze Leidsvrouw moet gevolgd of aangemoedigd worden. — Dit geschiedt:

I.

I. door *Braakmiddelen;*
II. door *zulken, die de Afgangen bevorderen;*
III. door de *Verwisseling van beiden.*

§ C.

Omtrent de *Braakmiddelen* beschouwt men
Voor eerst, de *Noodzakelijkheid* en *Veiligheid* derzelven;
Ten tweeden, hun *Soort.*
Het eerste geschiedt ter gerustſtellinge; het tweede ter onderrichtinge van den gemeenen Man.

§ C I.

De Natuur bewijst, gelijk zoo even gezegd is, *het Nut* der ontlastingen, in dit geval. — Nopens hare *Veiligheid* is geen twijfel altoos. — Deze bovenwaardsche ontheffing van hindernissen, die, door vertoef, zouden belemmeren, geschiedt, bij Kinderen, schier even gemakkelijk als het Zuigen. — Zij hebben daar van geen gevolgen, althans niet in de gewone omstandigheden. — De poogingen der Natuur, ook hier in, te volgen, was de raad van den Vorst der Geneeskunde HIPPOCRATES; een raad, zoo gegrond, als of Hij onze Ziekte gekend had.

Braak-

Braakmiddelen ſchudden de Maag en Darmen; — verdeelen het Stremſel op eene gemakkelijke wijs, en ontheffen aldus het Kind van een ſchadelijk Ligchaam; Ja, dit middel is *Noodzakelijk*, zeg ik, en *Veilig* — zou het niet? — het ſchoort de Natuur in hare werking. — En ik kan mij geen geval herinneren, waar in een Braakmiddel, naar eisch gebezigd, aan een Kind eenig nadeel deed. — Het ontijdig, of te lang aangewend gebruik van het beste Middel kan benadeelen; dan dit is geen bewijs tegen deszelfs deugdelijkheid en veiligheid.

§ CII.

Het *tweede gedeelte* van ons tegenwoordig onderwerp moet handelen over de *ſoortelijke hoedanigheid dezer Braakmiddelen*, waarna wij de *wijze van gebruik* zullen opgeven.

In het algemeen behoort alles tot de Klasſe der Braakmiddelen, het welk de Maag zoodanig prikkelt, dat het geen in dat ingewand, en (volgens de jongſte Proeven) in den twaalfvingeringen Darm bevat is, geheel of gedeeltelijk bovenwaards ontlast wordt.

Dit kan geſchieden door zoogenaamde *Huismiddelen*, en door *Artzenijen*. — Het een en ander

der zal ik, zoo beknopt als mij doenlijk is, ontvouwen.

§ C I I I.

Tot deze *Huismiddelen* behooren, laauw Water, zonder of met Zout, of Suiker; — laauw Water, met een weinig Boter, Brandewijn, of iets dergelijks; — de prikkeling in de Keel, door middel van een Veêrtje, of ander genoeg bekende Hulpmiddelen.

§ C I V.

In andere gevallen, wanneer de Natuur geene genoegzame poogingen doet, of geheel en al moet worden opgewekt, nemen wij de toevlucht tot de *Artzenijwinkel.*

Aldaar vinden wij, onder de beste Middelen, den *Braakwortel*, de *Zeeäjuin*, de *Kamilsbloemen*, den *Braakwijnsteen*; en onder zekere bepalingen, de *Kermes Minerale* en den *Gulden Zwavel van Spiesglas*, ten derdenmale nedergeplost. (*Sulph. aurat. Antim. tert. præcip*).

§ C V.

Welke zijn in het tegenwoordige geval, *de verkieslijkste* van deze Middelen? — hoe moet men zich van dezelve bedienen?

Hier is eene behoorlijke onderscheiding, uit de ondervinding afgeleid, volstrekt noodzakelijk; want

Voor eerst. — Indien de Natuur, bij den hongerigen Zuigeling, de braking verwekt, en het gekappelde tevens stukswijze ontlast wordt, dan zal het gebruik van laauw Water met Zuiker volstaan.

Dan in dezen toestand weigert het Kind veeltijds eene genoegzame hoeveelheid, bij herhaling, te drinken. — Veeltijds ook, is de Natuur te zwak en heeft hulp nodig. — Dan zullen twee eijerlepels Honigäzijn van Zeeäjuin, driemaal daags, aan het oogmerk voldoen, en de verkeerde honger tevens een weinig gestuit worden.

Onder deze behandeling moet het Kind dikwijls, maar korten tijd, gezoogd, en zijne Maag en Buik, met eene lugtige hand, dikwijls gewreeven worden.

Men herïnnere zich nu en vervolgens, dat de Leefwijs der Zoogster altijd moet geschikt zijn naar de bijzondere omstandigheden van het Lijdertje, waar van te voren genoeg gezegd is.

Ten tweeden. — Wanneer het Kind, gespeend of niet, vele vergeefsche neigingen tot braken heeft,

de

de Maag opgezet en de eetlust gebrekkis is; dan komt een meer vermogend Middel te pas: — Zulk een, het welk het kazige ontbint en ontlast.

Het een en ander dezer vereischten vinden wij in den Braakwortel en Braakwijnsteen.

Hoe lastig ook de voorschriften voor Geneeskundigen zijn mogen, kan ik echter dezelven, nu en elders, om de wille van den onbedreven Huisvader, niet ontgaan.

Aftrekzel van den Braakwortel. — Neem twaalf of agtien grijnen, grof gestoten, van dezen Wortel, en drie lepels Water. —— Laat dit Mengsel één uur lang heet trekken; — giet het door, en voeg er een weinig Suiker bij. — geef het Kind daar van, elk half uur, een eijerlepel, of iets meer, naar mate de meerdere of mindere levensmaanden, of traagheid van gestel, het welk overal in 't oog moet gehouden worden.

Poeder des Braakwortels. — Twee of drie Grijnen van den fijn gestoten en doorgezifte Wortel, met tweemaal zoo veel Suiker gemengd, en in vier Poedertjes verdeeld, wordt, om de twee uuren, één derzelven, met een weinig water of witte Wijn ingegeven.

Dezen zijn, in dit geval, ook mijne gewone voorschriften.

Veeltijds bediene ik mij, met vrucht, van de *Tinctuur*, wanneer de trage Maagvezelen een ſterker prikkel vorderen. — Van dezelve geeft men, alle twee uren, zes of agt droppels, met een eijerlepel Spaanſchen Wijn, of Water en Suiker.

Dat intusſchen Klijsteeren van Water, Honing en Zout, medewerken, zal naderhand blijken.

Veeltijds is de Walging verzeld van eenen zeer benaauwden, ſcherpen Hoest, wanneer de Braakmiddelen des te noodzakelijker zijn; Doch hier is eene opmerkzame voorzigtigheid noodzakelijk.

Wat men ook, tot bezwaar van de Zeeäjuin, vooral van de bereidingen van Spiesglas, bijbrenge, wij houden die, in deze omſtandigheid, voor de beste Middelen, om dat zij genoeg beproefd en veilig zijn. — Men geve dan Honigazijn van Zeeäjuin, om de twee uren, telkens tot de hoeveelheid van twee eijerlepels; of liever, alle drie uren, een halve grijn Gulden Swavel van Spiesglas, en een weinig Suiker met Water.

Drie vingeren Kamilsbloemen, of een lepel beste Thee, op vier of vijf lepels Water getrokken, waar van, bij korte poozen, een Paplepel vol wordt toegediend, bereikt het zelve oogmerk.

Gedurende het herhaalde gebruik dezer Braakmiddelen, zal men veel nuts toebrengen met het

wrij-

wrijven van den Buik en de Lenden, door middel van Doeken, doordrongen met Geest van Anijs, Karwei, of dergelijken.

Indien in den aanvang der Engelsche Ziekte aldus gehandeld wordt, zal men dezelve, het geen ik meen mij dikwijls gelukt te zijn, in haren voortgang stuiten.

Ik behandelde zeer onlangs, het vierde Kind van Ouderen, welker drie eerste de Engelsche Ziekte hadden doorgeworsteld, terwijl dit, even hevig, door dezelve gedreigd werdt: — Ik had alle reden, om het stuiten van de Ziekte alleen toeteschrijven aan het herhaald gebruik der Braakmiddelen.

§ C V I.

Het *tweede* soort van Middelen, welke de tegenwoordige omstandigheid des Lijders vereisschen, zijn die, welken de Buik *benedenwaards* ontlasten. (§ XCIX. n. 2.)

Hier omtrent zal zelden, in de keuze der Middelen gezondigd worden, des wij, ten dezen aanzien, de kortheid kunnen betrachten.

Poeder van beste Rhabarber en Suiker, van elk tien of twaalf Grijnen, met zes Grijnen Poeder van Karreweijzaad, tot zes giften gemengd, en eene derzelven, om de anderhalf uur, gegeven, zijn meestal voldoende.

De witte Magnesia, van het beste soort, en Rhabarber, van elks twaalf of veertien Grijnen, met een droppel Anijsölie, op gelijke wijze, als de evengemelde bereiding, toegediend, hebben mij dikwerf voldaan.

Men kan zich anders, indien men dit dienstig oordeelt, van verscheiden, den gemeenen Man genoeg bekende, Purgeermiddelen bedienen.

Wij vinden echter het afzonderlijk gebruik van Buikzuiverende Artzenijen, in dit geval, zelden verkieslijk, en daarom zullen wij er niets meer van zeggen.

§ C V I I.

Indien ik eenig vertrouwen op mijne bevinding stellen mag, dan moet ik besluiten, dat in deze, gelijk in verscheiden andere soortelijke Geneeskundige behandelingen, de verwisseling der benedenen bovenwaardsche Ontlastmiddelen, boven het afzonderlijk gebruik van elk derzelven, en boven de zamenvooeging derzelven, de voorkeur verdient. — Dit moeten wij aandringen (§ XCIX. n. 3.) behoudens het geene van de volstrekte nuttigheid, vooral der afzonderlijke Braakmiddelen, tegen veler gevoelen, gezegd is. — Men moet ook eenig onderscheid maken tusschen het geen den gemeenen

Man,

Man, en het geen den bekwamen Arts wordt toevertrouwd.

Wij zullen, om de kortheid te betrachten, en de verschillen afte snijden, dit onderwerp tot de volgende regels bepalen.

Eerstelijk dan, — zoo dra de Ziekte gekend is, geeft men een der opgeteekende Braakmiddelen, gekozen naar bevind van zaken. — Men herhaalt het zelve, om den anderen dag, tot dat de opzetting van de Maag, tevens met de hoeveelheid van 't gekappelde Zog, verminderd is.

Ondertusschen wordt de Ontlasting naar beneden, door een zachtkens prikkelend Klijsteer, van tijd tot tijd bevorderd.

Daar na, *ten tweeden*, tracht men, door een der zoo evengenoemde Purgeermiddelen, om den anderen of derden dag, den Buik te zuiveren.

Aldus gaat men, *ten derden*, zonder zich te laten afschrikken door den weinigen omslag dezer handelwijze, voort, tot dat de Ingewanden behoorlijk gezuiverd zijn, de bedreiging van den gevreesden voortgang der Engelsche Ziekte verdweenen is, en het overschot van het begin derzelve, met versterkende Middelen en eenen goeden Leefregel, kan overwonnen worden.

Dat deeze behandeling, in vele gevallen, beter is, dan de afzonderlijke aanwending van Braak- en

Purgeermiddelen, blijkt uit hare, door de ondervinding bekragtigde, genoegzaamheid; — uit hare zachtheid, in vergelijking van de kwellingen der andere wijze van behandeling. — En wat men daar tegen inbrenge, die zachtere behandeling maakt dezelve verkieslijker en beter. — Hier van toch heeft men geene Breuken, Persloop, bijna onbedwingbare Walgingen, Stuipen, of nog erger Gevolgen, te wachten: Gevolgen! welken de gelijktijdige Ontlastingen vaak te weeg bragten.

Vereisſchen de omſtandigheden, dat wij iets wagen: — het zij zoo; — maar zonder dien nood, moet het menſchelijk ligchaam nimmer een ſpeelbal zijn.

§ C V I I I.

De *tweede aanwijzing*, ter genezinge der beginnende Engelſche Ziekte (§ XCVIII. n. 2.) beſtaat in een zoodanig beſtuur der Leef- en Geneeswijze, dat men wijders van den voortgang der Ziekte niets te vreezen hebbe.

Bij velen dezer, toch meestal zwakke, Kinderen zal de eerſte Aanwijzing zelden zoo lang kunnen doorgezet worden, als, ter bereikinge van het oogmerk, noodig is, zonder tevens de Middelen te bezigen, waar van wij nu zullen handelen.

De

De Zwakheid van het Kind moet dus hier de regel van het gedrag zijn.

Ons tegenwoordig oogmerk zal, bij de meeste Kinderen, onder eene gepaste leefwijze van de Voedster en van het Kind; onder het gebruik van de open en drooge lucht; het maken van eene dreunende beweging; onder eene koele ligging en kleeding; het aanwenden van koude baden, met opvolgende wrijvingen der Lenden en groote Geledingen; met behulp van doordringende Geesten volbragt worden, terwijl het overige aan de Natuur worde aanbevolen.

Anderen echter, welken, zelfs met den aanvang der Ziekte, hevig aangetast worden, zullen de hulp der Geneeskunde noodig hebben.

Hunne Vochten waren reeds meer of min onzuiver, daarom moeten zij *verbeterd* worden; — hunne kragten waren aanmerkelijk geknakt, daarom moeten zij *versterkt* worden.

Doch het een en ander heeft zoo veel overeenkomst met het geene, ter herstellinge der Ziekte, in haar tweede tijdperk, moet aangewezen worden, dat wij, thans voortgaande, in herhalingen zouden vervallen. — Houd het dan nu daar voor, als of die behandeling ook hier ingelascht ware.

§ C I X.

Wij komen dus, van zelf, aan de overweging van een der gewigtigste onderwerpen dezer Verhandeling, namelijk aan de *opgave der beste Middelen*, om de Engelsche Ziekte, *in haar tweede Tijdperk*, of *verderen voortgang*, te herstellen (§ XCVII. n. 2.)

Werd de Ziekte, in haar begin, altijd spoedig gekend; — was zij niet somtijds schielijk geklommen tot de hoogte, van welke nu moet gesproken worden; — werd zij niet, bij velen, in den beginne, voor beuzelarij gehouden, of, inzonderheid onder het gemeen, verönächtzaamd; — slaagde men, in den aanvang der Ziekte, altijd even gelukkig, dan was het deel van ons werk, nu te behandelen, overtollig.

Om ons te bekorten, zullen de twee volgende *Aanmerkingen* dienstig zijn.

Voor eerst. — Men begrijpt, dat ik nu alleen van de Naaste Oorzaak, en van geene derzelver Toevallen, voo zoo verre de herstelling betreft, handelen zal.

Ten tweeden. — Men kan zeer dikwijls gevallen ontmoeten, waarin tevens de eerste Aanwijzing van het begin der Ziekte moet volbragt worden. — De noodzakelijkheid daar van blijkt uit het geene

geene boven gezegd is; — maar ook aldaar leest men, wat men te verrichten hebbe. — Dus zou de herhaling van de als dan geschiktste Middelen thans overtollig zijn.

§ C X.

Om den Lijder, op de best mogelijke wijze, in dit tweede Tijdvak der Ziekte, te behandelen, zullen *twee hoofdoogmerken* moeten volbragt worden: — *de eerste* bestaat in de *Verbeteringe der Zuure Scherpte*, waarin wij de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte bewezen hebben te bestaan: — *de tweede* is de gelijktijdige, of opvolgende *Versterking.*

§ C X I.

Ten aanzien van het *Zuur Bederf der Vochten* spreekt de eerlijke Praktijk van *Verbetering;* maar een veel beloovend Zwetzer roemt, dezelve te kunnen Uitdrijven.

Welken zijn de beste Middelen, om deze Verbetering werkstellig te maken? — Zij moeten gezogt worden, *en* in de *Leefwijze*, *en* in gepaste *Geneesmiddelen.*

§ CXII.

§ CXII.

De *Leefwijze*. — Deze moet, en bij den Zuigeling, de Voedster en het gespeende Kind, na genoeg overeenkomen met het geene, daar omtrent, onder de Geneeswijze, in het eerste tijdperk der Engelsche Ziekte, gezegd is. — Men zal zich te minder behoeven te bekreunen wegens het geene, in dit geval, bij de Zuigelingen en Zoogters, te doen is, om dat toch het tweede tijdsbeloop der Ziekte zelden voor het eerste Jaar, dat is, meestal na de Speening, vernomen wordt.

Eene Zetregel zal, in dit geval, vrij algemeen doorgaan, te weten: dat de Spijzen en Dranken zoo veel minder van eene Zuure, of tot Zuur hellende, eigenschap moeten bezitten, als zij meer met een Dierlijke hoedanigheid moeten voorzien zijn; onder die bepaling echter, dat men derzelver gebruik niet overdrijve, en den Vochten eene, tegen het Zuur overstaande, Kwaadsappigheid verschaffe.

Tot de bedoelde Voedzels brengen wij Pap van Kalfslil, Brood of Biscuit en Water-Gelei van Hartshoorn — het Dooir van een versch Hoenderei, gedeeltelijk onder die Pap vermengd, of afzonderlijk, zonder Zout gegeven.

Intusschen moeten ook alle Zoetigheden, gezuikerde Meelkoekjes, en dergelijke Lekkernijen, ver-

mijd

mijd worden; terwijl de Melkpappen en Dranken hoogst nadeelig bevonden worden.

Het overige, betrekkelijk tot de Leefwijze, is, in het Hoofdſtuk van de Voorbehoeding, te vinden.

§ C X I I I.

Wij zijn, behoudens den eerbied voor de Artzenijkunde, verpligt te erkennen, dat de Engelſche Ziekte, in vele gevallen, onder eene gepaste Leefwijze, zonder eenig gebruik van Geneesmiddelen, langzaam verdwijnt.

Men zou zich echter zeer bedriegen, met zijn vertrouwen, bij alle Kinderen, eeniglijk op de hulp der Natuur te vestigen, want, indien de Naaste Oorzaak den bijſtand der Geneeskunde al niet behoeven mogte, zullen de Toevallen echter haren bijſtand dikwerf noodig hebben.

Wij zijn nu gekomen tot de opgave der beste *Geneesmiddelen*, om de zuure Kwaadſappigheid in den voortgang der Engelſche Ziekte *te verbeteren.*

§ C X I V.

Dewijl mijne ſtelling, omtrent de Naaste Oorzaak der Ziekte, en de, daar op gegronde, beste Artzenijmiddelen, ſchoon van de Reden en de Onder-

dervinding ontleend, de voornamen grond is, waar op mijn geheele gebouw steund, zal het niet ondienstig zijn, dat, daar ik den waren aart der Naaste Oorzaak te voren genoeg bewezen heb, ik thans de gronden van Praktijk, daar op gevestigd, zoo ten aanzien van hunne eenvouwigheid, als genoegzaamheid, kortelijk bevestige.

Het denkbeeld van het verbeteren der Engelsche Ziektestoffe hangt af van het onderscheiden begrip, het welk men zich van de geaartheid derzelve gevormd heeft.

Daar aan is het verbazende getal Geneesmiddelen, en de verschillende wijze van behandelen, haren oorsprong verschuldigd; — Daar van zoo vele verbijsterende tegenstrijdigheden. — Velen schijnen te onderstellen, dat men hier op enee raadzelägtige manier, als een blinden, naar den wand moet tasten. — Anderen vormen Aanwijzingen ter Genezing', die tegen de Natuur der zaak lijnregt aanloopen.

§ C X V.

De *algemeene eigenschappen*, welken de Middelen, om de Naaste Oorzaak der Engelsche Ziekte te overwinnen, moeten bezitten, moeten, naar mijne gedachten, in een omgekeerd vermogen van het Zuur be-

bestaan: — zij moeten zoo eenvouwig en klein van bestek zijn, als mogelijk is: — Zij moeten ook niet strijden tegen de Versterkende Middelen, welker gelijktijdig gebruik met die ter Verbetering strekken, doorgaans onvermijdelijk is: — eindelijk zullen zij, of door eigen kragt, of door bijvoegsels, niet zelden moeten in staat zijn, om een taaij Slijm, het welk vele Kinderen in dit tijdperk der Ziekte, kwelt en de Klieren verhardt, te ontbinden.

Zij, die rijker vermogens in dit soort van Middelen zochten, zijn doorgaans bedrogen.

§ C X V I.

Het verdient aandacht, dat, ondanks de verschillende begrippen omtrent de Naaste Ooorzaak, echter bijna alle Schrijvers, met ons, daarin overeenkomen, dat zij *de Verbetering der Engelsche Ziektestoffe* in dat soort van Middelen, welke tegen het Zuur, in vermogen, overstaan, het zelve omwinden, of opslorpen, gezocht hebben.

Vergelijk, ten bewijze van deze Aanmerking, de voorschriften van BOERHAVE, VAN SWIETEN, VOGEL, DE HAAN, ROSEN VAN ROSENSTEIN, BUCHAN, ABILDGAARD, OTTERINCK en vele anderen.

Men is het dus, ten opzichte van de Klasse de-

dezer beste Middelen, tamelijk eens. — Het zijn de *Loogzouten*, en mogelijk die alleen, welken eene billijke, en door de ondervinding gestaafde, aanspraak op dezen eernaam maken. — Eene eenvouwig toegestelde en kleine Winkel zal den noodigen voorraad opleveren: — *Potasch*, - *Zout van Soda*, - *Spaansche Zeep*, - *Geest van Ammoniak Zout*, zijn, ter *Verbetering* van de *Kwaadsappigheid* in de Engelsche Ziekte voldoende.

§ CXVII.

De *hoeveelheid der Giften* en *de de wijze van Gebruik* dezer Middelen moeten nader bepaald worden.

Ik zal mij nu, hier omtrent, bekorten, om dat het een en ander, na het onderzoek ter tweede Aanwijzing, proefondervindelijk blijken zal.

§ CXVIII.

De Loogzoute eigenschap van de *Potasch* is overbekend. — Men weet, dat dezelve, vooral, indien zij van alle Vitriooldelen gezuiverd is, met het Zuur vermengd, zoo lang opbruischt, tot zij beiden hun overheerschend vermogen verloren hebben.

Om

Om dit Middel met het oogmerk, waar van wij nu ſpreken, op hoop van eenen goeden uitſlag, aantewenden, kan men, op deze wijze te werk gaan: — Eene Dragma, of een half Lood van die Asſche wordt geſmolten in zes of agt Oncen zuiver Water. —— Geef het Kind, alle twee Uuren 30 of 40. droppels van dit mengſel met twee eijerlepels gemeen Water, en des noods een weinig Suiker. — Na aldus vier of vijf dagen voortgegaan te hebben, zal dit voor een verſterſterkend Middel, gedurende een paar dagen, moeten verwisſeld worden. — Daar na de Potasch, enz.

§ C X I X.

Het Zout van *Soda*, *Souda* of der Asſche van den plant *Kali*, (bekend onder den naam van *Krabbenkwaad*,) welke ook *Rusſiſche Asſche* door ſommigen geheeten word, is een der beste Loogzouten, in ons geval dienſtig, en des te deugdelijker, naar mate hetzelve van allen Zuure inmengſels beter gezuiverd zij. — Het beste kenmerk, meest in het Alexandrynſche *Soda*-*Zout* te vinden, beſtaat daarin, dat hetzelve, niet, gelijk het Hartshoorn- Brem- of andere Loogzouten, der opene Lucht blootgeſteld, ſpoedig ſmelte, en

dat het, zonder zulks, tot een fijn poeder kan gewreeven worden.

Ik gaf dit Zout, in de neteligste omstandigheden, boven anderen, hoe geroemd, de Voorkeur, om dat hetzelve eene uitmuntende, hoewel langsaam werkende, eigenschap bezit, om de Zuure Kwaadsappigheid te overwinnen, en tevens, om de taaie Slijm en Klierverhardingen, te ontbinden: Vermogens! aan onze Praktikale Aanwijzing juist voldoende.

Smelt anderhalf Lood dezes Zouts in twee Oncen overgehaald zuiver Water. — Men geeve het Lijdertje daarvan drie- of viermalen daags, twintig droppels met een paplepel Vlier- en etlijke droppels Kaneelwater. — Deze gift kan tot Veertig, Zestig, zelfs tot Honderd droppels, des noods, zonder hinder, vermeerderd worden. — Staak dit, na vijf of zes dagen, om, gedurende even zoo veel tijds, den Lijder te versterken; — hervat het Zout, — staak het op dezelve wijze en om dezelfde reden. — Men gaa dus voort, onder eene geduldige afwagting van den uitslag en zonder zich door eene min spoedige verbetering te laten afschrikken. — Ter verbetering van den smaak kieze men liever Kaneel- of Orangebloesem-Water, dan Zoetigheid.

De

De ondervinding levert ons eene noodige waarschouwing. — Het gebeurt namelijk dikwerf, onder het aanhoudend gebruik van dit en dergelijke vlugzoute Artzenijen, dat de Zuure Adem en de goore Reuk van het Zweet spoedig verminderen. — Bespeurt met dit, stap dan eenigen tijd af van derzelver gebruik, op dat geene tegenovergestelde, dat is, een Scheurbuikige scherpte veroorzaakt worde. — Ik zag, uit het verzuim dezer Waarneming, meermalen lastige gevolgen ontstaan.

Men zorge ondertusschen, dat het Kind open lijf houde, het geen veiligst met gesmolten Manna, of afgetrokken Rhabarber, kan geschieden.

§ CXX.

De *Spaansche Zeep* is, in aart, gelijk aan de twee voorgaanden, en bezit geen minder vermogen.

Men geve daar van aan een Kind van één Jaar, driemaal daags, vier Pilletjes, elk van één Grijn, met een weinig verlengd Kalfslil: — aan een van van twee tot vier Jaren, Vier of Vijfmaal dezelfde hoeveelheid.

Niemand gaa hier met schroom te werk: — Het Middel is zoo lang veilig als de Adem, of andere kenteekens de aanwezigheid van het Zuur vertoonen. — Ik ben niet zelden genoodzaakt geweest,

om de Gift tot 40 en meer Grijnen daags te bepalen.

Misschien stel ik te veel prijs op dit Middel, wanneer ik beweer, dat het zelve het allerbeste onder het besten is, ter verbeteringe der Zuure Kwaadsappigheid. — Maar meenigvuldige Proeven nopen mij tot de verzekering, dat ik van geen ander Geneesmiddel gunstiger werking bespeurd heb, dan van even dit; — Dat daar door de Zuure scherpte spoediger verbeterd werd, dan in andere gevallen, door de Natuur of Kunst, verricht werd.

De eenvouwigheid, de onkostbaarheid, de aart van het Middel, deszelfs gemaklijk gebruik, en de ervaring; alles, met één woord, prijst het zelve ten sterksten aan. — Men zorge slegts, dat deszelfs hoeveelheid gericht worde naar de hevigheid der Ziekte, en dat die in 't algemeen grooter genomen worde, dan gewoonlijk geschiedt.

§ CXXI.

De Geest van Ammoniak-Zout, en dergelijken, als het Zout van Soda (§ CXIX) het Olieächtige Vlugzout van Sijlvius, en duizenden van dien aart, zijn al mede geschikt en behooren tot de beste Middelen, om ons tegenwoordig oogmerk te bereiken. — Wij bepalen ons tot het eerste, om dat de

de overigen niets meer doen, en de breedte van de Artzenijlijst, gesierd met Middelen van het zelfde vermogen, in mijn oog, eene onnutte wanstalte bevat.

Eeniglijk bedingen wij, dat deze Geest, zoo versch, deugdzaam en vlug zij, als mogelijk is: — dat de hoeveelheid der Giften langzaam en bij graden moet vermeerderd worden; — en men, in den beginne, aan den uitslag niet wanhoope.

Men geve daags vier of vijfmaal telkens zes of agt droppels, met eenige droppels Kaneel- en een weinig gemeen Water: — en verhooge de gift, tot dat die, binnen drie of vier weken, telken reize, twaalf of veertien droppels bedraagt.

Vooral is mij, onder het gebruik van dit Middel, de noodzakelijkheid, om van tijd tot tijd door Purgeermiddelen of Klijsteeren, den Buik te zuiveren, dikwijler voorgekomen, dan onder het aanwenden der drie eerst aangeprezen Middelen.

§ CXXII.

Deze zijn de beste Middelen, om de Naaste Oorzaak eener onvermengde Engelsche Ziekte te verbeteren, en het Bloed eene, aan dezelve tegengestelde, eigenschap te verschaffen.

Hoe eenvouwig is de Natuur! — Zoo word

de Geneeskundige Praktijk, voor den minstgeoeffenden, min omslagtig. — Zie daar, indien ik mij niet bedriege, de ware Boerhaviaansche, de Hippocratische Geneeskunde; dat is, die der Reden en der Bevinding.

Maar moest hier geene lofspraak van de, zoo geliefde, opslurpende, het Zuur inzuigende, of verstompende Aardmiddelen volgen? — Wij betwisten, ditmaal, die deugden aan die Middelen niet; — Maar wij ontkennen hun vermogen verder, dan de eerste Wegen. — Elk, die ons weefsel kent, en met den aart dier Middelen vergelijkt, staat mijne ontkenning toe; — of wil men tegenstrijdigheden, in goeden ernst, verdeedigen? — kunnen Geneesmiddelen, die zich zelven den toegang naar het Bloed sluiten, op het Bloed werken? — Ik stel op die Middelen, in dit geval, geen de minste prijs. — Deed ik anders, de Reden en de Ondervinding zouden mijne stelling wraken.

Is echter iets dergelijks noodzakelijk, dan zal de beste *Magnesie* alleen voldoen. — Doch dit loopt buiten mijn bestek.

§ CXXIII.

De *Tweede Aanwijzing* ter Genezinge van de En-

Engelsche Ziekte in haar tweede tijdperk, bestaat in de *Versterking der Lijderen* (§ CX.).

De Middelen, daar toe dienstig, zijn, uit hoofde van haar gebruik, tweeledig: *Inwendige* namelijk, en *Uitwendige.*

§ CXXIV.

Tot de *Inwendige Middelen* behooren

I. Het *Staal.*
II. De *Koortsbast.*
III. De *Meekrap.*
IV. Eenige *Minerale Wateren.*

Ik zal deze Middelen, zoo veel hier noodig schijnt, *Beschrijven*; daar na aanwijzen, *hoe men zich van dezelve moet bedienen.*

§ CXXV.

Voor eerst, het Staal. — Dit fijn, zeer doordringend en versterkend Geneesmiddel bezit, boven alle anderen, het vermogen om Vochten en Vaten alzoo te verbeteren en te ondersteunen, dat het zelve daar door van oudsher in achting was, en zijnen roem tot dus verre ongeschonden bewaard heeft.

Men ondekte reeds met de verschijning der Engelsche Ziekte, dat het Staal, uit aanmerking der gemelde eigenschappen, ter versterking van den lijder, noodzakelijk was. — Anderen, hier mede niet te vreden, wisten, op eene meer of min kunstige wijze, het Staal onder verschillende gedaantens te bedekken, en als onfeilbaar tegens de Engelsche Ziekte aanteprijzen. — Dit werd daar na, niet alleen door Kwakzalvers en Pisbekijkers, maar zelfs door geordende Geneesheeren, uit enkele baatzucht, verricht.

Het Staal levert *op zich zelven*, dat is, tot een fijn Poeder gebragt, eene nuttige bereiding.

Sommigen van deszelfs *Bereidingen* zijn even dienstig, en bij Kinderen verkieslijker: — Hier toe behooren voornaamelijk: het *Aftreksel*, bij wijze van een popje: — de zamentrekkende *Staaltinctuur* van LUDOVICUS: — de openende Staaltinctuur van PARACELSUS: — de Tinctuur van Staal, getrokken met Azijn, welks Waterdeelen bevrozen waren: eene bereiding, door den grooten BOERHAVEN ten sterksten geroemd: — ook de gulden Tinctuur van Staal-Vitriool, door den Baron VAN SWIETEN te regt geprezen: — en eindelijk het Vitriool van Staal, zoo lang gebrand, tot het zelve een witte kleur heeft.

Deze zijn de gereedste en geschikste Middelen, wel-

welken het Yzer, in dit geval, verschaft. — Ik zal naderhand toonen, welken derzelven de Ervaring mij geleerd heeft, de deugdzaamsten te zijn.

§ C X X V I.

Ten tweeden; de Koortsbast, en van denzelven

a. Het fijn gestoote Poeder, vooral van de roode *Kina*;
b. Het afkooksel in Water of Wijn;
c. Deszelfs Extract, en Harst;
d. De Tinctuur, en
e. Het ware (*essentieel*) Zout van dezelve.

§ C X X V I I.

Ten derden; — Van de *Meekrap*, wiens lof, in de tegenwoordige Aanwijzing, door velen hoog geroemd wordt, en welke in de daad, onder zekere bepalingen, wezenlijke verdiensten bezit, komt ons het Afkooksel het beste voor.

§ C X X V I I I.

Ten vierden; — Van de *Mineraal Wateren* heeft mij het Spa- en Lampscheiderwater doorgaans

meest voldaan. — De behoeftige kan een gloeijend Yzer in gewoon Water zoo dikwils blusſchen, tot het water een Yſerſmaak heeft, wanneer de kragt van dat Water weinig zal verſchillen van díe der beste Staalwateren.

§ CXXIX.

De *Uitwendige Middelen* (§ CXXIII.) bepalen zich tot het *koude Bad* van enkel Water, of van Water met Brandewijn, Rum, of dergelijken; — tot *Wrijvingen* met de bloote hand met een Vleeschborſtel, of met doordringende Specerijächtige Balſems en Geesten; — eindelijk tot een *Harde Ligging* op een matras, gevuld met gekapt Stroo, Eiken-Varen, Paardehair, of dergelijken.

Wij verwerpen alle uitwendige verwarmende, of weekmakende Stoovingen en Trekpleisters.

§ CXXX.

Worden deze Middelen behoorlijk gebruikt, het ſchadelijke onthouden, en de Leefregel naar eisch beſtuurd, dan zal men, met geduld en vlijt, gewisſelijk ſlagen.

§ CXXXI.

§ CXXXI.

Het is niet genoeg, de Middelen te hebben aangewezen, men begeert, te regt, het onderricht van de Manier, *om er zich van te bedienen* (§ CXXIV).

Dit onderwerp vordert onzen aandacht, eene juiste onderſcheiding, en kan uit de Ondervinding alleen, naar eisch, behandeld worden.

Mij dunkt, dat ik den Lezeren op eene meer gemakkelijke en verſtaanbare wijze mijne gewone manier van handelen, door eenige weinige *Waarnemingen* zal doen bevatten, dan door ingewikkelde en veeltijds moeijelijke Praktikale onderſtellingen en bepalingen.

Deze Waarnemingen zal ik uit eenen aanmerkelijken voorraad kiezen, als, mijns begrips, best geſchikt, om tot een ſtaal te ſtrekken van duizend dergelijke gevallen.

Het *eerſte ſoort* dezer Waarnemingen zal dienen, om te bewijzen, dat de Verſterking ſomtijds eerst te pas komt, na dat de Kwaadſappigheid verbeterd is.

Het *tweede ſoort* zal toonen, dat het een en ander dikwerf, ter volkomen genezinge van de Engelſche Ziekte, moet zamengaan.

§ CXXXII.

§ CXXXII.

Tot het *eerste soort* behooren de twee volgende gevallen.

I. Een Zoontje, het eerste Kind van gezonde Ouderen, vertoonde, omtrent zijne negende Levensmaand, de eerste beginsels der Engelsche Ziekte.

De Brakingen van Zuure stoffen, had men nu en dan, met een Aftreksel van den Braakwortel bevordert, en den buik met witte Magnesie en Rhabarber, met Zetpilletjes van Honing en Zout, en Aarsspuitingen, benedewaards gezuiverd. — Dit was noodig, om dat niets van het geene de Moeder had gebruikt, om het Zog eene Purgeerende kragt te geven, aan dat oogmerk had voldaan.

Ondanks dit bestuur, nam de Ziekte toe, en werd, naa de Speening, hoe langs zoo heviger; — Het Hoofd was merkelijk uitgezet, de Arm- en Deibeentjes waren Scheef; — de benedenste Hoofden der Arm- Kuit- en Scheenbeenderen uitgezet; — de Buik was gezwollen en hard; — het Vel der benedenste Ledenmaten los en al te ruim; — Ook waren die deelen blijkbaar vermagerd; — De Drek en Pis hadden eenen zuuren, gooren Reuk; de eerste eene donkere bruine kleur.

Voorts was het Kind zeer hongerig en gezond.

Aldus was de Gesteldheid van het Lijdertje, toen het

het zelven, zeventien Maanden bereikt hebbende, onder mijn opzigt kwam.

Het Voorſchrift beſtond in Dierlijke Voedſels, meestal beſtaande in geſmolten en verlengd Kalfslil met Brood; — s' Morgens een versch Eijerdooir; — voorts eene geſtadige Beweging: — een Bedje gevuld met Eikenvaren. — Het Geneesmiddel word bereid uit vijftig Pilletjes Jeruſalemſche Zeep, elk van één Grijn, van welken dagelijksch, op verdeelde tijden, Viermalen Vier gegeven werden.

Op deze wijs ging men vier weken voort, gedurende welken de Afgang niet behoefde bevorderd te worden; — Doch de toenmalige Hardlijvigheid, en de bijblijvende zwelling des Buiks vorderden het gebruik van zestien grijnen Rhabarber met een weinig Suiker, welk poedertje, des morgens, in drie reizen, toegediend, en s'avonds met een Klijsteer, beſtaande uit één Once Manna, één Dragma keuken Zout, en derdehalf Oncen Waters, geholpen werd.

Schoon de omſtandigheden niet ongunſtig, en de kragten niet verminderd waren, meende ik echter, dat de vochten, door het gebruik van een Vlug Zout, ſpoediger zoude verbeterd worden; — Men gaf het Zout van *Soda* viermalen daags, Vier Grijnen, met eene halve lepel Lindenbloeiſem-water.

Om dat nu en dan eene Buikzuivering noodig

was,

jes; bereid uit tien grijnen Braakwortel, Rhabarber en Suiker, van welken het Kind, alle twee uren, één, met water, gegeven werd. — Hier op volgde den zelfden dag verscheiden Brakingen van zuurachtig Slijm, waarna eenige ontlastingen van bruinen slijmigen Drek vernomen werden.

Wijders beval ik het verblijf op een droog Landgoed; de beweging in de open Lucht; de vermijding van Melk en andere, tot Zuur neigende en verslappende Voedsels.

Het Kind gebruikte tevens, s'Morgens, een versch Eidooir — nu en dan, s'Middags magere Soupe, en, voor Geneesmiddel, viermaalen daags, telkens agt Droppels van den Geest van Ammoniak-Zout met Kaneelwater, het' geen op den vijfden Dag gestaakt, en voor een Poeder van tien grijnen Khabarber verwisseld werd. — Dit laatste was vermengd met het Poeder van den Pitzoreiboon, en Water, zoo dat dit mengsel, s'morgens, in drie verdeelde giften toegediend werd.

Op dezen voet ging men drie Maanden voort.

Ik gaf, daarna, om spoediger te slagen, en om dat het Kind den Geest van Hartshoorn weigerde, alle drie uren, drie grijnen Vlugzout van Hartshoorn en twee grijnen Kaneel Poeder met een weinig Suiker, terwijl op den Leefregel behoorlijk gelet werd.

Toen

Toen de Lijderes drie en een half jaren oud was, scheen het Zuur Bederf des Bloeds bedwongen te zijn, maar de zwakheid en slapheid ter gang, vorderde de Versterking.

Ten dien einde, en om de genezing te voltooijen, schreef ik een Afkooksel voor van twee Dragmen roode Kina, zoo, dat een overschot van drie Oncen overbleef, waar bij eene halve Dragma of dertig Droppels Tinctuur van Staal, met bevrozen Azijn getrokken, en een halve Once Oranjesiroop gevoegd werden, het geen, om de twee dagen, hervat werd.

Het koude Bad en opvolgende Wrijvingen der Lenden en der Geledingen met Cajaputolie en den Geest van Ammoniakzout werden hier bij gevoegd.

Na verloop van zes weken, stond het gebruik van dit Afkooksel tegen, waarom ik eene halve Dragma van het Extract van Kina, ontbonden in zes Dragmen Kaneelwater, voorschreef, en de gift bepaalde tot een eijerlepel ieder uur, terwijl toen ook de buik met olie van Cajaput en Olijven gewreeven werd.

Aldus bereikte ik het oogmerk, zoo dat het Kind, nu tien jaren oud, geen ander overschot der Engelsche Ziekte behouden heeft, dan twee kromme Knieën, welken, door den tijd, waarschijnlijk zullen herstellen.

§ CXXXIII.

Het *andere soort* van *Waarnemingen* (§ CXXXI). zal toonen, dat de omstandigheden niet zelden het Verbeteren der vochten, en het Versterken des ligchaams, dat is, de volbrenging der twee hoofdoogmerken ter genezinge (§ CX). gelijkelijk vereisschen.

I. Een Zuigeling van tien maanden zoog zijne zwakke, anders gezonde Moeder. —— Het zelve was, de vier eerste maanden, frisch, maar werd daarna, van maand tot maand, zwakker, zoo dat men mij, op de tiende maand raadpleegde. —— Het Hoofd was zeer groot; — deszelfs Naden ongemeen breed; — Uit den mond kwam een zuure stinkende Adem; — de Long was eenigzins met slijm bezet, en het Kind had veeltijds Brakingen; — de Buik was hard en gespannen; — de Navel diep ingetrokken; — de minste aanraking van den Buik bragt pijn te weeg; — de El- Speek- Kuit- en Scheenbeenderen waren vrij krom; — de Knokken van Handen en Voeten ongemeen breed; — van de Heupen tot de Teenen was alles zoo vermagerd, en de Huid zoo los en ruim, als of er niets dan Vel en Been was. —— De Pols was altijd rad, koortzig en slap, vooral tegen den nacht, wanneer het bovenlijf doorgaans

een

een Zweet ontlaste, het welk, even als de Pis, een' Zuuren reuk van zich gaf. — De Afgangen waren meenigvuldig, dun, zeer ſtinkende en zwartachtig, ook veeltijds met een taaijen, kaasachtige ſtoffe bezet.

Deze hagchelijke omſtandigheid vorderde een drieledig, elk even dringend, toeverzicht: — Het Zuur moest uit de Maag en Darmen ontlast worden: — de naaste oorzaak, namelijk de Zuure Kwaadſappigheid van het bloed moest verbeterd en tevens voor de Kragten gezorgd worden.

Om niets te verzuimen, werd de Moeder eene Verſterkende leefwijze aangeraden, welke meestal uit Dierlijke voedſels beſtond.

De behandeling van het Kind werd begonnen met een Braakdrankje, beſtaande uit den bast van Braakwortel en Suiker, van elk vier Grijnen en een weinig Water. — Hier door werd veel Slijm en Zuur ontlast. — Den volgenden dag gebruikte de Moeder een Aftrekſel van Rhabarber en Potasch, waar door het Zog eene purgeerende kragt kreeg, welke bij het Kind eenige Stoelgangen veroorzaakte, waar door de Buik aanmerkelijk ſlonk.

Van den beginne af werd het Kind, van tijd tot tijd, een gedeelte van een versch raauw Eijdooir toegediend, en om de twee uuren een eijerlepeltje

van een mengſel, uit eene Dragma Extract van roode Kina en zes halve Dragmen Kaneelwater beſtaande.

Het Braakmiddel werd, na verloop van veertien dagen, herhaald, en daarna, andermaal, het Zog met de kragt des Rhabarbers voorzien. — Het een en ander had den voorgemelden uitſlag.

Na verloop van zes weeken, ſcheenen de Zuivering van het Bloed en de Verſterking, onzen aandacht inzonderheid te vereiſchen, dewijl de teekenen van een ſtremſel in de darmen blijkbaar verminderd waren.

Ten dien einde ſchreef ik iets voor, het geen, mijnes ervarens, in dit geval, niet genoeg kan aangeprezen worden: — Eene Dragma Extract van Roode Kina, zestig droppels Geest van Hartshoorn en twee oncen Vlier-Water. — Men gaf hier van, om de twee uren, zoo veel, dat het Mengſel alle twee dagen gebruikt werd. — Elken derden dag gaf ik, naar mate der hardlijvigheid, of eenige kleine poeders uit de Magneſie en Rhabarber, van elk veertien Grijnen; of indien de Stoelgang behoorlijk was, om de twee uuren, vier Grijnen wit gebrande Staalvitriool, en even zoo veel geſtoten Karweizaad en Suiker.

Aldus ging men vier maanden, geſtadig voort, toen het Kind, in vermindering der Engelſche Ziekte en hare toevallen, en in vermeerdering der

kragten, zoodanig was toegenomen, dat ik de verdere genezing met het Staal alleen volbragt. —— Het Lijderrje, namelijk, gaf men viermaalen daags, vijf droppels Tinctuur van Staal, met bevrozen Azijn getrokken, in een paar eijerlepels Madera-Wijn, en een eijerlepel Kaneelwater.

Gedurende dit alles werd eene doordringende Wrijving van de Rug en Geledingen niet verzuimd, en, toen de kragten dit veroorloofden, het koude Bad gebruikt.

Na verloop van een jaar kwamen de Tanden, schoon zeer langzaam en ongeregeld, ten voorschijn; — de kragten namen van dag tot dag toe, en het Kind, nu agt jaren oud, belooft eenen voorspoedigen Wasdom en schranderen Geest.

VII. Eene Moeder van drie, altijd voorspoedige, Kinderen leefde gezond en gelukkig, tot zij, van het vierde verlost zijnde, stierf, en de Man verpligt was eene Minne te zoeken.

Uit een aantal Vrouwen, welker Mans op Zee waren, en uit eene meenigte bedrogen Vrijsters, koos men de beste, hoewel zij een Kind van veertien maanden zoogde.

Ons Kind bleef, de eerste zes weken, zeer wel, maar werd, in de zevende week, door gedurige Brakingen overvallen, en was zeer gulzig. — De teekens van Zuur in de Maag en Darmen werden hoe

langs zoo duidelijker. — Het Kind werd tevens zeer zwak.

Het ſtevige zog met de zwakke verteeringkragten van het Kind vergeleken hebbende, gaf ik, den raad, (want men wilde van deze Minne niet afzien,) om het zog, door eene verſlappende leefwijze te verdunnen, van tijd tot tijd open lijf te maken en dikwijls eenne dunne Kalfs *Bouillon* te laten drinken.

Men gaf het Kind, op den raad eener oude Matrone, zekere geheime Poeders, welken uit Kreeftsoogen en andere Opſlurpende Middelen ſcheenen zamengeſteld te zijn. — Bij dit geheim had men geduld, en geen gebruik van andere Geneesmiddelen, voorbedongen. — Het Kind ſcheen, in de daad, van week tot week, ſterker te worden, zelfs ſcheenen de Tanden, op de vierde maand, te zullen uitbotten.

Echter was de Buik langzaam gezwollen. — Dit nam toe, terwijl de Beenen ſcheenen te vermageren. — Men verkoos den eigen gang te gaan, tot de dringende nood van het Kind, toen tien Maanden bereikt hebbende, hulp vereischte.

Ik ontwaarde toen alle Teekenen en Toevallen eener ernſtige, doch met geene andere vermengde, Engelſche Ziekte. — Het Lijdertje was zwak, koortſig en vermagerd.

De

De gronden van Voorzegging waren niet zeer gunstig. — Het vertoeven was gevaarlijk. — De Verbetering der Vochten was zoo dringend noodzakelijk, als het Herstel der kragten.

Bij de Minne was geen andere zorg noodig, dan de Buikzuivering met Rhabarber, waar door ook de Zuigeling genoegzaam open lijf kreeg.

Men gaf het Kind, s'morgens, drie Poedertjes, elk bestaande uit vijf Grijnen zuiver ongeroest Vijlsel van Staal, twee grijnen Kaneelpoeder en vijf Grijnen Kanariesuiker; — s'Middags, om de anderhalf uur, een Eijerlepel van een Mengsel, gemaakt van een halve Dragma Extract, zes Grijnen wezenlijk Zout van de rode Kina, en zes Dragmen Oranjesijroop. — Tweemalen daags werden de Buik, de Rug en Geledingen met Olie van Cajaput gewreeven, na dat het Kind, een oogenblik te voren, tot den Hals, in koud Water gestooken was.

Deze behandeling werd, nu en dan, voor eenen enkelen dag gestaakt, en eene halve Scrupel beste Rhabarber, in verdeelde giften, toegediend.

Dus hield men, terwijl de Verbetering zachtkens voortging, zes Maanden aan.

Het Lijdertje was intusschen gespeend, waar na men zich van Hartshoorngelei en Kalfsfoupe had bediend.

De flaauwtens, met welken het Kind veeltijds

gedreigd werd, werden meestal, met eenige weinige droppels Vocht van gebarnsteend Hartshoorn en wat witte Wijn, voorgekomen, of spoedig gestuit.

Alles ging wijders zoo gunstig, dat de volkomen genezing volbragt werd door de Tinctuur van Kina, en de meergemelde Tinctuur van Staal, alzoo bereid, dat de eerste ⅔ het laatste ⅓ uitmaakten, en waar van, viermalen daags, tien Droppels met een weinig witte Wijn gegeven werden.

Het eenigste overschot bestond in een zwakheid der Lenden en Geledingen; doch deze werd, door het koude Bad, overwonnen, zoo dat dit Kind thans eene goede maat van gezondheid geniet.

Het zij mij gegund hier, ter loops, aantemerken, dat ik, in verscheiden zachtaartige Engelsche Ziekten, de genezing eeniglijk met het meergemelde Staaltinctuur heb kunnen volbrengen, zonder eenig bijvoegzel, dan eene geschikte leefwijze, noodig te hebben.

De aanleiding tot derzelver gebruik ben ik schuldig aan den grooten GAUBIUS, waarna mijn Boezemvriend, de schrandere HAHN, Leijdens School te vroeg onttogen, de voortzetting der proeven, met dit Middel, niet weinig heeft begunstigd. — De meenigvuldige bevinding eischt van mij de erkentenis aan de waardij dier nooit volprezen Geneeskundigen! —

III.

III. De Geneesheer leert in zijne Praktijk onder den gemeenen man, eindelijk, indien hij oplettend is, de ware eenvouwigheid.

Indien de Engelsche Ziekte, zuiver en onvermengd, tot het tweede tijdperk geklommen, en het Lijdertje zeer zwak is, sla ik doorgaans dezen algemeenen weg in.

Voor eerst. — Ik geef een Drank met Potasch, van zijn Vitrioolzuur gezuiverd, waar van de gift naar de jaren bepaald wordt.

Ten tweeden. — De Kina, in een Afkooksel, of derzelver Extract, in een Mengsel.

De eerste wordt s'morgens, de tweede na den middag gebruikt.

Ten derden. — Indien de Buik moet gezuiverd worden, geschiedt zulks met Rhabarber.

Ten vierden. — Veeltijds bestaat de Drank in verlengd Vleeschnat; — de Spijzen in Aardappelen, geele Wortelen, Scorzoneeren, enz.

Na verloop van drie of vier maanden, somtijds eerder, indien de Vochten verbeterd, en de kragten vermeerderd zijn, bezig ik

Ten vijfden, het Staal, bepaaldelijk, indien de smaak niet hindert, de Tinctuur, met bevrozen Azijn bereid.

Ten zesden. — Het koude Bad, Wrijvingen met specerijachtige Balsems, een drooge Lucht,

dunne Kleeding, de beweging in een wagentje op hobbelige wegen en ſtraaten, en eene harde ligging.

Ten zevende. — Het afkookzel van de Meekrap komt ook dikwijls te ſtade, wanneer de weekheid der Beenderen het vermogen der Kina en van het Staal wederſtaat. — Onder deze bepaling, en onder beding, dat die weekheid uit geene andere oorzaak geboren wordt, kan het Afkookſel van twee Dragmen des Wortels, op vier Oncen Water, veel nuts te weeg brengen.

Deze algemeene regels in een aantal bijzonderheden uittebreiden, zou thans onnodig en overtollig zijn.

§ CXXXIV.

Wij zijn gekomen tot het *derde deel* van het tegenwoordige Hoofdſtuk, de *Herſtelling* namelijk, *van zulke Toevallen*, welken eene bijzondere aandacht vereisſchen. (XCVII. n. 3.)

Wij moeten deze Toevallen, gelijk wij te voren gedaan hebben, uit *twee verſchillende oogpunten* beſchouwen, want zij zijn — *of* uitwerkſels van de Naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte, in het afgetrokkene beſchouwd, en van derzelver Toevallen — *of* die Toevallen zijn gewrochten van andere bij-

bijkomende Oorzaken, waar door die der Engelsche Ziekte in hevigheid toenemen.

Men kend dit onderscheid uit het Hoofdstuk, handelende van de Toevallen, en men weet hun verschil en aart in de hevigheid der Ziekte.

§ CXXXV.

Tot het *eerste soort* behooren voornamelijk
1. Eene slijmige Borstbenaauwdheid;
2. Bloedhoest;
3. Moeijelijke Pisloozing;
4. Opzetting en Verharding der Klieren;
5. Eene hardnekkige Verharding van den Buik;
6. Stuipen.

§ CXXXVI.

Voor eerst. —— Eene *slijmige benaauwdheid der Borst*, of liever eene inpakking van Slijm in de Long.

Beroemde Ziektekenners zijn onze Waarborgen, wanneer wij stellen, dat eene slijmige ontaarting van het bloed in de Engelsche Ziekte dikwerf voorkomt, en dat de ophooping van Slijm in de Long daar door veroorzaakt wordt.

Dit Toeval loopt buiten den kring der algemeene Ge-

Geneeswijze. — Wij raden, ten minsten, zulken, die de zorg, ter voorkominge of herstellinge van het zelve, om eene gedreigde verstikking aftewenden, op zich nemen, de uiterste voorzigtigheid.

Ik bedien mij met de meeste vrucht

1. Van de *Kermes Minerale.* — Dit middel heeft, zedert vele jaren, aanspraak op de voorkeur, boven de Zeeäjuin en hare bereidingen. — Dit heeft vooral plaats bij Kinderen, uit aanmerking van de geringe gift en meerdere kragt der *Kermes*.

Twee Grijnen van dit Poeder, met agt Grijnen Poeder van Florentijnschen Lischwortel en even zoo veel Suiker, verdeeld in zes Poeders, volstaan voor éénen dag. — Deze Poeders, elk uur gegeven, kunnen eene genoegzame beweging in en omstreeks de Maag te weeg brengen, eene heilzame Braking en Slijmloozing veroorzaaken. — Geeft men om de twee uren een Poeder, dan zullen Afgangen volgen; — Om de drie uren, dan is elk Poeder een nuttig Slijmöntbindend en Borstöntlastend Middel. — Dus handelt men bij een Kind van één jaar. — In meer gevorderden leeftijd, wordt de *Kermes* één Grijn daags vermeerderd.

2. De

2. De *gulden Spiesglas-zwavel.* — Indien de taaije Slijmige gesteldheid van het Bloed dit toeval hebbelijk maakt, en geene overhaasting noodig is, dan zal dit middel verkieslijker zijn, dan het voorgemelde.

Één Grijn van dit Poeder en tien Grijnen Suiker, in vier giften verdeeld, en om de drie uren ingegeven, volstaat voor een Kind beneden het jaar.

Onder het gebruik van dit en het voorgaande Middel, moeten alle Zuuren en Staalbereidingen vermijd worden.

3. Somtijds is eene werkeloosheid der Long meer te beschuldigen, dan de Slijmige geaartheid der Vochten.

In dat geval is een plaatzelijke prikkel noodig; — Het beste hulpmiddel erlangt men dan, wanneer de Dampkring van her vertrek met den waasfem van Azijn of Brandewijn voorzien wordt.

Ik meen te hebben opgemerkt, dat, wanneer, tevens met dien waasfem, viermalen daags, een Poedertje van een derde Grijn Kamfer met vier grijnen Suiker gegeven wordt, het eene Middel het andere versterkt.

Slaagt men niet met deze, dan zullen ook de overige Middelen vergeefsch beproefd worden. —

Men

Men lette, in hoe verre de Buikzuiveringen in de oorzaak van dit toeval deelen, en men bediene zich des noods, liefst van eene weekmakende Klijsteer.

§ CXXXVII.

Ten tweeden: — De *Bloedhoest.* — Ik heb dit toeval niet dikwijls, als een gewrocht der Engelſche Ziekte, waargenomen, doch het zelve begrepen te ontſtaan uit eene plaatzelijke prikkeling, door de Zuure ſcherpte, en uit eene verwijdering der uitwaasſemende mondjes in de uiteindens of blinde blaasjes der luchtaderlijke Vaten.

Een dier Lijdertjes, omtrent twee jaren oud, gaf ik een drank, beſtaande uit zestien Grijnen raauwe Aluijn, ééne Dragma Conſerf van roode Roozen en twee Oncen Waters. — Hier van werd, elk uur, een Paplepel gegeven. — De bloedige Ontlasting was, na drie dagen, geſtuit.

Eenmaal beſpeurde ik, bij een Jongetje van bijna drie jaren, eene bloedige Fluimlozing, welke reeds anderhalf jaren geduurd, en alle Middelen wederſtreefd had.

Om den prikkel aftewenden, liet ik den Bast van *Garou* op de Borst plaatzen. — Dit gelukte, en het toeval verdween even langzaam, als het gekomen was.

§ CXXXVIII.

§ CXXXVIII.

Ten derden; — De *moeijelijke Pisloozing*. — Dit toeval is min zeldzaam, en gemakkelijker te be-dwingen, dan het evengemelde. — Althans ik kan verzekeren, dat deze Amandelmelk mij nimmer te leur gesteld heeft: Neem zes zoete Amandelen, melk dezelven langzaam uit met drie Oncen kookend Water, voeg bij het doorzijgsel twee Grijnen Kamfer, zes Grijnen poeder van Arabische Gom, en drie Dragmen Sijroop van Witte Maankoppen. — Geef aan een Kind van één jaar, om de twee uuren; aan een van twee of drie jaren, elk uur een Paplepel.

§ CXXXIX.

Ten vierden; — De *zwelling* en *verharding er Klieren*. — *Inwendige Middelen* kunnen in dit toeval, weinig baten, dan in zoo verre dezelven mede-werken, om de taaije gesteldheid der Vochten, tevens met de Zuure Kwaadsappigheid te verbeteren.

Uitwendig bezigd men *Wrijvingen* op, of nabij de verharde Klieren aan den Hals, omstreeks den Buik, of elders, met de bloote hand, of met de Zenuwzalf (*Ung. Nerv.*), de Olie van *Cajaput*, of *Culilawan*, en den Geest van Ammoniakzout.

Sto-

Stovingen komen ook te ſtade. — Warm aangelegde, dikwijls ververschte, Wollen Lappen, welken met den rook van Mastik, Wierook en dergelijken, doortrokken waren, vond ik meermalen beter geſchikt, en meer voldoende, dan natte Stovingen; echter heeft men tegen Klierverhardingen van den Buik zich van Stovingen, met dubbelden Anijs bereid, dikwijls met vrucht bediend.

Tegen zeer wederſpannige Verhardingen der Halsklieren, kan ſomtijds de Kwik, het zij als een Zalf, of Pleister, bereid, niet ontbeerd worden. — De Kikvorſchenpleister, met meer of minder Kwik verſterkt, is de gemakkelijkſte. — Men zij evenwel bedacht, om, door te veel Kwiks, geene onnoodige kwijling te veroorzaken. — De ervaring leerde mij, dat de gemelde Pleister, gemengd met even zoo veel van die, welke uit den Dollen Kervel gemaakt wordt, ook in dit geval, ſpoediger ſmelting maakt, dan elk afzonderlijk.

§ C X L.

Ten vijfden: — Indien de *hardnekkige Zwelling van den Buik*, door eene ziekelijke opzetting des Levers, of der Milt, te weeg gebragt worden, dan zal de Kunst weinig hulp verſchaffen, ter voorkominge eener gevreesde Uitteerende kwijning. —

om-

Sommigen hebben de Zwelling waargenomen; doch ik zag dezelve nooit als een eigenlijk gewrocht van de naaste Oorzaak der Engelſche Ziekte.

Wanneer dit toeval, (het geen als een bijkomende hindernis mag worden beſchouwd,) door opgeſpannen Darmen veroorzaakt wordt, en eene afzonderlijke behandeling vereischt, dan bedien ik mij van dikwijls herhaalde weekmakende Klijsteeren, Wrijvingen van den Buik met doordringende Geesten, of Balſems, en ik laat dezelven, ten zij de pijn dit verbiede, in eene, zoo genaamde, Gezondheid ſluiten.

§ C X L I.

Ten zesden: — De *Stuipen*. — Deze zijn evenredig aan de zwakheid en aandoenlijkheid der Lijdertjes, in verband met de prikkelende kragt der Zuure ſcherpte. — De herſtelling derzelven moet dus meest gezocht worden in de volvoering der algemeene Aanwijzingen. — Indien hare meenigvuldigheid en geweld echter eene bijzondere oplettendheid vereisſchen, dan zal men doorgaans met twee Grijnen Bevergijls-poeder, twee of drie Grijnen Bloem van Spiauter en zes Grijnen Suiker, meer en beſtendiger voordeel hebben, dan van het Heulſap. — Vijf of zes droppels Gebarnſteend Hartshoornvocht

met een weinig Witte Wijn; — twee Grijnen Moschus, een half Grijn Kamfer en zes Grijnen Suiker zijn ook verkieslijker, dan de afschuwelijke Duivelsdrek. — Men begrijpt, dat een dezer Stuipbedarende Middelen, om de twee of drie uuren, moet hervat worden, tot men zijn oogmerk treft.

Ik heb die bewegingen, nog onlangs, met dergelijke Middelen, hoe vermogend die anders zijn, niet kunnen stuiten, maar slaagde met Klijsteeren, onder welken twee Dragmen Duivelsdrek ontbonden waren.

In dit en de verdere Verschijnsels zal de voornaamste waarschouwing zijn, dat men naauw acht geve, uit welke oorzaak dezelven ontstaan.

§ CXLII.

Deze zijn de Toevallen en derzelver behandeling, waar van wij spreken moesten. — Anderen zijn te voren beschreven; — anderen van te luttel belang; — eenigen heb ik stilzwijgende voorbijgegaan, omdat zij eigenlijk tot de Gevolgen behooren.

§ CXLIII.

Wij moeten in de *tweede plaats* (CXXXIV n. 2.)

de

de Toevallen van eenen anderen kant overwegen. — Bijkomende omſtandigheden kunnen dezelven kwaadaartiger maken, of anderen er bijvoegen. — Hier toe behoord alles, wat het Bloed verdunt en de Vezelen verzwakt of aandoenlijk maakt: met één woord, hier toe behooren alle Ziekten, waar voor de Kinderen vatbaar zijn. — Dan moet ik de beste genezing dier Ziekten aanwijzen? — Waar zou dit heen? — Men weet mijn denkbeeld hier omtrent. — Ik kan, noch mag mij echter niet van alles onttrekken.

De Scheurbuikige, vooral de Venerieke ſcherpte der Vochten verzellen de Engelſche Ziekte zoo dikwerf, dat ik, met anderen, meer dan eens, in gevaar ben geweest, om, ten aanzien van den waren aart der Engelſche Ziekte, grovelijk te dwaalen.

Maar, dewijl ik, op het geleide der bevindinge, het beſtaan van den Scheurbuik, uit eene Zuure ſcherpte geboren, als een woordenſpeling, en geene wezenlijke zaak, beſchouw; en indien zij al beſtaat, derzelver genezing niets verſchilt van die der Engelſche Ziekte, zoo zie ik geene reden, om hier over uit te weiden.

Dewijl voorts de beste Geneeswijze der Engelſche Ziekte, juist gelegen is in de betrachtinge van dat geen, het welk het bloed eene Vlugzoute, dat is, Scheurbuikige, en der Naaste Oorzaak van de Engelſche Ziekte regt tegenoverſtaande hoedanigheid

verschaft, zoo zie ik wederom geene reden, om ons geduld met dit onderwerp te kwellen.

Men toetze deze zaak aan de ondervinding, en het veelbeduidend gezag van oordeelkundige Artsen.

Deze redenkaveling toont, waar ik heen wil: — Naar de beste Middelen, om de Toevallen der Engelsche Ziekte, gepaard met de knagende *Venussmet*, te genezen.

Die, welken tot ons tegenwoordig bestek behooren, spruiten uit eene meer kwaadaartige scherpte des Bloeds, welke blijken geeft van de Venussmet.

1. De uitzetting der Beenderen is grooter, sponsächtiger en pijnlijker. — De Huid is daaromstreeks ongemeen rood, glinsterend ontstoken, heet en zeer gevoelig.

2. Die Ontsteking verwandelt dikwijls in eene spekächtige kwaadaartige Verzweering, zeer hardnekkige Winddoorns, of Beenëters.

3. De verzweeringen in de Keel en de Sprouw zijn veel boosaartiger, leveren een stinkenden dunnen Etter, welke soms uit de Neus, zòo wel als uit den Mond ontlast wordt.

4. Bij zulken gaan de verharde Klieren van den Hals en elders, niet zelden tot verzweering over.

5. De Huidgebreken zijn veel taaijer en moeijelijker te genezen, dan in de eenvouwige Engelsche Ziekte.

Ik

Ik zwijg van andere, meer zeldzame Gebreken, welken de Geneesheer, onder het Gemeen, (ach! ware het alleen onder hen,) ten kosten der Kinderen, vaak verneemt.

Hoe de ware aart dezer Toevallen, in onderscheiding van die der onvermengde Engelsche Ziekte, moet gekend worden, is in het vijfde Hoofdstuk aangetoond.

§ C X L I V.

Wanneer hij, die zulken Lijder behandelt, van den gemengden zieken staat der Vochten overreed is, moet hij de Middelen, welken de Zuure scherpte in de Engelsche Ziekte verbeteren, paren met die geenen, welken de Venussmet temperen, of, dringt de nood, hij moet de laatsten afzonderlijk gebruiken, waar van wij nu ook eeniglijk zullen handelen.

Het beste Middel daar toe is de *Kwik*, welke of *in-* of *uitwendig* toegediend wordt.

§ C X L V.

Voor eerst: Inwendig. — Ten dien einde zijn de zekerste en veiligste bereidinge van het Kwikzilver

a. De levende Kwik. — Men wrijft één Dragma van dezelve met één Once Arabiſche Gom, volgens het voorſchrift van PLENCK. — Hier bij worden vier Oncen Vlierwater en een weinig Suiker gevoegd. — De Gift wordt bepaald op twee of drie Eijerlepeltjes daags. — Het Lijdertje moet, een half uur na elke Gift, veel Melk en Water, of een Afkookſel van *Sasſafras* en *Sarſaparilla* drinken.

b. De zoete Kwik, behoorlijk bereid, is, in vele gevallen, niet minder nuttig, dan de Levende. — verdeel één Grijn met twaalf Grijnen Suiker in vier Poeders, en laat het Kind dezelven dagelijks, op verdeelde tijden, gebruiken.

c. De opgeheven bijtende Kwik kan, in zeer hardnekkige of verouderde gevallen, onontbeerlijk zijn. — Dezelve met Suiker gewreven en met Water vermengd, is verkieſlijker voor Kinderen, dan wanneer het Poeder met Koornbrandewijn ontbonden is. — Twee Grijnen op agt Oncen Water voldoen voor vier of vijf dagen.

Ook na het gebruik dezer twee laatſte Middelen moet het Lijdertje veel drinken.

Met deze Bereidingen kan men alles doen, wat de

de Kunst vordert. — De overigen zijn of onnut, of overtollig.

§ CXLVI.

Ten tweeden: — *Uitwendig.* — Hier omtrent zal voornamelijk nodig zijn, dat de zachte, bolle, en als veêrkragtige zwellingen van de Huid, zoo wel als de schijnbaar rijpgeworden Klieren, gesloten blijven, terwijl men, door middel van Suikerrafinadeurs Kalkwater, de ontsteking afweere.

Men begrijpt dus, dat alle weekmakende Stoovingen, Pappen en Plijsters hoogstnadeelig zijn. — De deugdelijkheid van dezen raad toonen de meenigvuldige Lijdertjes, welken onder onkundige handen geraakt zijn, en de hardnekkigheid van hunne ontijdige geöpende Venerieke gezwellen. — Het inwendig gebruik van Kwik is best in staat, om de knagende smet te temperen.

De oplettendste Handärts zal echter niet altijd in staat zijn, om dit soort van Verzweeringen voortekomen, — dezelve te zuiveren en te sluiten. — Bij een zeer voorzichtig inwendig gebruik van den Kwik voegt men de volgende behandeling: —

1. De Verzwering moet dagelijksch met *Aqua Phagadænica* gewasschen worden.

2. Op dezelve moet een *Compres* gelegd worden, doorweekt met het zelfde — of met Kalkwater, of, vooral indien 'er Beenbederf plaats heeft, een Wiek, bevochtigd met Kwik in Therebintijn gedood.

3. Het weelig Vleesch zal door den Rooden Neêrgeplofsten Kwik langzaam weggeknaagd worden.

4. Indien de Beenächtige zelfsſtandigheid aangedaan is, zal, het geen boven (n. 2.) gezegd is, te pas komen. — Men befcherme dan ook het gebrek tegen de Lucht, en weere de rotting met Tinctuur van Mijrrhe, of het *Elix. prop.* van PARACELSUS. — Dit laatfte is fomtijds verkieslijker, want men heeft opgemerkt, dat de plaatfelijke Kwikmiddelen, in enkele gevallen, het bederf vermeerderen.

5. De verftorven Beenderen moeten, met behulp der Natuur, fpoedig weggenomen worden, om zo veel fchielijker gelegenheid te verfchaffen aan den nieuwen Beengroei. — Dit gefchiedt best door den fijnen Beenboor, welke tot het midden van 't Been doorgedrongen, den weg baant voor nieuwe Beenvezelen en Beenvlies.

6. Indien de Venusfmet de Engelfche Ziekte zoo kwaadaartig gemaakt heeft, dat het ganfche Beengeftel daar mede als doortrokken is,

wat

wat dan? — Vervoeg u bij een kundigen Heelmeester; — Maar, hier verder gaande, zou ik geraken boven de vatbaarheid van het Gemeen, of ten minſten, mij in zaken wikkelen, welken eigenlijk tot de gevolgen van deze vermengde Ziekten behooren.

§ CXLVII.

Ondanks de Uitvoerigheid dezer Verhandeling, kan ik, om het gewigt der zake, niet afzijn, de, ſlechts ſchetswijze aangeprezen Behandeling tweezins te verſterken.

Het eerſte zal het gedrag van hem, die deze Middelen moet aanwenden, nader regelen, om overtuigd te zijn van de natuur des gebreks.

Het tweede zal dienen, om, het nut der zelven, en de behandeling proefondervindelijk, te verſterken.

§ CXLVIII.

Wat *het eerſte* betreft. — De aanleidende Middelen ter onderſcheidinge der Engelſche Ziekte, van die, welke met de Venusſmet vermengd is, zijn in onze eerſte en vijfde Hoofdſtuk opgegeven. — Wij moeten echter toeſtaan, dat de zaak niet altijd

die blijkbaarheid heeft, om een zeker besluit te trekken, en dat zelfs de kundigste Arts aarzelen zoude. — Wat is 'er dan te doen? — Men onderzoeke naauwkeurig het voormalig gedrag der Ouderen, vooral van de Moeder of Minne, en hare Ligchaamsgesteldheid, gedurende de Dragt of Zooging. — Had de eene of andere eenen boosäartigen Witten Vloed? — Was de Man voormaals met de een of andere Ziekte, welke de Vrouw had aangestoken, besmet? — *Zoo ja*: dit zal eenig licht in duisternis verschaffen. — Waren zij beiden blijkbaar vergiftigd, dan zal het besluit eenige meerder zekerheid bekomen.

De twijfeling wordt minder, wanneer Kinderen van vroeger Dragt sukkelende, en aan Venerieke gebreken kwijnende waren.

Het vermoeden wordt bijna zeker, indien de gewone behandeling der Engelsche Ziekte, in die gevallen kragteloos bevonden wordt.

De zekerheid zal volkomen zijn, zoo dra de gebreken, onder het aanwenden der Kwikmiddelen, zuiverder worden.

§ CXLIX.

Wat de beloofde *Waarnemingen* (§ CXLVII.) betreft. — Waren die niet ter bevestiging van ons onderwerp noodzakelijk? — Strekten zij niet, om

ons

ons bestuur te regelen, gaarne zag ik mij van dezelve ontslagen. ——

Eerste Waarneming.

Een Jongetje, van zestien maanden, had de Engelsche Ziekte, zonder eenige blijkbare oorzaak eener andere Ziekte. —. De gewone, op eene gevoeglijke wijze, aangewende, Geneeswijs was vruchteloos. — De toevallen werden heviger; — de zwakheid en vermagering van het Onderlijf, de zwelling des Buiks, alles nam toe. — Het Hoofd en de Naden waren zeer sterk uitgezet; — de gezwollen Kropslagäders sloegen geweldig; —— de Hoofden der Beenderen van Handen en Voeten waren niet alleen gezwollen, maar ook ongelijk en sponsachtig; — ook waren de Rugwervelen links en buitenwaards geweken. — De regter Ribben waren binnen, — en de linker buitenwaards geperst; — de Dei- en Armbeenen zeer krom gegroeid. — In de regter Heup was eene pijnelijke, harde, glimmende Zwelling, waarin eene schommeling bespeurd werd; — Op de Scheen- en Armbeenderen werd mén eenige ruwe knobbels gewaar, een van welken op de Regterhand, van zelfs doorgebroken, bloedig water ontlast, en een vlak spekkig Zweertje, met harde randen, ter grootte van een Stuiver, nagelaten had. —— Het water, uit dit Zweertje

ge-

geſtadig lekkende, gaf eene reuk als van een Beenbederf. — De Tanden kwamen niet zoo dra uit de Kasſen of werden bruin, zwart, en vielen ſtukswijze uit.

De Adem was doorgaans heet en ſtinkend; —— de Keel bezet met Sprouwachtige bruine Puisten. — Het Aangezicht geel; en de Pols was ongemeen zwak en koortſig, met verheffingen tegen den nacht.

In dezen Toeſtand vond ik den Lijder, in den ouderdom van twee en twintig Maanden.

Deze beſchouwing, en de ongenoegzaamheid der gewone handelwijze tegen de Engelſche Ziekte, deeden mij, terwijl ik geene gunſtige voorſpelling doen konde, op andere Middelen bedacht zijn.

Na herhaalde ernſtige geſprekken, beleed mij de Vader, dat hij, in de derde Maand der Zwangerheid zijner Vrouwe, toen hij door den Drank verhit was, zich elders, in het Venusſpel was te buiten gegaan, en daar na door eenen kwaadaartigen Druiper gekweld werd. — Hij gaf zich, ter genezinge over aan eenen Landlooper, en onthield zich intusſchen niet van zijne Huisvrouw. — Dit mensch van een uitmuntend Karacter, kreeg, op de vierde Maand der Zwangerheid, eenen kwaataartigen groenachtigen Vloed, waaraan zij nu nog zukkelde.

Deze naſporing ſterkte mijn vermoeden van eene Venerieke ontaarting der Vochten, en deed mij beſlui-

sluiten, om dezelve opzettelijk te keer te gaan. — Een der beroemste Heelkundigen van ons Land was van mijn gevoelen, des wij bepaalden, op gelijken voet te handelen.

Ik schreef twee Middelen voor: — het eene bestond uit twee Grijnen zoete Kwik en twee Scrupels Suiker, waar van tien Poedertjes gemaakt werden. — Het andere werd bereid uit twee Dragmen roode *Kina*, welken één etmaal in heet water getrokken werd: — Bij het doorzijgsel van vier Oncen, werden zes Grijnen Saffraan en een half once Kaneelwater en Oranjesijroop gevoegd. — Het gebruik was driemalen daags een Poeder met een Lepel van het Drankje.

De Klieren van den Hals werden gedekt met eene dunne Kwikzalf, de overige Knobbels en Diktens met Kalkwater, het geen dikwijls ververscht werd. — Op de verzweering van de Hand werd een Wiekje met *aqua Phagad:* gelegd; de Buik van tijd tot tijd zachtkens gewreeven, en elken avond een Klijsteer van Water en Hoonig ingespoten.

Het Voedzel bestond uit zachte, met een stipt verbod van Dierlijke, Spijzen.

Na dat wij, op deze wijs, tien dagen aangehouden hadden, besloten wij, uit vreeze voor Kwijling, twee dagen te verpoozen, en dagelijksch een Once *Manna* te geven.

Het

Het Kind weigerde het Afkookſel, des het zelve voor één Dragma dunne Extract van *Kina* en één Once Kancelwaters verwisſeld werd. — Hier van werd, elke twee uren, een Eijerlepel met een lepel zoete Wei gegeven.

Na verloop van twee maanden, nam alles eene gunſtige keer, zoo dat de verbeterde vochtgeſteldheid en Teekenen ons deeden beſluiten, dat de kwaadaartigheid van de Venusſmet bedaard was.

Dit moedigde ons aan, om een, meer doordringend, Kwikmiddel te beproeven.

Ik liet twee Grijnen opgeheven bijtende Kwik met Suiker wrijven, en met zes Oncen Waters vermengen. — Hier van gaf men in den beginne, twee-, naderhand driemalen daags, omtrent één Lepel vol, waarna het Lijdertje telkens eene goede hoeveelheid Water en een weinig Melk dronk. — Om de drie of vier dagen werd één Once geſmolten *Manna* gegeven.

Na verloop van een paar Maanden, gaf het Zweertje op de hand, zuiveren gebonden Etter, zonder Ontlasting van Beenſtoffe. — De verſchijnſels, welken het vermoeden van Veneriek ſmet verſchaft hadden, verdweenen, waarom de hoeveelheid Kwik bij trappen verminderd werd. — Het Wondje ſloot zich met een Lidteeken, het welk onmiddelijk aan het Been vastgeroeid was. — De

Ge-

Genezing van de bijkomende Kwaadſappigheid was binnen zes-en-twintig weken, voltooid, waarna ik den Lijder behandelde gelijk zulken, die aan eene onvermengde Engelſche Ziekte kwijnen, en ik ſlaagde gelukkig.

Deze, nu agtienjarige, Jongeling heeft van dit bedenkelijk gebrek niets overbehouden, dan een krom Been, en eene geringe ſtijfte in de regter, heup.

De uitſlag is zeker niet altijd zoo voordeelig, maar mag ik, zonder vermetelheid, vragen, of men altijd den noodigen aandacht en onderſcheiding in 't werk ſteld?

Tweede Waarneming.

Vijf Kinderen, van dezelfde Ouderen, waren onderhevig aan de Engelſche Ziekte, gepaard met Verhardingen, Verzweeringen en Winddoorns, op verſchillende plaatzen des Ligchaams. — Onder deze ellende waren drie derzelven bezweken: de twee anderen dragen nog de gevolgen dezer Ziekte.

Men had de behandeling toevertrouwd aan iemand, die geene andere verdienſten, dan die van bloedverwandſchap, bezat.

Het zesde Kind, bij het welk mijne hulp gezogt werd, was een Zoontje van anderhalf Jaar, het

geen

geen, behalven de teekenen der Engelſche Ziekte, in eenen gevorderden ſtaat, ook in de volgende omſtandigheid zich bevond: — Op het Achterhoofd was eene pijnelijke harde dikte, ter grootte van eene ſtuiver. — De Onderkaak was gezwollen; — op de Armen, de Deijen, en aan de linker Knie, op het regter Scheenbeen en de Hand beſpeurde men ontſtoken Zwellingen, van welken ſommigen glinsterend rood en zeer gevoelig, met een veêrkragtige ſtoffe gevuld ſcheenen. — Op de linkershand waren twee, en op de regter ééne open Verzweering. — Men had die gezwellen, door weekmakende Pappen, op Neefs raad, vermurwd, die, wel te vreden over den uitſlag, na de inſnijding, de ontlasting van bloedig Water vernam.

De kragten waren zeer gering, de Klieren van den Hals, der Oxelen en Liezen vrij hard.

De Pis vertoonde een wit, ſtinkend, etterig Zetſel. — De Oogen waren hoog rood ontſtooken, de Adem heet, en de Keel raauw.

Wie had hier geen Angel in het Gras vermoed? — De Ouders, uit de heffe de Volks, gaven uiterlijk veel gronds voor mijne gisſing. — Geen angstvallig onderzoek was noodig, om te ontdekken, dat de Vader Vuil, en de Moeder jaar en dag, Veneriek geweest waren.

Het vorige geval ſpoorde mij, en den, aldaar

naar

naar verdiensten geprezen Handarts,' aan, om het zelfde spoor te volgen.

Ik gaf dagelijks een Grijn zoete Kwik met Suiker, in verdeelde giften, waar op telkens veel Water en Melk gedronken werd.

De Gezwellen werden met Rafinadeurs Kalkwater gebet, en de open Zweeren met witten Wijn verbonden; terwijl, elken avond, een Klijsteer met Honing en Water gezet werd.

Op dergelijke wijze gingen wij, een half jaar, voort, toen het Kind, het gedreigde slagtoffer van der Ouderen vuil gedrag, en van de drieste onkunde, vrij was van Venus-erfgoed; naderhand, door eene gepaste behandeling, gezond werd, en zich thans, met ijver, bevlijtigd in het leggen der gronden, om, binnen kort, zijne geloofs-genooten te leeren en te stichten.

Derde Waarneming.

Een onecht Meisje, van elf Maanden, werd door eene Minne gezoogd, welke gezond scheen. —— De omstandigheden van het Kind gaven mij gelegenheid, om die Minne nabij te onderzoeken. — Ik ontdekte eene kleine, vlakke, verouderde Verzweering tegen het bovenste Gehemelte en eene knaging aan de Lel. —— Door deze ontdekking en ver-

dere nafporing, moest ik dat Vrouwsperfoon Veneriek aanmerken.

Het Kind had de Engelfche Ziekte, in eenen gevorderden ftaat, doch met eenige ongewone toevallen. — Het Hoofd had de gewone grootte; — Verder had men alles, wat vereischt werd, om van de Ziekte zeker te zijn; — doch daar en boven lekte geftadig, uit de Neus, een dun en zeer fcherp vocht. — Op de linker Schouder was een harde, wankleurige Dikte, ook aan de regter Bil, die geheel gezwollen, hard en pijnelijk was. — Aldaar vertoonde zich een zachte punt, welke fcheen te zullen doorbreken. — Op de linkervoet was eene kleine Zwelling van gelijken aart.

De Zwelling van de Bil had, den volgenden dag door eene kleine opening den weg gebaand voor een dun, fcherp en ftinkend Vocht. — Bij onderzoek bleek, dat aldaar eene groote Holligheid en het Zitbeen, door bederf, aangeftoken was.

Men deed eene infpuiting van Kalkwater, terwijl de overige Zwellingen, met dat Water, of, bij verwisfeling, om de ontfteking te ftuiten, met het *Eau Veget: Miner:* van GOULARD bedekt werden.

Het inwendige Middel werd zamengefteld uit eene Dragma levende Kwik, met flijm van Arabifche Gom mengbaar gemaakt, waar bij vier Oncen Lindenbloeifem Water en een weinig Suiker gevoegd

wer-

werden. — Men gaf viermalen daags twee Eijerlepels.

Men had zich ook van eene betere Minne voorzien.

Het is zonderling, dat de beginsels van Kwijling, welke niet bedoeld werd, zich reeds den vijfden dag openbaarden. — Des werd dit Middel drie dagen verwisseld voor eene Once *Manna* daags.

Ik schreef daar na eene zachtere bereiding uit den Kwik voor, namelijk de *Calomel* tot twee, daar na tot drie Grijnen daags, met een weinig Suiker, en om den anderen dag, eene Klijsteer van Kamilbloemen met *Manna*.

Na eenige weken scheidde een stukje van het Zitbeen. — De toevallen werden geweldig: — Eene gedurige Koorts, verzeld van Stuipen, Pijn, enz. verwekte eene gegronde vrees voor het leven van het Kind.

Niet afgeschrikt door deze bedreiging, ging men rustig voort, tevens eene Dragma van het Extract des rooden Koortsbast, met eene Once Kaneelwaters, dagelijks toedienende, terwijl de Verzweering toen, tweemalen daags, met rooden Wijn en Tinctuur van Mijrrhe gezuiverd werd.

De Toevallen verminderden; — de Kragten namen toe; — de Verzweering werd zuiver, en kreeg eenen vlakken grond. — De Ontstekingen van de, nu meer verzachte, Gezwellen verdweenen.

Na dat deze behandeling vier Maanden geduurd had, was de beterſchap zoo aanmerkelijk, dat ik begreep, het gebruik van den Kwik te moeten matigen. — Dit geſchiedde, en, na nog vijf weken, was het Meisje in dien toeſtand, als Kinderen, welken de zuivere Engelſche Ziekte hebben, waar van zij ook gelukkig gered werd.

Vierde Waarneming.

Ik heb twee gevallen van dit ſoort gezien, waarin de Smet eene rol ſpeelde van dien nadruk, dat de Kwik, op de ſtraks gezegde manier, niets afdeed; maar alwaar de ganſchelijke verandering en vernieuwing der Vochten met behulp der Kwijling', volſtrekt noodzakelijk was.

Een dezer Kinderen was het ſlachtoffer dezer Venerieke Engelſche Ziekte. — Het andere werd gered, met verlies der Neusbeentjes en een klein gedeelte der Verhemeltebeenderen.

§ C L.

Uit deze Waarnemingen trekken wij deze gevolgen:

Voor eerst; — Zij bevestigen ten overvloede, het geen ik met dezelve bedoelde.

Ten

Ten tweeden; — Zij toonen, dat, hoe gewigtig en gevaarlijk de Toevallen van de Venusſmet, bij de Engelſche Ziekte, zijn mogen, deze Smet echter niet, als de Naaste Oorzaak dier Ziekte, kan worden aangemerkt. — De Kwik is onbeſtand ter Genezinge van de zuivere Engelſche Ziekte. — De Venerieke natuur der Vochten, kan zonder Kwik, niet genezen worden.

Ten derden; — De afzonderlijke behandeling van die Smetſtoffe heeft mij altijd beter voldaan, dan derzelver vermenging met de Middelen tegen de Engelſche Ziekte.

Ten vierden; — Schoon ik, ten gemakke van onkundigen, de gevallen ſlechts duidelijk geſchetst heb, vertrouw ik echter, den meer kundigen met dezelven geenen ondienst te hebben gedaan.

Ten vijfden; — Mislukte proeven heb ik verzwegen. — Men leert al doende, en dan verzwijgt men liefst zijne voormalige onkunde.

Ten zesden; — Mag ik, andermaal, uit de Waarnemingen, eenen algemeenen regel ontleenen? — Het Mes, en bijtende Middelen, zijn altijd ſchadelijk bij de Gezwellen, zoo wel van de zuivere als vermengde Engelſche Ziekte. — De opening te doen is geen kunst, maar dezelve te ſluiten, ongemeen moeijelijk.

§ C L I.

Het *vierde* en laatste onderwerp van dit Hoofdstuk en van deze Verhandeling moet de *beste Geneeswijs van de Gevolgen* der Engelsche Ziekte bevatten. (XCVII. n. 4.)

Velen der Gevolgen, welken in het zesde Hoofdstuk beschreven zijn, behooren nu niet verhandelt te worden. — De Geneeswijse van sommigen is bevat onder die der Toevallen, zoo dat, wanneer die Toevallen overblijven, als dan hunne Geneeswijs bekend zij.

De natuur der zaak vereischt ook, dat ik van geene andere gevolgen spreeke, dan van zulken, welke de eigenlijke overblijfzels zijn van eene onvermengde Engelsche Ziekte. — Onder deze behoort eene algemeene zwakheid des Ligchaams, als mede eene bijzondere zwakheid van de Ingewanden des Hoofds, der Borst, en van den Buik; — Doch ook hier van is reeds genoeg gezegd.

Indien ik mij niet bedrieg, geloof ik, thans alleen het oog te moeten slaan op de aanwijzing der Genezinge van de *Misvorming' der Beenderen* en *zoodanige Gevolgen*, welken daar uit ontstaan.

In zoo verre wij thans daar over handelen moeten, zullen deze *vier onderscheidingen* noodzakelijk zijn.

Vier

Voor eerst: — Wij zullen den aandacht bepalen op de zijdelingſche: en voor-of achterwaardſche ſcheefte van de Borst.

Ten tweeden: — Op de afwijking der Lendenwervelen buiten de natuurlijke richting.

Ten derden: — Op de ziekelijken ſtaat van de Geleding der Knie.

Ten vierden: — Op den ſchuinſchen groei van de Dije- Scheen- Kuit- en andere Beenderen, als een gevolg van gebrek eener behoorlijke voeding.

Ik zwijg, met opzet, van niets beduidende Beenachtige Uitwasſchen; als ook van onherſtelbare onvoltooijingen van ſommige Beenderen, die men zich moet getroosten, tot de Natuur haar werk verbeterd.

Begrip echter niet, dat ik de mogelijkheid, om de Gevolgen, waar van ik ſpreken zal, altijd te genezen, beweeren wil. — De dagelijkſche ervaring leert het tegendeel, gelijk aanſtonds blijken zal.

§ CLII.

Betreffende de *Uitzetting van de Borst.* — Welke richting het Borstbeen, de Ribben en Wervelen na de Engelſche Ziekte behouden hebben, zal 'er zelden iets aan te doen zijn. — De meestgeroemde Werktuigen ſtelden ons te leur.

Is evenwel het Lijdertje zeer jong, maar zwak,

en de Uitzetting der Wervelen, of Schouderbladen, niet al te sterk, dan zullen de *Kina* en Staal-middelen nuttig kunnen zijn, terwijl behoorlijk zaamgestelde Werktuigen, den verderen misgroei zullen stuiten, en den reeds aanwezigen herstellen.

Ik zal dit bevestigen: — Een Meisje van vijf jaren, had, na de Engelsche Ziekte, eene geringe Uitzetting der twee bovenste Wervelen en van eenige der Rugwervelen overgehouden. — Men had met veel kosten, verscheiden Werktuigen, van allerwegen aangebragt, nutteloos bevonden.

Een kundig *Mechanist* vervaardigde, volgens mijn voorschrift, met noodige verandering, het werktuig van den Heer Vacher (*Mem. de l'Academ. de Chirurgie* Tom IV. tegen over bladzijde 605.)

Wij hadden veel moeite, om ons oogmerk te bereiken, doch de uitslag beloonde dezelve, doordien de gedreigde wanstalte volkomen belet werd, en deze jonge schoonheid regt van gestalte en wel gedaan is.

Ik heb even dit Werktuig, geschikt naar de omstandigheden, in verscheiden gevallen van dezen aart, heilzaam bevonden.

Het zal meest aankomen op de handigheid en het beleid van den Maker. — Een gewoon Werkman bedroefde ons vaak, door eeuwige mislukkingen. —

gen. — Men vervoegde zich daarom bij eenen bedreven Kunstenaar. — Maar kan dit de gemeene Man bekostigen? — Dergelijke Kunstenaars zijn duur. — Ik herinner mij thans, met eene genoeglijke aandoening, de liefdadigheid eener brave, welke, ten nutte van een behoeftig Kind, zich, op het eerste aanzoek, gereed toonde, om dit Werktuig, voor eigen rekening, te doen vervaardigen. — De goede uitslag beloonde die liefde.

Men moet vooral zorgen, dat het Ligchaam zelfs nergens ten steunpunt strekke, maar dat het Werktuig de drukking over al in zich zelven hebbe, of de hinder zal voor het Kind onverdraaglijk zijn.

§ CLIII.

De *Afwijking* en *Zamengroeijng der Lendenwervelen*, welken somtijds op de Engelsche Ziekte volgen, zijn doorgaans ongeneeslijk. — Ik heb onlangs een ellendig Kind gezien, het welk, door eene binnenwaardsche Uitzetting van drie dezer Wervelen, lendenlam werd, en, in weerwil van alle poging, aan de gevolgen van een geprangd Ruggenmerg stierf.

Men moet derhalven, om nuttig te zijn, zich spoedig van goeden raad bedienen. — Zoo dra de eerste beginsels van dergelijke Afwijkingen bespeurd

worden, wanneer het Kind meestal zwak is, heeft men van de Kina, het Staal en de koude Baden iets goeds te wagten, terwijl alle bewegingen, als tillen, trekken, fchudden, waar door het gebrek zou verergeren, vermijd worden.

Verfterkende Wrijvingen kunnen al mede nuttig zijn.

Onder dergelijke voorzorgen, zou een wel ingericht Keurslijf de verdere misvorming kunnen beletten. — Ik zou, had ik geen reden, om mij te verbergen, eenen Man kunnen aanprijzen, die, fchoon hij weinig gezocht wordt, onder dit foort van Kunstwerkers den eerften rang verdient. — Ik zie dagelijks twee jonge Juffrouwen tierig groeijen, en hoe langer hoe gewisfer, van dit foort van gebrek ontheft worden, hoewel het zelve vrij zichtbaar was. — Dit zijn zij beiden aan den zoo even bedoelden Man verpligt. — Hij zorgt altijd, dat de fteunpunten van het Werktuig eene zoodanige tegenftandige drukking maken, dat het ligchaam, ten allen tijde, eene onbelemmerde beweging kan doen, als mede, dat het Werktuig, zonder kosten van belang, in eene gelijke reden met den groei, kan worden verruimd en verlengd.

§ CLIV.

§ CLIV.

Het derde, waar voor men te zorgen heeft, is *de geleding der Knie.*

De gedachten, hier omtrent, verschillen vrij sterk. — Dees kiest te wachten, wat de Natuur zal verrichten; — die neemt Wrijvingen en Windsels te baat; — een ander brengt die deelen, op de eene of andere wijze, in bedwang.

Eene algemeene regel kan hier ook niet gelden. — De bijzondere omstandigheden moeten de keus bepalen.

Is de Engelsche Ziekte hersteld, de Afwijking van weinig belang, en het Kind niet zwaar of wild, dan zullen koude Baden en verwarmende en versterkende Wrijvingen nuttig zijn. — Is integendeel de Afwijking zoo aanmerkelijk, dat de Knieschijven, gelijk veeltijds gebeurt, dreigen uit hunne plaats te wijken, dan moet de Natuur geholpen worden. — Dit geschiedt best door behulp van wel toegerichte Laarsjes, die door middel van een Keurslijf, het gansche ligchaam ondersteunen, en, zonder de Knieën te drukken, de verdere Afwijking voorkomen.

Deze toestel is te moeijelijk tot de juiste volkomenheid te brengen, om den Maker zijne mislukkingen kwalijk te duiden. — Men verbetere zoo lang, tot men slaagt. — Ik zag de noodzakelijkheid

deid van dit geduld nog zeer onlangs, bij een Dochtertje in een voornaam huis; doch wij bereikten eindelijk zoo gelukkig ons oogmerk, dat het Kind nu onbelemmerd gaat, doet wat het wil, van maand tot maand verbeterd, en volkomen herstellen zal.

Soortgelijke gevallen zijn al te bekend, om dezelven te vermenigvuldigen. — Ook zijn de Verscheidenheden te meenigvuldig, om over dezelven uittewijden. — Alles ondersteld oordeel en handigheid aan de zijde des Kunstenaars, en geduld aan den kant van den Lijder.

§ CLV.

Ten vierden: — De *langzame en ongeregelde Groei*, of *bijblijvende Weeke staat van sommige Beenderen*, welke zich dikwijls, na de Engelsche Ziekte vertoont, moet vooral onzen aandacht niet ontglippen.

Welke de wezenlijke oorzaak van dit gebrek zij, is in de Hoofdstukken der Oorzaken en Toevallen aangewezen.

De Middelen en Geneeswijze, welken dit treurig gevolg kunnen herstellen, moeten het vermogen bezitten, om het gemis, of de ongenoegzaamheid van de Aardächtige, of Tartarische deelen des Bloeds, welken der beenstoffe stevigheid en wasdom geven, te

te herstellen of te vermeerderen: — Ook moeten zij medewerken, om deze voedingstoffe naar de Zieke deelen te bepalen.

Ten aanzien der wijze van gebruik, verdeelen wij deze Middelen, in *Inwendige* en *Uitwendige.*

§ CLVI.

De *Inwendige* zijn de Koortsbast of *Kina*, het *Staal* en de *Meekrap.*

Van de twee eerste is genoeg gezegd, zoo dat wij, nopens dezelven, alleen herinneren, dat de gift, naar mate des ouderdoms en de meerdere ligchaamsbeweging, moet vergroot worden.

De *Meekrap* behoort eigenlijk en voornamelijk hier ter plaatse nader aangeprezen te worden. —

Door verscheiden Waarnemingen gesterkt, meen ik in staat en bevoegd te zijn, om te kunnen en te mogen verzekeren, dat het Afkooksel en het Poeder van dezen Wortel een eigenaartig vermogen bezit, om tot in de Zelfstandigheid van het Gebeente te dringen, en deszelfs Vezelen te versterken.

De meergemelde OETINGER heeft deze eigenschap getracht te verklaren, doch, naar mijn inzien, is die Man guller met zijne onderstellingen, dan bondig in zijne bewijsgronden geweest. — Doch, waar toe dienen redenkundige verklaringen, wanneer

de

de ondervinding ſpreekt? — Indien wij verzekerd zijn, dat wij, door den Kwik, eene Kwijling, en daar door de Genezing van de Venusſmet zullen te weeg brengen, dan zal het onderzoek, hoe dit geſchiedt, weinig voordeel doen.

Eene kleine geſchiedkundige uitwijding over den Meekrap, in dit geval houde men mij ten goede.

De kundige LEVRET viel, op eene zonderlinge wijze, in het denkbeeld, om de Engelſche Ziekte, door den Meekrap volkomen te genezen, ten minſten dit te beproeven. — De beroemde BOHMER had op het voetſpoor van anderen, in den jare 1751, proefondervindelijk bewezen, dat de kleur van het Afkookſel dezes Wortels dringt tot in de zelfſtandigheid der Beenderen van zulke Dieren, wien het zelve gegeven was: een gevoelen, het welk Hij, het volgende jaar, met nadruk tegen DU HAMEL ſtaande hield. — Dit verwekte een verſchil tusſchen de Heeren FOUGEROUS, den *Baron* VON HALLER, en BORDENAVE, het welk den tweeſtrijd van BÖHMER en DU HAMEL meer lichts bijzette en nader bepaalde, gelijk uit de *Memoir. de L'Academie Roij. des Sciences* van 1760 overvloedig blijkt.

Hier van namen ſommigen de gelegenheid, om eene nieuwe verklaring van de wijze der Beenwording te ontleenen, het geen klaar te vinden is in

de

de strijdverhandelingen van RUDIGER, in 1750, en van BOSSIER, in 1755, beiden te *Leipzich* verdedigd.

Dit gaf aanleiding om den Meekrap, naauwkeuriger dan ooit, te beschrijven. — Wij houden echter de teekening en verklaring van den Heer SCHÆFFER voor de beste. — Zie zijne *Erleichterte Krauterwissenschaft*, te *Regensburg* in 1759, gedrukt.

De proeven van LEVRET en van den toenmaligen Amsterdamschen Geneesheer SCHLOSSER werden (immers volgens mijne aanteekeningen) hier te lande, door J. E. ROSNER, in zijne Inwijdingrede *de Lacte* enz., in het jaar 1756, te *Leijden* allereerst met bondige Praktikale bewijzen bekragtigd.

De Heer L. J. B. COSNIER, gaf, daar na, te *Parijs*, in 1758, eene Redenvoering in het licht, opzettelijk dienende ter bevestiging van het nut des Meekraps in de Engelsche Ziekte, welker Naaste Oorzaak hij aan eene Zuure scherpte toeschrijft. — ROSEN, STEINMEIJER, en meenigvuldige anderen na Hem, bedienden zich van de Fransche proefnemingen, om het nut dezes Wortels, in dit geval, te verheffen.

Men verschilt echter tot nog toe (gelijk ik reeds gezegd heb) over de innerlijke bestanddeelen van den Meekrap, door welken zij de vermurwde Been-

deren

deren verhard. — Sommigen zochten dezelven in een fijn Zuur van eenen bijzonderen aart, en schreven daar aan de roodheid der Beenderen toe. — Anderen, gelijk OETINGER in zijn geschrift te *Tubingen*, den 22 December 1769 verdedigd, schreven dit toe aan het *Phlogiston.* — Wij, voor ons, verwerpen alle gissingen in de beoeffening der Geneeskundige Praktijk; — echter meenen wij, best te kunnen verdedigen, dat de Meekrap de weeke Beenderen, door den Aard- of Wijnsteenachtige stoffe verhardt. — Wat hier van zij, aan de zekerheid der zaake is geen twijfel, want, uit verscheiden Proefnemingen, heeft men besloten, dat niet alleen de beginnende, maar zelfs verre gevorderde Weekheid van het Gebeente, door de Engelsche Ziekte nagelaten, door den Meekrap is gestuit en hersteld.

Men vergenoege zich met deze *Aanmerkingen.*

1. De Meekrap komt, in deze Ziekte, alleen te pas, wanneer men verneemt, dat het Gebeente, na de Engelsche Ziekte, de behoorlijke vastheid niet verkrijgt. — Zoo lang de Zuure kwaadsappigheid bestond, zag ik van dit Middel geen voordeel, ten zij het zelve met anderen, welken op zich zelven genoegzaam waren, vereenigd werd.

2. Men moet met dit Middel lang aanhouden, en slaagt men niet spoedig genoeg, niet wanhoopen. —

Bij

Bij eenigen heeft men vele maanden noodig, tot het geen bij anderen, in weinige weken, verricht werd.

3. De beste wijze van toebereiding is het Afkookfel van eene Once Meekrapwortel op twaalf Oncen Waters, zoo dat agt Oncen overblijven. — Dit volstaat voor twee dagen bij een Lijdertje van drie of vier jaren.

Veeltijds verveelt het gebruik van het zelfde Middel door den tijd. — Men verwisfele dan dit voor eene halve Dragma of twee Scrupels van het Poeder, het welk dagelijksch, in kleine giften, toegediend wordt.

4. Zachtkens Zamentrekkende bijvoegfels fchijnen het Beenverfterkende vermogen des Meekraps te vermeerderen. — Hunne hoeveelheid moet echter, uit vreeze van eene hinderlijke hardlijvigheid te zullen veroorzaken, niet te groot zijn: — Eene Dragma *Cort. Tamarisci*, met den Wortel gekookt, of eene Dragma Conferf van roode Roozen, of drie Dragmen *Syrup. Myrtinus* bij het doorzijgfel, zijn voldoende.

Een Grijn Poeder van *Cachou* bij elke gift des Meekraps-poeders, of vier Grijnen Aluin daags, fchikken best.

5. Indien de Stoelgang traag wordt, bedient men zich van eene Klijsteer, uit gefmolten Manna met een weinig Zout.

6. Wanneer uit de vermeerderde ſtevigheid van het Gebeente blijkt, dat het Middel aan het oogmerk voldoet, dan gaat men op dezelfde wijze, eenige weken voort, waar na men, bij langzame treden, de hoeveelheid van deszelfs giften vermindert, tot de volkomen Genezing.

§ CLVII.

De *Uitwendige Middelen*, welken de herſtelling verhaasten, zijn:

1. Koude Baden. — Ten minſten tweemalen daags moet de Lijder tot den hals toe, in een Kuip met Koud Water gedompeld, en terſtond weder uitgehaald worden.

2. Telkens, na dat dit (n. 1.) geſchied is, moeten de Rug, de Armen en Dijen, als mede de Buik met doordringende Geesten, Speccrijachtige, Oliën of Balſems (waar toe echter de Kamfer en Kamferbrandewijn niet behooren) gewreeven worden.

3. De Windels, Harnasſen of andere Werktuigen van dien aart, zijn ſomtijds onöntbeerlijk; — doch, om dat zij niet meer kwaads dan goeds zouden doen, moet men vooral zorgen, dat eene kundige en bedreven hand in de zamenſtelling en toediening derzelven, gebezigd worde.

Het

Het geene verder te doen is, zij aan het vermogen der Natuur verbleven.

§ CLVIII.

De uitvoerigheid van dit Antwoord zal verſchoning bij zulke Lezers vinden, welke niet kunnen ontkennen, dat het Voorſtel uit veele gewichtige Vragen beſtaat, en dat het werk eigenlijk dienen moest tot onderrichting van menſchen, die in de Geneeskunde onbedreeven zijn.

Heb ik hierin het doel getroffen, dan zal het denkbeeld van mijnen plicht naar vermogen te hebben betragt, de begeerde bezolding van mijnen arbeid zijn. Want

Ware Roem is roem bij God,
Maar niet bij Menſchen Kinderen.

GELLERT.

EINDE.

VERHANDELINGEN

VAN HET

PROVINCIAAL

UTRECHTSCH GENOOTSCHAP

VAN

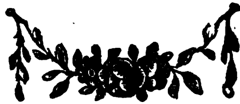
KUNSTEN

EN

WETENSCHAPPEN.

ZEVENDE DEELS

TWEEDE STUK.

Te UTRECHT,

Bij S. DE WAAL, Sz.

Drukker van het Provinciaal Genootschap.

MDCCLXXXXIV.

WAARDE LANDGENOTEN!

TOEN wij zo kort naa elkander het V^de^ en VI^de^ Deel der Verhandelingen van ons Genootschap uitgaven, dagten wij weinig, dat het zoo lang zoude aanlopen, eer dezen van een VII^de^ Deel zouden gevolgd worden; en het heeft ons moeite gedaan, dat de Uitgave daar van zo lange gedraald heeft.

Wat daar de reden van zij, zal U ten vollen blijken, als wij U van den Inhoud van dit Deel verslag gedaan, en de omstandigheden, die tot de vertraging der Uitgave gelegenheid gaven, kortelijk opgegeven zullen hebben.

Ziet daar het geen wij meenen, U daar van te moeten mededeelen.

Na dat de Prijs-Vragen over den *Kinkhoest* en over het *Phlogiston* bij de Algemeene Vergadering des Genootschaps van het Jaar 1788. bekroond, en de daartoe behorende Verhandelingen door ons in de volgende Jaren waren uitgegeven, verliepen er drie Jaren, zonder dat de opgegevene Vragen den uitgeloofden Prijs wegdroegen, en de eerste Vraag, waar op ons Genootschap voldoende Antwoorden kreeg, was die, welke in het Jaar 1790. opgegeven, en in het Jaar 1792. bekroond werd: deeze Vraag, die over de Engelsche Ziekte ging, luide dus.

„ Welke is de aart van de Rachitis of zo„ genaamde Engelsche Ziekte? Welke zijn „ de Redenen, dat men de eerste beginselen „ zelden na het derde Levensjaar der Kin„ deren bespeurt? Welke zijn hare Kenmer„ ken? Welke is hare Voorzegging? Kan „ men ze door eenige Middelen voorkomen!

Zo

„ Zo Ja, door welken? Welke zijn de beste
„ Middelen tot hare Genezing?"

Op deze Vraag kwamen er ten bepaalden tijd, verscheide Antwoorden in, en daar onder waren er twee, die vooral in aanmerking kwamen; de eene, in het Nederduitsch geschreven, had ten Zinspreuk:

„ *Ware Roem is roem bij God, maar niet*
„ *bij Menschen Kinderen;*

GELLERT.

de andere, in het Latijn geschreven, had ten Bijschrift:

„ *Naturam Sensus, Ratione fulti, revelant.*

Deze beide Verhandelingen hadden elk hare bijzondere verdiensten: de eerste, die alle de Deelen der Vraag volledig beantwoordde, gaf vooral eene zeer uaauwkeurige en om-

ſtandige Geneeswijze der Ziekte op, die, (en dit gaf haar eene bijzondere waardij,) door eene menigte van eigene Waarneemingen van den Schrijver opgehelderd en bevestigd was.

De Latijnſche was min voldoende, daar ze de punten der Vraag, gaande over de Kenmerken en over de Voorzegging der Ziekte, onaangeroerd liet, en den Lezer verzond tot het geen daar over reeds door anderen; in het bijzonder door den Baron VAN ZWIETEN in zijne *Commentarius* over de *Aphorismi* van BOERHAVE, geſchreven was, maar behalven datze in een beknopt Voorſtel alles, wat tot eene gepaste Geneezing der Ziekte behoort, en het geen door andere beproefd is, zeer naauwkeurig opgeeft, munte deeze bijzonder uit, door een aantal van zeer keurige Waarneemingen, door den Schrijver in de Lijken der Kinderen, die aan de Engelſche Ziekte geſtorven waren, gedaan, die de gewrogten dier Ziekte, vooral in de Beende-

ren,

ren, die in dezelve vooral zijn aangedaan, en die tot dus verre nog nooit behoorlijk nagegaan en genoegzaam onbekend waren, in een helder daglicht ſtelden.

Dit gaf gelegenheid, dat de Leden, die in het bijzonder tot de beoordeeling dezer Verhandelingen verzogt waren geweest, in hun oordeel verſchilden, en maakte de Uitſpraak over Dezelven zeer moeielijk; wij begrepen datze elk hare bijzondere waarde hadden, en datze beiden verdienden bekroond te worden, doch aan welke dezer twee den voorrang te geven, was niet zo ligt te bepalen. Na dit meermalen overwogen te hebben, helden de meesten onzer er toe over, om de Uitſpraak aan het Lot overtegeven en wij beſloten, behalven den gewonen Eereprijs van 30 Ducaten, of van eene Gouden Medaille ter zelver waarde, voor die, aan welke het Lot den Prijs toekende; eene

Zilvere Medaille als een Accesſit te geven aan de andere.

Overeenkomſtig dit beſluit, werd in de Algemeene Vergadering des Jaars 1792. over deze twee Verhandelingen het Lot getrokken, en dit beſliste het ten voordeele der Nederduitſche, wier Bijſchrift was:

„ *Ware Roem is roem bij God, maar niet*
„ *bij Menſchen Kinderen;*

GELLERT.

Deze kreeg dus de gewone Eere-prijs, terwijl de Latijnſche, wier Bijſchrift was

Naturam Senſus, Ratione fulti, revelant.

het Accesſit bekwam; en bij het openen der bijgevoegde Billetten bleek het, dat de eerſte ten Schrijver had

Den

Den Hr. JOHANNES VEIRAC, Med. Doct. te Rotterdam, Oud Schepen van Schieland.

die in het Jaar 1788. nogmaals een Prijs bij ons Genootschap voor zijne fraaije Verhandeling over den *Kinkhoest*, behaald had: — en dat de Latijnsche geschreven was door den Heer

J. F. ACKERMANN, Med. Doct. Medelid der Medicijnsche Faculteit te Mentz.

Naar gewoonte, werd de Verhandeling van den Heer VEIRAC, zo haast, mogelijk, ter Drukpers gegeven, en deze hebben wij, om aan Uw verlangen te voldoen, reeds voor eenigen tijd afzonderlijk als een 1ste Stuk van het VIIde Deel onzer Verhandelingen uitgeven, gezind, om dezelfde spoed ter Uitgave der Verhandeling van den Heer ACKERMANN aantewenden; maar hier in werden wij door meer dan één hinderpaal belet: — De hachelijke omstandigheden, waarin ons Vaderland in

het begin van het naastafgelopen Jaar verkeerde, maakte, dat de Drukpers een geruimen tijd ſtil ſtond, en met reden draalde onze Drukker, om een Werk van dezen aart voorttezetten, liefst verkiezende, de gevolgen en den uitkomst daar van eenigen tijd uittezien: — Maar vooral werd de Uitgave dezer Verhandeling vervolgens vertraagd door de bijzondere omſtandigheden van den Heer ACKERMANN zelfs, die, (na dat wij Hem op zijn verzoek hadden toegeſtaan, om bij wijze van Aantekeningen eenige Bijvoegſelen bij zijne Verhandeling te mogen bijdoen, en Hem ten dien einde een Afſchrift daar van hadden toegezonden,) inmiddels door de treurige gevolgen der belegering van Mentz, in welke Stad Hij de Geneeskunst oeffende, en waar in Hij gedurende het beleg was agtergebleven, zig buiten ſtaat vond zijn voorneemen te volvoeren, en bij de overgang der Stad, daar uitgeweken, onze navorſchingen ter ontdekking van zijn Verblij-

blijfplaats te loor ſtelde, en ons zeer langen tijd daar omtrent onzeker liet. — Om U niet langer op te houden, namen wij eindelijk het beſluit, om de Verhandeling, zo als wij ze ontfangen hadden, ter Drukpers te geven en uittegeven, en zo bieden wij U dezelve tegenswoordig aan, in vertrouwen, dat de gewigtige inhoud van dit Deel het lang Uitſtel der Uitgave rijkelijk vergoeden zal, en verzekerd, dat ge uit dit Berigt genoegzaam zien zult, dat het ten eenemaal buiten onze ſchuld is, dat dit Deel nu eerst uitkomt.

Wij voegen hier nu nog maar met weinigen bij het voornaamſte, dat 'er zedert het Jaar 1788. tot het Jaar 1792. bij ons Genootſchap is voorgevallen, en voor U van eenig belang is.

De gewone Prijsvraag voor het Jaar 1789. was die over de Regtspleging in het Sticht van Utrecht in vroegere tijden; ze luide dus:

„ Hoe-

„ Hoe en met welke plegtigheden wierdt
„ het Hooge Landgerigt des Bisſchops ge-
„ houden in het *Over* en *Neder-Sticht* van
„ *Utrecht*? Was het houden van het zelve aan
„ zekere tijden of plaatſen verbonden, of
„ ſtond zulks willekeurig aan den Bisſchop?
„ Wie moesten daar toe verſchreven wor-
„ den? Welke zaken en gedingen behoor-
„ den, ter eerſter inſtantie, voor dit hoogſte
„ Gerigt gebragt te worden, en kon men
„ van de Vonnisſen van alle andere Regt-
„ banken beroep doen? Zo niet; dan bepaal-
„ delijk, van welke Regtbanken, en van
„ welke Gedingen, beroep viel op deze Hoo-
„ ge Bank! eindelijk, of dit Landgerigt des
„ Bisſchops in 't *Neder-Sticht* het zelfde is
„ geweest, als de Hooge Klaringe des Bis-
„ ſchops in het *Over-Sticht*, of *Over-Ysſel*?
„ en hebben die Steden in het *Sticht*, zo
„ *Over* als *Neder-Sticht*, of zommigen der-
„ zelven, onder de Bisſchoppen, eenige
„ Regtelijke Judicature gehad, onderſchei-
„ den

„ den van de Judicature, welke de Stedelijke „ Regtbanken van Schout en Schepenen uit „ naam der Land-Vorsten uitoeffenen? Zo „ ja; van waar is die Judicature den Steden „ aangekomen, en hoe verre heeft zij zig „ uitgestrekt?"

Deze werd niet beantwoord, en besloten, omze nogmaals met eene dubbele Prijs voortestellen om beantwoord te worden in het Jaar 1792.

Insgelijks bleef de Vraag over het *Vuur en Licht*, die reeds voor de tweedemaal was opgegeven, onbeantwoord, en men besloot hierom, deze Vraag te laten varen.

Ook kwanen er geen Verhandelingen in over het een of ander onderwerp der *Landmeetkunde*, waar voor eene Gouden Medaille van 20 Ducaten was uitgeloofd.

In

In het volgende Jaar 1790. bleef de gewone Prijs-Vraag *over den Aart en de Uitwerkſelen van het Dollehonds Gif, en over de geſchiktſte Middelen omze voor te komen en weg te neemen*, onbeantwoord, en werd, ten tweedemaal met eene Dubbele Prijs, opgegeven tegens het Jaar 1793.

Ook werd de Prijs-Vraag *over de Vorderingen der latere Wijsgeeren in de Zielkunde boven de Ouden*, niet bekroond, en men liet deze, als reeds tot tweemaalen opgegeven, nu varen.

Men kreeg ook geene Verhandelingen over *de Staatkundige Historie van ons Vaderland*, waar aan dat Jaar eene Medaille van 20 Ducaten was aangeboden.

In het Jaar 1791. bleef de opgegevene Prijs-Vraag „ *Over de Nieuwe ontdekkingen* „ *omtrent de Vaſa Lymphatica, en over het voor-* „ *deel, dat wij daar uit trekken, zo omtrent*

„ *de*

„ *de beschouwing der Huishouding van 's Men-*
„ *schen Lighaam, als omtrent de Kennis en de*
„ *Genezing der Ziekten*" onbeantwoord, en werd daarom nog eens, met eene Dubbele Prijs voorgesteld, tegens het Jaar 1793.

Ook kwamen er geen Verhandelingen in over *Natuurkundige Onderwerpen*, waar aan eene Medaille van 20 Ducaten was uitgeloofd.

In het Jaar 1792. werd de gewoone Prijs-Vraag „ *over den Aart en Eigenschappen der*
„ *Engelsche Ziekte; over haare Kenmerken,*
„ *Toevallen en Gevolgen, Voorzegging, en ge-*
„ *paste Middelen tot voorkoming en genezing,*" op de bovengemelde wijze bekroond, en de twee Verhandelingen, die den Prijs weg-droegen, maken den inhoud van dit Deel uit.

Mogelijk zult ge verwagten, agter deze Voorreden een vervolg te vinden van de Naamlijst der Leden des Genootschaps, maar

daar

daar dezelve bij verloop van tijd zo door het overlijden van een aantal van Leden, als anderzints, aanmerkelijke veranderingen ondergaan heeft, willen wij liever bij het uitgeven van het VIII^{ste} Deel, dat waarschijnlijk binnen kort ſtaat te volgen, een geheele Nieuwe Lijst daar van geven.

Intusſchen wenſchen wij U in allen opzigte Zegen en Voorſpoed, met bede, dat het U en ons gegund worde, om t' zamen ter bevordering van het geluk onzer medemenſchen in rust te blijven medewerken.

De Directeuren van het Provinciaal Utrechts Genootſchaps van Kunſten en Wetenſchappen.

En uit derzelver Naam.

P. LUCHTMANS,
Secretaris.

UTRECHT
den 8 October
1794.

COMMENTATIO MEDICA

DE

RACHITIDE,

QUA RESPONDETUR AD QUÆSTIONEM,

A SOCIETATE ARTIUM ET SCIENTIARUM,

QUÆ TRAJECTI AD RHENUM EST,

PROPOSITAM.

Quænam est Natura et Indoles Rachitidis? Quænam sunt Causæ, quæ faciunt, ut prima illius Initia raro post tertium ætatis annum conspiciantur? Quænam sunt hujus morbi Signa? Quænam est Illius Prognosis? An dantur Remedia, quibus potest præcaveri? et si quæ dantur, Quænam? Quænam præ cæteris, ad curandum hunc morbum conveniunt Remedia?

CONSCRIPTA

A

VIRO DOCTISSIMO

J. F. ACKERMANN,

M. D. FACULTATIS MEDICÆ MOGUNTINÆ ADSESSORE,

Cui Ao. MDCCXCII, a Societate adsignatum fuit Præmium Nummi Argentei.

SYMBOLUM.

NATURAM SENSUS, FULTI RATIONE, REVELANT.

EPISTOLA

AD SCIENTIARUM ATQUE ARTIUM SOCIETATEM, QUÆ TRAJECTI AD RHENUM EST.

Quæstio, quam Orbi Literato resolvendam proponitis, Viri Illustrissimi! tanti profectò momenti est, ut dubitem, an in vastissimo Scientiæ Medicæ ambitu materies inveniatur, quæ tantum ad stabiliendam generis humani felicitatem conferat.

Vultis, ut Rachitidis Natura rite determinetur; ut Causæ indagentur, quæ Rachitidem producant; ut Signa indicentur, quæ huic morbo propria sint; ut, qui a morbo relinquitur, corporis Habitus describatur; ut, cur infantes, superato tertio ætatis anno, vix hoc morbo afficiantur, reddatur ratio; ut, an, et qua ratione Rachitis præcaveri possit, demonstretur; ut denique recta Medendi Methodus statuatur.

His quæsitis ut pro viribus satisfacerem, ita circa gravissimum hocce negotium versatus sum, ut primo, quæ sensibus detegi apud Rachiticos possunt, accurate retulerim; deïn subjunxerim ea, quæ ex Observatis, Ratione et Judicio, assequi potueram.

Scriptum in tres Sectiones dispescui: *primâ* Rachitidis Indoles explicatur; *alterâ* morbi Causæ traduntur; *tertiâ* Medendi Ratio exponitur.

Ad exponendam Rachitidis Naturam (præmissis iis, quæ in ægrotis infantibus, et in dissectis ex hoc morbo demortuorum cadaveribus observantur, phænomenis,) Physiologica quoque Nutritionis principia, quæ ultimo sæculi lustro Anatomicorum industriâ detecta sunt, explicare necessarium duxi, ut inde, certâ demonstrandi methodo, morbi Indoles erui possit.

Alterâ Sectione, evolutis morbi Causis, illum, qui â Rachitide superest, corporis Habitum descripsi, et, cur Rachitis, vix unquam triennem infantem infestet, rationem subjunxi.

Tertiâ denique Sectio Therapeutica modum, quo Rachitis præcaveri possit, et simplicissimam simul, atque tutissimam Medendi Methodum complectitur.

Vestrum est, Viri Illustrissimi! judicare, an his meis lucubrationibus æquæ petitioni Vestræ satisfiat. Valete.

SEC-

SECTIO I.

RACHITIDIS INDOLES.

QUEMADMODUM in omnibus Corporis Humani affectibus ipsam morbi indolem cognoscere, et perspicere penitius, difficile est, aut plane ἀδύνατον, nisi earum, quæ in Corpore præter naturam contingunt, mutationum cognitionem assequamur; ita præprimis in explicandâ Rachitidis Naturâ eò dirigenda inquisitio est, cum hic morbus, propterea quod inductis tot tantisque mutationibus se prodat, spem faciat, fore, ut circa ejus Indolem et Causas certa principia statui possint. — Si enim occulta hucusque Medicis fuit plurium morborum Natura; duplicem præsertim ob causam id contigit, et, quod mutationes corporis physicæ vix ullæ sensibus patuerint, et, quod Symptomata generalia a particularibus et characteristicis morbi signis distinguere, difficilius erat negotium; et non raro anceps circa hanc rem judicium versabatur.

CAPUT I.

Infantis Rachitici Habitus.

Morbus, quem describendum sumsimus, inter infantiles pertinet, neque enim unquam adultos adoritur, licet Authorum complures morbum quemdam rarissimum, pariter etiam juvenili, et virili ætati infestum, ob Symptomatum quorumdam similitudinem hoc nomine compellarint.

Nunquam congenita Rachitis est, et, ut plurimum saltem duo, tresve a nativitate menses elabuntur, antequam certa morbi indicia indaganti Medico innotescant. (1.)

Naturæ congrua mihi videtur morbi divisio in duo stadia, quorum posterius, observato ossium tumore, et distorsione inchoatur.

Cum causæ occasionales non raro maximam morbi partem contineant; ex corporis Habitu sani infantis quam-

(1) Connatam Rachitidem observavit *Sichi*, et *Storchius* nonnullos infantes ex utero hunc morbum afferre asserit. Vid. Trnka de Krzowitz, historia Rachitidis, pag. 155. Verum hæ, et similes observationes vix fidem mereantur, cum vel circa morbi indolem hallucinati sint, vel Rachitis mox post partum accesserit.

quamdam ad suscipiendum morbum capacitatem hariolari Medicis raro licet.

Sæpissime infantes sanissimi hoc morbo corripiuntur. Ubi morbus inchoatur, insueto dolore vexatus plangit infans, et vix ejulatus finem imponit. Color Faciei primis mox diebus immutatur, et vel pallet insigniter, vel sordide flavescit; mox Abdomen intumescit et intra exigui temporis spatium mirum in modum expanditur; præcipue autem Hypochondrium dextrum inflatur, et insolitam duritiem ostendit; corpus emaciatur, ita sæpe, ut, si infans antea pinguedinem contraxerat, nunc rugis defœdetur, et seniculi figuram referat; præcipue Extremitates attenuantur, et ita emarcescunt, ut vix ossibus hærere videantur. Noctu fere nunquam somnum capiunt, et dormientes subito magnis clamoribus excitantur; utplurimum famelici sunt, et licet cibus potusque continuo ingurgitentur, nunquam tamen satiantur; Ructus acidi facili lactis coagulati vomitui junguntur; Alvus fere semper liquida est; fæces ex flavo viridescunt, et partibus heterogeneis componuntur, quarum altera fluida est, altera frustulis minimis, fluido innatantibus, constat; Excrementa acidum odorem spirant; Urina jumentosa excernitur.

Hoc primum morbi stadium certo tempore definiri nequit, cum pro Symptomatum concursu et Causarum vehementia citius aut serius terminetur. Au-

getur sæpe sat cito corporis flacciditas et marcor, et summa dein inertia, atque se movendi impotentia accedit; infantes pedibus insistere recusant, et incedentes timidi huc illuc vacillant.

Eodem tempore notatur tumor Articulorum, et Epiphysium protuberantia, quæ primum ad Extremitatum superiorum articulos observari solet, cum Radii et Ulnæ, qui Carpum excipit, articulus in tumorem elevetur; paulo post etiam pedum Malleoli inflantur, mox Costarum extremitates, quibus cartilaginibus junguntur, in nodos attolluntur, quin et in ipsis Metatarsi et Metacarpi osficulis tumida non raro capitula adnotantur.

Ubi eo pertigit mali invalescentis natura; capitis moles augetur, et formam singularem, Rachitidis characteristicam, acquirit; Frons nimirum, ubi antrorsum in capillos terminatur, ita protruditur, ut reliqua ejus pars oblique versus oculorum orbitas inclinetur; convexa, et rotundata frontis Forma in planam abit, et ex utroque latere tubera frontalia parumper elevata conspiciuntur; volumine increscit Calvaria, ita ut inæquales et asymetricæ in parte capitis posteriori protuberantiæ notentur. Hiant Suturæ, et locus in vertice, quo ossa nondum perfecta cartilagineæ naturæ membranâ junguntur, amplitatur et diducitur. Hoc incremento insigne capiti pondus accedit, adeo, ut musculi eidem attollendo et sustinendo impares sint,

et

et vel caput antrorſum propendeat, vel in humeros iners dilabatur.

Si res in deterius ruat, et morbi Symptomata invaleſcant, cerea nunc animadvertitur oſſium mollities, quæ a musculis flaccidisſimis, quibus vigor pene nullus ineſt, in varias formas curvantur et diſtorquentur. Incurvantur primo Extremitates inferiores; Femur antrorſum et extrorſum plerumque inflectitur; Crus flexuram, antrorſum et introrſum directam, oſtendit; Humerus gibbum extrorſum vertit: Antibrachii oſſa curvaturâ anteriora verſus intorquentur.

Thorax a latere comprimitur, et antrorſum in gibbum elevatur, ita, ut pectoris carinati figuram referat, ſi complanatis lateribus Coſtæ obliquo ductu verſus medium ſternum accedant.

Columna Vertebralis modo in hanc, modo in illam partem inflectitur, et progresſu temporis, cum corpus, ut partium æquilibrium reſtituat, voluntario conatu verſus contrariam partem inclinetur, duplici flexurâ deformatur.

Regio Iliaca et Hypogaſtrica unius lateris ſæpe protruſæ videntur, cum eædem lateris oppoſiti collapſæ et quaſi vacuæ appareant.

Dentes ſolito tardius erumpunt, et, ſi emergunt, exigui ſunt et curvati, mox nigreſcunt, carie afficiuntur, et exiguo mandendi niſu in fruſta disſiliunt, excidunt, et ſæpe fit, ut aliis non commutentur.

 Vo-

Vocem Rachiticorum raucam, et stridentem (2) et habitâ ætatis ratione, multo graviorem (3) observamus.

Urina ex albido flava, turbida, et illi jumentorum similis est; paucas post mictum horas odorem penetrantissimum alcali volatilis spargit. (4) Pulsus parvus, debilis, et semper naturali tardior animad vertitur.

Alvus per totum hoc morbi stadium fere semper adstricta est, ita, ut omni biduo, triduove fœces liquidæ deponantur. Versus finem morbi accedit Diarrhæa, quâ alimenta assumta, vix immutata, deponuntur. Ubi ad ἀκμὴν pertingit morbus, lenta Febricula accedit, et Sudores aciduli corpus depascuntur. Macies corporis, (si caput prægrande, et abdomen tumidissimum excipias,) ita increscit, ut cutis solis ossibus superstrata videri possit. Accedunt repetitæ narium, et gingivarum spongiosarum et putrescentium Hæmorrhagiæ. Observantur Aquæ, in cranio et cerebri ventriculis collectæ, indicia, quo pertinet ampliata, et ad lucis radios vix non sensilis, Pupilla, Sopor comatosus, Paralysi ex-

(2) *Wepster* System der pratischen Arzneikunst, Tom. 3. pag. 128.

(3) *Rosenstein*, von den Kinder Kranckheiten, pag. 579.

(4) *Leidenfrost*, *R. Wilkinghoff*, Dissert. exhibens nonulla de Rachitide, pag. 16.

Extremitatum inferiorum; accedunt corporis totius Convulsiones, quas mors cito subsequitur.

CAPUT II.

Phænomena, in Cadaveribus observata.

Plura secui Rachiticorum corpora, et eas, quæ sectione indagari possunt, status naturalis anomalias studiose rimatus, pro certo affirmare non dubito, morbum corporis humani non esse, qui tot tantasque, ac tam perspicuas mutationes inducat, et quibus rite collatis tanta de morbi naturâ et causis certitudo elucescat, quam hic corporis affectus, quem inquirendum mihi proposui.

Quamquam autem hæc pathologica phænomena enarrans, facile potuissem eorundem rationem reddere, malui tamen hic solas observationes afferre, et quæ sensus circa organorum vitiatorum structuram detegunt, seorsim describere, ne, cum morbi ipsius indoles hactenus non innotescat, Observationes, judicio confusas, retulisse videar; et, ut Pathologica, quam ex cadaverum sectionibus refero, historia rationum, quas ad eruendas morbi causas proferam, firma basis esse possit.

At-

Atque, ut ordine procedam, primo, quæ in diverſis corporis cavitatibus præter naturam immutata deprehendi, Organa deſcribam.

Reſerato Abdomine, ſtatim oculo ſe offerunt Ventriculus, et Inteſtina, aëre contento ita diſtenta, ut factâ cultello puncturâ cum ſibilo erumpat; tenuisſimæ apparent Inteſtinorum membranæ et albidisſimæ, adeo ut vix hinc illinc ampliores vaſorum ſanguiferorum rami pelluceant, reliquis minoribus vasculis ſanguine vacuis. Inteſtina tenuia, cibis ingeſtis fere vacua, non raro magnâ Ascaridum lumbricoidum catervâ obſidentur. Inteſtina crasſa alimentis indigeſtis ſcatent, et in ſacco Coli Cæco non raro vermes plurimi inveniuntur, quorum duos, tresve, in ipſum Vermicularem Procesſum ingresſos, reperi. Valvula Coli arctisſime clauſa eſt, neque etiam, Inteſtinis vi compresſis, aër in Rectum inteſtinum penetrat. Inteſtinum Rectum collapſum ſæpius et flaccidum deprehenditur; et ſi mucus, et ingeſta cruda, hoc Inteſtino contenta, accuratius examinentur, et aquâ diluantur, non raro vermiculos plurimos, et Ascarides vermiculares et trichocephalos illic nidulari deprehendentur.

Omentum, omni pingui deſtitutum, tenuisſimum eſt, et quaſi araneam telam refert.

Meſenterium aliquando, præterquam quod adipe plane deſtituatur, nihil præter naturam immutatum oſtendit; ſæpe tamen glandulis dilatatis et turgentibus

bus ſcatet, quas ſemel in tantam molem increviſſe conſpexi, ut pugnorum duorum volumen æquarent.

Lien quandoque compresſus et durus, quandoque ampliatus et ſpongioſus, deprehenditur.

Idem de Pancreate obſervatur: —— hoc viscus vix præternaturalem ſtructuram monſtrat, et in omnibus, quæ ſecui, Cadaveribus, bis tantum justo majus idem, neque tamen induratum obſervavi.

Hepar in omnibus Rachiticorum corporibus in ſtupendam molem excrescit adeo, ut illud ſæpius ad regionem Hypogaſtricam usque pertigisſe viderim; neque tamen vel exterius luſtratum, vel cultro disſectum quidquam, quod ſtructuræ præternaturalis ſuspicionem movisſet, oſtendit. — Veſiculam Felleam, interdum omnino vacuam, fere ſemper fluido mucoſo, albo, vix flavescente, quod neque guſtu amaroris cujusdam indicium prodidit, repletam deprehendi, nunquam autem, (quod et alii Authores teſtantur, (5) Bile naturali plenam Cyſtidem inveni, ſed vel mucoſâ parcâ, vel copioſâ dilutisſimâ.

Renes nullo ſtructuræ vitio laborasſe inveni, neque Veſicam urinariam; licet eandem ſemper urinâ valdè diſtentam invenerim.

Ca-

(5) Haller Diſſ. de Rachitide in Collect. Diſſ. Vindob, Tom I. pag. 167.
Vogel Prælect. pag. 551.

Cavum Pectoris, rescisſis Coſtarum cartilaginibus, et Sterno remoto, humore ſeroſo, parco tamen, fere ſemper repletum vidi; Pulmones exigui, vix rubelli, hinc inde collapſi, conſtricti et indurati deprehenduntur; ſæpe vero nullo vitio laborant. Quæ ad Tracheæ in Bronchia diviſionem occurrunt, Glandulæ lymphaticæ, fere ſemper turgidæ, et quaſi in unum inæquabile corpus conflatæ cernuntur. Quem Mediaſtinum anterius complectitur, Thymus cum in ætate infantili majus volumen habeat, et vitæ decurſu magis magisque decreſcat, in Rachiticis in molem ſolito majorem extenditur.

Cum nonnunquam in Rachiticorum cadaveribus Pulmones cum Pleurâ concretos viderim, hoc quidem non morbi effectum, ſed vel congenitum, vel aliâ causâ productum vitium eſſe, hic meminiſſe juvabit.

Cranio ferrâ diviſo, Dura Membrana pertinacius adhæſit; postquam autem non niſi vi quâdam avulſa fuerat, rupta vascula, quæ alias inſtar puncτulorum rubentium hanc membranam obſident, Lymphæ ſeroſæ ſtriis ſanguineis intermixtæ, notabilem copiam effuderunt. — Semotâ Durâ membranâ, Arachnoideæ et Vasculoſæ membranæ cellulis ſerum copioſum pellucidum contentum vidi, quod præſertim gyris cerebri immisſum, bullas, et veſiculas, aquâ plenas, referebat. Membrana Vasculoſa facillime de cerebri ſubſtantiâ detrahitur; ipſa autem cerebri maſſa, pultem referens, cultro disſecanti cedit. Quod

Quod autem adnotatione dignissimum mihi videtur, quodque a nemine adhuc relatum scio, est, quod in duobus infantibus Rachiticis, in ipsâ mollissimâ Encephali substantiâ, nodos durissimos, qui Scirrhos quasi mentiebantur, repererim; in puellâ trium annorum Rachiticâ Scirrhus talis cerebri in medullâ lobi cerebri anterioris pone nervum Olfactorium delituit; alter in ejusdem cerebri lobo posteriore sinistro pone Ventriculi tricornis cornu posterius notabatur. In puero vix non bienni, eandem cerebri in nodum durissimum concretionem vidi, qui cerebri fere medium tenebat, et Corpori Striato adjacebat. Hi, quos in binis cadaveribus observavi, cerebrales Scirrhi, si cultro dissecantur, colorem intus cinereum nigricantem ostendunt, et strictâ stipulatâque cellulosâ telâ componi videntur.

Cerebri Ventriculi fere semper aquam continent, et Pia Membrana in Plexum Choroïdem collecta, Hydatidibus repleta cernitur.

CAPUT III.

Ossium Rachiticorum structura.

Cum Ossa in hoc morbo præcipue afficiantur, complures Medici primariam morbi causam in Ossibus

bus delitescere, sibi persuaserunt; operæ itaque pretium existimavi, si, quâ ratione Ossa præter naturam immutentur, et quamnam structuram ex Rachitide contrahant, paucis seorsim exponam.

Prima, ac præcipua Ossium Rachiticorum anomalia est, quod emolliantur, ut sine diffractione inflecti et incurvari atque cultro, lardi instar, discindi possint. Hæc præternaturalis mollities, et cerea flexibilitas in omnibus corporis humani ossibus adnotatur. Primo cylindrica Extremitatum Ossa, et Costarum extrema, Vertebras deinde spinæ dorsi, Tarsi demum et Carpi ossicula emolliri, morbi Symptomata evincunt. Ossa Capitis hâc mollitie morbosâ minime exemta sunt. —— Est mihi ad manus Os Frontis infantis unius anni, quod ità flexile est; ut digitis, quasi chartæ folium, tractari et sibi involvi possit, eâdem ratione Maxilla superior digitis comprimi potest, licet cessante compressione, in formam pristinam elastice resiliat. Maxilla inferior duritiem quidem aliquanto majorem ostendit, sed comprimi tamen potest; præcipue autem Processus Condyloideus, et Coronoideus emolliti inveniuntur. Ipsum os Capitis durissimum, quod Auditus Organum includit, soliditatem pristinam amisit et cultro facillime scinditur.

Si vero Ossium emollitorum indolem, et eorundem à naturali abnormem structuram accuratius indagemus,

mus, plura, notatu profecto dignissima, licet Medicis hucusque ignota, deprehendemus; nimirum

Primo, magna intercedit differentia inter Ossa Rachitica, et illa, quæ, acidis macerata, emolliuntur; hæc sine ullâ aliâ mutatione solutis acido-terreis particulis, et glutine duntaxat remanente, mollia et tractabilia evadunt; illa vero etiam volumine extenduntur, et in spongiosam massam intumescunt.

Secundo, hic Ossium præternaturalis tumor maxime in iis Ossibus observatur, quæ laxam cœteroquin fabricam et structuram cellularem ostendunt. E. G. in Vertebrarum spinæ dorsi Corporibus, et in spongiosis Tarsi et Carpi Ossiculis. — Corpora Vertebralia, cum in medio excavata, versus inferiorem et superiorem superficiem excurrant, in Rachiticis tumefacta, æqualis crassitiei sibi imponuntur.

Tertio, Ossium cylindricorum Epiphyses, et Costarum extrema magis tument, quam Ossium istorum Diaphysis et Corpus medium. Ratio tumoris hujus inæquabilis inde petenda est, quod Epiphyses in statu naturali fabricâ laxiore instruantur; novimus enim, Ossis substantiam compactam medium tenere, ubi cellulæ densissimæ, et minimæ sibi apponuntur; has autem cellulas, prout ad Ossium extrema, quæ articulos constituunt, pervenitur, ita grandescere et explicari, ut per totam substantiam, Osseæ Cellulæ inveniantur, cum e contrario Corpus medium tubum

solidum, Medullâ refertum, ostendat. Cognita præter hæc Anatomicis res est, Ossium Diaphyses pluribus et majoribus arteriis nutritiis instructas esse, easque et numero et amplitudine increscere, eo magis, quo spongiosior Ossium fabrica est, quæ ingrediuntur.

Quarto, cum Ossa Spongiosa, et Cylindricorum Epiphyses cellulis amplioribus interstincta sint; etiam Cellulæ Periostei, quæ in ipsas cellulas Osseas continuantur, laxiores sunt; observamus idcirco in iis, qui malo Rachitico valdopere affligentur, etiam Periosteum in membranam turgidam, mucosam, albam, spongiosissimam immutari, quâ Ossa emollita, et eorum præsertim extrema, investiuntur.

Hæc Membrana mucosa sæpe etiam Cranii Ossa obtegit, et maxime in Osse Frontis et Parietalibus animadvertitur; crassissima est ad Ossium margines, et sensim sensimque attenuata, versus medium decurrit, quo tamen nunquam pertingit, cum ibi ob ossificationem perfectiorem Ossis medium majori densitate instruatur. Hâc adjectâ membranâ mucosâ Ossa adhuc magis turgent; et Os Frontis Spiritu vini asservo, quod, ubi alteri, Suturâ Frontali, jungitur, dimidii fere pollicis crassitiem habet.

Cum Ossa, quæ Calvariæ fornicem constituunt, transacto primo vitæ anno, denticulis, et crenis Osseis arctissime sibi uniantur, hæc in Rachiticis paululum

a se distant, et instar squammarum tenuium sibi imponuntur.

Totius insuper capitis irregularis figura unice ab Ossium Cranii deformitate dependet, quæ non raro ita a se invicem remota fuerant, ut ad eorundem Suturas, separatis eadem Ossiculis claudi oportuerit. Hæc Ossicula in omnibus Cranii Rachitici Suturis deprehenduntur, quæ numero et figurâ in diversis subjectis variant.

Accedit interdum, præsertim, si malum Rachiticum longo tempore corpus affecit, ut Cranii fundus proprio pondere imprimatur, et Processus Basilaris Ossis Occipitis sursum cedat; hoc autem nunquam fieri, quin magnum inde in animæ facultates detrimentum redundet, verosimile videtur.

CAPUT IV.

Corollaria quædam, quæ ex Phænomenis corporis Rachitici deducuntur.

Si in Physicarum scientiarum campo ulterius progredi conemur, eo labores nostri tendant, necesse est, ut primum, quæ Sensus circa objectum, quod inquisitionibus nostris subjecimus, detegunt, sola, et seorsim referamus et deinde, quid circa eadem dici

ulterius oporteat, deductis rite Ratiociniis, concludamus. Hanc femitam fecutus, cum, quæ fint Rachitidis Symptomata, et quæ in cadaveribus infantum, ex Rachitide demortuorum, obfervare licuit, retulerim, nunc, quid inde Ratione asfequi posfim, exponam.

Macies infantum Rachiticorum Symptoma eft, quod in omnibus, qui hoc morbo laborant, fe prodit, et, fi disfectionibus utamur, Cutis pinguedine deftituta; Tela Cellulofa copiofa et flaccida; Musculi pallidi et emarcidi deprehenduntur. Capitis ftupenda moles, et Abdominis tumidis fimivolumen, Tabis univerfalis fpeciem quidem excludunt; verum fi res profundiori fcrutinio fubjiciatur, non hic fubftantiæ incrementum, fed potius partium corporis infignem jacturam deprehendemus; Capitis nimirum hiantes Suturæ, et Ventriculorum cerebri, aquâ repletorum, præternaturalis dilatatio; Inteftina Aëre diftenta; Membranæ Inteftinorum tenuisfimæ; Musculorum abdominalium diftractorum ftrata, chartæ vix crasfitudinem fuperantia, Tabem per totum corpus dominari, fatis fuperque evincunt.

Hæc univerfalis infantum Rachiticorum emaciatio corpus necesfariâ partium, quas continuo deperdit, redintegratione deftitui, demonftrat: cum igitur infantes Rachitici asfumtis alimentis non nutriantur, a duabus hoc potisfimum caufis proximis dependet: vel enim Chylus, ex alimentis paratus, ad nutritionem ineptus eft; vel viæ obftruuntur, quibus Chylus ad omnes

nes corporis partes defertur. In Rachitieis autem nulla viarum, quas Chylus transit, obstructio observatur, quin potius manifesto apparet, Vasa absorbentia, quæ Mesenterio continentur, ultra diametrum consuetum dilatata esse; neque etiam Mesenterii Glandulæ, quas sæpenumero in cadaveribus Rachiticorum in monstrosum volumen extensas, conspicimus, chylo transitum denegant, cum Viscera et Glandulas, quæ mole increscunt, non obstructa, sed vasa eorundem potius ampliata esse, jamdum suspicatus sit R. A. Vogel, (6) et nuper demonstraverit Ill. Rezia (7): non ergo ex Glandularum Meseraicarum obstructione et impedito Chyli transgressu, sed ex eo potius, quod Chylus ad corpus nutriendum, et ad particulas, quæ continuo deperduntur, resarciendas ineptus sit, infantum Rachiticorum Tabes et Atrophia derivari debet.

Si corpus male nutriatur, inde id potissimum contingit, quod particulæ, ad constituenda Organa necessariæ, ex succis nutrientibus non secernantur et partibus corporis adhæreant.

Si de Rachitide sermo est, eo jam devolvitur quæstio: quænam particulæ præcipue in corpore infantili, quod

(6) Prælect: de cognoscendis et curandis morbis.

(7) Specim: Observ: Anatom: et Patholog. Ticini 1784. diss. 1. et 2. de Viscerum, quam dicunt, obstructione cum molis incremento.

quod hoc morbo afficitur, desiderentur? Atque hic facilis responsio est; hujus morbi enim Symptoma primarium et manifestum exhibent Ossa, quæ ita emolliuntur, ut musculis imbecillibus diversimode curvari et inflecti possint; cum vero Ossium mollities et flexibilitas unice inde dependeat, quod eadem, particulis terreis omnnio destituta, solâ Gelatinâ duntaxat componantur, particulas terreas ad nutriendum et resarciendum corpus præcipue desiderari, manifesto apparet. Licet vero Ossa propterea, quod maximam partem terreis particulis construi debeant, istis moleculis orbata præ cæteris corporis humani partibus, morbi naturam prodant, et terræ nutrientis defectum incusent; Reliquas tamen corporis partes ex hac terreæ substantiæ penuriâ præter naturam immutari debere, certo consequitur; quemadmodum enim Ossa a particularum terrearum proportione, reliquas particulas excedente, robur acquirunt, ut totius corporis basin et fundamentum constituant; ita et Reliqnæ C. H. partes Organicæ â terreis moleculis, quæ compositionem ingrediuntur, eam firmitatem et Fibræ adstrictum tonum mutuantur, qui ad corporis functiones rite exercendas necessario requiritur; hinc, cum Rachitici terrâ, ad nutritionem aptâ, plane careant; tanta Musculorum laxitas et Lacertorum insuetus pallor; hinc tanta Cutis, et Cellulosi textus flacciditas observatur. Sed et ob eandem rationem Membranæ necessariâ ad

func-

functiones rite obeundas soliditate et fibrarum elatere carent; tubus Intestinalis idcirco tono vix non omni destituitur, et extricatum ex ingestis alimentis Aërem aut subigendo, aut expellendo impar, flatibus ita distenditur, ut abdomen dolii instar turgeat et percussum resonet. Vasorum Sanguiferorum ductus, licet pulsus arteriarum lentissimus cordis vires magnopere imminutas aperte demonstret, mirum in modum dilatatos ostendit Anatome. Pari ratione Viscerum et Glandularum incrementum huc referri debet, quo praecipue spectat Hepar Rachiticorum, quod semper, et in omnibus, qui ex hoc morbo decesserunt, infantibus in stupendum volumen increvisse, observavi. Nulla alia ex caussa haec, ad secernendos liquores destinata, Organa tantopere increscunt, quam, quod vasa eorundem, et Sanguifera, et Lymphatica, mirum in modum extendantur et amplientur. Atqui haec vasorum dilatatio unice ideo contingit, quod laxissima, et omni tono atque elasticitate destituta, Sanguine et Lympha trajectis facillime cedant, et robur se contrahendi et in pristinum statum restituendi desit.

Cum nunc in Ossibus terrearum particularum inopia noteur, atque exinde eorum mollities et flexibilitas unice dependeat; ab imminutâ particularum terrearum ad Reliquas partes constituentes proportione, laxitatem quoque et flacciditatem Reliquorum Organorum derivandam esse, prona conclusio est.

CAPUT V.

De Nutritione et Secretione pauca, quae huc pertinent.

Ut, quae de Rachitidis indole statuenda mihi sumsi, facilius intelligi queant, necessarium duxi, circa gravissimam hanc corporis functionem ex Physiologorum recentiorum penu pauca hic interpolare.

Corpus humanum, circa quod unice quaestionis cardo versatur, particulis constituentibus, inter se non tam naturâ, quam proportione diversis, componitur. Huc pertinent Ossa, Cartilagines, Musculi, varii contextus Membranae, et Nervea Pulpa. Si de hac Physicâ corporis structurâ quaestio agatur, nulla inter Physiologos controversia obtinet; Verum non aeque facile se offert judicium, si de corporis fabricâ Organicâ sermo sit; cum Organorum primitiva compositio, eo quod oculi aciem subterfugiat, densis adhuc tenebris obvoluta, disquisitionibus Physiologicis metam et fines assignat; neque etiam ullo modo extricare e latebris se quis poterit, nisi observationibus autoptis experimenta adjungat, atque, quod duplici hâc viâ indagare sensus non potuerunt, Judicio et Ratione assequatur.

Textus Cellulosus ita per totum Corpus Organicum dominatur, ut pars nulla sit, quæ non exinde conflectur quæque in Membranam Cellularem resolvi nequeat. Integumenta Corporis hac Membranâ cellulosâ manifesto componuntur, quæ, ubi musculos investiunt, amplis, et laxis cellulis instruuntur; minoribus vero et densioribus, ubi externæ corporis superficiei accedunt. Musculi, Vasa Sanguifera, Membranæ, Glandulæ et Viscera, unice ex his cellulis composita, deprehenduntur. Cerebri cellulosa compages facile apparebit, si liquore Morgagni viscus mollissimum induretur. Quid? Quod ipsa corporis Ossa hanc Fabricam manifesto ostendunt; si enim Nitri Acido pars terrea soluta et ablata fuerit, diduci facile et ampliari Cellulæ possunt.

Hæc Cellulosa Tela, quæ Organorum substantiam constituit, eadem etiam sibi jungit; adeo quidem, ut Cutis celluloso contextu continuo in musculos transeat; hi, productis cellulis, intimiore nexu Arteriis jungantur, et in ipsam Ossium cellularem compagem, formatâ prius densiori et Ossibus instratâ membranâ, quam Periosteum dicunt, transeant.

Si in quadam corporis parte Cellularis hæc, quâ partes corporis constructæ sunt, Membrana oculis non pateat; causa est, quod cellulis minimis acervatim aggestis composita sit, quæ vel ob insignem duritiem

diduci nequeunt, vel ob nimiam mollitiem vix cohærent et diductæ lacerantur; hinc fit, ut partes corporis firmissimæ, Ossa scilicet, et mollissima Cerebri Nervorumque Pulpa, cellulis destituta esse videantur, quæ tamen experimentis institutis facillime deteguntur.

Maximi profecto momenti res est, de hac primitivâ Organici Corporis structurâ veram notionem statuisse, cum omnes corporis humani mutationes huc referantur.

Arteriæ, quæ sanguinem vehunt, ex corde finistro propagatæ, corpus permeant, in ramos plurimos dividuntur, et capillare lumen nactæ, varios formant Plexus Retiformes, qui deinde collecti denuo et aliis trunculis conjuncti, sub Venarum nomine ad cor redeunt. Qui huc præcipue spectant, Plexus arteriosi extremis vasorum divisionibus formantur et minimis arteriolis componuntur, ex ultimo arteriæ ramusculo exortis, acervatim sibi appositis, reflexis et collectis denuo in trunculum, qui Venulæ officio fungitur. Hæc vasculosa corporis fabrica, inter ultimas arteriolas et venulas intermedia est, et his tantum arteriosis Plexibus Organa Secernentia immediata constituuntur; quemadmodum enim pars corporis nulla est, quæ non Cellulis conficiatur; ita quoque nulla Cellula invenitur, quæ arterioso ejusmodi Plexu non instruatur. Hanc subtilissimam organorum fabricam

cam in partibus Corporis Humani, cerâ coloratâ repletis, Microscopio visam, merito admiramur. (8)

In Cellulam unamquamque vasa quoque Absorbentia plura hiant, quorum binos, tres quatuorve detexerunt Anatomici (9).

Sanguis, cordis impulsu et intrinsecâ arteriarum se contrahentium virtute, in vascula minima adigitur, Plexus arteriosos, subtilissimis membranis formatos, extendit; atque ita accidit, ut tenuissimus Sanguinis liquor, Serum scilicet, et coagulabilis Lympha, per minimorum canaliculorum parietes transudet et Cellulas impleat.

Cum Cellulae particulis variis, diversa sibi proportione commixtis, constent; necessario quoque accidet, ut Cellulae, Lympha et Sero repletae, has ex liquore particulas attrahant, easque sibi jungant, quae maximâ ad cellulas affinitate pollebunt: ita particulae glutinosae Musculis; oleosae Cerebro; terreae Ossibus praecipue adhaerescant.

Hac solâ ratione comprehenditur, quì Corpus Organicum nutriatur; cum enim partes corporis animalis serius, citius, in putredinem inclinent; hac interiore partium decompositione, materia, Cellulas constituens, in

(8) P. Mascagni Vasorum Lymphaticorum. C. H. Historia et Ichnographia. Senis 1787. Part I. Sect. II.

(9) Ibid. Part I. Sect. III.

in ulteriora sua elementa dissolvitur, ex cohæsione deturbatur et novis; Plexu Arterioso huc delatis, particulis commutatur.

Cæteræ, in Cellulas transmissæ, particulæ, quæ ab ipsis Cellulis non atttahuntur, et illæ, quæ antea Cellulis conjunctæ, nunc in ulteriora elementa dissolutæ sunt, Vasis Absorbentibus ex cellulis reducuntur, in Ductum Thoracicum refluunt, et sanguini commistæ, vel denuo circulum absolvunt, vel nutritioni ineptæ, Organis excretoriis e corpore eliminantur.

Justa et determinata partium constituentium proportio requiritur, ut Organa corporis idoneam structuram nanciscantur, quâ functionibus necessariis defungi possint; cum autem Organicæ corporis humani partes ex Sanguine, vel potius Lymphâ Sanguinis coagulabili efformentur et continuo redintegrentur, Sanguis autem ex Chylo paretur, res ultimo eo redit, ut liquores isti corporis alumni incusari debeant, si particularum nutrientium æqua proportio desideretur.

CAPUT VI.

Natura Rachitidis explicatur.

Cum infantes Rachitici alimentis iisdem sustententur, quæ sanis pueris robur et vigorem conciliant; in peculiari Chyli depravatione consistere ratio debet,

cur

cur tot cum alimentis asſumtæ particulæ terreæ ad corpus nutriendum reddantur ineptæ: hanc autem peculiarem Chyli corruptionem morbi Symptomata, et corporis disſecti Phænomena aperte produnt; quidquid enim ex corpore infantis Rachitici excernitur, Acidi indolem manifeſtat; huc præcipue pertinent Alvi excretiones liquidæ, ex flavo viridescentes, quæ acidum odorem ſpirant; Ructus et Vomitus Lactis coagulati acescentis; Tranſpiratio et Sudor manifesto acidus, quæ omnia evincunt, corpus Rachitici totum acore quaſi imbutum esſe.

Quodſi abdomen infantis, ex Rachitide demortui, aperiatur; non putredinis alcalinus odor ſe manifeſtat, ſed vapores ſubacidi, penetrantes, nares feriunt. Similiter et in Ventriculo, et in Inteſtinis contenta Acidum redolent, et chartam, tincturâ Heliotropii coloratam, ingeſtis immerſam, rubuisſe, ſæpius expertus ſum.

Ex his Phænomenis ratio redditur, cur terra, quæ cum alimentis in Chylum tranſit, corpori nutriendo inſervire nequeat: ut enim corpus nutriatur, particulæ nutritiiæ Chylo et Sanguini Mechanice commixtæ ſint, et his liquoribus vitalibus libere innatent, oportet; ita enim, ſi Sanguine per corporis vaſa circumacto, Lympha, his particulis fœta, per ſubtilisſimos Plexuum Arterioſorum parietes trajiciatur, hæ particulæ ſubito Cellulis Chemicâ affinitate

ad-

adhærere, atque ita deperditas de compositione ulteriore partes resarcire poterunt. Si vero particulæ, alias nutritioni aptisſimæ, alienis moleculis attractione majori jungantur, quam quæ inter ipsas particulas nutritias et Cellulas, in quas trajiciuntur, intercedit; non jam hæ particulæ cellulis adhærebunt, sed nutritioni ineptæ, Vasis Absorbentibus in massam Sanguineam rursus deferentur, atque excretoriis Organis e corpore eliminabuntur.

Acida vegetabilia debiliora terræ calcareæ facile conjunguntur, et Sal neutrum terreum constituunt, quod aquâ solvitur, et magnâ ejus copiâ delui potest. His Acidis adnumerari debet Acidum Lactis, quod quidem ex liquore, in corpore animali parato, evolvitur, sed cum Acidis vegetabilibus mitioribus in eo convenit, quod terram calcaream facile solvat atque hæc solutio aquæ non uniatur, quin terra ex solutione secedat. Plura Infantum Ossa, repetitis vicibus, Acido Lactis immisi, quæ, per octo dies relicta, ita emollita fuerunt, ut flecti et incurvari, ceræ adinstar, potuerint. (1) Ne-

(1) *Fauchy* et *Geoffroy* cochleare eburneum acido lactis emolluisse (Histoire de l'Academie de Paris 1743. Obs. de Phys. Cap. 13.) et *Ruysch*, Thesaur. Anat. Sext. No. 13. Thesaur. Max. No. 1611. Thes. Nov. No. 129. et *Hunald* (Histoire de l'Academie de Sciences de Paris;) Ossa quoque humana Acido Lactis et Aceto macerata fuisse et emollita, experimentis invenerunt.

Neque hæc Acidorum indoles cum terrâ calcareâ Sal neutrum, aquâ solubile, constituendi, Acidis tantum Vegetabilibus convenit; sed et fortissima Regni Mineralis Acida nonnulla hac proprietate gaudent, maxime, si sali medio terreo Acidi portio non saturata adjiciatur: Ita e. g. Acidum Nitri dilutum terram calcaream facillime dissolvit, neque calcem dimittit, quantacunque etiam aquæ copia solutioni affundatur.

Ex altera autem parte plura prostant Acida, ex omni Naturæ regno desumta, quæ terræ calcareæ facillime quidem uniuntur, sed Selenitem calcareum, aquâ non solvendum, constituunt. Huc pertinent Acidum Vitrioli, Acidum Fluoris mineralis, Acidum Sacchari et Acidum Phosphoreum.

Cum Acidum Phosphoreum in hominis sani, et animalium corpore, præcipue, et fere unice, inveniatur, et terræ conjunctum, Ossium materiem, alcali vero vegetabili nuptum, Sal Microcosmicum constituat, patet, hoc Acidum in corpore Animali duntaxat parari. Hoc autem in pueris, Acido laborantibus, non contingit; Acida vegetabilia, et quod ex Lacte evolvitur, Acidum, cruda remanent, cum Chylo in Sanguinem deferuntur, atque ita ad Cellulas ipsas pertingunt.

Quidquid terrearum particularum vel in Chylo vel in Sanguine continetur, crudis his, quæ ex infantium Intestinis immutata adveniunt, Acidis solvitur et Sal neutrum efformatur, quod, cum Seri magnâ copiâ solvatur, ineptum redditur Cellulis Osseis adhærendi,

ant

aut reliquorum Organorum compositionem ingrediendi; quare vasis Absorbentibus, in Cellulas ubique hiantibus, suscipitur, Sanguini denuo admiscetur, et Pulmonum, Cutis, Renum excretoriis organis ex corpore eliminatur. Nulla ergo fit particularum terrearum ad corporis infantilis, hoc morbo affecti, Cellulas appositio, et hinc structura organica præter naturam immutatur.

Cum Ossa maximam partem in sanis perfectæ fabricæ hominibus Calce Phosphoratâ componantur; hæc etiam in infantibus, in quorum corpore hoc Sal neutrum terreum, nutriendis organis aptissimum, desideratur, maxime immutari debent; tunc enim solâ fere gelatinâ nutriuntur, mollia idcirco et flexibilia evadunt, et musculis se contrahentibus, huc, illuc inflecti et incurvari possunt.

Præterea, cum et vasa Ossium nutritia, et Cellulæ ipsæ particulis terreis priventur, hæc tono, et pristinâ soliditate privata, liquoribus, qui per eadem urgentur, cedunt, ampliantur, extenduntur; quo fit, ut ipsum Os intumescat et spongiosam compagem referat.

Cum reliquorum Organorum compositio major, minorve Calcis Phosphoratæ quantitas, accedat, quæ iisdem robur et firmitatem conciliat, hæc etiam, terreis moleculis orbata, resolventur, atque hinc Musculorum laxitas, Cutis flacciditas, Abdominis Tympanites et Viscerum præternaturale incrementum, quæ in Rachiticis observantur, facile explicantur.

S E C-

SECTIO II.

RACHITIDIS ÆTIOLOGIA.

CAPUT VII.

Rachitidis Causa Generalis.

Cum Terræ, partes Animales nutrientis, defectus unice in Chylo consistat Acescenti; jam non difficile erit, rationem reddere, cur in Infantibus Succus Nutritius, hoc Acido præcipue impraegnatus, inveniatur.

Infantes, qui Rachitide affecti non sunt, etiamsi Acidis Vegetabilibus et Lacte animali pascantur; tamen nulla Acidi excreti signa produnt, quin potius eorundem et Chylum et Excreta, in putridam corruptionem vergere, Sensus et Experimenta commonstrant.

A rite peractâ digestione dependet igitur ratio, alimenta, quæ Vegetabili Acido scatent, ita commutandi, ut partibus Animalibus similia, nutriendis iisdem idonea evadant. Digestionem autem pracipue succis et liquoribus, in Intestinis et Visceribus Abdomina-

libus secretis, peragi, demonstravit *Ill:* SPALLANZANIUS (2).

Si igitur Acida, quibus infans nutritur, adjectis humoribus digerentibus, in Animalem naturam non immutentur, hos humores corruptos et vitiatos esse oportet.

Ubi cultro Anatomico viscera Rachiticorum inquisivimus et succos, ab iisdem secretos, examinavimus, præ cæteris Hepar prægrande et Vesiculam Felleam Bile vappidâ, inerte, quæ vix amarorem linguæ prodit, repletam, deprehendimus; neque enim Salivam, aut Pancreaticum Succum vitiatum unquam in Rachiticis invenisse me, memini.

Hoc ergo *Morbi Causam Generalem* referendam esse, demonstrandum assumo.

Præcipua Organorum digerentium functio in eo consistit, ut Vegetabilia et cruda Animalium Acida ita immutent, ut nutriendis corporis Organis apta reddantur. Totius ergo functionis hujus cardo in eo versatur, ut ita hæc Acida immutentur, ut, vel cum Oleo conjuncta, Adipem Animalem constituant, vel Terræ unita, Sal Neutrum, liquore seroso insolubile, partibus animalibus nutriendis idoneum, efforment.

Hoc vero Sal Neutrum terreum ex Terrâ Calcareâ et Acido Phosphoreo componitur. Cum vero Terra ca-

(2) Dissertazioni di Fisica Animale e Vegetabile, Tom. I.

Calcarea omnibus fere alimentis insit, Acidum Phosphori autem in plerisque desideretur; reliqua Acida in Acidum Phosphori, in animali digestionis officinâ transmutari, sine ullo præcipitis judicii metu pronuntio, maxime cum Acida assumta, in Excretis animalium bene valentium, non amplius inveniantur.

Quâ autem ratione Acida assumta Acidi Phosphorei indolem acquirant, id, etiamsi non certis ratiociniis, verosimili tamen conjecturâ, assequi licet. Acidum Phosphori non tantum cum cæteris animalium Eductis in eo convenit, quod Phlogisto oneretur; verum etiam hoc Acidum Animale Phlogisto copiosissimo saturatum esse, Chemica experimenta evincunt, cum exinde varia corpora, quæ, si libero aëris accessui exponantur, igne subtilissimo et purissimo deflagrant, Phosphori scilicet conficiantur. Quidnam igitur obstat, quominus Acida ingesta, addito in digestionis officinâ Phlogisto, in Acidum Phosphori commutari affirmemus? Quidni dicamus, in eo præcipuam digestionis provinciam positam esse, ut Acidis crudis magna Phlogisti quantitas accedat, atque hæc, isti unita, Animalem naturam induant? Confirmatur hoc egregie Animalium Phytophagorum attentâ contemplatione, quorum Viscera digerentia magis composita atque ampliora, et Intestinorum tractum multo longiorem Anatome detegit.

Inter succos digerentes corporis Animalis nullus

 est,

eſt, qui tantâ Phlogiſti copiâ inſtructus ſit, ac Bilis, quæ ex Sanguine Venæ Portarum atro, lentescente et maxime Phlogiſtico paratur, quæ dein in Cyſtide Felleâ ſtagnans, majorem adhuc Phlogiſti quantitatem evolvit, quod Bilis concrementa et Calculi Fellei aperte demonſtrant, cum igne accendantur et dein, ſparſo fumo fugilinoſo, deflagrent.

Ab hujus igitur ſucci digerentis, cum Acidis, in Inteſtina Animalium delatis, intimiore nexu Acidum Phosphoreum parari, evictum credo.

Primo, quod hoc Acidum extra Corpus Animale vix unquam inveniatur.

Secundo, quod Acida cruda aſſumta ex corpore denuo non excernantur.

Tertio, quod Acidum Phosphoreum Phlogiſto onerari, experimenta ſat ſuperque evincant.

Quarto, quod Bilis inter liquores digerentes princeps et unicus ſit, qui tantam Phlogiſti copiam contineat et exinde quaſi conſletur.

Quæ cum ita ſint, nullus dubito, quin Medicorum asſenſum asſequar, ſi Rachitidis Cauſam Generalem in Bile dilutâ, vappidâ et inerte reponam, maxime, ſi expertem præjudiciis animum afferant et conſiderent, in omnibus, quotquot disſecantur, Rachiticorum cadaveribus Veſiculam Felleam, liquore mucoſo albido, qui ne guſtu quidem amarorem prodit, plenam inveniri.

Hic

Hic ergo iners et vappidus liquor, qui Bilis locum tenet, Acidis vegetabilibus et illi, qui ex coagulati Lactis Sero extricatur, immutandis (i. e. Phlogisto saturandis) ineptus est, hinc eâdem, Chylo non mutata commiscentur, Terræ Calcareæ uniuntur et Sal Medium efficiunt, quod reliquis humoribus Animalibus, Sero nempe, et Lymphâ facillime solvitur. Cum autem ita solutum, neque Ossibus, neque cæteris corporis Organis in eorundem cellulas delatum, ob majorem cum Sero affinitatem adhærescat, Vasis Absorbentibus, tanquam nutritioni ineptum, in Sanguinis massam defertur atque inde ex corpore excernitur.

Quodsi autem, Bile bene constitutâ, ex Acidis crudis Acidum Phosphori in Animali Corpore paretur, hoc idem Terrâ Calcareâ jungitur, et cum Sal Neutrum, ex hâc unione oriundum, aquosis animalium humoribus solvi nequeat, sed, eisdem Mechanice tantum commixtum, sanguinis circulum absolvat, in cellulas delatum, alienâ attractione non impedietur, quominus iisdem, uti nova particula nutriens, adhærescat.

Præter Acidum Phosphori, quod, Terrâ Calcareâ unitum, Seleniten Phosphoreum constituit et cum Sale Tartari combinatum, Sal Microcosmicum, magnâ non raro quantitate cum urinâ excretum, in secundis Corporis Animalis viis, Acidum Pinguedinis et

nonnulla quandoque Acidi Sacchari vestigia deprehenduntur.

Acidum Pinguedinis, fere semper Oleo unitum, Adipem constituit, qui textus cellulosi receptacula replet. Hoc ex aliis Acidis, in nutrimentum assumtis, addito Phlogisto, parari, nulli dubio subjicitur, cum instituta a *Celeb.* CRELLIO circa Pinguedinem exprimenta, Acidum inde extricatum, vaporibus penetrantissimis et maxime volatilibus, destillando, attolli, demonstrent (3). Videtur ergo minori solummodo Phlogisti contenti proportione ab Acido Phosphori differre, quod volatili hoc principio quasi saturatum novimus.

Hinc fortasse contingit, ut in iis hominibus et animalibus, quibus Hepar aliquo modo aegrotat, Adeps tantopere augeatur; cum enim Bilis, organo vitioso secreta, Acidis crudis tantam Phlogisti copiam, quanta ad constituendum Acidum Phosphori requiritur, addere nequeat, Acidum Pinguedinis generatur, quod Oleo saturatum, Adipem constituit. Saltem in omnibus obesis et multo pingui onustis, Hepatis vitium Cl. Viri observarunt.

Superest, ut Cl. *de* FOURCOY (4) circa emollitionem

(3) Chemisches Journal, Theil. I. pag. 60.

(4) Mem. de la Societé Royale de Medicine de Paris 1782 — 1783. pag. 497.

nem Osſium ſententiam refellam. Hic cauſam proximam Rachitidis in ſuperabundanti Acidi Phosphorici excesſu invenisſe ſe, credit; cum enim Terra Calcarea, Acido Phosphoreo ſaturata, humoribus nostris non ſolvatur; eadem tamen facillime ſolvitur, ſi Acidum Phosphori ſaturationem excedat; ſicut idem de Gypſo novimus, quod, licet aquâ non ſolubile, tamen ſtatim disſolvitur, ſi Acidum Vitrioli affundatur. Verum licet concedam, posſe quandoque in aliis morbis, in quibus Osſium mollities obſervatur, e. g. in eo, quem deſcribit MORAND (5) et in illo, quem adultorum Rachitidem appellat FRANCK (6) ex Acidi Phosphorici abundantiâ hoc Symptoma enaſci; in Rachiticis infantibus tamen Acidum Phosphori non modo non abundare, ſed omnino deficere, Osſium gluten, igne aperto deflagrans, et facile in cineres reducendum, aperte demonſtrat.

Nihil ergo impedit, quin potius omnia Phœnomena, in Rachitide obſervata, eo reducuntur, ut Acidum prædominans, quod Terram Calcaream ad organa nutrienda inhabilem reddit, Rachitidem conſtituere; Bilis vero inertiam, Generalem morbi Cauſam esſe, demonſtrent.

C A-

(5) Hiſtoire de la Maladie Singuliere, Paris 1452.
(7) Delectus Opusc. Medic. Tom V. pag. 304. et ſeqq.

CAPUT VIII.

Rachitidis Causæ Remotæ.

Morbus nascitur, si Causarum, externe in Corpus agentium, ad præternaturalis structuræ anomalias sit inversa ratio.

Hæ Causæ Externæ inter Occasionales numerantur; immutati vero corporis habitus vitia Causarum Prædisponentium nomine veniunt.

Causâ Proximâ et Generali Rachitidis nobis cognitâ, prono tramite ad Remotas transimus, ac primo quidem Prædisponentes, habitâ tamen semper Causæ Generalis ratione, quæ Remotarum immediatus effectus est, perstringere liceat.

Ætas infantilis sola ad morbum Rachiticum suspiciendum propriâ suâ Fabricâ disponitur; nullus enim infans est, in quo non Hepar ad cæteras Corporis partes proportionem multo majorem, ac in adultioribus ostendat, cum in illis, etiam sanissimis, fere semper ad Umbilicum usque protendatur.

Hanc insignem Hepatis aucti amplitudinem unice a Vasorum, quibus totum componitur, majori extensione et dilatatione oriri, Anatome manifesto commonstrat; scilicet, cum in corpore fœtus organa solâ fere Gelatinâ componantur et Sanguis ex-

Pla-

Placentâ subito Hepar ingrediatur; fortiori ejusdem impulsu hoc viscus præ reliquis dilatatur.

Hac Vasorum Hepatis dilatatione, cum eadem Bili secernendæ destinata sint; necessario consequi debet, ut secretio, hoc viscere peracta, in infantibus diversa sit ac in adultis; quemadmodum etiam in pueris sanissimis Bilem multo dilutiorem reperimus ac in ætatis provectioris hominibus.

Ex unâ parte, hac Hepatis infantilis amplitudine Natura quidem finem suum optime consequitur; cum nempe Bilis aquosior alimenta Acidula, quibus fruitur infans, omnia in Acidum Phosphori transmutare nequeat; Calcis Phosphoratæ minor copia in corpore infantili generatur, laxior remanet corporis habitus et staturæ incrementum non impeditur. Verum ex alterâ parte, hæc necessaria Hepatis infantilis structura ad morbum Rachiticum prædisponit, et si Causæ Occasionales accedant, morbus reapse suboritur.

Quo laxiori Fibrâ infantile Corpus instruitur, eo major evadit ejusdem ad Rachitidem suscipiendam capacitas; Viscera enim eorumque Vasa eo facilius extenduntur et ampliantur; atque tunc Bilis eo aquosior secernitur, ad digestionem alimentorum prorsus inepta.

Hinc infantes, partu præmaturo editi, Rachitide facilius corripiuntur, cum organa eorumdem Gelati-

nâ duntaxat fere tota componantur, et hinc vi minimâ ſtatim præter naturam dilatentur.

Infantes, a parentibus progeniti, quibus laxus eſt corporis habitus; qui vitam otioſam et ſedentariam ducunt; qui menſâ opiparâ et potu calido abutuntur; qui Venere aut ætate exhauſti ſunt et qui iteratis Gonorrhæis obnoxii, procreandis liberis effœtam genituram impenderunt, Rachitide facile corripiuntur; atque inde fit, ut hic morbus vix robuſti agricolæ progeniem, ſed fere ſemper generoſorum cunas infeſtet.

Sexum ſequiorem majori ad Morbum hunc diſpoſitione inſtructum eſſe, affirmare non auſim (7) cum primis vitæ annis corporis habitus ſanæ puellæ ab illo pueri valentis non diſtinguatur, neque obſervationes hujus aſſerti veritatem commonſtrent.

Ad Cauſas Occaſionales enumerandas tranſeo, quæ cum Prædisponentibus Rachitidem procreare ſolent; ac primo quidem ſermo ſit de Rebus Naturalibus, in corpus infantile inimice agentibus.

Præcipua et inter omnes frequentisſima Rachitidis Cauſa eſt Aër, multis vaporibus aqueis repletus.

Increscit Cauſæ vehementia, ſi aër ſimul calore rareſcat; ſi enim infantes, qui, ab ætate, laxiori corporis

(7) Asſerit hoc le Vacher de la Feutrie in Richters Chirurg. Bibl. Theil II. ſt. II. pag. 65.

poris constitutione instruuntur, in Atmosphærâ humidâ et calenti vitam degant, non modo non libera prohibetur perspiratio; verum etiam, cum corpus undique vaporibus aquosis circumdetur, magna aquæ copia Vasis Absorbentibus, quæ et in Pulmonum cellulis et in totâ externâ superficie Cutis hiant, in corpus defertur et humoribus admiscetur; quo fit, ut humores secreti, qui corpori nutriendo destinantur, ita diluantur, ut laxiorem corporis fibram producant; præterea autem, et, quod caput est, Viscerum Vasa ampliantur, et humorem, aqua dilutissimum, secernunt, ad functiones præstandas prorsus inutilem. Hepatis itaque Vasa Sanguifera, quorum laxior jam in infantibus structura est, adhuc magis ampliantur et, qui ab his secernitur, succus, aquâ copiosâ ita diluitur, ut Bilis nomen non mereatur; Ineptus igitur alimentis digerendis, Phlogiston Acidis addere, atque ita eadem in Animalem naturam commutare nequit.

Atmosphæra humida in causâ est, cur Rachitis in regionibus maritimis, in Angliâ, Hollandiâ cæterisque tam frequens inveniatur; cur in pauperum tabernis, qui curtam supellectitilem unico secum cubiculo includunt, dirus hic morbus grassetur; cur in Civitatibus, mari adsitis, ubi deterioris conditionis homines ædes humidissimas et loca subterranea incolunt, infans non inveniatur, qui

Ra.

Rachitide affectus non fit; cur denique in Regionibus, a mari et paludibus remotioribus; in Civitatibus, hoc malum frequentius multo fit, quam in Villis et Oppidis; nimirum, cum urbes plerumque altis moeniis cingantur et ædificia cumulata plateas angustissimas complectantur, aëris continua mutatio impeditur, et hinc stagnans Atmosphæra diversis exhalationibus quasi saturatur.

Mentio quoque injicienda hic est infelicissimæ illius humani generis progeniei, quæ profundissimos Alpium Vallesiæ et Sabaudiæ valles incolit, et quos *Cretins* patrio idiomate appellant. Summo istos Rachitidis gradu corripi, nuper demonstratum est (8), cum facta Cranii, ad Protuberantiam cerebri Annularem, impressio, hos, qui vix figuram hominis referunt, ratione privet, et vel ipsis brutis animantibus postponat.

In humidissimâ vallium Atmosphærâ et in calore penetrantissimo, a radiis solaribus saxosis vallium parietibus reflexis orto, hujus mali, cui par nullum existit, ratio querenda est.

Alimenta, quibus infantes sustentantur, sæpissimo morbi Causam sistunt; cum enim Bilis infantum etiam sanissimorum dilutor sit; non omnia, quæ in-

ge-

(8) J. F. Ackermann uber die Kretinen, eine besondere Menschenabart in den Alpen. Gotha 1790.

geruntur, nutrimenta digeri possunt; hinc Natura Lacte, maternis uberibus secreto, pasci voluit infantes. Sed invaluit jam tantopere apud nos perniciosa consuetudo, ut matres etiam sanissimæ prolem Lacte proprio nutrire recusent, et conductæ nutricis ad sustentandum infantem ope indigeant; magnum certe inde et matri et præcipue tenello infanti detrimentum oboritur; Natura enim Lactis materni indolem vi digerendi neonati ita adaptavit, ut primo aqueus quasi liquor, Colostrum nempe, in matris uberibus secernatur, et dein, ubi infans ætate increscit, Lac sensim ex tenuiori alimento paulatim spissioribus particulis componatur. Nutrix contra mammas præbet neonato, crassiore jamdum Lacte plenas, quod, Bile dilutissimâ non digestum, acescit atque ita Rachitidis principia ponit. Lac humanum multum præstare brutorum Lactibus, plures Cl. Viri Chemicis experimentis demonstrarunt (9) cum Acidis mitioribus, quin et fortissimis Vitrioli, Nitri et Salis communis Acidis non coaguletur. Optimum ergo præbet neonatis infantibus nutrimentum Lac, e mater-

(9) *Spielman*, Le lacte Humano, opt. infant. recens nat. aliment. —

Voltelen, Obs. Chemic. Med. de Lact. Hum. ejusque cum Asinino et Ovillo comparatione, Trajecti ad Rhenum 1775. Cap. III §. 1.

Bergius, Schewd. Abhandl. B. 34. pag. 40.

maternis uberibus suctum, quod neque Lac Vaccinum neque Ovillum adæquat; lac scilicet animalium, cum, Bilis infantilis digestione, in nutrimentum subigi nequeat, humano multo citius acescit.

Huc pertinent quoque Pulticulæ, quæ cito Acidam Fermentationem subeunt, et Saccharata, quæ præterea virtute suâ saponaceâ solidas corporis partes resolvunt et relaxant.

Infantes, virium muscularium incrementum quoddam nacti, motu corporis maxime indigent; hoc enim fit, ut, Sanguine citius in circulum acto, nutritio celerius peragatur et tonus firmitasque fibrarum increscat. Est ergo parvulis maxime perniciosum, et non rara Rachitidis Causa, si iidem ab omni se movendi conatu arceantur et clausis sedilibus captivi detineantur; increscit autem sanitatis detrimentum, si sellæ perforatæ imponantur, ubi nudato inferius corpore, putres Urinæ et Excrementorum vapores denuo resorbent.

Plurimum quoque in provocandâ Rachitide, morbi possunt, qui infantes primis vitæ annis adoriuntur, maxime, si digestionis instrumenta lædant aut fibræ laxitatem inducant. Huc itaque referri debent Evacuationes nimiæ, Hæmorrhagiæ scilicet, Diarrhææ et Sudores profusi, Dentitio difficilis, Tussis convulsiva, Vermes et cæteri, quorum Catalogum enumerare, inutile credo negotium.

In-

Inter cætera autem præcipuam nostram attentionem requirit Febris intermittens, præsertim autumnalis, quam sæpissime in infantibus Rachitidem secutam esse, testatur SYDENHAMUS (1); neque id mirum, cum post febres intermittentes abdominis Viscera inflari et molis assequi incrementum, sciamus; Obstructionem id Medici falso appellarunt, cum vasa dilatata, et ampliata potius viderit Cl. REZIA (2); quod etiam sanguine, irritamento febrili per vasa, quorum cohæsio Physica ob nutritionis in febre defectum valdopere imminuitur, vehementius circumacto, facile explicatur. Si ergo infantes febris corripiat, citius certe Viscerum, quorum soliditas tantilla est, vasa extendentur et Hepar increscet, quo Bilis aquosa, digestioni inepta, paratur et Rachitidis causa proxima gignitur.

CAPUT IX.

Cur Infantes, qui tertium Annum superarunt, Rachitide non corripiantur?

Indagatâ Rachitidis Naturâ et cognitis morbi Cau-

(1) Opera Med. Geneve 1775. Tom. I. pag. 59.
(2) Libro citato.

Caufis, hanc quoque *Viri Illuſtrisſimi!* quam orbi literato proponitis, quæſtionem reſolvere annitar.

Embryo, primis a Conceptione menſibus, Muco conſtat, totus tenuis et pellucidus, neque etiam, ubi ad vitæ uterinæ medium pertigit, ſtructura ejusdem organica præter Gelatinam paulo compactiorem, aliâ materiâ componi videtur. Naturæ igitur obſervationibus conſentaneum eſt; ſi prima hominis lineamenta Muco, quem ſanguinis Materni coagulabilis Lympha ſuppeditat, nutriri, asſeramus. Et, primis quidem graviditatis menſibus, Placentæ vaſis, non niſi hæc ſubtilisſima ſanguinis Lympha in fœtum transmittur; pro ut autem Placenta et Umbilicalia Vaſa increſcunt, etiam cæteræ ſanguinis materni partes, Oleoſæ ſcilicet et Terreæ, in fœtum tranſeunt; minor Tamen ſemper harum partium ad plasticam Lympham proportio in fœtum trajicitur et in adultæ matris ſanguine detinetur; demonſtrat hoc, infantis neonati habitus, in quo partium ſoliditas ea, quæ in adultioris ætatis hominibus obſervatur, omnino deſideratur; Musculi gelatinoſi tendinibus deſtituuntur; Osſa robore ac firmitate carent, et fibris rare ſibi appoſitis conflata, facilius inflecti, quam diffringi posſunt.

Quando autem utero excluſus infans vitâ propriâ gaudet, äerem reſpirat et alimentis, per os ingeſtis, nutritur, alia ſubito apparet rerum facies. Si aptis nu-

nutrimentis vescatur et in äere puro vitam degat, pedetentim corpus increscit et majorem soliditatem atque intensius robur acquirit; Si vero alimenta ipsi, digestu difficilia, ingerantur, vel si aliæ causæ externæ habitum corporis, cæteroquin laxum, adhuc magis resolvant, Rachitide afficitur infans et corporis nutritio atque incrementum impeditur.

Si infans, primis vitæ annis, congruis cibis pascatur, atque inde indies crescat corporis vigor; Ossa majorem soliditatem nanciscentur; Fibræ musculares numero augebuntur, magis rubescent et tendineis extremitatibus instruentur; Viscera, quæ cavis Corporis continentur, et primis vitæ annis laxiora et ampliora erant, his nutrimentis tonum et elasticitàtem majorem acquirent; hinc Vasa eorundem coarctabuntur, et totum Visceris volumen imminuetur. Jam vero istud, quod corpori accedit, majus et intensius robur Terrearum molecularum appositione fieri, in aprico est, cum Terræ majori proportione, Musculi, Ossa, Membranæ adultiorum ab infantilibus distinguuntur.

Quo magis autem Viscera compinguntur et consolidantur, eo magis, succo ipsis proprio, aquâ non diluto, puro, secernendo idonea evadunt: ita Hepar, in substantiam compactam redacta, Bilem flavam, concentratam, amarescentem, ductibus suis effundet,

D non

non vappidam et aquofam amplius, quam Jecinore infantili laxo et fpongiofo fecretam novimus.

Hæc autem Bilis concentrata alia quoque alimenta, digeftu difficiliora, fubigit; in Animalem naturam commutat; Phosphori Acidum, addito Phlogisto, productum, Terræ commiscet, et hæc Terra, organis Animalibus addita, illa magis magisque firmat, ftabilit atque ad functiones proprias exercendas indies aptiora reddit.

Si ergo Corpus infantile paulatim alimentis, digeftu facilioribus, educatur et inimicis Caufarum Externarum in fe actionibus eximatur, pedetentim, et quafi per gradus, omne Rachitidis periculum effugiet, cum, confolidatis digeftionis organis, ita jam disponatur Corporis habitus, ut Caufas Externas et Occafionales facillime eludat, et licet nunc eædem tantâ vi in Corpus agant, quantâ in Junioribus Rachitidem certe procreasfent, fartum tamen tectumque fervetur.

C A P U T X.

Quænam Corporis conformationem Rachitis post se relinquat.

Si Corporis difpofitio, faventibus circumftantiis, aut

aut Medici ope immutetur, vel si Causae Occasionales cessent; Rachitidis Symptomata paulatim imminuuntur et aeger sanitati restituitur.

Organa, digestioni inservientia, successu temporis magis magisque consolidantur, et hinc fit, ut alimenta, nunc bene subacta, in Corporis nutrimentum cedant. Ossa, quae ob Terrearum molecularum defectum penitus emolluerant, nunc novis accedentibus Terrestribus particulis, firma et robusta evadunt; Musculi tonum et vigorem acquirunt; Membranae et Vasa, exinde composita, majori cohaesionis gradu et elasticitate donantur; increscit eâdem ratione partium Irritabilitas et Vasorum se contrahendi potentia, atque hinc liquida secundum Oeconomiae animalis leges denuo moventur, partium aequabilis nutritio perficitur et sic sanus corporis habitus restituitur.

Ubi Rachitidis Symptomata cessant et res in melius abit, singulare phaenomenon observatur. — Ossa cylindrica, prius incurvata et vario modo intorta, non raro in pristinum statum redeunt; id contingit particularum Terrearum appositione, eo nutritionis inchoatae stadio, ubi Ossa, prius emollita, nunc denuo tonum aliquem sibi acquisiverunt et propriâ elasticitate pristinam sibi formam vindicant. Ast si Rachitis longo tempore duraverit et Musculi, qui Extremitatum alterutrum latus tenent, breviores jam evaserint; tunc Ossa, ita inflexa, retinentur; neque

ſpes ulla ſupereſt, ut deformitati Rachiticæ, Natura aut Ars medeatur.

In ipſo morbi Rachitici decurſu non raro accidit, ut Columna Vertebralis ſpongioſa, Musculis ex unâ parte validius agentibus, in hoc latus paululum detorqueatur; poſtea vero, ubi Musculi, Rachitide ſuperatâ, virtute majori inſtruuntur, major quoque evadit musculorum unius lateris, ad vires lateris alterius, ratio, atque pedetentim Vertebrarum Corporibus ex unâ parte diminutis et quaſi detritis, tota Columna in hanc partem propendet. Homo, hoc vitio laborans, cum corpus lineâ directionis excideret, ſi tota columnæ longitudo inductam a curvatura directionem ſequeretur, ſubito continuis auſibus Corpus verſus oppoſitam partem inclinat; atque, hoc immutato corporis ſitu, æquilibrium quidem reſtituit, verum Rachitide etiam omnino ſanatâ, alteram Spinæ Dorſi curvaturam ſibi conciliat, adeo, ut jam Vertebralis Columnæ flexura literam S referat. *Scolioſin* hanc deformitatem appellant, unice et Rachitide oriundam, qua Thorax anterius et Dorſum retro in gibbum attollitur.

Rachitidis Cauſâ Proximâ ſublatâ, Oſſa, quæ, per morbi decurſum emollita, in ſpongioſam masſam intumuerant, nunc, ubi Terra nutriendis iisdem impenditur, ob Vaſa Oſſium nutritia, valdopere dilatata, magnâ ſubito Terræ copiâ replentur, et intra exigui tem-

temporis spatium majorem soliditatem acquirunt quam acquisivissent, si morbo hoc affecta nunquam fuissent. Manifesto id videtur in Ossibus adultorum, qui primâ aetate, Rachitide correpti fuerant; talia enim Ossa substantiâ tam densâ et compactâ instructa sunt, ut serrâ non nisi maximo labore adhibito dividi possint, et divisa eburneam densitatem referant. Major quoque Ossium, Rachitide longo jam tempore superatâ, crassities invenitur, iisdem enim altera lamella densissima ossea, ex Periosteo spongioso conflata, supernumeraria imponitur.

Cum autem, ubi Rachitis desiit, parvo temporis spatio, insignis molecularum Terrearum copia, vasis nutrientibus dilatatis, ad Ossa feratur, haec statim ita consolidantur, ut per totum reliquae vitae decursum ulterius corporis incrementum impediatur, et hac ex causâ accidit, ut homo, qui primis annis Rachitide laboravit, nunquam postmodum ad eam staturae proceritatem pertingat, quam, si morbo expers mansisset, assecutus certe fuisset.

Patet exinde, cur homines, qui hoc morbo non pereunt, maxime si ultra quintum vitae annum malum duraverit, postea gibbosi, nani, curvi aut alio modo deformes, supersint.

CAPUT XI.

Mors ex Rachitide.

Morbi plurimi, et vix non omnes, qui genus humanum infestant, si machinam destruant et dissolvant; id putridâ partium corruptione contingit. Contrarium observamus in iis, qui Rachitide correpti decedunt; Illorum enim cadavera etiam post mortem, non Alcalinum putredinis odorem, sed Acidos vapores exhalant, manifesto argumento, longe alia ratione ac in cæteris morbis, mortem illis infantibus obtigisse. Confirmatur hoc quoque Symptomatum, quæ per morbi decursum observantur, differentiâ.

In morbis cæteris enim, qui in machinæ interitum tendunt, particulæ corporis computrescere incipiunt, atque, dum in sua elementa resolvuntur, evoluti igniculi, corporis calorem summopere adaugent, et particularum putrescentium volatilium acrimonia Cor et Vasa irritat atque Febrem accendit.

In Rachiticis vero corporis partes, Acido imbutæ, ab omni putredine arcentur, atque hinc etiam calor Corporis vix ullus advertitur, sed artus frigidi et pallidi observantur.

Pulsus non acceleratur, sed infra naturalem deprimitur et retardatur et per totum morbi decursum nulla Febris, (si lentam, quæ sub morbi finem quandoque accedit, Febriculam excipias,) observatur.

Si in reliquis morbis, ex variis causis, quæ organa, dissolutis partibus, destruunt, mors acceleretur; Rachitici aliâ longe ex causâ decedunt, nimirum ob vitiatam digestionem et Acidi crudi abundantiam, præter vappidum Mucum nihil, ad nutriendum corpus impenditur; quo fit, ut Tabes universalis accedat; Fibra relaxetur et resolvatur, et omnis pedetentim destruatur Irritabilitas; cum autem ab hac solâ vita hominis dependeat; eâdem destructâ, mors insequatur necesse est; arteriæ enim, sanguini virtute insitâ promovendo impares, Cordi obicem ponunt, quem superare musculus vitalis, fibris jam tantopere debilitatis, nequit. Cessat ergo Sanguinis circulus, cessat vita.

Lenta, quæ sub morbi finem accedit, Febricula, non a sanguinis putridi particulis irritantibus, (sicut id in cæteris morbis contingit), provenit, sed a Cordis conatibus, quibus resistentem et ab Arteriis, in quibus omnis jamjam Irritabilitas destructa est, non promotum sanguinem propellere annititur, derivari debet. Accedit, quod Sanguinis circulo tantopere retardato, particulæ corruptæ organis excretoriis purgantibus e corpore non eliminentur, remaneant et paulatim quoque putredinis initia contrahant, quod dejectiones alvi putridæ fœtentes, quæ sub morbi finem observantur, aperte demonstrant.

SECTIO III.

RACHITIDIS THERAPIA.

CAPUT XII.

Enumerantur Remedia, ad sanandam Rachitidem a Medicis commendata.

Cum, quæ circa Rachitidis Diagnosin et Prognosin hic loci dicenda forent, satis superque a Viris Clarissimis, qui de hoc morbo scripserunt, prolata sint; cum Celeb. Summi Boerhavii Commentator Swietenius spartam hanc fere totam exhauserit (3); cum denique in proposità Quæstione hoc argumentum, utpote sat cognitum et dilucidatum, urgeri non videatur; statim nunc, Rachitidis Indole et Causis expositis, ad partem Therapeuticam transeo, ac primo quidem, quæ a variis Autoribus Rachitidi opposita fuerunt, Remedia recenseo.

Plu-

(3) Comment. in *H. Boerhaave* Aphorismos de cognosc. et curandis morbis. Tom. V. pag. 592 et seq.

Plurima, quæ ad Rachitidem curandam proposita sunt, Medicamenta, e Regno Vegetabili depromuntur.

Rhabarbarum a GLISSONIO præcipue extollitur, (4) et ab aliis quoque Autoribus quamplurimis in hoc morbo exhibetur. (5)

FORDYCE Rachiticorum complures, dato omni mane pulvere ex Rhei granis tribus ad sex, et Salis Polychresti granis decem sanavit; maxime autem hoc Medicamento ventrem subsedisse affirmat (6). ZEVIANI vero Rhei radicem nunquam, nisi cum Ente Veneris conjunctam, salutares effectus edere affirmat (7).

Radicem Rumicis Aquatici, quæ Rhabarbari quandoque vires supplet, contra Rachitidem quidquam posse, suspicatur ROSENSTEINIUS (8).

Rubiæ Tinctorum radix, cum eandem ipsa ossa subire et colore rubro imbuere, experimentis constitisset, etiam ad Rachitidis, quam pro Ossium tantum

(4) Tractat. de Rachitide.

(5) *Strack*, de Rachitide in Act. Phys. Med. Hassiacis. Vol. I. Art. 24.

(6) New inquiry into the causes of putrid and inflammatory Fevers.

(7) Della cura dei *Bambini* attacati della Rachitide: Veron. 1761. et in Comment. Lips. Vol. 13. pag. 419.

(8) Loco citato. pag. 596.

tum morbo venditarunt Medici, curationem translata fuit. Primus hanc radicem usui interno accommodavit LEVRET, qui cum Tartari solubilis unciâ dimidiâ, radicis Rubiæ tantundem, quatuor aquæ libris decoqui curavit et, addito Melle, infantibus propinavit (9).

Plures habuit sectatores, inter quos illi ROSENSTEIN, Decoctum hujus Radicis, aquâ copiosiore dilutum, et Fœniculo atque Aurantiorum Cortice conditum, pro potu ordinario subministrari Rachiticis voluit. (1) Infusum Rubiæ Radicis Decocto præfert HALLER (2). Nutrici propinatum hoc Medicamentum, si infans tenellus amarum decoctum respuat, salutare invenit SICHI (3).

Saxifragam, â Medicis Anglis in hoc morbo tentatam, eventu frequenter respondisse meminit HALLER (4).

Herbas Scolopendriæ et Rutæ murariæ ad drachmas sex, aquâ ad unciarum decem remanentiam decoctas, Rachiticis prebet Cl. HARTMANN (5).

Idem

(9) l'Art des Accouchemens. pag. 289.
(1) L. C. pag. 594.
(2) L. C. pag. 197.
(3) Vid. Frnka, L. C. pag. 262.
(4) L. C. pag. 197.
(5) Formulæ Remediorum Lipf. 1771. No. 697.

Idem etiam Corticem Tamarisci, aquâ infusum, emolumento fuisse refert (6).

Cicutam contra Rachitidem laudat Ill. STÖRK, et puerum, qui aliis remediis curari non potuerat, hoc remedio perfecte restituisse se affirmat, cum intra occiduum ad grana sex per diem dosin auxisset (7), postea Extractum Cicutae cum Sapone Veneto et Syrupo Fumariae in pilularum formam redactum, cum successu adhibuit (8).

Idem etiam Aconiti Extracto Rachitidem et Spinam Ventosam omnino sublatam asserit (9).

Asam Foetidam magnis laudibus extollit, et hac solâ binos fratres Rachiticos omnino sanatos esse memorat HALLER (1).

Glandium tostarum lene Decoctum, cujus virtutem tot morbis profligandis opponit SCHRÖEDER, ab Eodem etiam, ut idoneum Rachitidi curandae Medicamentum, celebratur (2).

Corticem Peruvianum plurimum in hoc infantum

mor-

(6) L. C. pag. 771.

(7) Libell. de Cicutâ. Vindob. 1761. Casu 23 et 24.

(8) Mediz. pract. Unterricht fur Feld und Landwundarzte, Wien. 1776. theil II. pag. 197.

(9) Libell. de Stramonio, Hyosciamo, Aconito. Viennae 1762. pag. 110.

(1) L. C. pag. 197.

(2) Von den Wirkungen der Eichlen pag. 28 — 33.

morbo valere, observationibus evictum testatur de HAEN (3).

Verum ob insignem Pharmaci amarorem, infantibus sat magnâ quantitate ingeri uon posse, doluit CULLEN (4).

Sale Essentiali Chinæ, per novem menses quotidie ad grana decem porrecto, morbum se profligasse affirmat ROSENSTEIN (5).

WEPSTER Fomentis et Enematibus Corticis Decoctum cum successu adhibuit. (6)

Huc quoque referri debent Cortices, Herbæ, Radices plantarum indigenarum, quæ sæpius in Corticis Peruviani locum substituta cum fructu fuerunt; Cortices scilicet Quercûs, Salicis, (7) Radix Gei urbani, Tormentillæ et herbæ Trifolii Fibrini, Centaurii minoris &c.

Alteri Medicamentorum classi, quæ ex Regno Fossili desumuntur, accensentur

Martialia: Crocus Martis, Absorbentibus additus, valdopere â CAMPERO celebratur.

Cl.

(3) Ratio medendi.

(4) First lines of practice of Physick, Tom. IV.

(5) L. C. pag. 589.

(6) L. C. pag. 148.

(7) Ex Corticis Salicis Capreæ balnea confecit, et decoctum Salicis Vitellinæ pro potu exhibuit *Guntz*, in dissert. de Cort. Salicis.

Cl. STRAK Limaturam Ferri cum Rhei radice commiscet, atque bis de die grana decem porrigit (8). Sunt, qui, ob Ventriculi infantum Rachiticorum debilitatem, Martem in substantiâ dissuadent et ideo eundem, Acidis Vegetabilibus solutum, exhibent. — Vinum Martis, (quod præparavit BOERHAAVIUS,) idem Vir Cl. ut remedium, Virginibus puerisque incomparabile prorsus, deprædicat (9) — Varia Vina Medicata, ex Chalybe, Aromatibus, Herbis Amaris et Adstringentibus confecta, commendant BOERHAVE (1), ARMSTRONG (2) et HALLER, (3). Si Vinum Martiale ingeri infantibus nequeat, Aquas Minerales, Ferratas, naturales vel arte factas, proponit ROSENSTEIN (4) — Flores Salis Ammoniaci Martiales, seu (quod idem est,) Ens Veneris *Boylei*, tanquam specificum Rachitidis remedium, proponuntur; semper se hoc Pharmaco feliciter usum esse, testatur ZEVIANI (5) et BOERHAAVIUS, illud ad gra-

(8) Loco Citato.
(9) Elementa Chemiæ. L. B. Tom. II. pag. 445.
(1) Mater. Medic. ad § 1489.
(2) Uber die gewohnliche Kinder Kranckheiten und deren behandlung. pag. 103.
(3) L. C. pag. 197.
(4) L. C. pag. 598.
(5) L. C. pag. 129. et seq.

grana duo præſcripſit et hanc doſin omni die exhibuit (6).

Flores Salis Ammoniaci, Cupri particulis fœtos, dedit BENEVOLI, neque Medicamentum ſucceſſu caruit, ut refert SWIETENIUS (7).

Mercurialia, a plerisque, tanquam perniciofa, in hoc morbo rejiciuntur; celebrantur tamen a Cl. BRÓMFIELD in initio morbi, qui glandularum obſtructiones hoc remedio reſerari, ſibi falſo perſuadet (8).

Quando colluvies verminoſa Rachitidi jungitur, Mercurialibus uti ſuadet VOGEL (9).

Antimonialia itidem in hoc morbo tentata ſunt: Sulphur Auratum Antimonii, nempe Kermes Mineralis, et Vinum Antimoniatum *Huxhami.* — ÜNZER, loco bellariorum, Morſulos Antimoniales infantibus Rachiticis porrigi ſuadet (1).

Alumen, inter Salia media, in Rachitide debellandâ quidquam poſſe, virtus conſtringens et roborans hujus Medicamenti commonſtrare videtur: adhibetur aquâ,

(6) Mat. Med. ad §. Cit.

(7) In Comment. Tom. V. pag. 628.

(8) Chirurgical obſervations and Caſes, vid. *Richters* Chirurg. Biblioth. B. II. ſt. 2. pag. 137.

(9) Prælect. Cit. pag. 552.

(1) Der Artz. Tom. 8. pag. 187.

aquâ aut sero Lactis solutum, pro potu ordinario, vel majori Aluminis quantitate balneum paratur a quibusdam Angliæ Medicis (2).

Terrea, Acidum absorbentia, cum primum morbi effectum tollunt; plurimum illis a Medicis tributum est. Huc pertinet Creta, Lapides Cancrorum, Testæ Ovorum &c. Solo Ostracodermatum pulvere multos Rachiticos a se curatos, refert *de* HAEN (3), licet CULLENIUS ex hoc Medicamento nullum effectum se vidisse testetur (4); affirmat interim HALLERUS, solis adhibitis Terreis Rachiticum sanitati restitutum fuisse (5).

Alcalina Absorbentibus Terreis præfert ROSENSTEIN, qui solutionem semiunciæ Salis Tartari in aquæ librâ unâ infantibus ad guttas 20 — 100 propinat (6). Decocto Corticis Periviani et Rubiæ radicis Sal Tartari addidit ABILGARD, atque hoc Medicamento puerum Rachiticum, ulceribus defœdatum, prorsus restituit (7).

Pauca sunt, quæ ex Regno Animali, ad Rachitidem debellandam idonea, repererunt Medici.

Fel-

(2) Vid. *Wepster* l. c. pag. 149.
(3) L. C. Tom. IX. pag. 248.
(4) L. C. pag. 256.
(5) Disf. citat. pag. 196.
(6) L. C. pag. 596. et seq.
(7) Societ. Med. Havniensis Collect. Vol. I. pag. 1.

Felle Taurino, in Pilularem formam redacto, usi sunt ROSENSTEIN et KNACK (8). Millepedum succum commendat METZER (9).

Chirurgia quoque olim ad sanandam Rachitidem partes suas contulit: Venæ sectiones, aurium in concha Scarificationes, Hirudines, Cucurbitulas, Fonticulos, Vesicatoria, (quis credidisset!) à veteribus Medicis in hoc morbo tentata refert GLISSONIUS (1).

Frictiones, quæ panno laneo, fumo Mastiches, Olibani, Styracis, Benzoës, imprægnato, instituuntur, utiles in Rachitide et salutares invenit HALLER (2).

HARTMANN varia Linimenta externæ corporis superficei, maxime Abdomini et Spinæ dorsi illiniri vult (3). — HALLER Unguento de Styrace, Asâ Fœtidâ, Spiritu Salis Ammoniaci, Spiritu Cochleariæ et Oleo Cinnamomi utitur (4). — Scoti Oleo, ex Hepate Scatinæ confecto, Rachiticos inungunt, eâdemque methodo plures sanasse se scribit WEPSTER (5).

C A-

(8) L. C. pag. 597.

(9) Entwurff einer Medicina Ruralis in Comment. Lipf. Tom 27. pag. 98.

(1) L. C. pag. 340 et Sequ.

(2) L. C. pag. 199.

(3) L. C. No. 603.

(4) L. C. dag. 2co.

(5) L. C. pag. 149 et Sequ.

CAPUT XIII.

Remediorum Antirachiticorum Epicrisis.

Si de Remediorum in morbis efficaciâ ſtatuere certi quid velimus, etiam circa morbi Indolem et Cauſas ac circa Remediorum in corpus agendi modum edocti ſimus, oportet. Quantum vero ab hac Dogmaticâ Medicinam excolendi methodo abſimus, non eſt Medicus cordatus, qui neſciat, aut confiteri erubeſcat; plurima certe Medicamenta incertis Empyricorum periculis debemus; multa felix, ſed fortuitus eventus ſancivit; pauca ſunt, quæ, adjuta Ratiociniis Obſervatio detexit.

Remediorum, quæ ad debellandam Rachitidem commendantur, cumulus idcirco præcipue in tantam molem increvit, quod, iis adhibitis, morbus non raro deſiit; verum ſæpiſſime non Medicamentis profligatus, ſed vel Cauſis Occaſionalibus remotis, vel diſpoſitione corporis infantilis, faventibus circumſtantiis, immutatâ.

Parum certe, et auſim affirmare, nihil ad ſanandam Rachitidem contulerunt Herbæ Scolopendriæ, Rutæ Murariæ, Saxifragæ, Rumicis Aquatici; cum vis harum plantarum adſtringens tantilla ſit, ut organis, tantopere relaxatis, conſtringendis et roborandis impares merito haberi debeant.

Asam foetidam, Cicutam, Aconitum, quæ tanquam Antirachitica ab HALLERO et STOERKIO extolluntur, plus certe nocuisse in hoc morbo, quam profuisse, affirmare non dubito; cum enim ob partium tonum imminutum Irritabilitas in corpore infantili Rachitico jam penitus destructa sit; quid, quæso, emolumenti ex his Pharmacis exspectare possumus, quorum particulis vaporosis vim nerveam tantopere infringi, experimentis et observationibus constat?

Mercurialia huic morbo minime congruunt; cum enim Muco Animali ista unice fere solvantur atque eundem dein immutatum diversis viis e corpore educant, Mucus autem unicum sit infantis Rachitici nutrimentum; hoc etiam sublato, cessare penitus nutritio et mors accelerari debet; prosunt tamen in Rachiticorum Pædarthrocace, externe applicata.

Antimonialia, cum, maxime, si Acidis solvantur, tubum Intestinalem summâ irritatione afficiant; magnam humorum copiam illuc alliciunt et, his imbecilli corpori subtractis, robur ejusdem adhuc magis infringunt et nutritionem, vix non penitus cessantem, omnino destruunt. Hinc e Remediorum Antirachiticorum numero proscribenda sunt, nisi eâ exhibeantur quantitate, quâ scilicet alvum non movent, sed circulationem perspirationemque adaugent.

Terræ Absorbentes et *Alcalina* Remedia, cum Acidi vires infringant, emolumenti plurimum in

Ra-

Rachitide afferre, Medici crediderunt; neque inficior, aliquando ad sanandam Rachitidem partes suas contulisse; verum radicitus exstirpatum malum his remediis esse, non mihi quis facile persuadeat, cum primariæ morbi causæ tollendæ idonea non sint, licet pro tempore Acidum auferant.

Quæ, ad vincendum morbum, *Chirurgia* suppeditavit, Subsidia, perniciosissima Rachiticis infantibus sunt; cum enim corporis Rachitici conditio a statu inflammatorio, ob fibræ animalis cohæsionem maxime imminutam, remotissima sit; Venæsectiones, Scarificationes, Fonticuli etiam non tantum nihil ad sanandum morbum conferent, sed, detractâ humorum copiâ, malum potius augebunt.

Cum corporis *Frictiones*, moderatâ irritatione, tonum solidis partibus inducant, Irritabilitatem augeant, sanguinis Circulum promoveant; in Rachitide certe non sunt negligendæ; sed Inunctiones Oleorum, Linimentorum &c., cum, poris obstructis, perspirationem imminuant, damnandæ et rejiciendæ sunt.

Cum Primaria et Proxima morbi Causa in Hepatis volumine, præter naturam aucto; vasis ejusdem dilatatis; Bile inerti et aquosâ, hoc organo secretâ, consistat; omnia illa Medicamenta, quæ huic organo pristinam soliditatem conciliant, efficient, ut Bilis concentrata, digerendis alimentis idonea, secernatur atque ita morbum profligabunt.

Quæ *Regnum Vegetabile* fubminiftrat, Medicamenta Amara et Adftringentia, huic fcopo maxime conveniunt, quo referri debent Herba Gentianæ, Centaurii, Menyanthes trifoliatæ, Cortices Quercûs, Salicis &c. Radices Rhei, præcipue vero Cortex Cinchonæ; quæ, humoribus Inteftinorum inquilinis extracta, fanguini admiscentur, fibram Animalem roborant et adftringunt.

Præfentisfimum vero in hoc morbo Remedium *Martialia* exhibent, utpote, quæ non tantum fibras conftringendi virtute pollent, fed crudis etiam Inteftinorum Acidis facillime folvuntur et magnam Phlogifti quantitatem in Inteftinis extricant, quod in Rachiticis tantopere defideratur.

CAPUT XIV.

Qua Ratione Rachitis præcaveatur.

Corpus Sanum a morbis Pharmaca tueri nequeunt, cum hæc ipfa infigni corpus immutandi vi polleant; atque ideo, quemadmodum virtute fuâ corpus ægrum ad fanitatem perducunt; ita fanum morbofe afficient. Præcavetur itaque morbus, non porrectis Medicamentis, fed remotis, quæ, unâ cum peculiari corporis indole, morbum creant, Caufis.

Si

Si vero corporis habitus ita jam præter naturam immutatus sit, ut ad morbum producendum solâ Causâ Occasionali indigeat, hæc morbosa Dispositio utique Medicamentis corrigenda erit; cognoscitur autem hæc infantum ad suspiciendam Rachitidem proclivitas, si Cutis flaccidior, rugosa dependeat; si Facies tumore aqueo pallido infletur; si morosus infans sit et planctus semper continuet; si pedibus insistere recuset; aut, ubi jam incessit, nunc subito ignavus âb incessu desistat; si esuriens cibos semper appetat, et iisdem, licet magnâ copiâ ingurgitatis, saturari tamen nequeat; si alvus liquida sit, et vermes dejiciat.

Nulla ætas ad suscipiendum hunc morbum idonea est, præter primam infantiam; hæc autem indoles corporis infantilis Naturæ legibus convenit, nec alia esse, quin ad alios morbos dispositio nascatur, potest; laxus nimirum corporis habitus; Jecinoris insigne volumen; quæ in infantibus omnibus, etiam sanissimis, observantur, ita sunt huic ætati propria, ut abesse ab eâ, sine summo sanitatis detrimento, nequeant; cum enim corporis infantilis sanitas unice in eo posita sit, ut vegetet; atque nutritione indies auctâ, Organa ad quemdam perfectionis gradum cito pertingant, si Medicamentis laxum corporis habitum immutare, aut Organorum fabricam justo magis consolidare tentemus, incremento corporis, ac proin sanitati infantis summum dammum inferemus; ideo

enim præcipue Hepar infantis tantum volumen complectitur, ut Bilis dilutior fecernatur, quæ, ad generandam Acidi Phosphorei majorem quantitatem inepta, efficit, ut Organa non tam cito Calce Phosphoratâ impleantur atque ita corporis incrementum impediatur. — Patet ex his, illum corporis habitum, qui ad Rachitidem prædisponit, fanisfimam fæpe esfe corporis infantilis conftitutionem, ac proinde Medicamentis Prophylacticis uti, perinde esfet, ac aliud perniciofius malum creare.

Methodus igitur infantes fanos a Rachitide præcavendi fola fuperest, ut Caufæ Occafionales removeantur, quæ, in corpus infantile fat fortiter agentes, hunc morbum necesfario producunt. Inter has primo loco venit Atmosphæra humida et calida, quæ corporis ftructuram laxisfimam reddit, fecretiones vitiat atque ita Rachitidem provocat.

In Regionibus Batavis, ubi aquæ inundantes et in vapores refolutæ, aërem replent; ubi proin Atmofphæra humidisfima incolarum corpus circumdat; ubi omni momento infignem aquæ copiam et Cutis et Pulmonum Abforbentibus Vafis fuscipiunt, contra tam frequentem vehementempue morbi Caufam parum potest Medicina; multum certe Magiftratus posfent, fi ftagnantes aquas exficcari aut aliâ ratione amoveri, juberent.

Quantum non ingrescunt hujus mali Caufæ, fi Ci-

Civitates, in his Provinciis ſitas, conſideremus? Aër in iſtis jam vaporum aquoſorum copiâ ſcatet; altis præterea mœniis includitur; domus elatiores anguſtas plateas complectuntur; ſtagnat itaque Aër et tot incolarum halitu ac perſpiratione de novo inficitur; accedunt vapores Paludum et Fontium; Pecudum ſtabulantium exhalationes; Cloacarum putrescentium fœda effluvia, atque inde Atmosphæra, jam aqueis particulis fœta, his peſtiferis halitibus impraegnatur et quaſi ſaturatur; ita accidit, ut corpus hominum, his mœniis detentorum, neque libere perſpiret, neque ſe partibus corruptis exoneret, ſed novas continuo partes aquoſas et putrescentes reſorbeat.

Si denique in Civitatibus iſtis populatisſimis pauperum domicilia inſpiciamus; (anguſta, ſordida, ſubterranea, aquis ſtagnantibus immerſa, humidisſima); mirum certe non eſt, ſi, ita auctâ mali Cauſâ, in pauperum tabernis infans non inveniatur, qui vitio Rachitico immunis exiſtat.

Cum, quo magis augetur populus, tanto magis quoque increscat civium gibboſorum, curvorum, nanorum numerus, qui ad labores publicos inhabiles, ſibi alendis impares, ære publico ſuſtentari debeant; eo ſane omnis Magiſtratuum cura dirigenda foret, ut hoc malum, quod magis in dies, non ſine ſummo Reipublicæ detrimento, ingravescit et generis humani progeniem corrumpit, imminuatur. Nihil hic Medi-

cina prodest, cum Caufas, continuo in corpus agentes, removere nequeat, cum ingens hic conveniat Caufarum caterva, quas aut corrigere aut destruere velle, labor æque inanis esset, ac Rhenum fluvium exhaurire.

Licet verò tollere Caufas omnino nequeamus, facilius tamen easdem evitare et earundem perniciosum effectum fugere possumus. Magnum certe Provinciarum emolumentum foret, si Reipublicæ Antistites amplum extra mœnia domicilium exstrui curarent, in quo infantibus, primis vitæ annis, degere liceret, donec, corpore satis firmato, omne Rachitidis periculum evasissent. Ampla hæc domus sit, oportet, et loco elatiori sita, aëri libero transitus pateat, atque omnia aquarum stagnantium effluvia procul arceantur. Ita certe continget, ut, imminuto civium deformium numero, exiguis his sumptibus, majores Respublica effugiat.

Ditiores istarum Civitatum Incolæ neonatos infantes non hypocausto, terræ vicino, includant, sed in elatiores ædium partes transportent. Cubiculum, quo primis vitæ annis infantes detinentur, sit amplum, spatiosum, ventilatoribus et camino instructum, ut aër continuo renovetur. Fundus arenâ, furno calentissimo exsiccatâ, conspergatur, cum experientiâ evictum sit, arenam siccam vapores, aëre solutos, potentius attrahere, atque ita Atmosphæram

pu-

puriorem reddi (6). Absint odores Mastiches, Styracis et Fumigationes quæcunque, quæ humidis et heterogeneis particulis aërem replent, atque ita liberiorem perspirationem impediunt; juvat interim Juniperi frutex, vivâ flammâ deflagrans, quo, cubiculi aëre rarescente, particulæ heterogeneæ præcipitantur.

Infans non lecto, ex plumis confecto, foveatur, sed reponatur sacco, paleis repleto, quorum plures ad manus sint, ut, si unus urinâ madeat, altero facile commutari queat.

Maximæ vero parentibus curæ sit, ut infantis corpus non diu madidis linteis aut lecto, urinâ humido, immoretur; novis semper commutentur, neque madida in eodem cubiculo exsiccentur.

Ad alimenta quod attinet, et quæ etiam non raro Causam Rachitidis Remotam sistunt, Lac maternum optimum est neonato alimentum, ut jam supra demonstravi; si vero mater lactare infantem omnino non possit; conducatur ipsi nutrix sana, robusta, quæ eodem circiter tempore, ac mater peperit; nihil enim Lacte veterano effœtæ nutricis infanti perniciosius. Si infantes dimidio anno majores sint, quan-

(6) Hoc solo Remedio Scorbutum, ergastulo monasteriensi semper infestum, penitus profligavit C. L. HOFFMANN, Vid. Tractatus Vom SCHARBOCK.

quandoque Vini rubri haustus, lenia Aromata, pultibus, ex Lacte et Pane biscocto confectis, admista, ac repetitæ sæpius corporis Frictiones conducent.

CAPUT XV.

Qua Ratione Rachitidi medeamur.

Si de curâ Rachitidis agatur, duo hujus morbi stadia necessario distingui debent.

Primum est: Si corporis infantilis Tabes et Inertia observatur; si Abdomen infletur; si Perspiratio acidum redoleat; si Fœces viridescentes alvo dejiciantur. *Alterum* est: Si hæc Symptomata augeantur, si Ossium Epiphyses intumescant; si Costarum extrema nodosa observentur; si Frontis pars superior protrahatur; si Capitis moles augeatur atque in latus alterutrum devolvatur; si Alvus penitus obstruatur; si Ossa incurventur; si denique lenta Febricula et Sudores Acidi profusi accedant.

In primo morbi stadio, ad sanandum morbum, Pharmacis non indigemus, sed, subsidiis Diæteticis ut plurimum perfecta sanitas restituitur. Quare primo ab humidâ et simul calidâ Atmosphærâ infantes arceantur, atque ratione loci, quo detinentur, ita tractentur, sicut priori Capite indicavi.

In

In initio morbi Bilis diluta tantum est, neque digestioni adeo idonea; verum non omnino deficit; demonstrant hoc Excrementa alvina, quæ ideo viridescunt, quia Bilis, Acido commixta, viridem colorem assumere solet.

Lac ergo infantibus, in primo morbi stadio constitutis, subito subtrahatur, et jam non amplius, nec Lacte materno nec Lacte pecudnm pascantur, cum indigestum acescat et morbum adaugeat.

Neque etiam Jus carnium, neque Panis biscoctus aquâ maceratus, infantibus istis convenit; cum, ut experientiâ novimus, hæc Juscula cito acidam fermentationem subeant et hinc, Bile aquosiori non subacta, morbum deteriorem reddant.

Optimum et, quod par sibi non habet, nutrimentum infantibus in primo Rachitidis stadio constitutis est, Emulsio, quæ paratur Ovi Vitello, si parvâ sacchari quantitate additâ, cum aquæ librâ unâ conteratur et infantibus pro potu ordinario subministretur. Primis vitæ mensibus, Lac istud artificiale sufficit, neque ulterius quidquam ad nutitrionem requiritur; Si vero primos menses jamdum excesserit infans; tunc etiam Ovi albumen, Saccharo tritum, in cibum præberi potest; præterea autem sollicite caveatur, ne Vegetabilia quæcunque aut cibi infantibus ingerantur, qui suâ in ventriculo morâ acescunt; omnis potius cura in eo versetur, ut victu Animali infantes vescantur, qui in

pu-

Putridam potius corruptionem, quam in Acidam fermentationem, abit.

Hæc, ex Ovo Gallinæ parata, Rachiticis alimenta, pluries optimum effectum edidisse, expertus sum; jam enim subito Acidum non eructabatur amplius; cessavit Diarrhæa viridescens; laxus corporis habitus, spe citius, disparuit et pristina sanitas artuumque agilitas rediit. — Neque etiam mirum hoc cuiquam videri potest, qui perpenderit, imbecilles esse digestionis in infantibus vires, et nihil certe digestu difficilius esse Acidis Vegetabilibus, cum hæc unica sint, quæ, peractâ sani hominis digestione, penitus immutata reperiuntur. Ovum autem Gallinæ nunquam acescit, sed, si corrumpitur, computrescit; atque ideo ventriculo infantili immissum, tantas non requirit digestionis vires, cum, ex quibus constat, elementa proxima jam ad nutriendum corpus aptissima sint, neque ulteriori digestione aut immutatione indigeant.

Cum in Rachitidis curatione Vegetabilia quæcunque, Lacticinia, Jura carnium et Panis Biscocti pultes, omnino, ut perniciosa, damnem ac prohibeam; si infans Rachiticus jam anno dimidio major sit et ad sustentationem majorem alimentorum copiam requirat, tenellas animalium carnes ita adaptatas, ut ingeri facile queant, reliquis cibis præfero: pertinet huc maxime commistio alba Clerkii, quam tamen

ita

ita immuto, ut huic morbo magis congruat; Carnis nempe albi Caponis, aut Gallinæ assatæ sine pelle et pinguedine unciam unam, additis Ovi Vitellis duobus, in mortario lapideo cum aquæ fontanæ librâ unâ conteri in pultem, et dein Eleosaccharo Citri condire cibum, jubeo; ex hoc pulmento ter vel quater de die congrua quantitas infantibus ingeri potest; facile illum assumunt et facillime digerunt atque inde corpori vires et sanitas brevi tempore restituitur.

Nihil hic Medicamenta juvant, quæ difficulter infantibus ingeruntur et primam morbi Causam vix unquam auferunt.

Peccant autem graviter Medici plerique, qui, cum Ructus et Vomitus infantum Rachiticorum atque iteratas et acescentes videant alvi Dejectiones, sordibus expurgandis unice intenti, repetitis vicibus vel Rhabarbaro vel Sapone Veneto vel alio Medicamento purgante, alvum ducunt; non enim hi morbi Causam tollunt, sed contra morbi Effectum militant, continuo rediturum, si a Purgante desistant; quid? quod Intestina adhuc hâc medendi methodo magis debilitant ac digestionis vires infringunt atque ita pejorem morbi statum relinquunt.

Non equidem inficior, non nunquam in hoc morbo Medicamentis alvum laxantibus opus esse; quin imo non rari sunt casus, ubi infesta sordium Symptomata tale Medicamentum necessario requirunt; maxime,

si

ſi Vermium magna copia Inteſtina vehementius irritet. Si ſigna Vermium adſint, tunc utique primo aut Seminis Santonici decoctum, aut Fel Tauri, aquâ ſolutum, adjecto Melle, præbeo et deinde ex granis Reſinæ Jalappæ tribus ad quinque et Ovi Vitelli ſufficiente quantitate emulſionem confectam ingeri jubeo. Hoc autem Medicamento non utor, niſi id neceſsitas poſtulet; neque enim eo adducor, ſi Vermes alvo excernantur; non enim ignoro, eosdem Muco inteſtinali vappido generari et hinc morbi Effectum eſſe, qui non, niſi ſublatâ Cauſâ, ceſſat.

Balnea quæcunque infantibus Rachiticis pernicioſa ſunt; juvat autem, eos ſæpius aquæ frigidisſimæ ſubito immergere et retrahere celeriter; panno dein laneo corpus fricare; hâc enim ratione tonus partium reſolutarum reſtituitur et Irritabilitas augetur.

Ubi autem ſtadium morbi ſecundum apparuit; Oſſa emollita et tumefacta ſummam non tantum organorum laxitatem, ſed et corruptam omnino nutritionem indicant; Terreis enim particulis deficientibus, vappidus ubique Mucus cellulis apponitur, id, quod cruſta mucoſa, quâ Oſſa inveſtiuntur, manifeſto demonſtrat.

Ut ergo in hoc ſtadio cura perficiatur, duplex facienda indicatio eſt: primo, ut morbi Cauſa Proxima tollatur; deinde, ut Corporis partes, tantopere relaxatæ, conſolidentur. Quod ut fiat, circa Cauſas Externas amovendas et circa præſidia Diæteti-

ca

ca idem observandum, quod ad præcavendam Rachitidem ſuasi et quæ in primo morbi ſtadio adhibenda propoſui.

Iuvat deinde Medicamentis Amaris et Adſtringentibus curam abſolvere, inter quæ primo conſideranda veniunt Herbæ, Cortices et Radices Amaræ, quæ â variis Medicis in hoc morbo laudata, jam ſupra memini.

Notandum tamen, quæ ex his Vegetabilibus parantur, Tincturas et Extracta, eisdem in ſubſtantiâ exhibitis, multum anteponenda eſſe, cum pulvis, ventriculo et inteſtinis ingeſtus, Vappido Muco quaſi involvatur et, indigestus, iterum alvo excernatur. Præſtant Tinctura Rhei aquoſa, Extracta Corticis Peruviani, Gentianæ, Trifolii Fibrini &c. Quæ, aquâ ſoluta, addito Syrupo quocunque, propinentur. Ea tamen tantum iſtorum Medicamentorum quantitas infantibus ingeratur, quæ alvum non ſolvat, cum inde plus damni, quam emolumenti, oriatur; ſiquidem magna humorum copia in inteſtina alliciatur atque alvo dein excernatur.

Inter omnia vero Medicamenta Antirachitica principem locum tenent Martialia; cum enim digeſtionis vires in Rachiticis tantopere infractæ ſint, Vegetabilia quæcunque, quin ipſa etiam Plantarum Amararum Extracta, longiore in inteſtinis morâ, Acidum contrahent.

Quæ

Quæ vero ex Chalybe parantur, Pharmaca, idcirco prærogativam merentur: primo, quod Acidum non generent, sed potius resorbeant; secundo, quod, Acidis soluta, maximum constituant Adstringens et Roborans Medicamentum; tertio, quod eadem, cum Acidis unita, magnam Phlogisti copiam extricent, quod in corpore infantili Rachitico tantopere desideratur.

Atque inde etiam, licet omnino non negem, posse Martialibus, succis Vegetabilium vel Vino solutis, optatissimos in Rachitide effectus edi; ego tamen Chalybem in substantiâ præfero, atque Limaturæ Martis Alcoholisatæ grana duo ad decem, pultaceis infantum, ex Animali regno desumtis, Medicamentis commista, ter, quaterve quotidie ingeri jubeo. Aquæ Ferratæ Pyrmontanæ, Swalbacenses, Emsenses et cæteræ ad sanandam Rachitidem jure merito commendantur; cum, Acido tantum aëreo solutus, Chalybs, magnâ adhuc Phlogisti quantitate gaudeat et Acidis crudis, quæ primis infantum Rachiticorum viis continentur, relicto Acido Aëreo, facile uniatur.

Si infans, Rachitide laborans, Dentibus jam instructus sit, curandum est, ne carie exedantur; cum enim halitus Rachiticorum Acidis particulis plurimis imprægnatus sit, vapores autem Acidi ipsam Vitream Dentium substantiam corrodant; hâc unicâ ex causâ fit, ut Dentes penitus destruantur; sicut uberius demon-

monſtravit *Ill.* WEDEKIND, (8) præſervari autem â carie facile posſunt, ſi bis terve per diem pulvere Dentifricio Abſorbente aut Alcalino dentes fricentur; præſcripſit hunc in finem *Vir Celeb.* pulverem ex Corallorum Rubrorum et radicis Calami Aromatici ſemiunciâ, vel cruſtam panis toſtam, cum Tabaci cineribus miſtam, aut Oleum Tartari per deliquium, aquâ dilutum, (9) quibus palliativis auxiliis Dentes a corruptione potentisſimum præſervantur.

Si frequens adſit Alvi Fluxus; vel Medicamentis Amaris vel Aquâ Calcis, largius epotâ, ſiſtatur, ne tantâ humorum jacturâ malum indies ingravescat.

Si vero alvus pertinacius obſtructa ſit, exhibeatur Tinctura Rhei, Vino Martis adjecto, ut tonus Inteſtinorum reſtituatur augeaturve; præ cæteris verò immerſiones in aquam frigidam et frictiones, ſæpius repetitæ, commendari merentur.

E X-

(8) Auffatze uber verſchiedene wichtige gegenſtände der Arzneijwisſenſchaft. Pag. 382.

(9) Ibidem pag. 385.

EXPLICATIO TABULAE.

ETIAMSI superfluum videri posset, hanc de Rachitide Commentationem Tabulâ illustrare; vereor tamen magnopere, ne, quae circa singularem ossium Rachiticorum Indolem retuli, satis intelligantur, cum a nemine adhuc Medico has maximi momenti Observationes aut institutas aut evulgatas memini; atque idcirco

Fig. I. Os Frontale sani infantis trium circiter mensium exhibet, ut Ossis totius et densitas et naturalis crassities appareat; maxime autem, ut Suturae Frontalis, quae hoc aetatis termino adhuc superest, vera conditio conspiciatur.

Fig. II. Os Frontale infantis Rachitici ejusdem aetatis ostenditur. Hic statim oculo se exhibet

a.) Spongiosa illa fabrica, quae tam in parte cranii exteriore, quam

b.) ad interiorem Ossis Frontalis laminam observatur. Hanc Spongiosam fabricam, maxime laminae mucosae supernumerariae, ipsis laminis osseis densioribus et compactioribus impositae, deberi, supra (Capite III.) memini.

c. c.)

c. c.) Sunt confinia hujus laminæ, quæ, ſenſim ſenſimque attenuata, verſus denſiorem Oſſium ſubſtantiam definit.

d. d.) Præcipue autem noſtram attentionem meretur Suturæ præternaturalis crasſities, quæ, ſi cum illâ ſani infantis (Fig. I. delineatâ) conferatur, triplo volumine increvit. Spongioſſima Oſſis hoc loco fabrica eſt, et lacunis porisque interjectis conſpicua. Maximam partem a ſupernumerariis laminis efformatur, ſicut exhibet

Fig. III. Idem Os Frontis repræſentatur concavâ interiore parte, ut lamina ſupernumeraria appareat.

Scilicet, ſi Sutura Frontalis inſpiciatur, et calvariæ externam convexam partem et interiorem concavam, hâc laminâ vel potius membranâ mucoſâ inveſtiri, adnotatur.

Cultro idcirco has utrasque, Oſſeo Cranio adhærentes, Membranas ſeparavi, et hic depingi curavi; videtur in hâc Figurâ, ſi Sutura Frontalis luſtretur,

a. a. lamina Mucoſa exterior, quæ albidâ et poroſâ ſuâ ſubſtantiâ a denſiori Oſſe ſubjecto facile diſtinguitur.

Maxime autem conſpicua exhibetur Cruſta Mucoſa Rachitica, quæ totam interiorem Oſſis Frontis ſuperficiem tegit, et quæ

b. b. hic, pro parte reflexa, exhibetur, ut, hâc ſemotâ, vera oſſis interior et denſior lamina appareat.

Insignis adeo est Spuriæ hujus Crustæ crassities, ut fere dimidiam crassitiei Suturæ partem efficiat porosa, spongiosissima, quæ, sensim attenuata, in oculorum Orbitis evanescit. Ubi illam cultro discidi, tres fere lineas crassitie continet, et ubi interiori osseæ laminæ adhæret, tota lacunosa est et rarissimam compagem ostendit.

Ossa Rachitica, quæ hic depinxi, per annum jam et quot excedit, dilutiori Vini spiritu asservo, qui Cupri particulis impraegnatus fuit. Acido, quo Cuprum solutum fuit, Terræ Calcareæ Ossis *conjuncto* et præcipitatis Cupri particulis, Os viridem colorem induit, cum Crusta Mucosa, Ossi viridi superstrata, alba remansisset.

Quando Rachitis desiit et corporis nutritio restituitur, hæc strata mucosa, quæ Ossibus corporis plerisque, hoc morbó affectis, insternuntur, magnâ subito materiæ Terreæ copiâ replentur et in Os densissimum commutantur.

Hinc Ossa, Rachitide prius affecta, postmodum densissima et quasi eburnea evadunt. Est mihi Cranium Fœminæ 50 annorum, quæ in infantiâ Rachitide laboravit, quod, ultra pollicem crassum, totum ex compactâ osseâ substantiâ conflatur, ponderosissimum. — Crassiorem et multo ponderosiorem calvariam Collectio Academiæ Imperialis N. C., continet Erfordiæ.

Fig.

Fig. IV. Os Occipitis pueri quinquennis repræsentat, qui, longo tempore Rachitide affectus, alio postea ex morbo decessit.

Notatu dignissima est hæc Ossis deformitas, quam Rachitis induxit:

a. a. b. b. supersunt adhuc distincta vestigia, quibus

BB. partes Ossis Occipitis Condyloideæ, ab

A. processu hujus Ossis Basilari et a

C. parte Occipitali separantur.

Partes Condyloideæ ab interiori latere, Foramini Occipitali vicino, totæ intropressæ conspiciuntur, adeo ut ex utrâque parte

d. d. fovea sat notabilis appareat, atque hinc fit, ut Synchondroses a. a. b. b. diductæ, nondum in unum continuum os coaluerint.

Hæc partium Condyloidearum præternaturalis intropressio necessario efficit, ut et Cerebellum, et Protuberantia cerebri Annularis comprimatur, atque in hâc partium Rachitidis causa quæri debet, cum Encephali partes nobilissimæ afficiantur.

Cæterum, si morbus non per annos continuaverit, tanta Cranii deformatio non reperietur, et e contrario aucta Capitis moles efficiet, ut homines hoc morbo antea affecti, nunc ingenio et sagacitate excellant.

F I N I S.

GENEESKUNDIGE VERHANDELING

OVER DE

ENGELSCHE ZIEKTE,

TER BEANTWOORDING DER

VRAAG

VAN HET

PROVINCIAAL UTRECHTSCH GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN.

„ Welke is de Aart van de RACHITIS of zooge-
„ naamde ENGELSCHE ZIEKTE"? Welke zijn hare
„ *Oorzaken?* Welke zijn de *Redenen*, dat dezelve zig
„ doorgaans in de allereerfte Kindsheid ontdekt, zo
„ dat men de eerfte beginfelen zelden naa het derde
„ levensjaar der Kinderen befpeurt? Welke zijn
„ hare *Kenmerken*? Welke hare *Toevallen?* Welke is
„ hare *Voorzegging?* Kan menze voor eenige Midde-
„ len *voorkomen*, zo ja, door *welke?*. Welke zijn de
„ beste *Middelen* tot hare *Geneezing?*

Onder de Zinfpreuk

NATURAM SENSUS, RATIONE FULTI, REVELANT.

DOOR

J. F. ACKERMANN,

M. D. Medelid van het Geneeskundig Genootfchap te Mentz.

Waar aan in het jaar MDCCXCII. eene Zilveren Medaille als een *Accesfit* is toegewezen.

Uit het Latijn overgezet.

B R I E F

AAN HET GENOOTSCHAP VAN KUNSTEN EN WETENSCHAPPEN

Te U T R E C H T.

Zeer *Vermaarde Mannen!* Het Vraagſtuk, door U der geleerden Waereld ter oplosſing voorgeſteld, is voorwaar van zo groot een gewigt, dat ik twijfele, of er in het zo uitgebreide vak der Geneeskunde eene ſtoffe te vinden zij, die zo veel tot welzijn van 't menschdom kan toebrengen.

Gij begeert, dat de Aart der *Engelſche Zickte* juist bepaald; hare Oorzaken en eigenaartige Kenmerken aangetoond werden; Dat men de geſteldheid des lighaams, naa de Ziekte, afſchetſe en voldoende Reden geve, waarom deeze ziekte zelden kinderen, boven drie jaaren oud, aantast; en aantoone, of, en hoe, deeze kwaal kan voorgekomen worden; eindelijk welke de beste Middelen ter Geneezing zijn.

Om aan deeze Vraagſtukken, naar mijn vermogen, te voldoen, heb ik dezen gewigtigen taak dus aangevangen; dat ik, eerſtelijk, naauwkeurig opgeve, wat men bij deeze Lijderen door onze zinnen ontdekken kan —— en daarna bijvoege, wat ik uit Waarneemingen door de Reden, en met mijn Oordeel heb kunnen afleiden.

Ik

Ik heb deeze Verhandeling in drie deelen onderscheiden: in de *Eerste Afdeeling* word de Aart der Engelsche Ziekte ontvouwt; de *Tweede* bevat haare Oorzaken; in de *Derde* word de Genees-kundige Verhandeling opengelegt.

Ter ontvouwing van den Aart der Engelsche Ziekte, heb ik nodig geoordeeld, (naa de verschijnselen, die, zo wel in de zieke Kinderen, zelfs als in de Ontlede Lijken van de Kinderen, die aan deeze Ziekte gestorven zijn, waargenomen worden, te hebben laten voorafgaan) de Phijsiologische grondstellingen der Voeding, zo als die in de laatste vijf jaren door de vlijt der Ontleedkundigen ontdekt zijn, uit te leggen, om daar uit den Aart der ziekte zelve te kunnen afleiden.

In het volgend Hoofddeel heb ik, na ontwikkeling der Oorzaken, de gestelheid des Lighaams, die na de Engelsche Ziekte overblijft, beschreven en te gelijk Reden gegeven, waarom deeze Ziekte zo zelden een driejarig kind aantast.

Eindelijk heb ik in de laatste Afdeeling de wijze, waarop de Engelsche Ziekte kan voorgekomen worden te gelijk met haare eenvouwigste en veiligste Geneeswijze opgegeven.

Het zij U, *zeer Vermaarde Mannen!* ter beoordeeling overgelaten of deeze mijne pogingen aan Uw billijken wensch voldoen.

Vaart Wel.

EERSTE AFDEELING.

De Aart der Engelsche-Ziekte.

Daar het in alle Ziekten des menschelijken lighaams moeijelijk of zelfs volstrekt onmogelijk is, den Aart der ziekte zelve te kennen en te doorgronden, ten zij men de Veranderingen, die het lighaam tegennatuurlijk ondergaat, regt bevatte; zo is het vooral noodzakelijk, ter ontwikkeling van den Aart der Engelsche Ziekte, daar op te letten; vermits deeze Ziekte, die zich zelve, door zo veele en zo groote veranderingen in het lighaam ontdekt, hoop geeft, dat men omtrent haar Aart en Oorzaken zekere grondstellingen zal kunnen bepalen. — Want dat de Aart van veele Ziekten tot nu toe den Geneeskundigen onbekend is; moeten wij dit vooral in deeze twee redenen zoeken; deels, omdat bijna geene Phijsicke veranderingen in het lighaam zig lieten zien; deels, omdat het moeijelijk was de algemeene Toevallen van de bijzondere eigenaartige Kenmerken der Ziekte te onderscheiden; waardoor niet zelden de beoordeeling zelve twijfelagtig was.

EER-

EERSTE HOOFD-STUK.

De Gesteldheid van een Kind, [illegible]t de Engelsche Ziekte heeft.

De Ziekte, die ik mij voorgenomen heb te beschrijven, behoort tot de ziekten der Kinderen; immers tast zij nooit Bejaarden aan, offschoon veele Schrijvers, eene zeer zeldzame Ziekte, waar voor Jongelingen zo wel als Volwassenen bloot liggen, uit hoofde der overeenkomst van zommige Toevallen, met den zelfden naam bestempeld hebben.

De Engelsche Ziekte is nimmer aangeboren en er verlopen meestal ten minsten twee of drie maanden naa de geboorte, eer de zekere Kenmerken der Ziekte zich aan den Geneesheer doen zien. (1)

Naar het mij voorkomt, kan deeze Ziekte zeer eigenaartig in twee Tijdperken verdeeld worden, waar

(1) Sichi heeft eene aangeboren Engelsche Ziekte waargenomen, en Storchius verzekerd, dat er zommige kinderen mede ter waereld komen. Zie Trnka Krzowitz Historia Rachitidis. pag. 155. — Dan deeze en gelijkzoortige Waarneemingen zijn naauwlijks geloofwaardig, vermits zij of over den Aart der Ziekte getwijfeld hebben, of deeze Ziekte is kort na de geboorte ontstaan.

waar van het laatste met de zwelling en kromming der Beenderen begint.

Daar de aanleidende Oorzaken niet zelden het grootste gedeelte der Ziekte bevatten; gebeurd het zelden, dat de Geneesheer, uit de lighaamsgesteldheid van een gezond kind, eenige Voorgeschiktheid tot deeze Ziekte kan vermoeden.

Zeer dikwijls tast deeze Kwaal de gezondste kinderen aan; als dezelve begint, schreeuwt het kind, door eene ongewoone pijn gemarteld, bijna zonder ophouden; — de kleur van zijne tronie veranderd reeds in de eerste dagen en is of uitermate bleek of morsfig geel; weldra zwelt de buik op en binnen weinig tijds is zij uitermaten zeer gespannen; vooral is de bovenbuik aan de regterzijde zeer opgezet en buitengewoon hard; het lighaam vermagerd, zo zelfs dat een kind, dat te voren vet was, nu lelijk werd van de rimpels en de gedaante heeft van een oud mannetje; vooral vermageren de ledematen en teeren zodanig uit, dat zij als uit Beenderen alleen schijnen te bestaan; des nagts slapen zij bijna nooit, en als zij slapen, ontwaaken zij schielijk met groot geschreeuw; zij zijn meestal hongerig, en hoewel zij gestadig eeten en drinken, worden zij echter nimmer verzadigt; zuure oprispingen zijn gepaard met gemakkelijk braken van de gestremde melk; hun afgang bestaat

uit

uit verſchillende deelen, waarvan andere vloeibaar zijn, en waarin kleine ſtukjes drijven; de afgang riekt zuur; de Pis is ſtrak, gelijk die der runderen.

Men kan niet zeker bepalen, hoe lang dit eerſte Tijdperk duurt, vermits het zelve, na mate er veele Toevallen te ſamen lopen en het geweld der Oorzaken verſchillend, vroeger of later eindigt. — Dikwerf neemt de fletsheid des lighaams en de vermagering zeer ſpoedig toe, en daar komt eene groote logheid en onmagt tot beweeging bij, willende deeze kinderen niet ſtaan en gaande zelfs waggelen zij met zekere bevreesdheid.

Ter zelver tijd beſpeurd men zwelling in de gewrigten en uitpuiling van de aengroeijſelen der Beenderen, die gewoonlijk het eerst in de gewrigten der bovenſte ledematen ontdekt word, vooral in het gewrigt der Voorhand met de *Radius* en *Ulna*; kort daarna zwellen de Enkels; dan zetten de einden der Ribben, daar zij zich met de Kraakbeenderen vereenigen, als knobbeltjes uit, en men vind niet zelden de hoofdjes der kleine beenderen van de Agterhand en Agtervoet gezwollen.

Wanneer de Ziekte dus verre gevorderd is; word het Hoofd grooter en krijgt eene bijzondere gedaante, die deeze Ziekte kenmerkt. — Want het Voorhoofd puilt, ter plaatſe daar het hoofdhair begint, zodanig uit, dat het overige ſchuins naar de

Oog-

Oogholten inloopt. — De bolle en ronde gedaante des voorhoofds word plat, en van weerenskanten zijn de voorhoofdsbuilen eenigermate verheven. — Het bekkeneel word grooter, zo, dat er ongelijke en niet geëvenredigde uitpuilingen in het agterste gedeelte des hoofds bespeurd worden — de Naden gapen en de Fontanel word wijder; door deeze uitzetting word het hoofd aanmerkelijk zwaarder, zo dat de spieren het zelve niet opbeuren nog ophouden kunnen, waardoor het hoofd of voor over hangt of zijdelings op de Schouders nedervalt.

Wanneer de Ziekte erger word, en de Toevallen zwaarder worden, dan bemerkt men eene wasagtige weekheid in de Beenderen, welke door door de Spieren, die zo flap en bijna kragteloos zijn, op onderscheidene wijzen gekromd en verdraaid worden; men bespeurd dit het eerst in de onderste Ledematen; het Deijbeen word naar voren en gewoonlijk buitenwaards gebogen; het Been (*Crus*) werd voorwaards naar binnen; en de Opperarm werd buitenwaards gekromd; en de Voorarmbeenderen worden voorwaards gedraaid; de Borst, werd zijdelings te zamen gedrukt; ze rijst van voren in een bult, zo, dat ze naar de kiel van een schip gelijkt, vermits de Ribben, zijdelings plat, schuins naar het Borstbeen lopen.

De Rugstreng vind men dan eens naar deeze, dan

dan naar geene zijde gebogen, en word met der tijd, als het lighaam, tot herstel van het evenwigt, naar de tegengestelde zijde overheld, door eene dubbelde kromming ontciert.

Den Onderbuik vind men dikwerf aan eene der zijden uitpuilende en aan de andere als ledig ingezonken.

De Tanden botten langzamer uit dan bij gezonden, en zijn dan nog klein en met kerfjes; weldra worden zij zwart en ze bederven; zij zijn zeer bros, zo dat zij zelfs, als men maar zagtkens kaauwt, in stukken springen; zij vallen ligtelijk uit, en men ziet dikwerf, dat zij niet door anderen verwisseld worden.

De Stem dezer Kinderen is hees en knersende (2) en naar mate der jaaren veel te zwaar. (3)

De Pis is geelagtig wit, troebel gelijk die der dieren en verspreid, weinige uuren na dat zij geloost is, eene zeer doordringende lugt, gelijk als die van vlug loogzout (4). De Pols is klein, zwak, en altijd langzamer dan natuurlijk.

De

(2) WEPSTER Sijstem der Practischen Arznijkunst. Tom. 3. pag. 128.

(3) ROSENSTEIN von der Kinder Kranckheiten, pag. 579.

(4) LEIDENFROST. R. WILKINGHOFF. Dissert. exhibens nonnulla de Rachitide, pag. 16.

De Buikontlasting is, gedurende dit tijdperk der ziekte, bijna altijd gestremd, zo dat om den tweeden of derden dag vloeibare stoffen geloost worden. — Tegen het einde der Ziekte bespeurt men Buikloop, waardoor de spijzen, bijna onveranderd, ontlast worden. Wanneer de Ziekte tot den hoogsten trap gestegen is, bemerkt men een Sluipkoortsje en een zuuragtig Zweet verteerd het lighaam; de vermagering van het lighaam, (het Hoofd en den Buik uitgezonderd) neemt zo toe, dat men, als het ware, vel over been ziet; hier bij komen herhaalde Bloedigen uit de Neus en uit het Tandvleesch, dat spongieus en rottend is. — Men bespeurd Kenmerken van Water in het Bekkeneel en in de Holligheden der Harsfenen, waartoe behoort eene verwijderde en voor de lichtstralen bijna ongevoelige Oogappel; — Slaapziekte; — Lamheid der onderste Ledematen; — Stuiptrekkingen van het geheele lighaam, die spoedig door den dood gevolgd worden.

TWEEDE HOOFD-DEEL.

Verschijnselen, die in de Lyken zijn waargenomen.

Ik heb veele Lighamen geopend van Kinderen, die de Engelsche Ziekte gehad hadden, en heb die

afwijkingen der natuurlijke gesteldheid, dewelke door de Ontleding kunnen nagespeurd worden, vlijtig onderzogt, en durve verzekeren, dat er geene Ziekte des menschelijken lighaams is, die zo veele, zo groote en zulke klaarblijkende veranderingen te weeg brengt, en uit welker vergelijking zo veel licht over den Aart en Oorzaken der Ziekte verspreid word, dan in deeze kwaal.

Alhoewel ik in het verhaal der Ziektekundige Verschijnselen gemakkelijk de Redenen daar van zoude hebben kunnen opgeven, heb ik echter liefst verkozen, thans alleen hier de Waarnemingen bij te brengen, en het geen in het zamenstel der beledigde werktuigen ontdekt word, afzonderlijk te behandelen, op dat ik niet schijne, de Waarneemingen, verward met derzelver beoordeeling, te hebben voorgedragen, terwijl de Aart der Ziekte zelve dus verre onbekend is; en, op dat de Ziektekundige opgave der Redenen, die ik uit de Ontledingen afleide, tot een vasten grondslag ter ontwikkeling van hare Oorzaken, verstrekken moge.

Ten einde hierin eene geregelde leiding te volgen, zal ik een begin maken met de beschrijving der Werktuigen, die ik in de onderscheidene holligheden des lighaams bevonden hebbe, tegennatuurlijk gesteld te zijn.

Den Buik geopend hebbende, doen zich terstond de

de *Maag* en de *Darmen* voor, zodanig door de Lucht, die zij bevatten, uitgezet, dat dezelven met de punt van een mesje doorstoken zijnde, de lucht er met eene sijffeling uitgaat; de vliezen der Darmen zijn zeer dun en zo, dat zelfs de grotere takken der bloedvaten op zommige plaatzen naauwlijks doorschijnen, zijnde de overige kleindere geheel zonder bloed. — de *Dunne Darmen*, bijna geheel zonder spijs, zijn niet zelden met veele lange Maden, (*Ascarides Lumbricoides*) bezet; de *Dikke Darmen* zijn met onverteerd voedzel opgevuld, en in den zak van het *Cæcum* (*den Blinden Darm*) vind men niet zelden zeer veele Wormen, waarvan ik er twee of drie in het *Wormwijze Aanhangsel* ingekropen vond. — Het Klapvlies van *den Kronkeldarm* is zeer naauw gesloten en de lucht dringt in den *Regten Darm* niet door, offchoon men de Darmen zelfs sterk drukt. — Den *Regten Darm* vind men dikwerf zamengevallen en slap, en wanneer men de Slijm en rauw voedzel, in denzelven bevat, door water verdund, naauwkeurig onderzoekt, ziet men niet zelden veele *kleine Wormpjes* en *Maden* van dat zoort, welker hoofdjes zo dun zijn als een hair, (*Trichocephali*).

Het *Darmnet* is zonder vet, dun, gelijk een Spinne-Webbe.

Het *Darmscheel* levert soms, behalven dat het

zonder vet is, niets onnatuurlijks op; dikwerf echter zijn deszelfs Klieren vergroot en opgezet, en deeze heb ik eens tot zulk eene grootte toegenomen gezien, dat zij de dikte hadden van twee vuisten.

De *Milt* is zomwijlen te zamen gedrukt en hard; foms ziet men ze vergroot en fponsagtig.

Het zelve neemt men in het *Alvlees* waar, het welk bijna niet ontaart; en ik heb het zelve in alle de Lijken, die ik geopend hebbe, flechts twee malen iets groter gevonden, dan gewoonlijk, dog echter niet verhard.

De *Lever* word in alle Kinderen, die de Engelfche Ziekte hebben, verbazend groot, zo dat ik zomwijlen gezien heb, dat ze den Onderbuik zelfs bereikte; ze vertoonde nogthans zo min uit- als inwendig iets tegennatuurlijks in haar maakzel. — De *Galblaas* heb ik zomtijds bijna geheel ledig gevonden, meeftal gevuld met een wit flijmerig vogt, bijna niet geel, nog bitter; — nimmer heb ik bij deeze Lijderen, het welk ook andere Schrijvers getuigen (5), de Galblaas, met natuurlijke Gal gevuld

HALLER MATH. Difs. de Rachitide in Collect. Difs. Vindob. Tom. I. pag. 167.

VOGEL Prælect. pag. 551.

vuld gezien, maar zij bevatte of weinig en ſlijmerig vogt, of veel, maar zeer dun.

De *Nieren* heb ik nimmer gevonden dat eenig gebrek in hun Zamenſtel hadden; ook niet de *Pisblaas*, alhoewel ik die altijd met Pis zeer opgezet gevonden heb.

Bij de opening van de holligheid der Borst, vond ik dezelve bijna altijd gevuld door een weijagtig vogt, offchoon weinig in hoeveelheid; de *Longen* zijn zomwijlen klein, naauwlijks rood, hier en daar zamengevallen, zamengetrokken en verhard; dikwerf gezond; — de Waterklieren, die bij de verdeeling der Luchtbuizen, (*Bronchia*) zich voordoen, zijn bijna altijd uitgezet en als een ongelijk lighaam vergroot; de *Thijmklier*, die in de Kinderen grooter is en bij het toeneemen der jaren kleiner word, vind men in deeze Lijderen uitermaten groot.

Daar ik de aangroeijng der Longen aan het Borstvlies zomwijlen in de Lijken deezer Kinderen heb waargenomen, zal het nodig zijn, hier te herinneren, dat dit geen gevolg deezer ziekte, maar dat het of een aangeboren kwaal is, of dat het het door eene andere oorzaak is te weeg gebragt.

Het Bekkeneel doorgezaagt hebbende, vond ik dat het harde Harsſenvlies vrij ſterk daar aan gehegt was; en na dat dit, niet zonder eenig geweld, er afgeſcheiden was, liep er uit de gebroken vaatjes,

 die

die zig anders als roode puntjes in dit vlies vertoonen, eene groote hoeveelheid weijagtig vogt met bloederige ſtreepjes doormengd; het harde Hersſenvlies weggenomen hebbende, vond ik in de Celletjes van het Spinnewebsvlies (*Arachnoidea*) en het Dunne Herſenvlies (*Pia Mater*) zeer veel heldere Weij, die vooral in de Vooren tusſchen de kronkelingen der Hersſenen zich als waterblaasjes voordeed; het Dunne Hersſenvlies was zeer gemakkelijk van de Hersſenen afteſcheiden; de Hersſenen *zelve*, waren als pap en weken voor het Ontledend mes weg.

Dan, dat mij opmerkenswaardig voorkomt, en dat dus verre van niemand is aangetekend, is, dat ik bij twee Kinderen, in de zo weeke zelfsſtandigheid zelfs der Hersſenen, zeer harde knobbels als Knoesten (*Scirrhi*) gevonden heb; bij een driejarig meisje, dat de Engelſche Ziekte had gehad, vond ik zo een *Scirrhus* in het Merg der voorſte Hersſenkwabbe, agter de Reukzenuw verholen; een tweeden in de agterſte linker kwabbe, agter de agterſte hoorn van de driehoornige holligheid (*Ventriculus tricornis*). In een jongetje, nog niet volkomen twee jaaren oud, heb ik dezelfde verharding der Hersſenen waargenomen, bijna in derzelver midden bij het *Corpus Striatum*; Deeze *Scirrhi* der Herſenen, die ik in twee Lijken heb waargenomen

door-

doorgesneden zijnde, waaren inwendig grijsagtig zwart, en schenen als uit eene vaste, digt in een gepakte Cellulosa te bestaan.

De Holligheden der Hersfenen bevatten altijd eenig Water in zig en het dunne Hersfenvlies vind men bij de *Plexus Choroides* altijd met Waterblaasjes bezet.

DERDE HOOFD-DEEL.

Het maakzel der Beenderen in Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben.

Dewijl de Beenderen, in deeze Ziekte het meest aangedaan worden, hebben veele Geneeskundigen gedagt, dat de Hoofdoorzaak der Ziekte, daar in, hare zitplaats had; ik achte het dus der moeite waardig, afzonderlijk in 't kort optegeven de wijze, waarop de Beenderen tegennatuurlijk ontaarten en welk een gesteldheid zij door de Engelsche Ziekte verkrijgen.

De eerste en voornaamste verandering in de Beenderen, die door deeze Ziekte zijn aangedaan, is, dat zij week worden, zo dat zij zonder gevaar van te breeken gebogen en gekromd, ja met een mes, als spek, kunnen worden doorgesneden. — Deeze

tegennatuurlijke weekwording en waschagtige buigzaamheid bespeurd men in alle de Beenderen des lighaams, en de toevallen der ziekte leeren ons, dat eerst de Cylindrique Beenderen der uiterste Ledematen en de einden der Ribben; daarna de Wervelen van de Ruggegraat, en eindelijk de Beenderen van de Voorhand en de einden der Voorvoet, week worden. — Zelfs zijn de Beenderen van het Hoofd hiervan niet uitgezonderd: Ik bezit een Voorhoofdsbeen van een éénjarig kind, 't welk zo buigzaam is, dat het als papier behandeld en opgerold kan worden; desgelijks kan ook de Opperkaak met de vingers t' zamen gedrukt worden, alhoewel ze, na de drukking, zich door derzelver veerkragt in haare vorige gedaante hersteld. — De Onderkaak komt mij eenigzints harder voor, maar kan echter ingedrukt worden; vooral zijn de *Processus Condyloidëi* en *Coronoidëi* zeer week. — Zelfs heeft het hardste Been van het Hoofd, 't welk het Zintuig van het Gehoor bevat, deszelfs vorige hardigheid verloren en kan gemakkelijk met een mes gesneden worden.

Dan, wanneer wij den aart der weekgeworden Beenderen, en het onmatig verschil met derzelver natuurlijke gesteldheid nauwkeurig gadeslaan, vinden wij daar in zeer veel dingen, die, offchoon ze tot dus verre den Geneeskundigen nog onbekend zijn, waarlijk opmerkenswaardig zijn. Te weten

Voor-

Vooreerst; is er een groot onderſcheid tusſchen de door de Engelſche Ziekte aangedane Beenderen en die, welke door de Zuuren geweekt, zagt worden. — Deeze worden, na de ontbinding der aarddeelen, door het Zuur, (wanneer het *Gluten* alleen overig blijft) zagt en handelbaar, zonder eenige verdere verandering te ondergaan; geene worden te gelijk meer uitgezet en zwellen als een ſponsagtigen klomp.

Ten Tweede; men beſpeurd deeze tegennatuurlijke zwelling vooral in die Beenderen, welker maakzel los en Celluleus is, (b. v.) in de Lighamen der Rugwervelen en in de ſponsagtige Beentjes der Voorhand en Voorvoet. —— Men vind bij deeze Kinderen de Lighamen der Wervelbeenderen, die gewoonlijk in derzelver bovenſte en onderſte oppervlakte uitgehold zijn, uitgezet en overal van eene gelijke dikte.

Ten derde; de Aangroeijſelen (*Epiphyſes*) der lange Beenderen, en de einde der Ribben zijn meer gezwollen, dan het beenig einde (*Diaphyſis*) en het lighaam of midden der Beenderen. De reden deezer ongelijke zwelling moet men in het natuurlijk losſer zamenſtel der Aangroeijſelen zoeken. — Het is immers bekend, dat de vaste zelfſtandigheid van het been in deszelfs midden is, daar de Celletjes klein en t' zamen nauw vereenigd zijn; dat deeze Cel-

letjes, naar mate zij nader komen aan de einden der Beenderen, die de gewrigten maken, zo groot worden en zig zo uitbreiden, dat deeze Celletjes door de geheele zelfſtandigheid van het Been gevonden worden; daar in tegendeel het middelſte gedeelte der Beenderen zich als eene vaste, met merg gevulde buis voordoet. — Daar en boven is het den Ontleedkundigen bekend, dat de uitſteckende einden der beenderen (*Diaphijſes osſium*) meerdere en grootere voedende ſlagaderen hebben, die des te wijder en meerder in getal gevonden worden, hoe ſpongieuſer het zamenweefzel der Beenderen is, waar zij ingaan.

Ten vierde; vermits de ſponsagtige Beenderen en de Aangroeijzelen der lange Cijlindrique Beenderen, wijder Celletjes hebben, zo zijn ook de Celletjes van het Beenvlies, die in de beenagtige zelve overgaan, van een losſer zamenweefzel; waarom men ook het Beenvlies bij hun, die de Engelſche Ziekte ſterk hebben, in een gezwollen, ſlijmig, wit, zeer ſpongieus Vlies ontaart vind, waarmede de weeke Beenderen, vooral derzelver einden, bekleed zijn.

Men vind het Bekkeneel ook dikwerf met dit ſlijmig Vlies bedekt, vooral het Voorhoofdsbeen en de Opperhoofds-Beenderen: — het is 't dikſte bij de randen der Beenderen en word allengskens dunner, hoe nader het komt na het midden van het

Been, dat het echter nimmer bereikt, vermits het midden des Beens, uit hoofde der meer gevorderde Beenwording, harder en vaster is. Door dit slijmig Vlies zijn de Beenderen nog meer gezwollen, en ik bewaar een Voorhoofds-Been in Brandewijn, dat ter plaatse, waar het met de andere helft door de Voorhoofds Naad vereenigd word, bijna een halven duim dik is.

Daar de Beenderen, die het gewelf van het Bekkeneel uitmaken, na verloop van het eerste jaar, met tandjes en beenige kerfjes zeer nauw vereenigd worden, vind men bij Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, dat zij een weinig van den anderen afstaan, en als dunne schubbetjes op den anderen liggen.

Daar en boven hangt de geheele onregelmatige gedaante des Hoofds eeniglijk af van de mismaaktheid der Beenderen, die het Bekkeneel uitmaken, welke zomwerf zo verre van den anderen geweken zijn, dat de Naden door afzonderlijke Beentjes gesloten worden. — Waarom men dezelve in alle de Naden van de Hersenpan deezer Lijderen vind, offchoon ze in getal en gedaante bij onderscheiden voorwerpen zeer verschillende zijn.

Zomwerf gebeurd het, vooral, wanneer de Ziekte reeds verouderd is, dat de *Bodem* van het Bekkeneel door zijne eigene zwaarte word ingedrukt, en de

Pro-

Procesſus Baſilaris van het Agterhoofdsbeen, na boven wijkt. — Dit kan egter waarſchijnlijk niet geſchieden, zonder veel hinder aan de Zielsvermogens toetebrengen.

VIERDE HOOFDSTUK.

Eenige gevolgen, getrokken uit de Verſchijnſelen, die bij deeze Lijderen worden waargenomen.

Wanneer wij verder in het veld der Natuurkundige Wetenſchappen willen uitweiden, moeten wij al onze vlijt daar heenen wenden, dat wij *eerst* alleen en afzonderlijk opgeven, wat men omtrent een voorwerp, dat wij ter onderzoek genomen hebben, ontdekt, en, *dan* na de zaak wel beredeneerd te hebben, het beſluit opmaken, wat er omtrent dezelve nader moet gezegt en bepaald worden. — Dit voetſpoor volgende, zal ik, daar ik reeds de toevallen der Engelſche Ziekte en de Waarnemingen in de Lijken, door deeze kwael weggerukt, heb opgegeven, nu voortbrengen, wat ik uit dit alles zal kunnen afleiden.

De vermagering deezer Kinderen is een algemeen toeval in deeze Ziekte, en zo wij de Ontleding raadpleegen, vind men de Huid zonder Vet; het Vetvlies

zeer overvloedig en flets; de Spieren bleek en uitgeteerd. — Offchoon de verbazende grootte des Hoofds en de zo gezwolle Buik eene algemeene uitteering fchijnen uittefluiten, zo blijkt echter bij nader onderzoek, dat men hier geene vermeerdering, maar eerder eene vermindering en verlies der deelen befpeurt; dewijl de gaping der Naden; de tegennatuurlijke verwijding van de met water opgevulde holligheden der Hersfenen; de opfpanning der Darmen door lucht en de verdunning van haare Vliezen, als ook de Buikfpieren, die naauwlijks dikker dan papier zijn, genoegfame kenmerken van eene algemeene uitteering zijn, waar door geheel het lighaam ondermijnt word.

Deeze algemeene vermagering der Kinderen, die de Engelfche Ziekte hebben, toont aan, dat het lighaam van de nodige voeding en herftel der verlorene deelen verftoken word; daar nu deeze Kinderen door de gebruikte fpijzen niet gevoed worden, hangt dit hoofdzakelijk van deeze twee Naaste Oorzaaken af: want of de uit het voedzel bereide Chijl is tot de voeding onbekwaam, of de Wegen, waardoor de Chijl naar alle de deelen des lighaams gevoerd word, zijn verftopt. — Dog men bemerkt bij deeze Kinderen geene verftopping in deeze Wegen, en zelfs fchijnen de opflurpende Vaten, die in het Darmfcheel zijn, in tegendeel meer dan gewoonlijk verwijd te zijn;

en

en de Darmſcheels-klieren, die dikwerf in de lijken der Kinderen, die de Engelſche Ziekte hadden, tot eene wanſchapene grootte zijn opgezet, beletten den doorloop van de Chijl ook niet; daar R. A. Vogel (6) reeds vermoedede, en Rezia (7) onlangs bewezen heeft, dat de veruitgezette Ingewanden en Klieren niet verſtopt, maar eerder verwijderd zijn; men moet dus de vermagering en uitteering deezer Lijderen niet toeſchrijven aan de verſtopping der Darmſcheel-klieren en belette doorvloeijng van de Chijl, maar veel eerder aan deszelfs onvermogen en ongeſchiktheid tot voeding van het lighaam en herſtel der verlorene deelen.

Wanneer het lighaam kwalijk gevoed word, is dit er vooral de reden van, dat de deeltjes, die tot onderhoud der Werktuigen nodig zijn, uit de voedende ſappen niet worden afgeſcheiden en aan de deelen des lighaams hangen blijven.

Indien wij nu dit op de Engelſche Ziekte toepasſen, dan komt hier de vraag op uit: welke deelen worden in het lighaam van een kind, dat door deeze Ziekte aangetast is, voornamelijk vereischt? dit

(6) Prælectiones de cognoscendis et curandis morbis.

(7) Specimen Obſerv. Anatom. et Patholog. Ticini 1784. disſert. 1. et 2. de Viscerum, quam dicunt, obſtructione cum molis incremento.

dit valt niet moeijelijk te beantwoorden. — De Beenderen leveren het voornaamste en duidelijkste Toeval op in deeze kwaal, daar dezelve zo week worden, dat zij door de zwakke Spieren op onderscheide wijze kunnen gekromd en gebogen worden; vermits nu deeze weekwording en buigzaamheid der Beenderen alleen daarvan afhangt, dat zij, geheel verstoken van de Aard-deelen, als 't ware, enkel uit lijmige stoffe bestaan, blijkt het klaar, dat de Aard-deelen tot voeding en herstel des lighaams voornamentlijk vereischt worden; alhoewel nu de Beenderen, daarom dat zij meerendeels uit Aard-deelen gevormd worden, nu van dezelve ontbloot, meer, dan de overige deelen des lighaams, den aart der Ziekte ontdekken, en het gebrek der Aard-deelen aanduiden, volgt echter zeker, dat ook de overige deelen, door gebrek van dit aardagtig beginsel, moeten ontaarten; want, gelijk de Beenderen aan eene grotere hoeveelheid der Aard-deelen, in evenredigheid tot de overige bestaandeelen, hunne stevigheid verschuldigd zijn, om als een grondslag en steun voor het overige lighaam te verstrekken; zo verkrijgen ook de overige deelen uit dit zelfde beginzel, dat tot haare zamenstelling medewerkt, die vastigheid en kragt der vezelen, die tot oeffening der werkingen van het lighaam noodzakelijk vereischt word; hier van daan is het, dat in deeze Lijderen, uit een volstrekt

ge-

gebrek van dit aardagtig beginſel, tot de voeding geſchikt, eene zo groote ſlapheid der Spieren en buitengewoone bleekheid der Spiervezelen beſpeurd word; van hier die groote fletsheid der Huid en van het Vetvlies. — Maar ook om dezelfde reden ontbreekt aan de Vliezen die vastigheid en veerkragt der vezelen, die zij ter behoorlijke oeffening hunner werking zo zeer benodigt hebben; — daarom is ook de Darmbuis bijna geheel kragteloos, en word door de Lucht, die uit de Spijzen losgelaten word, (het zij de Darmen die niet t' onder kunnen brengen, of onmagtig zijn om ze te loozen) zodanig uitgezet, dat de Buik als een ton geſpannen is en klinkt, als men 'er op ſlaat. — De Bloedvaten zijn, offchoon de de langsſame Polsſlag genoeg de zwakheid van het Hart aanduid, wonderbaarlijk verwijderd, zo als de Ontleding aantoont. — hier toe moet ook gebragt worden de uitzetting der Ingewanden en Klieren, vooral van de Lever, die men altijd en in alle Kinderen, die aan deeze Ziekte geſtorven zijn, verbaazend groot vind. De oorzaak, dat deeze, tot affcheiding der vogten geſchikte, Werktuigen zodanig vergroot worden, is alleen gelegen in de verwijding en uitzetting van derzelver Bloed- en Watervaten, het welk wederom veroorzaakt word door derzelver ſlapheid en gebrek van veerkragt, waardoor dezelve voor het door-

lo-

lopend Bloed en Weijvogt ligtelijk wijken, en geen vermogen hebben om zich te kunnen zamentrekken, en in hunnen vorigen ſtaat te herſtellen.

Daar er nu in de Beenderen gebrek van Aard-deelen beſpeurd word, en daar van alleen derzelver weekheid en buigzaamheid afhangt, zo volgt van zelfs, dat van de verminderde evenredigheid der Aard-deelen tot de overige beſtaandeelen de ſlapheid en zwakheid der overige Werktuigen afgeleid worden.

VYFDE HOOFD-STUK.

Het een en ander over de Voeding en over de Afſcheiding der Vochten, dat tot dit ſtuk behoort.

Op dat men gemakkelijker begrijpe, het geen ik op mij genomen had, over de bepaling van den Aart der Engelſche Ziekte te zeggen, heb ik nodig geoordeelt, aangaande deeze voorname werking des Lighaams, eenige weinige ſtukken, uit de nieuwſte ontdekkingen der Natuurkundigen, hier in te laſſen.

Het menſchelijk Lighaam, waaromtrent eigenlijk alleen de Vraag verkeerd, word zamengeſteld uit beſtaandeelen, die niet zo zeer in aart, als wel in evenredigheid verſchillen. Hier toe behoren de Beenderen, Kraakbeenderen, Spieren, Vliezen van onder-

ſcheiden maakzel en het Zenuwmerg. Omtrent deeze natuurlijke vorming des Lighaams, verſchillen de Natuurkundigen niet; dan het is zo gemakkelijk niet, het werktuiglijk zamenſtel des Lighaams wel te beoordeelen, overmits de oirſprongelijke vorming der werktuiglijke deelen, doordien deeze niet onder het oog valt, nog zo duiſter is, dat de Natuurkundigen tot dus verre het hier moeten opgeven; en men kan deeze verborgenheden op geene andere wijze ontwikkelen, ten zij men Proeven met eigen Waarneemingen paare, en het geen door deeze twee wegen niet ontdekt kan worden, met ons Oordeel en door de Reden uitvorſche.

Het Celluleuſe of Vetvlies, heeft zo de overhand in alle werktuiglijke deelen van ons lighaam, dat er geen deel zij, of het word er uit zamengeſteld, en kan in dit Vlies weder ontbonden worden. — De Bekleedzelen des lighaams beſtaan klaarblijkelijk uit zulk een celluleus Vlies, 't welk, daar het de Spieren bekleed, uit wijde, losſe celletjes beſtaat, die hoe meer zij aan de oppervlakte des lighaams komen, des te kleiner en meer zamengepakt worden.; — uit het zelve Celluleus Vlies, zijn de Spieren, Bloedvaten, Vliezen, Klieren en Ingewanden volſtrekt eeniglijk zamengeſteld; — dat de Herſſenen van gelijkzoortig maakzel zijn, blijkt klaar, als men dit weeke ingewand door het vogt van

Mor-

Morgagni hard maakt. Ja zelfs de Beenderen tonen dit maakzel ons duidelijk aan, want zo dra de Aard-deelen door het Salpeterzuur ontbonden en weggenomen zijn, kunnen de Celletjes gemakkelijk verwijderd en uitgerekt worden.

Deeze Cellulosa, die de zelfstandigheid der werktuiglijke deelen uitmaakt, vereenigd zich teffens met dezelven, zo zelfs, dat de Huid door dit Celluleus zamenweefzel in de Spieren overgaat; deeze worden hierdoor wederom naauw met de Slagaderen vereenigd en gaan zelfs in het Celluleus maakzel der Beenderen over, na vooraf een dik Vlies, dat de Beenderen bedekt, gemaakt te hebben, dat men het Beenvlies (*Periosteum*) noemt.

En wanneer men dit Vlies in eenige deelen des Lighaams niet ontdekt, moet men dit toeschrijven aan eene meerdere ophooping der kleinere Celletjes, die, of door haare gewoone hardigheid niet kunnen van den anderen gescheiden worden, of door te groote weekheid naauwlijks zamenhangen, en dus afgescheiden zijnde, scheuren; daardoor schijnen deeze Celletjes in de Beenderen en in het weeke merg der Hersfenen en Zenuwen als geheel te ontbreken, alhoewel men dezelve, bij het neemen van Proeven, weldra ontdekt.

De Slagaderen, die het bloed voeren, uit de linker holligheid van het Hart voortgesproten, door-

lopen geheel het lighaam; verdeelen zich in zeer veele takken en zo fijn als hairtjes geworden zijnde, maken zij verſcheiden Netsgewijze Vlegtelingen, (*Plexus Retiformes*), vervolgens op nieuws zamen gelopen en met andere hoofdtakjes vereenigd zijnde, keeren zij onder den naam van Aderen naar het Hart te rug — De Slagaderlijke Vlegtingen, die hiertoe voornamentlijk behoren, worden uit de laatſte verdeelingen der Vaten gemaakt en beſtaan uit de kleinſte Slagadertjes, geſproten uit de laatſte verdeeling van den Slagader, die met den anderen vergaderd, te rug lopende en wederom vereenigd, eindelijk in eenen tak verzameld worden, die den Ader uitmaakt. — Dit zamenweefzel der Vaten, vind men tusſchen de laatſte verdeeling der Slagadertjes en Adertjes, en uit deeze Vlegtingen beſtaan onmiddelijk alle afſcheidende Werktuigen; want daar er geen deel des Lighaams is, of het beſtaat uit Cellulofa, zo is er geen Cellulofa, of men vind er dusdanige Slagaderlijke Vlegtingen in; dit zo fijn maakzel der werktuigen ontdekt men door het Microscoop, als men de Vaten met gekleurde Wasch opſpuit (8).

In ieder Celletje vind men ook verſcheiden Opſlur-

(8) P. MASCAGNI Vaſorum Lijmphaticorum C. H. Hiſtoria et Ichniographia. Senis. 1787. part. I. Sect. II.

ſlurpende Vaten, tot twee, drie en vier in getal, volgens de Waarneemingen der Ontleedkundigen (9).

Door de voortſtuwende kragt van het Hart, en door het zamentrekkend vermogen der Slagaderen, word het bloed tot in de kleinſte Vaten voortgedreven, en de zo fijne Slagaderlijke Vlegtingen, die door zeer fijne Vliezen gemaakt worden, uitgezet; en daar door is het, dat het vloeibaarſte gedeelte van het bloed, de Weij namelijk (*Serum*), en het ſtrembaar Watervogt (*Lympha*) door de kleinſte buisjes als uitzweet en de Celletjes vervuld.

Daar nu de Celletjes beſtaan uit verſcheiden deeltjes, die in verſchillende evenredigheid zijn t' zamen vermengt, moeten deeze Celletjes, door ſtrembaar Weijvogt (*Lympha*) en Weij (*Serum*) gevuld, uit deeze vogten noodwendig die deeltjes aantrekken, die met dezelve de meeste overeenkomst hebben; zo dat de Lijmige voornamelijk aan de Spieren; de Olieagtige aan de Hersſenen; de Aardagtige aan de Beenderen vastkleven.

Op deeze wijze alleen kan men bevatten, hoe het Menſchelijk Lighaam gevoed word. — Want dewijl de Deelen van het Dierlijk Lighaam vroeg of laat tot verrotting overhellen; zo word door deeze inwendige ontſtentenis der deelen de ſtoffe, die de Celletjes uit-

(9) Ibid. part. I. ſect. III.

uitmaakt, geheel tot haare eerste beginzelen ontbonden, uit haaren zamenhang gedreven en nieuwe deeltjes, die door de Slagaderlijke Vlegtingen worden aangevoerd, verwisseld.

De overige Deeltjes, die in de Celletjes worden aangevoerd, dog daar door niet worden aangetrokken, worden te gader met die, welke te voren met de Celletjes vereenigd, nu tot haare eerste beginzelen ontbonden zijn, door de Opslurpende Vaatjes naar de Chijlbuis (*Ductus Thoracicus.*) te rug gevoerd en met het bloed vermengd; of door het lighaam weder omgevoerd; of, als tot de voeding ongeschikt, door de ontlastende Werktuigen des lighaams geloosd.

Tot de geschikte vorming der werktuiglijke deeden, waardoor deeze hunne werkingen volbrengen, word eene juiste en bepaalde evenredigheid der bestaandeelen vereischt; daar nu deeze deelen uit het Bloed, of liever uit deszelfs strembaar Weijvogt (*Lympha*) gevormd en aanhoudend vernieuwd worden; en het bloed uit de Chijl bereid word; komt het eindelijk daarop neder, dat men deeze voedende Sappen des lighaams als de Oorzaak der ziekte moet aanmerken, wanneer namelijk de juiste evenredigheid der voedende deelen ontbreekt.

ZES-

ZESDE HOOFD-DEEL.

Over den Aart der Engelsche Ziekte.

Vermits Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, met het zelfde voedzel opgebragt worden, waardoor gezonde Kinderen kragt en sterkte bekomen, moet de reden, waarom zo veele Aard-deelen, die met het voedzel in het lighaam komen, tot de voeding onbekwaam worden, alleen in eene ontaarting van de Chijl gezogt worden; dit toonen ook de toevallen der Ziekte en de verschijnzelen in de Lijken duidelijk aan, daar al wat uit het lighaam deezer kinderen geloost word, Tekenen van *Zuur* aankondigen; hiertoe behoren vooral de dunne Afgang, die uit den geelen groenagtig is en Zuur ruikt; de Oprispingen en Brakingen van Zuuragtig, gestremd Zog; de Uitwaseming en het Zweet, dat duidelijk Zuur ruikt; en dit alles geeft een klaar bewijs, dat het geheele lighaam deezer Kinderen als van het Zuur doortrokken is.

En, wanneer men de Buik opent van een Kind, dat aan de Engelsche Ziekte gestorven is, bespeurt men geene Loogzoutige stank van Verrotting, maar eene doordringende Zuuragtige stank. — De stoffen, die men in de Maag en Ingewanden vind, ruiken ook Zuur, en ik heb menigmaal met de *Heliotro-*

pium geverwd papier, in deeze ſtoffe gedoopt, rood zien worden.

Uit deeze verſchijnzelen kan men de reden afleiden, waarom de Aard-deelen, die met het voedzel in de Chijl overgaan, bij deeze Kinderen tot de voeding onbekwaam zijn; want daartoe word vereischt, dat de voedende deelen met de Chijl en het Bloed vermengd worden, en in deeze levensvogten vrijelijk drijven; dus kunnen deeze Deeltjes (als het ſtrembaar Weijvogt, met dezelve bezwangerd, te gelijk met het Bloed door deeze zo fijne Slagaderlijke Vlegtingen doorvloeid,) ſchielijk aan de Celletjes door eene Chemiſche aantrekking vastkleeven, en dus de Deelen, die door verdere ontwikkeling verloren zijn; herſtellen. Maar, wanneer de Deeltjes, die anderzints zeer geſchikt zijn tot de voeding, door eene meerdere aantrekkingskragt met vreemde Deelen vereenigd worden, dan die, welke plaats heeft tusſchen de voedende Deeltjes en tusſchen de Celletjes, waar in zij werden overgeſtort, zo zullen deeze Deeltjes zig nu niet aan de Celletjes vasthegten, maar worden, als ongeſchikt tot de voeding, door de *opſlurpende* Vaten in het bloed te rug gevoerd, en door de ontlastende Werktuigen des lighaams geloosd.

De ſlappere Zuuren uit het Rijk der Planten, (*Acida Vegetabilia*) vereenigen zich ligtelijk met de Kalkaarde, en maken een Middenzout, dat zich in

wa-

water laat oplossen, en door eene groote hoeveelheid van het zelve kan gesmolten worden: tot deeze Zuuren behoort het Zog of het Melk-zuur, dat, ofschoon het uit een vogt, dat in een Dierlijk lighaam voortkomt, bereid word, echter met de Plant-Zuuren daarin overeenkomt, dat het de Kalkaarde gemakkelijk ontbind, welke ontbinding zich met het Water vereenigd, zonder de Aarde lostelaten. —— Ik heb meermalen verscheiden Beenderen van Kinderen in het Melk-Zuur gelegd, die binnen agt dagen zo week waren geworden, dat zij als Wasch gebogen en gekromd konden worden (1).

Deeze eigenschap der Zuuren komt egter niet alleen aan de Zuuren toe uit het Rijk der Planten, maar ook zommigen der sterkste Minerale Zuuren hebben het zelfde vermogen, vooral, wanneer er bij een Aardagtig Middenzout een onverzadigd gedeelte van dit Zuur bijgedaan word: b. v. Het verdunde Salpeter-zuur ontbind gemakkelijk de Kalkaar-

(1) Fauchy en Geoffroy hebben gevonden, dat een ijvoren lepel in het Melkzuur week was geworden, (Histoire de l'Academie de Paris 1743. Observ. de Phys. cap. 13.) en Ruisch. Thesaur. Anatom. VI No 13. Thesaur. Max. No 1611. Thes. nov. N. 129. en Hunold (Histoire de l'Academie des Sciences de Paris) heeft ook door genomen proeven bevonden, dat Menschenbeenderen in Melk-zuur en Azijn waren week geworden.

aarde, en laat de Kalk niet los, hoe zeer men ook het zelve met water aanlengt.

Daar en tegen vind men ook in alle Rijken der Natuur veele Zuuren, die wel met de Kalkaarde zich vereenigen, maar eene, in water onoplosbare, *Selenites Calcarea* zamenstellen. Hiertoe behoren het Vitriool-Zuur, de Fluor Mineralis, het Zuiker- en Phosphorisch Zuur.

Daar nu het Phosphorisch Zuur, voornamelijk en bijna alleen, in het lighaam van een gezond Mensch en andere Dieren gevonden word, en het zelve met Aarde vereenigd, de stoffe der Beenderen; maar met het Loogzout van Planten, een Sal Microcosmicum (*Menschelijk Zout*) uitmaakt; zo blijkt het, dat dit Zuur alleen in het Dierlijk Lighaam bereid word. — Dit geschied echter niet in Kinderen, die met het Zuur gekweld zijn; de Zuuren der Planten en het Zuur, dat uit 't Zog ontwikkeld word, blijven raauw; worden met de Chijl in het bloed gevoerd en komen alzo in de Celletjes zelve.

Dus al wat van deeze Aard-deelen in de Chijl of het Bloed bevat word, word door deeze rauwe Zuuren, die uit de Darmen onveranderd aangevoerd zijn, ontbonden en maaken een Midden-Zout uit, dat, als het door veel Weij word ontbonden, ongeschikt word om aan de beenige Celletjes vast te kleeven, ofte tot het zamenstel der overige Werktuiglijke dee-

deelen te kunnen dienen; waarom het door de opslurpende Vaatjes, die zig overal in de Celletjes openen, word opgenomen, wederom met het Bloed vermengd, en door de Long, Huid en Nieren geloosd word. Er worden dus in het lighaam van een Kind, dat deeze Ziekte heeft, geene Aard-deelen aan de Celletjes aangezet, en daardoor word de Werktuiglijke vorming tegennatuurlijk veranderd.

Daar nu de Beenderen in gezonde menſchen voornamelijk uit eene gephosphoreerde Kalk beſtaan; moeten deeze in die Kinderen, in wier lighaam dit Aardagtig Midden-zout, zo geſchikt tot de voeding der werktuiglijke deelen, ontbreekt, noodzakelijk grote veranderingen ondergaan; want zij worden dan alleen door het Lijmige gedeelte gevoed, worden daarom zagt en buigzaam, en kunnen de Spieren, zich zamentrekkende, naar alle zijden gebogen en gekromd worden.

Daarenboven terwijl de voedende Vaten der Beenderen en de Celletjes zelve, van deeze Aard-deelen verſtoken worden, worden die teffens van heure kragt en vorige ſtevigheid berooft, waar door zij voor de vogten, die daarin voortgeſtuuwd worden, wijken en wijder worden en uitzetten; het geen ten gevolge heeft, dat het Been zelve zwelt, en als eene ſponsagtige gedaante aanneemt.

Nademaal nu het ſamenſtel der overige Werktuiglij-

lijke Deelen eene meerdere of mindere hoeveelheid van deeze gephosphoreerde Kalk, waardoor zij heure kragt en vastigheid verkrijgen, erlangt, zo worden deeze nu ook door gebrek der Aard-deelen ontbonden; hier door werd de flapheid der Spieren; de fletsheid van de Huid; de Trommelzugt en tegennatuurlijke groeij der Ingewanden, die wij in de Kinderen, die de Engelfche Ziekte hebben, waarneemen, gemakkelijk verklaard.

TWEE-

TWEEDE AFDEELING.

De Oorzaken der Engelſche Ziekte.

ZEVENDE HOOFD-DEEL.

De Algemeene Oorzaak deezer Ziekte.

VERMITS het gebrek van Aard-deelen, waardoor het Dierlijk Lighaam gevoed word, alleen aan de Zuuragtige Chijl moet worden toegekend; zal het nu niet moeijelijk zijn, reden geven, waarom het voedend Zap bij deeze Kinderen met dit Zuur zo zeer bezwangerd is.

In Kinderen, die de Engelſche Ziekte niet hebben, offchoon zij met Planten-Zuuren en Melk of Zog gevoed worden, beſpeurd men echter geene tekenen van geloosd Zuur, maar in tegendeel bemerkt men, (en dit bevestigen ook de Waarneeminen ook de Proefneemingen,) dat en derzelver Chijl en de Ontlastingen eerder tot de verrotting overhellen.

Het hangt dus van eene goede Spijsverteering af, dat de Spijzen, zelfs die veel Planten-Zuur in zich bevatten, zodanig veranderd worden, dat zij gelijk Dier-

dierlijke deelen tot voeding derzelven bekwaam worden. Dat nu de Spijsverteering voornamelijk geschied door de Sappen en Vogten, die in de Darmen en Ingewanden der Buik afgescheiden worden, heeft SPALLANZANI aangetoont. (2)

Wanneer dus de Zuuren, waarmede het Kind gevoed word, door deeze ontbindende Vogten niet in een Dierlijken Aart veranderd worden, volgt het, dat deeze Vogten bedorven en ontaart zijn.

Als ik de Ingewanden deezer Kinderen ontleed en derzelver afgescheiden Vogten onderzogt heb, dan heb ik vooral de Lever zeer groot, en de Galblaas met eene bedorve kragtelose Gal, die bijna geene bittere smaak heeft, gevuld gevonden; maar het Speekzel en het Alvleesch-sap (*Succus Pancreaticus*) heb ik nimmer, zo veel ik mij herinneren kan, ontaart gevonden.

Dus neme ik aan te bewijzen, dat de Algemeene Oorzaak der Ziekte, hiertoe gebragt moet worden.

De voornaamste Werking der Spijsverteerende Deelen bestaat daarin, dat zij de Planten en rauwe Dieren-Zuuren zodanig veranderen, dat ze tot de voeding der Werktuigen des lighaams bekwaam worden. Het komt derhalven hierop aan, dat deeze Zuuren zodanige verandering ondergaan, dat deeze of met Olie vermengt het dierlijk Vet maken, of met Aard-

(2) Disfertazione di Fisica Animale e Vegetabile, Tom. I.

Aard-deelen vereenigd, een Midden-zout zamenstellen, dat in het Weijvogt onoplosbaar is, en geschikt tot de voeding der Deelen van het Dierlijk Ligbaam.

Dit Aardagtig Midden-zout bestaat uit Kalkaarde en Phosphorisch Zuur: daar nu de Kalkaarde bijna in alle Spijzen is, maar het Phosphorisch Zuur in de meesten ontbreekt, durve ik, zonder eenige vrees van een overhaastig Oordeel, gerust stellen, dat de overige Zuuren in de Spijsverteerende Deelen, tot een Phosphorisch Zuur overgaan, te meer, daar men in de ontlastingen van gezonde Dieren geene overblijfzelen der ingenomen Zuuren verder ontdekt.

Hoe nu de Zuuren die wij gebruiken, den Aart van het Phosphorisch Zuur aanneemen, kan men, offchoon niet zeker, echter met zeer veele waarschijnlijkheid nagaan. Het Phosphorisch Zuur komt met de overige Deelen, die men uit het Dierlijk lighaam ontlast, niet alleen daarin overeen, dat het zelve met zeer veel Phlogiston bezwangerd is; maar dit Dierlijk Zuur is zelfs, volgens Scheikundige Proevneemingen, met zeer veel Phlogiston verzadigd, vermits daardoor onderscheiden lighamen, die aan de vrije lucht worden blootgesteld, als door een allerfijnst, zeer zuiver vuur, door Phosphorus namelijk, verbranden en verteerd worden. Wat belet ons dus, te stellen, dat de gebruikte Zuuren, door het bijkomend Phlogiston in de spijsverteerende deelen, in een Phosphorisch

risch Zuur veranderen? ja zelfs, waarom zouden wij niet zeggen, dat *daarin* het voornaamste der spijsverteering gelegen zij, dat er bij de rauwe Zuuren veele Phlogiston komt en dat deeze, met het Phlogiston vereenigd, den Dierlijken aart aanneemen. — Dit bevestigen de Plant-eetende Dieren; daar men bij derzelver Ontleding ontdekt, dat hunne Spijsverteerende Werktuigen meer zamengesteld en ruimer, en dat ook hun Gedarmte veel langer is.

Onder alle de Spijsverteerende Sappen van het Dierlijk Lighaam is er geen, dat zo veel Phlogiston *in zig* bevat, als de Gal, die uit het zwarte, dikke Bloed van den Poortader en vooral uit het Phlogiston bereid, in de Galblaas stilstaande, hoe langs hoe meer Phlogiston ontwikkelt, het geen de verdikking der Gal en de Galsteentjens duidelijk aantonen; vermits deeze in het vuur vlam vatten, en eindelijk, na eene zwavelagtige damp verspreid te hebben, verbranden.

Ik meene dus overtuigend bewezen te hebben, dat door de nauwere vereeniging van het spijsverteerend Vogt met de Zuuren, die na de Darmen gebragt worden, het Phosphorisch Zuur geboren word.

Eerstelijk: Om dat dit Zuur bijna nooit buiten het dierlijk Lighaam gevonden word.

Ten Tweeden: Om dat de rauwe ingenomen Zuuren niet wederom uit het Lighaam geloosd worden.

Ten

Ten Derde: Om dat de genomen proeven overvloedig bewijzen, dat het Phosphorisch Zuur met Phogiston bezwangerd is.

Ten Vierde: Om dat de Gal, boven alle de Spijsverteerende vogten, het voornaamste en eenigste is, dat zo veel Phlogiston bevat, en, als het ware, uit hetzelve bestaat.

Daar het nu hier mede dus gelegen is, twijfele ik geenzints, of de Geneeskundigen zullen met mij gereedelijk instemmen, wanneer ik de naaste oorzaak deezer Ziekte in de verdunde, bedorven en kragtelooze Gal stelle; vooral, zo zij onbevooroordeeld te werk gaan en in agt neemen, dat de Galblaas in alle ontleden Lijken der Kinderen, die aan deeze Ziekte gestorven zijn, gevuld is met één lijmig witagtig vogt, waarin de smaak niets bitters ontwaart.

Dit kragteloos en ontaart vogt, dat men in plaatse der Gal vind, is dus onbekwaam, om de Planten-zuuren, als ook het Zuur, dat uit de gestremde Weij van de Melk of het Zog ontwikkel word, te veranderen, dat is, met het Phlogiston te verzadigen; waardoor dezelven onveranderd met de Chijl vermengd worden en met de Kalkaarde vereenigd, een Middenzout maken, dat in de overige Dierlijke vogten, in het Weijvogt namentlijk en de strembare Weij, gemakkelijk ontbonden word.

Daar nu dit Zout, dus ontbonden, uit hoofde der

meerdere verwandfchap of overeenkomst met het Weijvogt, nog aan de andere werktuigelijke deelen, offchoon in derzelver Celletjes gevoerd, vastkleeft, zo word hetzelve door de opflurpende Vaatjes, als ter voeding ongefchikt, in het Bloed te rug gevoerd en uit het Lighaam uitgevoerd.

Daar nu het Phosphorisch Zuur, wanneer de Gal wel gefteld is, uit de rauwe Zuuren in het Dierlijk lighaam bereid word; en het zelve, met Kalkaarde vereenigd, een Midden-Zout uitmaakt, dat in de Dierlijke vogten onoplosbaar is, doch met de zelven flechts Mechanisch vermengt, met het Bloed rond gevoerd word, zal hetzelve in de Celletjes gebragt, door geene andere aantrekking verhinderd, aan dezelven, als een nieuw voedend Deeltje, vastkleeven.

Behalven het Phosphorisch Zuur, 't welk met de Kalkaarde vereenigd een *Selenites Calcarea* en met het Wijnfteen-Zout (*Sal Tartari*) maakt, een zogenaamd *Sal Microcosmicum*, dat niet zelden in eene groote hoeveelheid met de Pis geloosd word, zo vind men ook in de tweede Wegen van het Dierlijk Lighaam, het Vet-Zuur, (*Acidum Pinguedinis*) en zomwijlen eenige fpooren van het Zuiker-Zuur (*Acidum Sacchari*).

Het Vetzuur, meest altijd met Olie vermengd, maakt het Vet uit, dat men in het Vetvlies (*Membrana Cellulofa*) vind: dat hetzelve uit andere

Zuur-

Zuuren, tot ons voedſel gebruikt, bereid word door bijkomst van het Phlogiſton, is buiten allen twijffel, doordien de proefneemingen van den beroemden CRELLIUS met het Vet genomen, aantonen, dat dit Zuur door de Destillatie ontwikkeld en losgemaakt, onder de vorm van doordringende en vlugge dampen word opgeheven (3). Het zelve ſchijnt dieshalven, van het PhosphorischZuur, dat wij weeten met dit vlugge beginſel als verzadigd te zijn, alleen in mindere hoeveelheid van Phlogiſton te verſchillen.

En dit is mogelijk de reden, waarom men in die Menſchen en Dieren, welker Lever eenigzints ziekelijk is, eene zo groote aanwas van Vet waarneemt; want daar de Gal, die in een kwalijk geſteld werktuig bereid is, niet zo eene genoegzame hoeveelheid van Phlogiſton bij de rauwe Zuuren voegen kan, als er tot bereiding van het Phosphorisch Zuur vereischt word, zo word het Vetzuur geboren, dat met Olie verzadigd, het Vet uitmaakt; ten minſten hebben voorname Mannen in alle vette menſchen en die in het Vet als begraven zijn, een of ander ongemak in de Lever waargenomen.

Nu moet ik nog het gevoelen van den beroemden FOURCROY, (4) aangaande de weekwording der Been-

(3) Chemiſches Journal, Theil. I. pag. 60.

(4) Memoires de la Societé Royale de Medicine de Paris 1782 — 1783. pag. 497.

Beenderen, wederleggen. Deeze meent gevonden te hebben, dat de naaste oorzaak der Engelsche Ziekte in den al te grooten overvloed van het Phorphorisch Zuur gelegen is; vermits de Kalkaarde, met dit Zuur verzadigd, in onze Vogten niet ontbonden word en dat deeze Aarde gemakkelijk word opgelost, zo dra het Phosphorisch Zuur boven het punt van verzadiging gaat; zo als dit omtrent de Gijps bekend is, die, offchoon in het Water onoplosbaar, echter, door het bijdoen van Vitriool-Zuur, dadelijk ontbonden word. — Dan, offchoon ik niet ontkenne, dat in zommige Ziekten, waarin eene weekwording der Beenderen word waargenomen, (b. v. in die, welke MORAND (5) beschrijft, als ook in die, welke FRANK (6) de Engelsche Ziekte der volwassenen noemt,) dit Toeval aan eene overvloed van het Phosphorisch Zuur moet worden toegekend, blijkt het echter klaar uit de verbranding van het Lijm der Beenderen in het open Vuur en derzelver spoedige Aschwording, dat in Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, het Phosphorisch Zuur, niet alleen, niet in eene te groote hoeveelheid word gevonden, maar dat het ten eenemaal ontbreekt.

Niets belet dus, en zelfs komen alle de Toevallen der

(5) Histoire de la Maladie Singuliere, Paris 1452.

(6) Delectus Opusc. Medic. Tom V. pag. 304 et seqq.

der Engelsche Ziekte daarop uit, dat het heerschende Zuur, waardoor de Kalkaarde tot de voeding ongeschikt word, de Engelsche Ziekte veroorzaakt, en dat het onvermogen der Gal de naaste oorzaak der Ziekte is.

ACHTSTE HOOFD-DEEL.

De verwijderde Oorzaken (Causæ Remotæ) der Engelsche Ziekte.

Als de Oorzaken, die uitwendig op het Lighaam werken, in eene wederkeerige betrekking staan met de tegennatuurlijke ongesteldheden, die reeds in het Lighaamsgestel aanwezig zijn, dan ontstaat er eene Ziekte.

Deeze uitwendige Oorzaken worden onder de Aanleidende (*Occasionales*) gesteld; maar de ontaarting van het veranderd Lighaams-gestel behoort tot de Voorbeschikkende (*Prædisponentes*).

De algemeene en naaste Oorzaak deezer Ziekte ons thans bekend zijnde, gaan wij tot de Verwijderde over, en zullen het eerst over de Voorbeschikkende handelen, zonder evenwel de Algemeene Oorzaak, die het onmiddelijk gewrogt der Verwijderde is, uit het oog te verliezen.

De Kindsheid alleen is door deszelfs eigenaartig gestel, tot de Engelsche Ziekte voorgeschikt; men

vind immers in alle Kinderen de Lever, in evenreedigheid tot de andere Deelen des Lighaams, veel grooter als in de Volwasſenen, en zij is, zelfs bij de gezondſte Kinderen, altijd bijna tot aan den Navel uitgeſtrekt.

Dat deeze aanmerkelijke vergroting van de Lever, alleen van de meerdere uitzetting en verwijding der Vaten, waaruit zij geheel beſtaat, afhangt, leert ons de Ontleedkunde duidelijk, daar immers in de Vrugt alle werktuiglijke Deelen, als bijna geheel uit eene geleiagtige ſtoffe zijn zamengeſteld, en het Bloed uit de Nageboorte regtsſtreeks naar de Lever vloeit, zo moet dit Ingewand door deeze ſterke aandrang meer dan de anderen vergroot worden.

Deeze verwijding der Vaten moet, daar dezelven tot de afſcheiding der Gal dienen, noodwendig ten gevolge hebben, dat de afſcheiding in dit Ingewand bij Kinderen onderſcheiden is, van die der Volwasſenen. — Zo als men ook in de gezondſte Kinderen zelfs vind, dat de Gal veel dunner is, dan in meer bejaarden.

Door deeze uitzetting van de Lever bereikt wel de Natuur aan den eenen kant haar oogmerk uitneemend wel, nademaal deeze wateragtige Gal niet magtig is, om alle de Zuuragtige Spijzen, waarmede het Kind gevoed word, in Phosphorisch Zuur te veranderen, waardoor eene mindere hoeveelheid van Phosphoriſche

Kalk

Kalk in het Lighaam van deeze Kinderen bereid word, het Lighaamsgestel losser blijft, en dus de groeij des Lighaams niet verhinderd word. — Dan deeze zo noodzakelijke gesteldheid van de Lever maakt, aan den anderen kant, eene voorgeschiktheid tot de Engelsche Ziekte, waardoor dezelve, zodra de Aanleidende Oorzaken medewerken, dadelijk geboren word.

Hoe slapper de Vezelen van het Lighaam in de Kinderen zijn, des te meer zijn zij vatbaar voor de Engelsche Ziekte; want de Ingewanden en derzelver Vaten worden ligter uitgezet en verwijd, waardoor eene meer wateragtige Gal, tot de Spijsverteering ongeschikt, word afgescheiden.

Daarom worden de te vroeg geborene Kinderen door deeze Ziekte eerder aangetast, vermits hunne werktuigelijke Deelen als dan nog geheel en al uit eene lijmige stoffe bestaan, en derhalven zeer ligt tegennatuurlijk verwijd worden.

Kinderen, geboren uit Ouders, welker Lighaamsgestel slap en week is; die een lui en zittend leven lijden; die overdadig eeten en te veel warme dranken gebruiken; die reeds door den minnehandel of ouderdom uitgeput zijn, en die meermalen een Druipert gehad hebbende, met hun uitgemergeld Zaad Kinderen hebben verwekt; zijn aan de Engelsche Ziekte het meest onderhevig. — En daarvan

is het, dat men deeze Ziekte ook bijna nooit ontmoet onder de ſtevige landlieden, maar meestal onder de groote en aanzienlijke lieden.

Dat de vrouwelijke kunne meerdere geſchiktheid tot deeze Ziekte heeft, durve ik niet ſtellen (7); vermits in de eerſte leeftijd het Lighaams-geſtel van een gezond Meisje, met dat van een friſſen Jongen niet verſchilt; ook bevestigen de Waarneemingen deeze ſtelling niet.

Nu ga ik over, om optetellen, welke de Aanleidende Oorzaken zijn, die met de Voorgeſchikten deeze Ziekte voortbrengen; wij zullen het eerst handelen over de Natuurlijke Dingen, die verkeerd en als vijandelijk op het Lighaam van het Kind werken.

De voornaamſte en meest voorkomende Oorzaak deezer Ziekte is de *Lucht*, als ze met veele waterige Dampen bezet is; en ze krijgt des te meer vermogen, wanneer ze te ſgelijk door de Warmte is uitgezet. Want, indien de Kinderen, die in deeze hunne leeftijd reeds van eene ſlappe en weeke Lighaamsgeſteldheid zijn, in eene vogtige en warme Lucht leeven, word niet alleen de vrije uitwaſeming verhinderd, maar zelfs, daar het Lighaam als door Waterdampen omringd is, word er door de opſlurpen-

(7) Dit zegt DE VACHER DE LA FEUTRIE in RICHTERS Chirurg. Biblioth. Theil. II. St. II. pag. 65.

pende Vaatjes, die zo wel in de Celletjes der Longen als de geheele oppervlakte des Lighaams openstaan, veel Water in het Lighaam gebragt, en met de Vogten vermengd, waardoor de afgescheiden Vogten, tot de voeding bestemd, zo verdund worden, dat ze de Vezelen van het Lighaam daardoor slap en week maken; maar daar en boven, (en dit is wel het voornaamste,) worden hierdoor de Vaten wijder en zij scheiden een Vogt af, dat, door het Water zeer verdund, en tot deszelfs werking ongeschikt is. —— De Vaten der Lever, die in de Kinderen reeds van een losser maakzel zijn, worden dus wijder en het Vogt, dat zij afscheiden, word door het Water dermate verdund, dat het den naam van Gal niet verdiend, en kan dus, onbekwaam tot de Spijsverteering, geen Phlogiston bij de Zuuren bijdoen; dus kan de Spijs geen Dierlijken aart verkrijgen.

Deeze vogtige Luchtsgesteldheid is Oorzaak, dat deeze Ziekte in de Landen, die nabij de Zee liggen, als Engeland, Holland en anderen, zo dikwerf voorkomt; — en dat men deeze droevige kwaal zo veelvuldig aantreft in de hutten der armen, die al hunne Huisraad te gelijk met zich in één klein slaapvertrekje hebben. —— Hier van daan, dat men in de Steden, die nabij de Zee gelegen zijn, waar de schamele Inwoonderen in zeer vogtige Huizen, ja zelfs in Kelders woonen, geen Kind vind, of het

door de Scheikundige proefneemingen van zeer vermaarde Mannen bewezen (9). Daar ze door de zagtere Zuuren; ja zelfs door de sterkste Vitriool, Salpeter en Zeezout-Zuuren niet gestremd word. — Het Zog is dus het beste voedzel voor Jonggeboornen, waarbij de Koemelk, Ezelinne en Schapenmelk niet komen. Want de Dieren-melk word eerder Zuur dan de Vrouwen-melk, vermits zij door de Gal in de Kinderen niet tot voedzel bereid kan worden.

Hier toe behoort ook de Pap, die schielijk eene Zuure gisting ondergaat, en de gezuikerde Spijzen, die daar en boven door hunne Zeepagtigen aart de vaste Deelen des Lighaams verslappen en ontbinden.

Wanneer de Kinderen eenige kragt in de Spieren hebben gekregen, is hun de lighaamsbeweeging hoogst noodzakelijk; daardoor immers word de omloop des Bloeds bevorderd, en gevolgelijk ook de voeding: — daar en boven vermeerdert hier door de kragt en stevigheid der Vezelen. —— Het is derhalven voor deeze kleine Kindertjes zeer nadeelig, en

(9) *Spielman* de lacte humano optimo infantum recens natorum alimento: *Volteler*, obs. chemic. med. de lacte hum. ejusque cum asinino et ovillo-compar. Traj. ad Rhenum 1775. Cap. III § 1. —— *Bergius* Schewd. Abhandl. B. 34. pap. 40.

en dit is niet zelden de Oorzaak deezer Ziekte, als men hun alle lighaams beweeging onthoud, en ze in de Zitſtoelen als opgeſloten houd; vooral wanneer zij aanhoudend met de blote Billen boven den Pot zitten, waardoor de rottige uitwaſeming van de Pis en Drekſtoffen weder worden opgeſlurpt.

Ziekten, waardoor de Kinderen in hunne allereeſte jeugd worden aangetast, vooral zo daardoor de Werktuigelijke Deelen der Spijsverteering worden aangedaan, of het Lighaam verzwakt word, verwekken ook zeer dikwijls deeze Ziekte; hiertoe nu behoren al te ſterke Ontlastingen, als Bloedſtortingen, Buikloop en ſterk Zweeten, het moeijelijk uitbotten der Tanden, Kinkhoest, Wormen en meer anderen, die ik onnodig achte optenoemen.

Vooral moeten wij de tusſchenpoozende Koorts, (*Febris Intermittens*) bijzonder in de Herfst-tijd, niet uit het oog verliezen; die volgens getuigenis van SYDENHAM (1) zeer dikwijls in de Kinderen door de Engelſche Ziekte gevolgd word; en geen wonder, daar wij weeten, dat na deeze Koortſen de Buiks-Ingewanden als opgeblazen en grooter worden; dit hebben de Geneesheeren verkeerdelijk Verſtopping genaamt, daar de beroemde REZIA (2) de

(1) Opera Medica, Genevæ 1775. Tom. I. pag. 59.
(2) Libro Citato.

de Vaten eerder verwijd en uitgezet gevonden heeft, het geen men ligtelijk kan afleiden, daar de omloop van het Bloed door de Vaten, wier natuurlijke ſtevigheid door gebrek van voedſel gedurende de Koorts minder word, door de prikkeling der Koorts ſterker word. —— Wanneer dus de Koorts een Kind aantast, zullen de Vaten der Ingewanden, die nog zo weinig vastigheid hebben, eerder uitgezet en de Lever grooter worden, waardoor eene wateragtige Gal, tot de Spijsverteering onbekwaam, word afgeſcheiden en dus de Naaste Oorzaak der Ziekte word voortgebragt.

NEGENDE HOOFD-DEEL.

Waarom Kinderen, boven drie jaren oud, deeze Ziekte niet krijgen.

Na den Aart en Oorzaken der Engelſche Ziekte te hebben nagegaan, zal ik tot dit Vraagpunt overgaan.

De Vrucht beſtaat in de eerſte dagen na de bezwangering uit Slijm, geheel dun en doorſchijnend, en zelfs ſchijnt het zamenſtel des Lighaams, op de helft der Dragt, uit geene andere ſtoffe dan uit eene dikkere Lijmige ſtoffe te beſtaan. —— Het is dus overeenkomſtig met de Waarneemingen, als wij

ſtel-

ſtellen, dat s'Menſchen eerſte beginzelen door Slijm, dat het ſtrembare Weijvogt van het Moederlijk Bloed oplevert, gevoed worden. —— En wel in de eerſte Maanden der Zwangerheid word door de Vaten der Moederhoek niets, dan dit ſtrembaar, zeer dun Weijvogt naar de Vrucht gevoerd; dan na mate de Moederhoek en de Navelſtrengs Vaten grooter worden, vloeien er ook andere Deelen, als Olie en Aardagtige Deelen door; die echter, in evenredigheid tot het ſtrembare Weijvogt, in eene mindere hoeveelheid naar het Kind gevoerd worden, dan er in s'Moeders Bloed bevat is. —— Dit bevestigd het Lighaamsgeſtel van een Jonggeboren Kind, nademaal die vasten ſtevigheid der vastere Deelen, die bij volwasſeſen werd waargenomen, in deeze geheel ontbreekt; zijnde de Spieren lijmagtig en als ontbloot van Peezen; de Beenderen zwak en ſlap, en uit los vereenigde Vezelen beſtaande, zo dat dezelve eerder gebogen dan gebroken kunnen worden.

Dan zodra het Kind geboren is, en zijn eigen leven, (onafhangelijk van de Moeder:) leeft, dat is de Lucht inademt en door Spijzen gevoed word, die het door den Mond neemt, beſpeurt men weldra verandering. — Wanneer het door geſchikte Spijze gevoed word, en in eene zuivere Lucht leeft, groeit het lighaam meer en meer op, en word te gelijk ſtevig en ſterk. — Maar zo men het voedſel geeft,

dat

dat moeijelik te verteeren is, of dat het nog flappe Lighaams-geftel door andere uitwendige Oorzaken verder ontbonden word, dan krijgt het Kind de Engelfche Ziekte, en de voeding word teffens met den groeij des Lighaams verhinderd.

Wanneer het Kind in de eerfte jaaren goed en gefchikt voedfel krijgt, en daardoor de Lighaams-kragten dagelijks toeneemen, dan worden de Beenderen fteviger; de Spiervezelen worden meerder, zij worden rooder, en krijgen Peezige Einden; de Ingewanden, die in de holligheden van het Lighaams bevat zijn, en in de eerfte jaren losfer en meer uitgezet waren, verkrijgen door dit voedzel haare vastigheid en grootere veerkragt. — Hierdoor worden haare Vaten naauwer en het geheele Ingewand kleinder; dat nu deeze vermeerderde vastigheid en kragt, die het Lighaam verkrijgt, aan de Aard-deelen moet toegekend worden, is uitgemaakt, daar de grootere evenredigheid van Aard-deelen, de Spieren, de Beenderen en Vliezen van volwasfen Menfchen van die der Kinderen onderfcheit.

Hoe vaster en fteviger nu de Ingewanden worden, des te meer worden zij tot de affcheiding van hunne eigene, zuivere en door Waterdeelen min verdunde, Sappen gefchikt: dus zal de Lever, vaster van maakzel geworden, eene geele, fterke, bittere Gal uitftorten, niet meer zo ontaart en Waterig als die

door

door de slappe, sponsägtige Lever in de Jonge Kinderen bereid word.

Deeze kragtige Gal is nu ook geschikt tot verteering der anderzints bezwaarlijk verteerbare Spijzen; zij verandert die in een Dierlijken Aart, zij vermengt het Phosphorisch Zuur, dat door het bijgevoegde Phlogiston gemaakt is, met Aarde, welke aan de Werktuiglijke Deelen langs hoe meerder stevigheid geeft, en maakt die ter verrigting van hun eigen Werking van dag tot dag geschikter.

Indien dus het Kinderlijk Lighaam langzamerhand gevoed word met eeten, dat gemakkelijker verteert, en het word tevens behoed voor de schadelijke uitwerking der uitwendige Oorzaken, zal het als bij trappen het gevaar der Engelsche Ziekte ontduiken, terwijl het Lighaam door meerdere kragt der Spijsverteerende Deelen nu zo gesteld word, dat het ligtelijk de uitwendige en Aanleidende Oorzaken te loor stelt, en dat, offschoon die Oorzaken met zo veel kragt op het Lighaam werken, als waardoor zij in jongere Kinderen de Engelsche Ziekte zouden hebben te weeg gebragt, dit nu egter onbeschadigd blijft.

TIENDE HOOFD-DEEL.

Gesteldheid Van het Lighaam, na de Engelsche Ziekte.

Wanneer het Lighaamsgestel door gunstige omstandigheden, of door de hulp des Geneesheers verandert, ofte de Aanleidende Oorzaken ophouden, verminderen de Toevallen der Engelsche Ziekte langzamerhand en de Lijder word hersteld.

De Werktuiglijke Deelen der Spijsverteering worden door verloop van tijd sterker, en daar door gaan de Spijzen, nu wel verteerd, tot beter voedsel voor het Lighaam over. — De Beenderen, die door gebrek der Aardagtige Deelen geheel week waren geworden, verkrijgen ook nu door toevoer van nieuwe Aarddeelen vast- en stevigheid; de Spieren krijgen sterkte en kragt; de Vliezen en de Vaten, die uit dezelven 't zamengesteld zijn, worden vaster en meer veerkragtig; desgelijks vermeerdert ook de Prikkelbaarheid der Deelen en het Zamentrekkend Vermogen der Vaten; daardoor worden de Vogten, volgens de Wetten der Dierlijke Huishouding, op nieuw rond gevoerd; de Deelen worden gelijkelijk gevoed, en dus word de gezonden staat des Lighaams hersteld.

Als de Toevallen deezer Ziekte ophouden, en de

Ziekte word beter, bespeurt men een bijzonder verschijnsel, namelijk de te voren gekromde en verdraaijde lange Beenderen krijgen niet zelden hunne vorige gedaante weder; de Oorzaak daarvan moet gezogt worden in den toevoer der Aard-Deeltjens, in dat tijdperk der begonnen voeding, waarin de Beenderen, die eerst week geworden waren, wederom eenige kragt hebben bekomen, en nu door hunne veerkragt hunne vorige gedaante herkrijgen. —— Dan, wanneer de Ziekte lang geduurd heeft, en de Spieren aan de eene zijde der Ledematen opgekrompen zijn, dan blijven de Beenderen zo gebogen, en alle hoop op herstel deezer wanstaltigheid, zo door de Natuur als door de Konst, is geheel verloren.

In den loop deezer Ziekte gebeurd het niet zelden, dat de Ruggegraat, die sponsagtig is, door de Spieren, die aan één der Zijden sterker werken, een weinig na die kant overhelt en gekromd word. —— Maar daarna, wanneer de Spieren, na de Ziekte, meerder kragt bekomen, zo worden ook de Spieren van die eene Zijde sterker dan die der andere, waardoor de Ruggegraat, om dat de Lighaamen der Wervelbeenderen aan de éene zijde als afgeschuurd zijn, naar die zijde overhelt. —— Die aan dit gebrek onderhevig is, zal, wanneer zijn Lighaam buiten den Haak raakt, en de geheele langte der Colom van de Ruggegraat, de leiding, die deeze door de

kromte gekregen heeft, volgt, hetzelve door gedurige pogingen naar de tegenovergestelde Zijde overbuigen, en, door deeze verandering van het postuur van zijn Lighaam, hersteld hij wel deszelfs evenwigt, maar, nadat de Engelsche Ziekte geheel genezen is, veroorzaakt hij zig eene tweede kromte van de Ruggegraat, zo dat deszelfs buiging een S maakt. — Deeze wanstaltigheid, die alleen uit de Engelsche Ziekte ontstaat, word *Scoliosis* genaamt, waardoor de Borst van voren en de Rug van achteren als een Bult uitpuilen.

De Naaste Oorzaak der Ziekte weggenomen zijnde, worden de Beenderen, die gedurende de Ziekte week en sponsagtig geworden waren, nu (als de Aarde tot derzelver voeding gebezigd word) uit hoofde van de verwijding der voedende Vaten, spoedig door veel Aarde gevuld, en verkrijgen in korten tijd meerdere vastigheid, dan zij zouden gehad hebben, wanneer zij door deeze Ziekte nimmer waren aangedaan geweest. — Dit blijkt duidelijk in de Beenderen van volwassenen, die in hunne eerste jeugd de Engelsche Ziekte gehad hebben, dewelke van eene zo dikke en vaste zelfstandigheid zijn, dat zij niet dan met zeer veel moeite konnen doorgezaagd worden, en dan vind men dezelve zo hard als Yvoor. — Men vind ook de Beenderen, na dat de Ziekte reeds voor langen tijd genezen is,

dik-

dikker, doordien het sponsagtig Beenvlies als eene zeer dikke Beenige Korst op het Been ligt.

Dan, vermits, na de Ziekte, in zo korten tijd, eene zo groote hoeveelheid Aard-deelen door de verwijde voedende Vaten, naar de Beenderen gevoerd word, verkrijgen dezelven zo spoedig zodanig eene vastigheid, dat daardoor de groei des Lighaams gedurende het geheel leven verhinderd word; die is de reden, waarom zij, die in hunne eerste jaren de Engelsche Ziekte gehad hebben, nimmer tot dien trap van vollen wasdom geraken, die zij zouden bereikt hebben, indien zij van deeze Ziekte waren bevrijd gebleven.

Uit dit alles kan men de reden opmaken, waarom zij, die door deeze Ziekte niet worden weggerukt, vooral zo de kwaal tot na het vijfde jaar geduurt heeft, Bultig, Dwergagtig, Krom of anderzints mismaakt zijn.

ELFDE HOOFD-DEEL.

De Dood, door de Engelsche Ziekte veroorzaakt.

De meeste en bijna alle Ziekten, waardoor het Menschelijk geslacht verwoest word, doen dit, wanneer door dezelven het Lighaam ontbonden en vernield word, door de verrotting der Deelen. — Het tegendeel bespeurd men in deeze Ziekte; want deeze Lijken verspreiden in plaats van eene Loogzoutige

rottige Lucht, Zuuragtige Dampen; een klaar bewijs, dat de dood in deeze Ziekte op eene geheel andere wijze veroorzaakt word, als in andere Ziekten: dit bevestigd ook het verſchil der Toevallen gedurende den loop der Ziekte.

Want in de overige Ziekten, waardoor het Lighaam vergaat, beginnen de Deeltjes van het Lighaam te verrotten en, wanneer zij in hun hoofdbeginſelen ontbonden worden; dan vermeerderen de ontwikkelde Vonkjens zeer de warmte des Lighaams, en de ſcherpheid der vlugge rottende Deelen prikkelt het Hart en de Vaten, waardoor de Koorts word veroorzaakt.

Dan in deeze Lijderen word de Verrotting der Deelen, door het Zuur doortrokken, verhinderd, waarom men ook bijna geene warmte des Lighaams beſpeurt, maar veel eer koude en bleekheid der Ledematen.

De Pols word niet radder, maar langzaamer dan de natuurlijke en traager, en gedurende den geheelen loop der Ziekte is er geen Koorts, uitgezonderd een Sluip-koortsje, dat er zomtijds op 't einde der Ziekte bijkomt.

Word de Dood in andere Ziekte verhaast door verſchillende Oorzaken, waardoor de Werktuiglijke Deelen door onbinding van derzelver beſtaandeelen vernield worden; zo ſterven deeze Lijders door eene andere Oorzaak, te weten, door bedorven Spijsverteering

ring en overvloed van raauw Zuur; behalven eene bedorven Slijm, word er tot de voeding van het Ligbaam niets anders aangewend; hierdoor word eene algemeene Uitteering, Verslapping en Ontbinding der Vezelen veroorzaakt, en langzamerhand vergaat alle de Prikkelbaarheid: daar nu hiervan alleen s' Menschen leven afhangt, is de Dood, na dat de Prikkelbaarheid uitgebluscht is, onvermijdelijk; want de Slagaderen, onbekwaam door hunne eigen kragt het Bloed voorttestuwen, maken een hinderpaal voor het Hart, dat door de groote verzwakking van deszelfs Vezelen deeze hindernisse niet kan overwinnen, en dus houd met den omloop des Bloeds te gelijk het Leven op.

Het Sluipkoortsje, dat men op het einde der Ziekte bespeurd, word geenzints door de Prikkelende Deeltjes van het verrotte Bloed, (gelijk in ander Ziekten) veroorzaakt, maar hangt af van de pogingen van het Hart, om het weerstandbiedende Bloed, dat in de Slagaderen, die reeds alle Prikkelbaarheid verloren hebben, als stil staat, voort te stuuwen. —— Hier bij komt, dat, wanneer de omloop des Bloeds zo aanmerkelijk vertraagd is, de bedorvene Deelen door de Ontlastende Wegen niet geloosd worden, en langzamerhand beginnen te rotten, het welk de verrotte stinkende Buiksontlastingen, die men aan 't einde der Ziekte waarneemt, klaar aantoonen.

DERDE AFDEELING.

De Geneezing der Engelsche Ziekte.

TWAALFDE HOOFD-DEEL,

De Middelen ter Geneezing deezer Ziekte, door de Artzen aangeprezen.

DAAR het geen er wegens het Onderscheid deezer Ziekte en haare Voorzegging hier te zeggen stond, reeds genoeg door zeer *Vermaarde Mannen*, die deeze Ziekte beschreeven hebben, gezegd is, en van SWIETEN, de Uitlegger van den Grooten BOERHAVE, deeze taak bijna geheel afgedaan heeft (3), en op dit stuk in de opgegeve Vrage, als genoeg bekend en klaar, niet word aangedrongen; zo gaa ik dadelijk, na den Aart en Oorzaken der Engelsche Ziekte behandeld te hebben, over tot derzelver Geneeskundige Behandeling; en geve eerst de Genees-

(3) Comment. in *H. Boerhaave* Aphorismos de cogn. et cur. morbis. Tom V. p. 592 et seq.

neesmiddelen op, die door onderscheiden Schrijvers tegen deeze Ziekte zijn aangeprezen.

De meeste Middelen, die ter genezing der Engelsche Ziekte voorgesteld worden, zijn uit het *Planten-Rijk* genomen.

Glissonius voornamentlijk prijst zeer de *Rhabarber* aan (4), gelijk ook meer anderen doen (5).

Willam Fordyce heeft veele Lijders genezen met eene gifte van drie tot ses grein Rhabarber en tien grein Sal Polychrest, alle ochtend toegediend, waardoor vooral de Buikloop verminderde (6). Zeviani verzekert, dat de Rhabarber nimmer goede uitwerking doed, ten zij vereenigd met het *Ens Veneris* (7).

Rosentein is in vermoeden, dat de Water Patick (*Rumex Aquaticus*), die soms in plaats van de Rhabarber gebezigd kan worden, wel eenig vermogen tegen de Engelsche Ziekte heeft (8).

De Meekrap, (*Rubia Tinctorum*) die tot in de Beenderen doordringt en dezelven volgens genor

(4) Tractatus de Rachitide.

(5) *Strack*; de Rachitide in Act. Phys. Med. Hassiacis. Vol. I. Art. 24.

(7) New inquiry into the Causes of putrid and inflammatory Fevers.

(7) Della cura dei *Bambini* attacati delle Rachitide: Veron. 1761. et in Comm. Lips. Vol. 12. pag. 419.

(8) Loco citato. pag. 596.

nomene Proeven rood verwt, is ook tot de Genezing deezer Ziekte, die slegts als eene Ziekte der Beenderen beschouwt is, gebruikt. LEVRET heeft deeze Wortel het eerste inwendig voorgeschreven; hij liet een Once *Tartarus Solubilis* en even zo veel *Meekrap* met 4 pond Water koken, en dan gaf hij dit, na er Honing te hebben bijgevoegd, den Kinderen te drinken (9).

Hij heeft veele navolgers gehad, waaronder den Vermaarden ROSENSTEIN, die gewilt heeft, dat men het afkooksel van deeze Wortel met veel Water aangelengt en met Venkel als ook Oranjeschillen smakelijk gemaakt, den Kinderen tot hunnen gewonen Drank zoude geven (1). HALLER verkiest de Infusie deezer Wortel boven het Afkookzel (2). SICHI (3) heeft waargenomen, dat dit middel, in gevalle het Kindje dit bitter Afkookzel tegenstaat, aan de Minne ingegeven, heilzaam is.

HALLER tekent aan, dat de Steenbreke, (*Saxifraga*) door de Engelschen in deeze Ziekte gebezigd, dikwerf zeer wel aan de verwagting heeft beantwoord (4).

PFR.

(9) l' Art des Accouchemens. p. 280.
(1) L. C. pag. 594.
(2) L. C. pag. 197.
(3) Vid. *Frnka*, L. C. pag. 262.
(4) L. C. pag. 197.

Hartmann (5) geeft deeze Lijders de Hertſtonge (*Scolopendria*) en Steen-Ruite (*Ruta Muraria*) tot ſes Drachmen, gekookt met Water tot twaalf Oncen.

Hij tekent ook aan, dat de *Tamariſc-bast*, in Water afgetrokken, met vrugt is toegediend (6).

Störk prijst de Dolle Kervel, (*Cicuta*) tegen de Engelſche Ziekte aan, en verzekerd, dat een Jongetje, die andere Middelen vrugteloos gebruikt had, daar door volmaakt herſteld is, hebbende in 8 dagen de gifte tot 6 grein daags gebragt (7), daarna heeft hij met nut gebruik gemaakt van Pillen uit het Extract van Dolle Kervel, Spaanſche Zeep en Sijroop van Duiven-Kervel (*Syrupus Fumariæ*) (8).

Hij verzekert ook, dat door het *Extract* van Munnikskappen (*Aconitum*) de Engelſche Ziekte en de Winddoorn (*Spina Ventoſa*) geheel genezen zijn (9).

Haller prijst de Duivelsdrek, (*Aſa Fœtida*) zeer aan, door welke alleen twee Broeders, die de Engelſche Ziekte hadden, volmaakt herſteld zijn (1).

Het

(5) Formulæ Remediorum Lipſ. 1771. No. 697.

(6) L. C. No. 771.

(7) Libell. de Cicutâ. Vindob. 1761. Caſu 32 et 24.

(8) Mediz. Pract. Unterricht fur Feld und Land Wundartze, Wien. 1776. theil II. pag. 197.

(9) Libellus de Stramonio, Hyosciamo, Aconito Vien. 1762. pag. 110.

(1) L. C. pag. 197.

Het zagte Afkookzel van *gebrande Eikels*, welker vermogen door SCHRÖDER ter geneezing van zo veele Ziekten beproefd is, word door Hem, als een gefchikt Geneesmiddel tegen de Engelfche Ziekte, zeer aangeprezen (2).

DE HAEN getuigt, dat het door Waarnemingen gebleken is, dat de Koorts-bast (*Cortex Peruvianus*) zeer veel in deeze Ziekte der Kinderen vermag (3).

Dan CULLEN beklaagt zig, dat men dezelve, uit hoofde der fterke bitterheid, in geene grote hoeveelheid aan de Kinderen kan ingeven (4).

ROSENSTEIN verzekert, dat Hij door het *Sal Esfentiale* van de *Kina*, gedurende negen Maanden, tot tien grein dagelijks toegediend, deeze Ziekte heeft genezen (5).

WEPSTER heeft Stovingen en Clijsteeren uit het Afkookfel van de *Kina* met een goeden uitflag gebruikt (6).

Hiertoe behooren ook de Inlandfche Basten, Kruiden en Wortels, die dikwerf in plaatfe der *Koortsbast* met vrugt zijn toegediend (t. w.) de *Eike* en *Wil-*

(2) Von den Wirkungen der Eichlen pag. 28 — 33.
(3) Ratio medendi.
(4) First Lines of Practics of Phyfick, Tom. IV.
(5) L. C. pag. 589.
(6) L. C. pag. 148.

Willigebast (7) de Nagelwortel (*Radix Gei Urbani*), Zevenblad (*Tormentilla*) &c. Waterkers (*Trifolium Fibrinum*); kleine Santorij (*Centaurium Minus*) &c.

Tot de tweede Classe der Geneesmiddelen, uit het *Rijk der Delfstoffen* genomen, behoren

De Staal-middelen: CAMPER roemt uitermate zeer de *Crocus Martis* met opslurpende Middelen vereenigd.

STÖRCK mengt het *Vijlsel* van *Staal* met de *Rhabarber Wortel*, en geeft daarvan tweemaal des daags tien grein (8).

Er is er, die het gebruik van het *Staal* in substantie afraden, uit hoofde der zwakheid der Maag in deeze Lijdertjens, en verkiesen daarom liefst hetzelve, in een Planten-Zuur ontbonden, toe te dienen. —— BOERHAEVE prijst den, door hem bereiden *Staalwijn*, als een voor Vrijsters en Jonge Kinderen onschatbaar, Geneesmiddel, zeer aan (9).

BOER-

(7) GUNTZ heeft uit de *Cortex Salicis Capreæ* Badstovingen gemaakt, en het Afkooksel van de *Salix Vitellina* tot Drank gegeven, zie deszelfs Disfert. de Cort Salicis.

(8) Loco Citato.

(9) Elementa Chemiæ. L. B. 1732. Tom. II. pag. 445.

BOERHAVE (1) ARMSTRONG (2) en HALLER (3) hebben onderscheiden Genees-wijnen (*Vina Medicata*) uit het Staal, Specerijen, bittere en zamentrekkende Kruiden gemaakt, aangepresen. — Wanneer men den Staal-wijn den Kinderen niet in kan krijgen, dan raad ROSENSTEIN de natuurlijke of de door konst bereide *Minerale Staalwateren* aan (4). *de Flores Salis Ammoniaci Martiales* ofte anders gezegt het *Ens Veneris Boylei* zijn als een Specificq middel tegen de Engelsche Ziekte aangeprezen; ZEVIANI getuigt, dat Hij zig van dit Middel altijd met een zeer gelukkig gevolg heeft bediend (5), en BOERHAVE heeft het zelve tot twee grein daags voorgeschreven (6).

BENEVOLI heeft de *Flores Salis Ammoniaci* met Koperdeeltjes bezwangerd, met goed gevolg laten gebruiken, volgens getuigenis van VAN SWIETEN (7).

De *Kwikmiddelen* worden van de meesten als scha-

(1) Mater. Medic. ad § 1489.

(2) Uber die gewohliche Kinder Kranckheiten und deren behandlung pag. 103.

(3) L. C. pag. 197.

(4) L. C. pag 598.

(5) L. C. pag. 129. et seq.

(6) Mat. Med. ad § Cit.

(7) In Comm. Tom. V. pag. 628.

ſchadelijk in deeze Ziekte, verworpen. — Echter prijst ze de Hoogl. BROMFIELD, in 't begin der Ziekte aan, die in het verkeerd denkbeeld ſtond, dat hij door dit Middel de Klierverſtoppingen losmaakte (8).

VOGEL raad het gebruik der Kwikmiddelen aan, wanneer de Engelſche Ziekte met Wormen vergezeld is (9).

De Spiesglasmiddelen (*Antimonialia*) zijn ook in deeze Ziekte beproefd: te weten het *Sulphur Auratum Antimonii* de *Kermes Mineralis*, *Vinum Antimoniatum Huxhami*; UNZER raad aan om deezen Kinderen in plaatze der Snoeperijen en Zoetigheden liever Spiesglas-Koekjes te geven (1).

Dat de *Aluin*, onder de Middenzouten iets vermag ter Geneezing deezer Ziekte, ſchijnt deszelfs zamentrekkende, en verſterkende kragt aan te duiden: men geeft het in Water of in Weij van Melk ontbonden, voor den gewoonen drank. — Zommige Engelſche Geneesheeren bereiden een Bad uit eene grootere hoeveelheid Aluin (2).

Aan

(8) Chirurgical Obſervations and Caſes, vid. *Richters* Chirurg. Biblioth. B. II. ſt. 2. pag. 137.

(9) Prælect. Cit. pag. 552.

(1) Den Artz. Tom. 8. pag. 187.

(2) Zie *Wepſter* l. c. pag. 149.

Aan de Aardagtige Middelen, die het *Zuur* opflurpen, word, daar ze het eerfte gewrogt der Ziekte wegeemen, door de Artfen zeer veel toegefchreven: hier toe behooren Krijt, Kreeftoogen, Eijerfchalen enz. — De Haen verhaalt, dat Hij door het Poeder van Gecalcineerde Oesterfchelpen alleen, veele Kinderen die de Engelfche Ziekte hadden, genezen heeft, (3). alfchoon Cullen getuigt, hiervan geene de minfte uitwerking te hebben gezien (4), intusfchen verzekerd Haller, dat alleen door het gebruik van Aardagtige Middelen een Kind, *dat de* Engelfche Ziekte had, herfteld is (5).

Rosenstein verkiest de *Loogzoutigen* boven de *Opflurpende Aardagtige Middelen:* hij ontbind een halv Once *Zout van Wijnfteen* in een pond Water en geeft daar van aan de Kinderen van 20 tot 100 druppen (6). Abilgard heeft bij het Afkookfel der Koortsbast en Meekrap het Zout van Wijnfteen gedaan, met dat gelukkig gevolg, dat hij een Jongetje, dat de Engelfche Ziekte had, en overal met Zweeren bezet was, volkomen herfteld heeft (7).

Uit

(3) L. C. Tom. IX. pag. 248.
(4) L. C. pag. 256.
(5) Disf. citat. pag. 196.
(6) L. C. pag. 596. et feq.
(7) Societ. Med. Havnienfis Collect. Vol. I. pag. 1.

Uit het *Dieren-rijk* hebben de Geneeskundigen weinig Middelen ter Genezing deezer Ziekte gevonden.

ROSENSTEIN en KNAOK (8) hebben de *Osſengal* bij wijze van Pillen gebruikt, en METZGER beveelt het *Zap van Pisſebedden* aan (9).

Voormaals heeft de Heelkunde ook het haare ter Genezing der Engelſche Ziekte toegebragt. —— GLISSONIUS tekent aan, dat door de Oude Geneesheeren, ten dien einde, Aderlatingen, Scarificatien in de Schulp van het Oor, Bloedzuigers, Koppen, Etterdragten en Spaanſche Vliegen, (wie zoude dit immer geloofd hebben!) beproefd zijn (1).

HALLER heeft de Wrijvingen met een Wollen Lap, doortrokken met den Damp van Mastik, Wierook, Stijrax, Benzoë, in de Engelſche Ziekte nuttig en heilzaam bevonden (2).

HARTMANN wil, dat men uitwendig verſcheiden ſmeeringen doe, vooral op den Buik en de Ruggegraat (3). HALLER gebruikt daar toe het *Unguentum de Styrace*, de Duivels-drek, den Geest

(8) L. C. pag. 597.

(9) Entwurff einer Medicina Ruralis in Comment. Lipſ. Tom. 27 pag. 98.

(1) L. C. pag. 340 et ſeq.

(2) L. C. pag. 199.

(3) L. C. No. 603.

Geest van het *Ammoniak Zout*, den Geest van Lepelblad en de Kaneel-olie (4). de Schotten ſmeeren de Kinderen, die de Engelſche Ziekte hebben, met het *Oleum Hepatis Scatinæ*, waarmede WEPSTER veelen genezen heeft (5).

DERTIENDE HOOFD-DEEL.

Beoordeeling der Geneesmiddelen tegens de Engelſche Ziekte.

Wanneer men iets zekers omtrent de kragt der Geneesmiddelen in de Ziekten bepalen wil; moet men den Aart en de Oorzaaken der Ziekte, als ook de wijze, waarop de Middelen op het Lighaam werken, wel kennen; dan hoe verre wij van deeze wijze van beoeffening der Geneeskunde afzijn, weet en erkent ieder rondborſtig Geneesheer, en Hij zal dit zonder bloofen, niet kunnen lochenen: zeker is het, dat wij veele Geneesmiddelen aan de onzekere proeven der Kwakzalvers verſchuldigd zijn; een gelukkige, dog toevallige, uitkomst heeft er veelen ingevoerd; weinigen zijn er door beredeneerde Waarneemingen ontdekt.

De

(4) L. C. dag. 200.
(5) L. C. pag. 149 Sequ.

De menigte van Geneesmiddelen, die tegen de Engelſche Ziekte werden aangeprezen, is daarom zo groot geworden, omdat de Ziekte onder derzelver gebruik niet zelden ophield; dan meestal is de Kwaal niet door deeze Middelen t'ondergebragt, maar ze is of door het wegneemen der Aanleidende Oorzaken, of door eene gunſtige verandering in het Ligchaam te weeg gebragt.

De Hertstong (*Scolopendria*), Steenruit (*Ruta Muraria*), Steenbreek (*Saxifraga*), Water Patick (*Rumex Aquaticus*) hebben weinig, ja ik durve verzekeren, niets tot de Genezing deezer Ziekte toegebragt; vermits derzelver zamentrekkende kragt zo gering is, dat ze met recht onvermogend moeten gehouden worden, om de zo zeer verzwakte Deelen zamen te trekken en te verſterken.

De Duivelsdrek (*Aſa fœtida*), Dolle Kervel (*Cicuta*) en Munnikskap (*Aconitum*), die door Haller en Stork, zo zeer tegen de Engelſche Ziekte geprezen worden, durve ik zeggen, dat in deeze Ziekte meer kwaad dan goed gedaan hebben. — Want vermits de prikkelbaarheid in het ligchaam van een kind, dat de Engelſche Ziekte heeft, uit hoofde der afgenomen kragt der deelen (*tonus*) vernietigd is, wat voordeel, bid ik u, kan men van deeze Middelen verwagten, die door hunne uitdampende deelen, uitwijzens de gedane Proeven en

Waarneemingen, het vermogen der Zenuwen zo zeer krenken?

De *Kwikmiddelen* zijn voor deeze Ziekte geheel niet dienſtig, daar dog deeze bijna alleen in de Dierlijke Slijm ontbonden worden en die daarna, onveranderd, langs onderſcheiden wegen uit het Lighaam uitdrijven, en daar die Slijm het eenige voedſel is van een Kind, dat de Engelſche Ziekte heeft, moet gevolgelijk, als men de Slijm nog wegneemt, de voeding geheel ophouden, en de dood verhaast worden; zij zijn echter uitwendig van nut in een *Beeneeter* bij Kinderen, die de Engelſche Ziekte hebben.

De bereidingen uit het Spiesglas, (*Antimonium*) zijn, vooral in Zuuren ontbonden, vermits zij het gedarmte ſterk prikkelen, en veele Vogten daar na toe lokken, nadeelig, vermits daar door de kragten van het zwak Lighaam nog meer gekraakt worden, en de voeding, die reeds bijna ophoud, geheel en al wegneemt, daarom behoort men deeze uit het getal der Geneesmiddelen tegen de Engelſche Ziekte geheel uit te ſchrappen, ten zij ze in zulk een gift werden toegediend, dat daardoor niet de Buikontlasting, maar wel de omloop van het Bloed en de Uitwaſeming bevorderd werd.

De Geneesheeren hebben gelooft, dat de opſlurpende Aarde en de Loogzouten zeer voordeelig zijn,

ver-

vermits daardoor de kragt van het Zuur bedwongen word; en ik wil niet ontkennen, dat zij zomwerf het hunne tot Genezing der Engelſche Ziekte hebben toegebragt; dan men zal mij niet ligt wijsmaken, dat door deeze Middelen de Engelſche Ziekte in den grond genezen is, vermits zij de Hoofdoorzaak niet kunnen wegneemen, offchoon het Zuur voor een korten tijd door dezelve getemperd word.

De Hulpmiddelen, die de Heelkunde ter Genezing deezer Ziekte aan de hand geeft, zijn voor de Lijders allernadeeligst; want, doordien het Lighaamsgeſtel, uit hoofde der zo zeer verminderde zamenhang der Vezelen, zo ver af is van den ſtaat van ontſteeking; zullen de Aderlatingen; de herhaalde Infnijdingen (*Scarificatien*); de Etterdragten, en wat dies meer is, niet alleen geen nut doen, maar veel eer, door verlies der Sappen, de kwaal verzwaren; maar daar de Wrijvingen van het Lighaam, door eene matige prikkeling der vaste Deelen, meerder kragt geven, de Prikkelbaarheid vermeerderen en den omloop des Bloeds bevorderen, moeten ze in de Engelſche Ziekte niet verzuimd worden. — Dan de Olieagtige Smeeringen, vermits ze door de verſtopping der Poren de Uitwaſeming beletten, zijn af te keuren en te verwerpen.

Vermits de Eerſte en Naaste Oorzaak der Ziekte, in de tegennatuurlijke vergroting der Lever door de

 ver-

verwijding van haare Vaten; en in eene kragteloose en wateragtige Gal bestaat; zo zullen alle die Middelen, waardoor dit Ingewand meerder kragt bekomt, uitwerken, dat er eene sterkere Gal, die tot de Spijsverteering bekwaam is, afgescheiden, en dus de Ziekte t'ondergebragt word.

Aan dit oogmerk voldoen de *Bittere Zamentrekkende Geneesmiddelen*, die het Plantenrijk oplevert; als de Bitterwortel (*Gentiana*), kleine Santorij (*Centaurium minus*), Waterklaver (*Menyanthes Trifoliata*) de Eijken en Willigen bast enz. de Rhabarber, boven al de Koortsbast, die in de Vogen van het gedarmte afgetrokken, met het Bloed vermengd, de Vezelen versterken en zamentrekken.

De kragtigste Geneesmiddelen in deeze Ziekte, leveren de *Staalmiddelen* op, niet alleen uit hoofde van haare zamentrekkende kragt, maar ook omdat ze ligtelijk in de raauwe Zuuren, die in de Ingewanden zijn, ontbonden worden en veel Phlogiston in het Gedarmte ontwikkelen, dat in de Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, hoofdzaakelijk ontbreekt.

VEER-

VEERTIENDE HOOFD-DEEL.

Voorbehoeding tegen de Engelsche Ziekte.

Een gezond Lighaam kan door geen Geneesmiddelen tegen Ziekten beveiligd worden, vermits die het vermogen hebben om het Lighaam aanmerkelijk te veranderen; en daarom even zo als zij een Ziek Lighaam door haar vermogen herstellen; zo maken ze ook een gezond Lighaam Ziek. De Ziekte word dus niet afgewend door toegediende Geneesmiddelen, maar door het wegneemen der Oorzaken, die te gelijk met eene bijzondere Lighaams-gesteldheid de Ziekte verooorzaken.

Maar wanneer het Lighaamsgestel reeds tegennatuurlijk zo veranderd is, dat het alleen eene Aanleidende Oorzaak nodig heeft ter voortbrenging der Ziekte, dan moet deeze Ziekelijke Voorgeschiktheid zekerlijk door Geneesmiddelen verbeterd worden. Deeze Voorgeschiktheid der Kinderen tot de Engelsche Ziekte nu, kan men ontdekken, als de Huid slap en gerimpeld; het Aangezigt bol en bleek is; als het Kind knorrig is en aanhoudend schreeuwt; als het niet staan wil; of, als het reeds gelopen heeft, en op eens loom word, en niet meer lopen wil; als het altoos hongerig is, en hoe veel het ook eet,

 nim-

nimmer kan verzadigd worden; als het een dunnen afgang heeft en Wurmen loost.

Geen Leeftijd is voor deeze Ziekte vatbaar, dan de eerste Kindsheid, en deeze Lighaams-gesteldheid der Kinderen komt met de Wetten der Natuur overeen, en ze kan niet anders zijn, of er ontstaat eene Voorgeschiktheid tot andere Ziekten; het slappere Lighaams-gestel dog en de zo groote Lever, zelfs in de gezondste Kinderen, zijn aan deeze Leeftijd zo eigen, dat zij, zonder het grootste nadeel voor de gezondheid, niet anders kunnen zijn; daar nu de gezondheid van het Lighaam van een Kind eeniglijk hierin gelegen is, dat hetzelve groeit en de Werktuiglijke Deelen, door de voeding dagelijks toeneemende, schielijk tot een zekeren trap van volkomenheid geraken; zullen wij aan den groei van het Lighaam, en aan de gezondheid van het Kind het grootste nadeel doen, indien wij door Geneesmiddelen het slappe Lighaams-gestel veranderen, of het maakzel der Werktuiglijke Deelen meer, dan behoorlijk, tragten te versterken; want de Lever is in Kinderen voornamentlijk daarom zo groot, op dat er eene dunnere Gal zoude afgescheiden worden, die, ongeschikt tot bereiding van eene grotere hoeveelheid Phosphorisch Zuur, oorzaak is, dat de Deelen niet zo spoedig met gephosphoreerde Kalk gevuld worden,

den, en dus de groei des Lighaams belet worde.

Dus blijkt het hier uit, dat de gesteldheid van het Lighaam, waardoor het tot de Engelsche Ziekte voorgeschikt word, dikwerf de gezondste staat is van het Lighaam der Kinderen; en dus zoude het gebruik der voorbehoedende Geneesmiddelen even eens zijn, als eene andere kwaal te veroorzaken, die nog schadelijker was.

Dus is de eenige wijze van Voorbehoeding deezer Ziekte, de Aanleidende Oorzaaken, die, op het Lighaam van het Kind sterk werkende, deze Ziekte noodzakelijk voortbrengen, aftewenden en wegteneemen; onder deeze verdient eene vogtige warme Lucht de eerste plaats, die het Lighaams-gestel zeer slap maakt, de afscheidingen verhinderd en dus de Engelsche Ziekte veroorzaakt.

In de Nederlanden, daar de overstromende Wateren de Lucht met de opgeheven dampen bezwangeren, waar dierhalven de inwoonderen in eene vogtige Lugtsgesteldheid leeven en de opslurpende vaten der Huid en Longen aanhoudend veel water opneemen; vermag de Geneeskunde tegen eene zo algemeene en vermogende oorzaak weinig. — Hier kan de Overheid meer doen, met die Plassen uit te droogen of op eene andere wijze wegteneemen.

Dan hoe zeer neemen de Oorzaken deezer Ziekte

 niet

niet toe, wanneer wij de Steden, in die Provincien gelegen, nagaan? De Lucht, reeds met veele Waterdampen bezwangerd, word in dezelven door de hooge Muuren als ingesloten; de hooge Huizen bevatten enge Straaten; dus staat er de Lucht in stil, en word aanhoudend door de menigvuldige inwoonderen en uitwasemingen verder bedorven. Hier bij komen nog de dampen van Moerassen en Waterbronnen, de uitademingen der Beesten in de Stallen en stinkende Riolen, waardoor de vogtige Dampkring met deeze schadelijke Dampen nog meer vervuld en als verzadigt word; en dit is oorzaak, dat de bewoonderen deezer Steden niet vrij uitwasemen en hun Lighaam zich van die bedorven deelen niet ontlast, maar zelfs op nieuw waterige en verrotte deelen opslurpt.

Wanneer wij nu nog eens de Huisjes der, arme Lieden in die zo bevolkten Steden bezien; (die klein, morssig, en onderaardsch zijn en die in stilstaand water liggen en zeer vogtig zijn,) zo behoeven wij ons niet te verwonderen, dat men, wegens deeze vermeerderde oorzaak der Ziekte in de schamele Hutten der Armem geen Kind vind, dat van de Engelsche Ziekte vrij is.

Daar nu, hoe een Stad meer bevolkt is, het getal der Geboggelden, Krommen en Dwergen ook grooter word, die ongeschikt tot werken, onbekwaam zijn om voor zich de kost te winnen, door

het

het Gemeen moeten onderhouden worden; moest de zorg der Overheid vooral daar heen zig uitſtrekken, om deeze Kwaal, die dagelijks, tot het grootst nadeel van het Gemeenebest, toeneemt en het menſchelijk geſlagt ondermijnt, te verminderen. — Hierin kan de Geneeskunde niets doen, daar ze de Oorzaken, die aanhoudend op het Lighaam werken, niet kan afweeren; daar er hier een groote hoop van Oorzaken bij een komt, welken te verbeteren of te vernietigen, eene zo dwaaze onderneeming zoude zijn, als den Rhijn te willen uitputten.

Dan, offchoon wij de Oorzaken niet geheel kunnen wegneemen, kunnen wij ze egter gemakkelijker vermijden en haare ſchadelijke uitwerking voorkomen; het zoude daarom een groot voordeel voor de Provincien zijn, als de Overheid buiten de Steden een groot Gebouw maken liet, waarin de Kinderen in de eerſte jaren van hun leven mogten woonen, tot dat zij ſterker geworden zijnde, het gevaar deezer Ziekte ontworsteld waren. — Dit Huis moet ruim en hoog gelegen zijn, de Lucht moet er een vrijen doortogt door hebben en in den omtrek geen dampen van ſtilſtaand Water zijn. Zo zoude het Gemeenebest, door met deeze geringe onkosten het getal van mismaakte Burgers te verminderen, grotere uitgiften ſparen.

De rijkere Inwoonders moeten hunne jonggeboren Kin-

Kinderen in geen warme Benedenvertrekken opſluiten, maar op Bovenkamers doen huisvesten; de Kamer moet ruim en groot zijn, met Winddrijvers en een Schoorſteen voorzien, opdat de Lucht geſtadig vernieuwd worde; de grond moet beſtrooijd worden met Zand, dat bij eene heete Kachel gedroogd is, vermits de ondervinding geleerd heeft, dat het drooge Zand de vogtigheid der Lucht zeer ſterk naar zich trekt en dus de Lucht zuivert (6). Men moet zig van den reuk van Mastik en Styrax, als ook van allerlei berookingen, die de Lucht met vogtige en vreemde uitwaſemingen beſmetten en de Doorwaſeming verhinderen, onthouden. Intusſchen is Jenever in den brand geſtoken, zeer voordeelig; daardoor word de Lucht in het vertrek verdund, en de ſchadelijke Deelen zakken naar den grond.

Het Kind moet in geen Vederbed gebroeid worden, maar men moet het op eene Matras van Stroo leggen, en er verſcheiden bij de hand hebben, om dezelven, als zij door de Pis nat geworden zijn, te verſchoonen. — Vooral moeten de Ouders zorgen, dat de Kinderen niet lang met nat Linnen, of in een Bed,

(6) Door dit Middel alleen is de Scorbut, die in het Munsterſche Rasphuis zeer ſterk heerschte, geheel verdreven, C. L. Hofmann. Zie de Verhandeling van Scharboçk.

Bed liggen, dat door de Pis vogtig is geworden, zij moeten altijd met nieuwe verwisseld, en het vogtige buiten het vertrek gedroogd worden.

Wat het Voedsel aangaat, dat niet zelden de Aanleidende Oorzaak deezer Ziekte is, daarop moet men naauwkeurig agt geven; de Moeder-Melk is, zo als ik te voren reeds heb aangetoond, het beste voedsel voor jonggeboren Kinderen; en kan de Moeder zelve het Kind niet zogen, dan moet men zich van eene gezonde sterke Minne voorzien, die bijna gelijktijdig met de Moeder bevallen is, want niets is voor een Kind schadelijker dan oud Zog van eene bejaarde Minne. — Zijn de Kinderen boven het half jaar oud, dan is een teug rode Wijn en zagte Specerijen, bij een uit Melk en Beschuit gemaakte Pap gemengt, met herhaalde Wrijvingen van het Lighaam zeer nuttig.

VIJTIENDE HOOFD-DEEL.

Geneeswijze der Engelsche Ziekte.

Bij de Genezing deezer Ziekte moet men haare twee Tijdperken wel in agt neemen.

Het eerste is: wanneer men vermagering van het Lighaam en Loomheid bespeurt, de Buik opzet, de Uitwaseming Zuur riekt, en de Buiksontlasting groen

is. —

is. — *Het tweede:* Als deeze Toevallen verergeren; de einden der Beenderen zwellen en die der Ribben knobbelig worden; het bovenste gedeelte van het Voorhoofds-been uitpuilt; het Hoofd grooter word en naar een der Zijden overhelt; de Buiksontlasting opstopt, en de Beenderen krom worden, en er eindelijk een Sluipkoortsje en sterk Zuurriekend Zweet bijkomt.

In het eerste Tijdperk heeft men geene Geneesmiddelen nodig, doordien eene goede levenswijze gewoonlijk tot herstel der gezondheid voldoende is: men moet dus deeze Kinderen voor eene vogtige warme Luchtsgesteldheid behoeden, en, ten opzichte van hun verblijfplaats, zo handelen, als ik te voren heb opgegeven.

In het begin der Ziekte is de Gal dun, en tot de Spijsverteering ongeschikt, egter ontbreekt zij niet geheel en al; dit immers bewijzen de groene Buiksontlastingen, vermits de Gal met het Zuur vermengd, een groenen kleur aanneemt.

Men moet dus in dit Tijdperk der Ziekte, den Kinderen met den eersten de Melk onthouden, zo wel de Moeder-melk als die der Dieren, doordien die onverteerd zijnde, Zuur word, en dus de Ziekte verergert.

Ook is de Bouillon en Beschuit, in Water geweekt, deezen Kinderen nadeelig; vermits de onder-

dervinding geleerd heeft, dat deeze ſpoedig eene Zuure gisting ondergaan, en dus, door de wateragtige Gal niet te ondergebragt zijnde, aanleiding geven tot verergering der Ziekte.

Het beste voedſel, en dat zijns gelijk niet heeft, dat men in dit Tijdperk der Ziekte deezen Kinderen kan geven, is eene zogenaamde Amandel-melk, (*Emulſie*), die uit een Doijer van een Eij met een weinig Zuiker, in een pond Water gewreven, gemaakt is, die hun tot gewonen drank gegeven word. In de eerſte levensmaanden is deeze, door konst bereiden, Melk, voldoende, en daar is niets meer tot de voeding nodig; maar is het Kind ouder, dan kan men het ook het Wit van het Eij geven, dat met Zuiker gewreven is; men moet intusſchen zorgvuldig toezien, dat men het Kind geen Groenten geeft, of zulke Spijzen, die in de Maag Zuur worden; liefst moet men den Kinderen Vleesch geven, dat eerder tot de Rotting overgaat, als tot Zuure gisting.

Ik heb dikwerf de beste uitwerking van zulk een Voedſel, dat uit Hoender-Eijeren bereid word, gezien; daardoor heb ik de Zuure Oprispingen en groenen Buikloop ſpoedig overwonnen; de ſlappe Lighaams geſteldheid was, buiten verwagting, ras verdwenen, en de vorige gezondheid en vlugheid der Ledematen herſteld, en men zal zich hierover niet

ver-

verwonderen, als men overweegt, dat de kragten ter verteering der Spijzen in de Kinderen zwak zijn, en dat er niets moeielijker te verteeren is dan de Planten-Zuuren, die de eenigfte zijn, welke, na de Spijsverteering, in een gezond Mensch geheel onveranderd gevonden worden. —— Dan de Hoendereijeren verzuuren nimmer, maar, als zij bederven, zo verrotten ze; zij hebben dus in de Maag der Kinderen zo veele kragten niet nodig tot hunne verteering, doordien derzelver Hoofdftoffen reeds van zelfs tot de voeding des Lighaams gefchikt zijn, en dus geene verdere verteering ofte verandering nodig hebben.

Daar ik nu in de Genezing der Ziekte alle Groenten, Melkkost, Vleeschfoupen en Befchuitpappen als fchadelijk veroordeele en verbiede; zo verkieze ik egter, als het Kind meer dan een half jaar oud is, en tot de voeding meer voedfel nodig heeft, boven ander eeten, Malsch Vleesch, zo toebereid, dat het gemakkelijk kan gebruikt worden, hiertoe behoort vooral de *Commiſtio Alba* Clerckii, die ik egter dus verandere, dat ze voor deeze Ziekte meer gefchikt zij; ik laat namelijk, één Once wit Capoenen of Hoender Vleesch, zonder vel of vet, met twee Doijers van Eijeren, en één pond zuiver Water in een Mortier zamen wrijven, en doe er als dan voor den aangenamen fmaak Olie van Citroen-

fchil-

ſchillen met Zuiker gewreven (*Elæoſaccharum Citri*) bij; waarvan ik drie of viermaal des daags eene genoegſame hoeveelheid aan het Kind laat toedienen; zij gebruiken het gemakkelijk en verteeren het zeer gemakkelijk, wordende daardoor de Lighaamskraggten en de gezondheid ſpoedig herſteld.

Hier helpen geene Geneesmiddelen, die men den Kinderen zeer bezwaarlijk kan inkrijgen, en die ook zeer zelden de Eerſte Oorzaak der Ziekte wegneemen.

De meeste Geneesheeren doen zeer kwalijk, wanneer zij de Zuure Oprispingen en herhaalde Zuure Buikontlastingen ziende, zich alleenlijk tot de ontlasting der Drekſtoffen bepalen; en hun herhaalde Purgatien uit Rhabarber, Spaanſche Zeep of andere Buikzuiverende Middelen toedienen. — Hierdoor immers neemen zij de Oorzaak der Ziekte niet weg; maar integendeel word de kwaal door deeze Middelen erger, en zal gedurig weder beſpeurd worden, zodra men met de Buikontlastende Middelen ophoud; daarenboven worden de Ingewanden door deeze Geneeswijze zeer verzwakt, de kragten der Spijsverteering verbroken, en dus laten ze de Ziekte in veel ſlimmer ſtaat.

Ik wil egter niet ſtellen, dat in deeze Ziekte nimmer Buikzuiverende Middelen nodig zijn: er zijn zelfs zommige gevallen, waarin ze zeer dienſtig

zijn, vooral wanneer veele Wormen de Darmen sterk Prikkelen. — Zijn 'er tekenen van Wormen, dan geve ik of een afkooksel van het Wormkruid, of Ossengal, in Water ontbonden, met Honig; en daarna laat ik ze eene Emulsie gebruiken uit drie tot vijf grein van de Resina Jalappæ, met eene genoegsame hoeveelheid van Eijerdoijers; van dit Middel egter bediene ik mij nimmer buiten noodzakelijkheid; ook niet, wanneer er Wormen geloosd worden, daar het mij niet onbekend is, dat zij uit bedorven Darmslijm voortkomen, en dus een gewrogt der Ziekte zijn, dat niet, dan na wegneeming der Oorzaak, ophoud.

Alle Baden zijn voor deeze Kinderen zeer nadeelig, dan het is zeer nuttig, hen dikwerf schielijk in koud Water te dompelen, en zeer spoedig uittehaalen; daarna het Lighaam met een Wollen Lap te wrijven; want hier door herkrijgen de slappe Deelen hunne veerkragt, en de Prikkelbaarheid vermeerdert.

Wanneer de Ziekte in haar Tweede Tijdperk is ingetreden, dan toonen de week geworden en gezwollen Beenderen niet alleen eene grote slapheid der werktuiglijke Deelen aan, maar ook dat de geheele Voeding bedorven is. —— Want, daar de Aarddeelen ontbreeken, zo word er een bedorven Slijm in de Celletjes gebragt, het geen de slijmige Korst, die de Beenderen bedekt, klaar bewijst.

In

In de Geneezing van dit Tijdperk moet men op twee aanwijzingen agt geven: *Voor eerst*; dat de Naaste Oorzaak der Ziekte worde weggenomen, *vervolgens*, dat de zo zeer verzwakte Deelen des Ligbaams gesterkt worden; hiertoe moet men omtrent het afweeren der Uitwendige Oorzaken en de Levenswijze het zelfde in agt neemen, dat ik tot behoeding der Ziekte aangeraden, en in het Eerste Tijdperk der Ziekte aangeprezen heb.

Daarna moet men door Bittere, Zamentrekkende Middelen de Geneezing volmaken; onder deeze zijn de bittere Kruiden, Basten en Wortels, door verscheiden Geneesheeren in deeze Ziekte aangeprezen, en waarvan ik te voren de voornaamsten gemeld hebbe.

De Tincturen egter en Extracten, die uit deeze Planten bereid worden, zijn verre te verkiezen boven derzelver gebruik in substantie, vermits het Poeder, in de Maag en Darmen, in de bedorven slijm als omwonden, onverteerd geloosd word. —— De *Tinctura Rhei Aquosa*, het *Extractum Corticis Peruviani*, *Gentianæ*, *Trifolii Fibrini*, &c. zijn uitmuntend; men geeft ze in Water ontbonden, met eene bijgevoegde Sijroop: men moet dezelven in zo eene hoeveelheid toedienen, dat er de Buikontlasting niet door bevorderd worde; nadien dit meer schade dan nut zoude toebrengen, vermits

daardoor veel Vogten naar de Ingewanden gelokt en geloosd worden.

Maar onder alle de Middelen voor de Engelsche Ziekte zijn de voornaamsten, de *Staal-Middelen*; want daar de kragten der Spijsverteering in deeze Lijders zo zeer verzwakt zijn, zo worden alle Planten, en zelfs de Extracten der bittere Planten, door hun langer verblijf in het Gedarmte, Zuur.

Dan de Middelen, die uit het Staal bereid worden, verdienen daarom de voorkeur. *Voor eerst*: om dat zij geen Zuur veroorzaken, maar het zelve eerder opslurpen; *ten tweeden*: om dat zij, in Zuuren ontbonden, het allersterkst zamentrekkend en versterkend Geneesmiddel uitmaken; *ten derden*: om dat zij, met Zuuren vereenigd, zeer veel Phlogiston uitlaten, het geen in het Lighaam van een Kind, dat de Engelsche Ziekte heeft, vooral vereischt word.

En daarom offschoon ik niet ontkenne, dat het Staal, in Plantsappen of in Wijn ontbonden, allergewenschte uitwerkingen in deeze Ziekte heeft, is het, dat ik het Staal in substantie verkiese; en ik late de *Limatura Martis Alcoholisata*, drie of viermaal daags, van twee tot tien grein, gemengd met Pap en met Geneesmiddelen, uit het Dierenrijk genomen, ingeven. — De Staalwateren, als die van Pijrmont, Swalbach, Ems en anderen worden daarom

om te regt ter geneezing deezer Ziekte aangeprezen; vermits het Staal alleen in het Lugt-Zuur ontbonden, nog veel Phlogiston bevat, en zich met de rauwe Zuuren, die in de eerste Wegen der Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, gevonden worden, met het overgebleven Lucht-Zuur, gemakkelijk vereenigen.

Wanneer een Kind, dat de Engelsche Ziekte heeft, reeds Tanden heeft, moet men zorg dragen, dat deeze door Beenbederf (*Caries*) niet aangedaan worden; daar dog de adem deezer Lijders met veele Zuurdeelen bezwangerd is en de zuure Dampen de verglaasde Korst der Tanden wegvreeten, is dit de eenige Oorzaak, dat de Tanden geheel verteeren, zo als de vermaarde WEDEKIND dit in het breede heeft aangetoond (8). Zij kunnen echter voor het bederf ligt behoed worden, als zij twee of driemaal daags met een opslurpend of loogzoutig Tand-Poeder gewreven worden; tot dat einde heeft hij een Poeder voorgeschreven uit Rood Coraal en den Calmus Wortel (*Calamus Aromaticus*,) van ieder een half Once; of gebrande Korst van Brood met Tabaksasche; of (*Oleum tartari per deliquium*) met Water gelengd (9), door welke verzagtende Middelen de Tanden zeer kragtig tegen het bederf worden voorbehoed.

Als

(8) Aufzatzeu ber verschiedene wichtige gegenstande der Arzneij-Wissenschaft. Pag. 382.

(9) Ibidem pag. 385.

Als een Kind, dat de Engelsche Ziekte heeft, dikwijls aan den Afgang is, dan moet die of door bittere Geneesmiddelen, of door eene ruime teug Kalkwater gestopt worden, op dat door het verlies van zo veel Vochten de Ziekte niet dag aan dag toeneeme.

Maar heeft het bij aanhoudenheid geen ontlasting, dan moet men de Tinctuur van Rhabarber met den Staalwijn geeven, om de veerkragt der Darmen te herstellen; vooral verdienen de dompelingen in koud Water en dikwijls herhaalde Wrijvingen zeer te werden aangeprezen.

UITLEGGING

DER

PLAAT.

OFSCHOON het overtollig moge ſchijnen, deeze Verhandeling over de Engelſche Ziekte met een Plaat opteehelderen; vreeze ik echter zeer, dat men, het geene ik omtrent den bijzonderen aart der Beenderen, die door de Engelſche Ziekte zijn aangedaan, gezegt hebbe, niet genoeg verſtaan zal, daar ik niet wete, dat deeze Waarneemingen, die van het grootſte aanbelang zijn, tot dusverre door een Geneeskundigen gedaan of uitgegeven zijn; en daarom vertoont

I. Afb. het Voorhoofds-Been van een gezond Kind, dat bijna drie maanden oud is; op dat daardoor de vastigheid en natuurlijke dikte van het geheele Been blijke; maar vooral, op dat de waare ſtaat van den Voorhoofds-Naad, zo als die in dien leeftijd nog aanwezig is, gezien werde.

II.

II. Afd. vertoont het Voorhoofdsbeen van een Kind van gelijken ouderdom, dat de Engelſche Ziekte heeft: hier doet zig aanſtonds op

a.) dit Sponsagtig maakzel, het welk zo wel aan het uitwendig gedeelte van het Bekkeneel, als

b.) aan de inwendige zijde van het Voorhoofdsbeen te zien is. Ik heb te voren (in het *III Hoofdeel*) reeds gezegt, dat dit Sponsagtig maakzel grootendeels zijn oirſprong heeft van de ſlijmagtige boventallige Plaat, die op de vastere en meer zamengepakte Been-Plaatjes ligt.

c. c.) zijn de einden van deeze Plaat, die langzamerhand dunner geworden, daar, waar de zelfſtandigheid der Beenderen vaster word, eindigt.

d. d.) Vooral verdient onzen aandagt de tegennatuurlijke dikte van den Naad, dewelke, vergeleken met die van een gezond Kind, in

Afb. I. afgetekend, driemael dikker is. — Hier ter plaatze is het maakſel van het Been zeer Sponsagtig en door Holletjes en Poren, die er tusſchen beiden zijn, duidelijk te zien: grooten deels word het uit overtallige plaatjes geformd, zo als de

III. Afb. aantoont, waarin het zelfde Voorhoofdsbeen voorkomt, met deszelfs inwendige holle Zijde, opdat de overtollige Plaat zig vertoone.

Te weten: als men den Voorhoofds-Naad beziet, dan zal men bemerken, dat en het uitwendige bolle

ge-

gedeelte van het Bekkeneel en het inwendige holle gedeelte met deeze Plaat of liever met dit flijmig Vlies bekleed word.

Ik heb daarom beide deeze, aan het beenig Bekkeneel vast gehegte, Vliezen met een Mes afgefcheiden, en hier doen afbeelden; men ziet het in deeze Afbeelding, als men den Voorhoofds-Naad beziet.

a. a.) Is de uitwendige flijmige Plaat, die door haare witagtige en poreufe zelfftandigheid zig van het onderliggende vaster Been ligtelijk onderfcheidt.

Vooral vertoont zig de flijmige Korst, die geheel de inwendige oppervlakte des Voorhoofdbeens bedekt, zeer zigtbaar.

b. b.) Hier is dezelve gedeeltelijk omgeflagen, op dat, na het wegneemen daar van, de waare inwendige en vastere Been-Plaat zig vertoone.

De dikte van deeze bastaard of valfche Korst is zo aanmerkelijk, dat zij bijna de helft der dikte van den Naad uitmaakt; zij is Poreus en zeer Sponsagtig, en dunner geworden, eindigt ze aan de Oogholten: — daar, waar ik ze doorgefneden heb, heeft zij bijna de dikte van drie Lijnen, en, waar ze aan de inwendige Plaat van het Been vastzit, is ze vol holligheden en vertoont een zeer ijl maakzel.

De Beenderen, die door de Engelfche Ziekte zijn aangedaan, die ik hier heb afgebeeld, heb ik reeds ten minften een jaar, in gelengde Brandewijn, die

met

met eenige Koperdeeltjes bezwangerd was, bewaard; het Zuur, waarin ik de Koperdeeltjes in opgelost heb, zig met de Kalkaarde van het Been vereenigd, en de Koperdeeltjes losgelaten hebbende, heeft het Been eene groener kleur gekregen, daar de slijmige Korst, op het groene been liggende, is wit gebleven.

Wanneer de Engelsche Ziekte over is, en de voeding van het Lighaam hersteld word, dan worden deeze slijmige Lagen, die de meeste Beenderen des Lighaams, die door deeze Ziekte aangedaan zijn, dekt, spoedig met eene groote hoeveelheid van Aardstoffe gevuld, en in een zeer vast Been veranderd.

Hierdoor worden de Beenderen, die te voren door de Engelsche Ziekte waren aangedaan, naderhand zeer vast en als IJvoor. — Ik heb een Bekkeneel van eene Vrouw van 50 jaaren oud, die in haaren jeugd de Engelsche Ziekte had gehad, dat meer dan een duim dik is en geheel en al uit eene vaste beenige zelfstandigheid bestaat, dat zeer zwaar weegt. In de verzameling der Keijzerlijke Academie der Natuuronderzoekeren te Erford word er een bewaard, dat nog dikker en veel zwaarer is.

IV. Afb. vertoont het Agterhoofdsbeen van een vijfjarigen Jongen, die lang aan de Engelsche Ziekte gekwijnd had, en daarna aan eene andere Ziekte is gestorven.

De

De mismaaktheid van dit Been, die door de Engelsche Ziekte is veroorzaakt, is zeer opmerkelijk.

a. a. b. b. zijn duidelijke overblijfselen, waardoor

B. B. de Knokvormige gedeelten van het Agterhoofds-Been (*Partes Condijloidea*) van

A. deszelfs Wiggebeensuitsteeksel, en van het

C. Agterhoofds gedeelte gescheiden worden.

De Knokvormige gedeelten ziet men aan de inwendige zijde, digt bij het Agterhoofdsgat, geheel ingedrukt, zo dat er van weerskanten

d. d. eene zeer aanmerkelijke groeve is, die maakt, dat de Kraakbeenige zamenvoegingen

a. a. b. b. van den anderen verwijderd, nog niet tot een doorgaand Been vereenigd zijn.

Deeze tegennatuurlijke indrukking der Knokvormige gedeelten moet noodwendig ten gevolge hebben, dat de kleine Hersfenen en de Ringwijze Uitpuiling der groote Hersfenen gedrukt worden; in deeze verandering der deelen moet men de reden zoeken, waarom men in Kinderen, die de Engelsche Ziekte hebben, niet zelden eene stompheid van Geest bespeurd, vermits hierdoor de edelste gedeelten van de Hersfenen aangedaan worden.

Voor 't overige, wanneer de Ziekte niet veel jaren geduurd heeft, zal men zulk eene groote wanstaltigheid

heid van het Bekkeneel niet vinden; in tegendeel zal de meerdere groote van het Hoofd maken, dat menschen, die te voren door deeze Ziekte zijn aangetast geweest, nu in verstand en schanderheid uitmunten.

E I N D E.

